ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ

اس کتاب میں حالات کرامات ملفوظات

حکایات معمولات حضرت شاہ عبدالرحیم صاحب قدس سرہ

حضرت مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی

[illegible]

۱۳۱۵ھ

انفاس العارفین

۱۸۹۷

[illegible]

[illegible]

فہرست رسائل قلمی تصنیف جدامجدی حضرت مولانا مخدومنا
شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی جو زیر تجویز طبع ہیں ٭

تفہیمات الٰہیہ — بدور بازغہ — لمعات — ہمعات — مکاتیب عربی

[illegible] — انتباہ فی اسناد احادیث سید البشر صلعم

خیر کثیر — قول جلی فی ذکر آثار الولی ٭

تاویل الاحادیث مترجم زیر طبع - اسکی ترجمہ نہایت صحت
قلمی نسخوں سے تحریر کرکے اور مولانا مولوی محمد حسن صاحب مرحوم مغفور
نانوتوی کی نظر سے گذران کر اور ترجمہ بالکل درست بلکہ سارا ترجمہ محاورہ
حال کے مطابق کرکے چھپوانی شروع کی ہے لیکن جو صاحب اس کی درخواست
بہت جلد بھیجی درخواستیں دکان اسلامیہ متعلق مطبع احمدی دہلی [illegible]

فہرست رسائل قلمی من تصنیف حضرت مخدومی مولانا شاہ
عبد العزیز صاحب قدس سرہ العزیز ٭

چند حواشی بر بدیع المیزان و شرح میزان المنطق ٭

چند حواشی بر شرح عقائد ٭ — رسالہ در علم منطق ٭

رد رسالہ مولوی عبد الرحمن صاحب لکھنوی ٭

رسالہ فضائل خلفاء اربعہ المعروف بعزیز الاقتباس فی فضائل [illegible]

حواشی عربی فارسی بر ترجمہ قرآن مسمی بفتح الرحمن
مولانا شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی ٭

فہرست رسائل قلمی از تصنیف مولانا مخدومنا شاہ
[illegible] برادر خورد حضرت آپ مخدومی مولوی شاہ ولی

موجز القانون ترجمہ فارسی [illegible] — تکملہ [illegible] — مختصر [illegible]
[illegible]

مجموعہ [illegible]

اہل اسلام کے [illegible] احمد

سوالات آثار محشر — مکتوب بجواب شاہ

بزرگان — رسالہ بیعت — [illegible]

[illegible] مرحوم ہیں اور [illegible] قلمی

[illegible] شاہ [illegible] خرید فرماکر

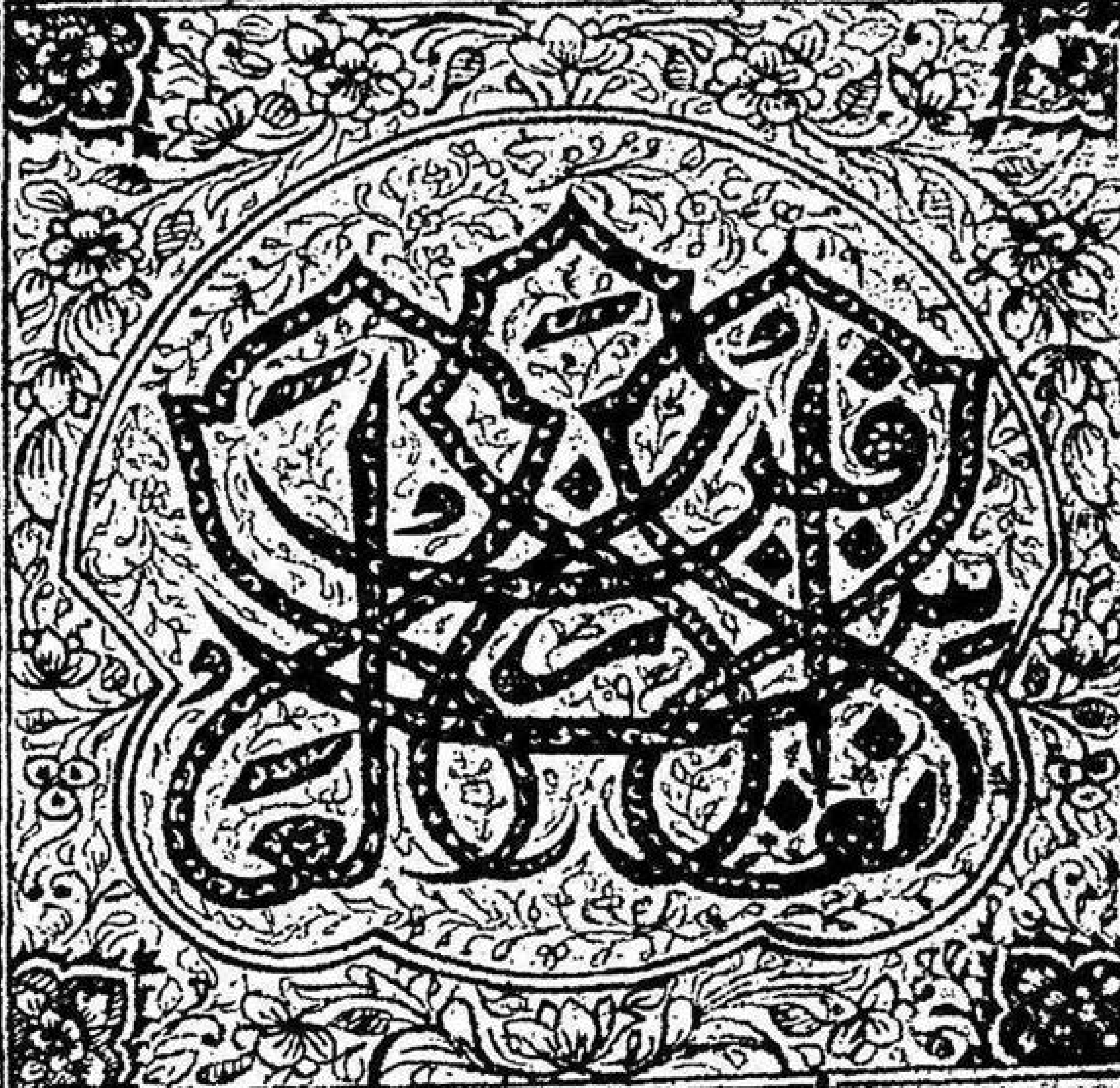
[illegible] مصنفہ حضرت مولانا

[illegible] اردو [illegible] کتاب میں

[illegible] شرح [illegible] مصنفہ [illegible]

لسان المحدثین مصنفہ [illegible]

المشتہر سید ظہیر الدین احمد مالک مطبع احمدی و دکان اسلامیہ دہلی ٭

الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون
جس میں حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب کے حالات۔ کرامات۔ ملفوظات۔ مکتوبات۔ حکایات۔ بسوانح حضرت شاہ عبد الرحیم صاحب و شاہ
ابو الرضا محمد صاحب والد ماجد و عم بزرگوار حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب محدث دہلوی و ذکر ننہیال و ددھیال
شاہ صاحب موصوف و دیگر بزرگان دین کی عجیب و غریب اسرار و نادرہ کی سعادتیں مختلف اقوال درج ہیں
انفاس العارفین
مصنفہ حضرت شاہ ولی اللہ ربانی بالشریعت حکیم امت مصطفویہ مجدد جناب مولانا مولوی شاہ ولی اللہ صاحب مفسر
و محدث دہلوی رحمۃ اللہ علیہم مع ترجمہ تمام معتبر بالکلام برائے فائدہ متوسلین و معتقدین خاندان۔ عاجز و ناچیز خادم
العلماء والفقراء ظہیر الدین سید احمد سلسلہ حضرت مولانا شاہ رفیع الدین صاحب محدث دہلوی رحمۃ اللہ
در مطبع احمدی واقع دہلی متعلق محلہ عزیز

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله وصحبه اجمعین اما بعد بر اہل بصیرت مخفی نیست
بحکم حکایات المشائخ جند من جنود الله اقوال واحوال مشائخ صوفیه که حاوی کرامت واستقامت اند وجامع علوم
ظاہر وباطن مبتدیان را تشویق وترغیب میدہد منتہیان را دستور ونبراس می باشد بتخصیص اولاد واحفاد را در اوراق
ماثر آبا واجداد فائدہ ہر چہ تمامتر مترتب است زیرا کہ بسا است کہ مستعدی را عرق غیرت بجنباند واین غیرت او را بجائے
برساند یا منصفے را بر قصور خویش متنبہ سازد واین دید قصور در توبہ وانابہ بکشاید بنا برین لحاظ فقیر حقیر ولی الله عفی الله عنه
والحقه بسلف الصالحین خواست کہ شمہ از فوائد والد بزرگوار خود قدوۃ العارفین زبدۃ الواصلین صاحب الکرامات الجلیلة
والمقامات الجلیلة سیدنا ومولانا الشیخ عبد الرحیم رضی الله عنه وارضاہ از غرائب واقعات وحکایات ونوادر اسرار
وتصرفات کہ بر حضرت ایشان وشیوخ ایشان واقع شدہ وآداب طریقت ودقائق حقیقت کہ اراضی صدور این
کرام از سحائب الہام قبول فرمودہ اند وہدایت سالکین را بسیاری ازین مقولات در مجالس صحبت یا زوایای خلوت
بر زبان گوہر فشان حضرت ایشان سپکیدہ شنفتہ وذہن کاتب حروف ضبط واحاطہ آنہا کما ینبغی کردہ در قید کتابت
آرد ونیز بجمع وتالیف شمہ ای از معارف عم عالی مقدار خود مقتدای اہل ذوق ووجود وامام ارباب معرفت وشہود واسطہ
عقد عارفین انسان عین کاملین المتفرد بالله الصمد سیدنا ومولانا الشیخ ابو الرضا محمد قدس سرہ الامجد کہ نزدیک این
فقیر بنقل صحیح ثابت شدہ بپردازد وبعد فراغ ازین دو مقصد شمہ ای از احوال بزرگانے کہ این فقیر را علاقہ

تلمذ با ایشان واقع است بیان نماید تا شد که اہل زمان عموماً و اہل این خاندان خصوصاً منتفع شوند و کتاب حروف زید عوات سالحه یاد نمایند و جعلت الکتاب علی ثلثة اقسام و سمیته بانفاس العارفین و جعلت کل مقصد من المقصدین الاولین رسالة علاحدة و کذا کل فصل من المقصد الثالث فمن شاء فلیجمع و من یشاء فلیفرق ؏ و للناس فیما یعشقون مذاهب ❊ و سألت الله ان ینفع به عباده الصالحین انه قریب مجیب حسبی الله و نعم الوکیل و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم ۰

قسم اول در انفاس نفیسه و واقعات غریبه و تصرفات عجیبه جناب کرامت مآب قدوة العارفین زبدة الواصلین سیدنا و مولانا الشیخ عبد الرحیم رضی الله عنه و ارضاه

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی نور قلوب العارفین بلطائف الواردات و التجلیات و ملاء صدورهم بلوائح العوارف و تشرف المعارف من دقائق الاسماء و الصفات و اعطاهم ما لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب احد سوی اولئک الاحرار الثقات فاحاطت بهم من بین ایدیهم و من خلفهم و من فوقهم و من تحتهم انواع الانوار و صنوف البرکات و نطقت السنتهم بما اضاء علی العالمین طریق السلوک و الوصول من فوامض الحکم و الاسرار و نوادر الانفاس و الکلمات و ظهر علی ایدیهم ما میزهم من سائر البشر من قوارع الخوارق و نفائس الآیات و الکرامات فسبحان من یهب ما یشاء لمن یشاء لا مانع لحکمه و لا راد لقضائه له الحمد و له التحیات و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمداً عبده و رسوله شهادة من علیها محیاه و للممات صلی الله علیه و علی آله و اصحابه نجوم الهدی و قادة التقی ما دامت الارض و السموات اما بعد میگوید فقیر ولی الله عفی عنه این کلمه چند است از اقوال و احوال و واقعات و تصرفات حضرت والد بزرگوار قدوة العارفین زبدة الواصلین صاحب الکرامات السنیة و المقامات الجلیلة سیدنا و مولانا الشیخ عبد الرحیم قدس الله سره العزیز و سمیته بوارق الولایة حسبنا الله و نعم الوکیل و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم ۰

مبادی احوال حضرت ایشان منقسم میشوند مراد از مبادی احوال تمرات شیخ رفیع الدین الفتی پیدا

آنجا میرفتیم و بقبر ایشان متوجه می‌نشستیم بسا می‌بود که غیبت دست دادی و از احساس حرو برد منعزل شدی میفرمودند
که شیخ رفیع الدین در اواخر ایام حیات روزی اثاث بیت خود جمع کردند و در زنان خود قسمت نمودند هر کسی را
از اولاد حسب حال او رسیدند چون نوبت خردترین اولاد ایشان و آن والده حضرت ایشان بود رسید چند جزو از
فوائد طریقت و اوراد و شجره پیران عنایت نمودند. زوجه شیخ گفت که وی فرو جه نیست اسباب تزویج او را باید
داد نه این اجزا فرمودند این اجزا ما را از بزرگان ما میراث رسیده است. این صبیه را فرزندی خواهد بود مستحق میراث
معنوی ما اینها او را خواهید داد اما اسباب تزویج خدا تعالی آسان خواهد کرد ما را غم این کار نیست بعد مدت مدید
چون متولد شدم و هوشیار گشتم خدا تعالی در دل جده ما انداخت که آن اجزا ما را داد و بآنها منتفع گشتیم بعد از آن گم
گشتند اگرچه لفظ بشارت مشترک بود لیکن انتفاع تفسیر و تعیین مراد کرد که خدمت مخدومی اخوی شیخ ابوالرضا
در آن ایام ذوق این کار نداشتند و برادر عبدالحکیم هنوز متولد نشده بود میفرمودند حال من شیخ عبدالحی مرحوم صالح
متعرض از دنیا و بر جاده اسلاف خود بودند در تربیت اولاد خود بسیار سعی میکردند و ایشان متاثر نشدند و بر
ملاحظه این معنی مغموم می‌بودند تا آنکه روزی مرا دیدند که با صغر سن دستار از سر فرود آورده بر زانو گذاشته بودم و
برعایت اسباغ و سایر سنن وضو میکردم نهایت ابتهاج در ایشان ظاهر شد و حمد خدا تعالی گفتند و گفتند که چون عمرم
تاثیر تربیت در اولاد خود ندیدم ترسیدم که سر اسلاف از عقب ما منقطع گردد و حالا معلوم شد که حامل آن سر در
خاندان ما بوده است اگر در اولاد پسری نیست چه باک در اعقاب دختری هست کاتب الحروف میگوید سر اسلاف
آنست که قرنی بعد قرنی حامل نسبت طریقه حقیقیه می‌بودند و غالباً متقدم بشارت سید او بتاخر و این قصه
طولی دارد میفرمودند که نه ساله یا ده ساله بودم که عزیزی از سلسله نقشبندیه خواجه هاشم نام از تجار آمده بود در
محله ما ساکن شدند و نسبت من التفاتها می‌فرمودند. یکبار گفتند درودی میدانم هر که آن را خواند متمول گردد
خاطر من در آن وقت از جمیع تعلقات منقطع بود گفتم خدا تعالی مرا بواسطه والدین قدر ضروری میرساند دیگر احتیاج
ندارم سکوت کردند بعد چند روز دیگر باز فرمودند ما را او جائی رسیده است اگر بر مجذوم دم کنم جذام او دفع گردد
گفتم مرا خدا تعالی از این مرض محفوظ داشته و اگر مجذومی را خواهم دید بخدمت گرامی دلالت خواهم کرد خاموش
ماندند بعد چند روز فرمودند که غرض ما از ورود اینجا صید کردن شما بود که استعداد عالی دارید معلوم شد نهایت

عالی ہمت باید مقصود اصلی آنست کہ شغلے از اشغال صوفیہ پیش گیرید گفتم بالرأس والعین پس شغل انکتاب تلقین
کردند یعنی اسم ذات پیوستہ بر روی تختہ یا کاغذے باید نوشت تا بسبب کثرت ملابستہ در متخیلہ جاگیرد این شغل
اختیار کردم بر من غالب آمد در آن ایام شرح عقائد و حاشیہ خیالی می خواندم خواستم کہ حاشیہ ملا عبد الحکیم نویسم
یک جزو بجائیش اسم ذات می نوشتم و شعور نداشتم **میفرمودند** تخمیناً دوازدہ سالہ یا سیزدہ سالہ بودم کہ
حضرت زکریا علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام را در واقعہ دیدم ذکر اسم ذات تلقین فرمودند بسبب قوۃ نبویہ
نفس شریف ایشان تاثیر تمام کرد در آن سن با وجود اشتغال بہ تحصیل علم و قلت توجہ بذکر چنان بظہور آمد کہ از
طالبان قوی الطلب دیدہ نشد بعد ازان شیخ **عبد العزیز** را قدس سرہ بخواب دیدم میفرمایند ای فرزند دست
ارادت بکسی مدہ تا آنکہ حضرت خواجہ ترا قبول فرمایند بعد ازان اختیار بدست تست این واقعہ را بخدمت خواجہ
خرد ذکر کردم و تعبیر خواستم و گفتم بجز شما ہیچکس از معارف این شہر بخواجہ ملقب نیست فرمودند تعبیر واقعہ شما آنست
کہ بمتابعت خواجہ کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات میسر آید و منزلۃ این فقیر ازان کمتر است کہ شیخ عبد العزیز
بخواجہ تعبیر کنند این فقیر را ہمچنین محفوظ است و بعض یاران بجائی شیخ عبد العزیز خواجہ نقشبند ذکر مے کنند
واللہ اعلم بالجملۃ **میفرمودند** بعد ازان منتظر این معنی می بودم و بدرود بسیار مشغولی داشتم شبی درود مے
خواندم نوری شبیہ بنور قمر ظاہر شد حالانکہ شب قمر نبود آہستہ آہستہ بر روی زمین منبسط شدن گرفت بعد ازان
بر سر برین و جسد من آمیخت وقتیکہ فرود تر از سر من بود ذوق و شوق ہر چہ تمامتر داشتم چون بر سر من آمد مبہوت
شدم ظاہراً وجود من مفقود شد واللہ اعلم کہ والد من علیہ الرحمۃ جستند و نیافتند و ازین معنی اضطراب قوی بر ایشان
مستولی شد لیکن درین غیبت آسمانی بعد آسمانے طی میکردم تا فوق آنہا رسیدم و ملازمت سید الانام علیہ الصلوٰۃ
والسلام حاصل شد بیعت قبول فرمودند و نفی و اثبات تلقین کردند بعد ازان افاقت شد بعد چند روز بخواجہ
خرد التماس کردم کہ آنچہ موعود بود بحصول انجامید حالا صلاح کار من چیست فرمودند بکسی در ظاہر ہم بیعت باید
کرد گفتم مے خواہم کہ بشما بیعت کنم فرمودند من شما را بسیار دوست میدارم نمے خواہم کہ بیعت شما بمن باشد گفتم
ہیچ نفہمیدہ ام کہ دوستے سبب عدم قبول بیعت چگونہ باشد فرمودند غرض آنست کہ بعض امور ممنوعہ مرتکبم
و در اتباع سنت قدری تساہل دارم مبادا قدم شما بواسطہ ارتباط بیعت از جادہ شرع بجنبد لیکن در صحبت

از فیض هیچ دریغ نخواهد بود گفتم پس هر که فرمایید متوسل شوم فرمودند اگر کسی از خلفای شیخ آدم بنوری قدس سره
باشد مناسب تر است که ایشان در تشرع و ترک دنیا و تهذیب نفس قدمی دارند که دیگران را میسر نیست گفتم در جوار
ما سید عبدالله از خلفای ایشان اقامت دارند فرمودند مغتنم اند زود با ایشان باید پیوست بخدمت ایشان آمدم
با وجود آنکه طریق اخفا معمول بر ایشان غالب بود در اول مرتبه بیعت قبول نمودند بعد از آن بخدمت خواجه خرد و سید
عبدالله هر دو میرسیدم و از ایشان فیض صحبت میگرفتم میفرمودند شغل اسم ذات که از حضرت زکریا علیه السلام
یافته بودم غالب بود و از وی بسیار لذت می یافتم و نفی و اثبات نمی توانستم کرد و اگر میکردم لذت نمی یافتم ازین
معنی خجالت تمام داشتم به سید عبدالله قدس سره التماس علاج این امر کردم چند نوبت متوجه شدند بجائی نرسید فرمودند
چیزیکه بسبب انفاس طیبهٔ انبیاء علیهم السلام استقرار یافته باشد ما نمی توانیم تغیر دادن بحضرت خاتمیت علیه الصلوة والسلام ملتجی
شوید علاج این از همان جا خواهد بود بدان جناب التجا کردم شغل نفی و اثبات غالب آمد و بر من بسیار آسان
شد توجهی که در آن سن در یکدم دو صد بار میگفتم در هیچ طالب را بدان انجذاب و کشش ندیده ام با وجود اشتغال
به تحصیل و سایر موانع ؛

ذکر حضرت حافظ سید عبدالله قدس سره

میفرمودند حضرت سید عبدالله در اصل از قریهٔ کهیتری که در ناحیهٔ باره است بوده اند و والد ایشان آنجا وطن گرفته
بود در صغر سن والدین ایشان وفات یافتند و ایشان از همدران وقت داعیهٔ طلب خدا پیدا شد و جابجا تفحص اولیا
می گشتند تا در نواحی پنجاب به بزرگی رسیدند که در قراءة ید طولی داشت [illegible]
و از اختلاط هر دو ص و آمد و شد ایشان فراغت یافته نهایت [illegible] بوی ماندند و طلب این
راه کردند آن عزیز فرمود که تلقین و ارشاد شما بغیری منوط است که بوی خواهید رسید انشاء الله تعالی لیکن
حفظ از من بگیرید ایشان در همان جا مدتی ماندند و قرآن از بر گرفتند و از برکت صحبت آن عزیز آداب تجرید و
ترک دنیا و احتراز از خواطر نفس و شیطان اندوختند میفرمودند روزی آن بزرگ به حضرت سید عبدالله
قرآن دور می کردند که مردم [illegible] بشکل سبزپوش فوج فوج ظاهر گشتند و در میان ایشان نزدیک مسجد ایستادند و قراءة
آن قاری باستماع فرمود و گفت بارک الله ادیت حق القرآن و مراجعت فرمود حلاوت آن عزیز آن بود.

که در وقت تلاوت چشمان را می خوابانید و به هیچ چیز التفات نمیکرد چون سوره را بآخر رسانید از سید عبد الله پرسید
که ایشان چه کسان بودند که از هیبت ایشان دل من می لرزید آیا بسبب حرمت قرآن برنخواستم سید گفتند مردم
چنان چنان بودند چون بزمین ایشان رسید نتوانستم که نشسته مانم برخواستم و تعظیم ایشان کردم همدرین سخن بودیم که
مردی دیگر به همان وضع آمد و گفت که حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم دوش در مجمع اصحاب نشسته بودم و صفت
حافظی کردند که درین بادیه ساکن است میفرمودند و می گفتند علی الصباح ویرا خواهیم دید و قرائت او استماع خواهیم کرد
آمده بودند یا نه و اگر آمده بودند کجا رفتند این هر دو عزیز چون این حرف شنیدند یمیناً و شمالاً دویدند و هیچ اثری
ندیدند رحمهما الله تعالی راقم الحروف کاتب انست که فرمودند بعد این واقعه مدتها بوی خوش در آن بادیه محسوس میباشد

مے فرمودند چون از حفظ قرآن فراغ دست داد آن عزیز رخصت کرد که برو و هر جا که صاحب ولایت
باشد در خدمت وے سعی بلیغ مبذول کنید ایشان سیر میکردند تا آنکه در سامانه بشیخ **ادریس** سامانی رسیدند
رحمه الله تعالی و ایشان متوکل بودند و در آمد و رفت بند کرده بگذران صعب میکشیدند و در سلسله قادریه منسلک
بودند اول بار که بایشان در خوردند شیخ فرمود که فقیران بسیارند جائے دیگر روید پیش من نمی توانند ماند مگر مرده
که از طعام و لباس و آمیزش خلق بکلی منقطع شده باشد و برون دروازه من نرود الا برای حاجت ضروریه حضرت
حافظ بانهمه شروط قبول نمودند و پیش ایشان سلوک میکردند و بآئین مردان برین موت اختیاری صابر بلکه
راضی می بودند و بملاحظه این امور توجه شیخ بحال ایشان بسیار شد در آن اثنا پسر شیخ از ایشان قرآن یاد مے
گرفت و باین اعتبار توجه شیخ دو بالا گشت و ایشان در خدمت شیخ دقیقه فرو نمیگذاشتند۔ و حضرت حافظ
میفرمودند در آن ایام عادت داشتم که کلوخ استنجای فقیران بشکسته صاف میکردم روزی بملاحظه این
معنی در خود عجبی و سروری یافتم شیخ برین امر مشرف شدند۔ و گفتند بر روی و بدن من هیچ اثرے و تغیرے
مے بینی گفتم آری گفتند در ابتداء طلب بزرگی رسیدم و کلوخ استنجا را بر روی و بدن خود میمالیدم و از ان
مالش لذت تمام می یافتم این اثر جراحت انست نیز میفرمودند که در آن ملک عادت داشتم که بجهة مهمات
شیخ و اهل بیت ایشان بعد نماز پنجشنبه بر سر آب جوی می بردم و بدست خود می شستم تا برای نماز جمعه جامه سفید
پوشیده باشند یکبار روز پنجشنبه فاقه داشتم و بدستور جامها بر سر آب بردم و بطرفے خالی از مردم نشسته مشغول

شدم - چون آفتاب گرم شد و جوع و عطش استیلا یافت بیهوش افتادم درآن زمان مردی برقع پوشی
بر سر وقت من رسید و مرا بیدار کرد و از درون برقع نان گرم برآورد و بمن داد و گفت آیا نخوانده و لا تلقوا
بایدیکم الی التهلکة ترسیدم که شیطان باشد که مرا فریب میدهد آن نان را قبول نکردم آن عزیز برین اندیشه
مشرف شد و فرمود فلانے این گمان مکن بمجرد این حرف اندیشه از خاطر من بدر رفت بگرفتم و سیر خوردم
بخاطرم آمد که آب جوئی گرم است کاش اینجا آب سرد بودی تا نوشیدمی برین خطره نیز مشرف شد اداوه از زیر
برقع برآورد و مرا داد آب سرد بیاشامیدم بعد ازاں جا بهاسته بخدمت شیخ آوردم - همین که مرا دیدند گفتند
سید نان از دست خضر گرفتید محمدیان را باید که منت خضر را تحمل نکنند .

میفرمودند که یک نوبت خواجه ادریس در حجره بحق تعالی مشغول بودند و عادت اهل بیت ایشان آن
بود که هر سال درآن حجره علف دواب ذخیره میکردند اتفاقاً در همان ساعت علف انداختن شروع کردند
از مشغولی شیخ شعور نداشتند و شیخ نیز غیبت قویه داشت احساس کرد آن حجره را پر کردند و دروازه
آن مسدود ساختند و چون دیری برآمد متفحص حال شیخ شدند در مسجد طلبیدند نیافتند از آیندگان و روندگان
استفسار کردند هیچ خبر نشنیدند مایوس شدند و تجسس نیز بگذاشتند بعد شش ماه بعلف دواب محتاج شدند در
حجره گشودند و علف می برآوردند و بالآخره دست برآورنده بر شیخ افتاد و متنبه شد که اینجا کسی هست چون نیک تفحص
کردند شیخ را شناخت هجوم کردند آن وقت ایشان را افاقت حاصل شد از طول مدت ایشان را خبری و نه از ناخوردن
بر جسم ایشان اثری و این از نوادر وقائع است والله اعلم استماع افتاد که چون ارشاد شیخ بزرگوار حضرت شیخ احمد سهرندی
و کمالات ایشان منتشر شد شیخ ادریس بخدمت ایشان گفته فرستادند اگر بجانب زمین نظر میکنم زمین را نمی یابم - اگر
بجانب آسمان نظر می اندازم آنرا نیز نمی یابم و همچنین عرش و کرسی و بهشت و دوزخ را وجود نمی یابم و پیش کسی که
میروم او را نیز وجود نمی یابم و خود را نیز موجود نمی دانم و وجود حق سبحانه بی پایانست نهایت او را هیچکس نیافته بزرگان
نیز تا اینجا گفته و باین مقام رسیده از سیر بازمانده شده اند اگر شما نیز همین را کمال میدانید فبها و اگر امرے دیگر ورای این کمال
است اطلاع بخشند تا ما و یار دیگر که ورود طلب بسیار دارد آنجا برسیم - حضرت شیخ احمد سهرندی جواب نوشتند - مخدوما
این احوال و امثال این احوال از تلوینات قلب است مشهود میگردد که صاحب این احوال از مقامات قلب زیاده

از ربع طی نکرده است حصه دیگر از مقامات قلب طی باید کرد۔ تا معامله قلب را بتمام طی کرده باشد از گذشت
قلب روح است و از گذشت روح سر است و از گذشت سر خفی است بعد ازان اخفی هر کدام ازین چهار باقی مانده
احوال و مواجید علاحده دارد همه را جدا جدا طی میباید کرد الی آخر ما کتب ۞ بعد ازان شیخ ادریس مشتاق خدمت شیخ احمد
شدند و عزیمت صحبت ایشان مصمم کردند۔ اما بسبب بعض موانع این امنیته بظهور نرسید و ایام ارشاد شیخ احمد منقضی
شدند و دور نیست که مراد از یار دیگر سید عبدالله باشند بخاطر این فقیر مانده است که حضرت ایشان این قصه را
بنسبت شیخ آدم نقل میکردند میفرمودند که شیخ ادریس بخدمت ایشان نوشته فرستادند که در همه چیز خدا را
می بینم و در و دیوار همه ازان یک نور پاک متجلی می بینم شیخ آدم نوشتند که حالی شگرف است۔ اما در جنب حالات
نمل کوچه تنگی پیش نیست شاه راه در پیش است۔ بعد ازان شوق ملاقات شیخ آدم بر ایشان غالب آمد اما هم در
آن ایام بیمار شدند و برحمت حق پیوستند و سید عبدالله بنا بر علی هذا بعد وفات ایشان بصحبت شیخ آدم رسیدند معلوم
نیست که این همه قصه اول است که بسهوی متغیر شده یا قصه دیگر است بالجمله سید بصحبت شیخ آدم بنوری قدس سره
رسیدند شیخی عالی مقام متشرع عظیم المعرفة قوی التاثیر یافتند۔ طریقه ایشان پسندیدند۔ و پای تردد را شکستند مدتها
با ایشان صحبت داشتند باید دانست که عم یا ابن عم سید عبدالله که سید عبدالرحمن نام داشت منبسط الحال بود۔ و در
سلک امر انسلاک فی نهایت تدین معروف حضرت ایشان حکایت تدین او بسیار ذکر میفرمودند وی نیز از مریدان
شیخ آدم بنوری قدس سره بود و لهذا حضرت سید بعد از انتقال شیخ همیشه با سید عبدالرحمان یکجائی بودند و باهم بسیار
مودت داشتند حضرت سید عبدالله حصور بودند گاهی تزوج نکرده بودند و سبب اقامت حضرت سید درین
محله مکشوف نیز مرافقت سید عبدالرحمان مقرون است۔ بطریق استشهاد دو مکتوب از مکتوبات حضرت شیخ آدم
قدس سره بعینه نقل میکنند بحافظ عبدالله و سید عبدالرحمان صدور یافت ۞ بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین
والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین الاکرمین۔ حضرت الله تعالی در امور دینی و دنیاوی بحسب مرضیات
خود موفق بجمعیت خالص مخلص دارد ۔ زان یار دلنوازم شکریست فی شکایت ۞ گر نکته دان عشقی خوش بشنو این
حکایت ۞ این سلام نامه فقیرانه بآن برادران معنوی منظر انتبا و مطالعه باد و وقت گذرانست کار فردا و عمل فردا
محسوبست والله ولی التوفیق و منه الرشاد و علی صراط السداد بحرمة حبیبه و آله و اصحابه و تبعه الامجاد

سه بود و در مکتوبات شیخ آدم هر مکتوب که بسید عبدالله صدور یافته نام ایشان با نام سید عبدالرحمن ۳

علیه وعلیهم الصلوة والسلام از همه یاران این جا سلام برادرانه خوانند سیادت پناه سید عماد و حافظ عبدالله و
حافظ عبدالرحمان صدور یافت بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والصلوة علی خیر خلقه محمد
وآله اجمعین اکرمین ملازمین اخوی معنوی سیادت پناه توفیق آثار سید عماد و حافظ عبدالرحمان بعد سلام خیر انتظام مطالعه
فرمایند احوال این محال مستوجب حمد است سلامت و استقامت برادران مطلوب است والاحباب من الله سبحانه
بقیة المرام یک بخایت نامهٔ گرامی اخلاص مشحون از مقام بارهه از ایشان وثانی از حافظین از مقام اکبرآباد رسیده بود
الحمدلله والمنة که بصحت وسلامت اند واز یاد فقیران غافل نیستند متوقع بهر حال که این اخلاص نتیجه بخش سعادت دارین
باشد بمنه وفضله سبحانه وتعالی ای برادر وقت گذران است سعی تضرع ودعا صادقانه ضروریست که حق سبحانه و
تعالی باقی عمر از این دار فانی ضایع نگذارد و حضرت ایشان میفرمودند که سید عبدالله میفرمودند در اوائل
آنکه بشیخ آدم رسیدم اندرون من از نسبت بکلی خالی شد و شور تمام و جمعیت مشهود گشت مشوش شدم و بحضرت
شیخ عرض کردم ایشان فرمودند نسبت اول حکم سرکه دارد و جمعیتی که در صحبت ما خواهید یافت بحکم گلاب دارد قاعده
آنست که اگر در شیشه سرکه باشد و خواهند که گلاب اندازند اولا او را خوب بشویند تا چنین واثر سرکه باقی نماند آنگاه
قابل گلاب شود حضرت ایشان از بعض اولاد شیخ آدم بنوری نقل میکردند که سید عبدالله در ایام صحبت شیخ آدم
روزی زیر درختی بجمعیت خاطر چشم بسته بتلاوت قرآن مجید مشغول شدند کنجشکان بسیار از آن درخت بر زمین مرده
افتادند و بعض جانوران الصحرایی که برای جمعیت بحضرت شیخ آمده بودند همه بذوق استماع بودند آنها کسی نزد شیخ را از این واقعه
خبر کرد آمدند و گفتند حافظ بس کن ایشان چشم کشادند و بتوجه شیخ برخاستند و بس کردند حضرت ایشان میفرمودند
که هرگاه سید قرآن میخواندند در مسجد هیچکس نمی بود الا اسر افگنده بذوق استماع قراءة ایشان و یکبار از قاریان دارالشکوه
نه کس بامتحان ایشان آمدند هر یکی قاعده چون وقف و مد و تفخیم و ترقیق و ادغام و غیر آن اختیار کرد و از ایشان استدعا
قراءة کردند فرمودند اگر یک دور کرده خواهید بخوانم و اگر توقف کنید دو سیاره بعد از نماز ضحی خواهم خواند ایشان توقف
کردند و این دو سیاره هرگز محل بحث نیافتند بعد از فراغ حضرت حافظ فرمودند که قرّه در قراءة سبع را باین نهج می
خوانند که هر لفظی بچند نوع تلفظ می نمایند و این طریق پیش من قدری ندارد و مختار من آنست که یکبار تلاوت بطریق
تمام کنند که طریقه دیگر در آن هرگز مختلط نباشد و بار دیگر همه قرآن را بطریق ابوعمر بخوانند طریقه دیگر در آن همچنین

و علی ہذا القیاس ہمہ ازین نوع حاجز آمدنحی فرمودند که از حضرت حافظ این نکته بسیار شنیده ام کشف
بر سر کشف یعنی اعتبار استقامت است نه کرامت را میفرمودند طریقه حضرت حافظ اخفا و خمول بود و در مردم
کاحد من الناس می بودند هرگز چیزی از کسی نمی نمودند بسا می بود که بدروازه ها آمدی و عجائز می گشتند و خدمات ایشان
چون آب آوردن یا گندم و نخود خریدن بتقدیم می رسانیدند و بسا می بود که عجائز اخدم را اہل انہا خدمات میفرمودند
حافظ از ایشان میگرفتند و می گفتند بمولی خود نخواهید گفت که ایشان شما را ایذا خواهند داد بالجمله با وجود اینهمه خمول
اصحاب شیخ آدم چون شیخ عبدالله کهاتی که بحاجی بهادر ملقب بودند و شیخ بایزید و امثال ایشان در تعظیم حضرت سید
مبالغه تمام داشتند. میفرمودند که سید عبدالله میفرمودند در اوائل طلب بمجذوبی رسیدم که پیوسته در بازارها
برهنه می گشت چون مرا دید بگریخت در عقب او سیر میکردم چون از قریه بیرون آمدیم پیرزالی آنجا هیمه جمع میکرد
آن مجذوب خمار وی گرفت و از او بست و بمن متوجه شد و سلام علیک گفت آنگاه گفت برهنه بودم و از شما حیا
میکردم پس تعاقب کردید گفتم میدانستم که عادت شما همین است گفت اهل این قریه انعام اند اولئک کالانعام
بل هم اضل سبیلا و از ایشان پروائی نمیکنم و چون اهل دلی سیر شدند شنیده میشوم میفرمودند که سید میفرمودند
که در آنچه شیخ آدم قدس سره عزیمت حج مصمم کردند من هم با ایشان عزیمت کردم موقوف داشتند و رخصت
کردند التماس کردم که ارباب عیال بدولت مرافقت مشرف شدند فقیر که حضور است متعهد لفقد کسی نیست چرا
محروم ماند فرمودند ماندن شما بنابر حکمتی است که شما را معلوم خواهد شد حالا معلوم شد که آن حکمت تربیت شما بوده
است میفرمودند که سید میفرمودند تو طفل بودی و در میان طفلان بازی میکردی که طبع مابسوی تو منجذب
میشد و دعا میکردم که بار خدایا این طفل را از اولیا گردان و کمال او بدست من ظاهر کن الحمدلله که ثمره آن
بظهور پیوست میفرمودند که سید هرگز طلب خدمت از من نمیکردند و اگر میکردم بنوعی آنرا موقوف میداشتند
نیمے از زمین هر بخاطر من خطره آمد نزدیک ایشان بقصد اظهار آن رفتم وقت گرم بود جامه از تن کشیده بودند چون
مرا دیدند فرمودند خوش آمدید و شیخ از بدن من دور کنید بجو می هر چند امتثال متصدی این امر شدم و در آن میان فرمودند
تمام پشت را چرا نجسے نہید این کار بند و انگشت بهم می آید و انگشت اکتفا کردم بعد از آن فرمودند آنچه
شیر طریق بود بوجود پیوست دیگر این خطره را بخاطر خود راه نه نهید که جمیع حقوق صحبت چه ظاهری و چه باطنی

همه عفو کردم حضرت ایشان از بزرگی که بصحبت شیخ آدم بنوری رسیده بود و ظن کاتب حروف آنست که
عم سید علم الله یا ابن عم ایشان باشند نقل میکردند که سید علم الله پیش من تحصیل علم میکردند در آن ولا ایشان
را شوق طریقه پیدا شد و صحبت شیخ آدم را لازم گرفتند لباسی بود که در تحصیل علم فتور مشهود میگشت من ایشان را زجر
بلیغ کردم در آن میان بر زبانِ من بگذشت که از صحبتِ فقیران عامیان که از علم هیچ بهره ندارد ترا چه سود
خواهد بود سید علم الله ازین حرف منغص شده گفتند که شما و امثال شما اگر بصحبت ایشان آیند خود را ابکم و جاهل
محض پندارند بسیار برآشفتم و نفسِ من بجوش آمد و مسئله نهایت صعب در علم کلام راست کردم و بصحبت ایشان
برائی تعجیز و تبکیت رفتم تعظیم و تکریم من کردند اشکال پیش آوردم ایشان در اول فرمودند این مسئله علمی است و
فقیر عامی است و شما عالمید من چه دانم از شما باید پرسید همچنان قدری میگفتند تا آنکه دانستم که دعوی علم لدنی اصلی نداشت
و عجز درین اشکال ظاهر شد آنگاه روی ایشان سرخ شده آواز ایشان بلند گشت و گفتند این مسئله ایست
که اگر همه علماء مشرق و مغرب جمع شوند حل این نتوانند کرد این را حل کنیم آنگاه تقریر واضح شروع کردند که اشکال
برخاست و ایشان چنان معارف بلند میفرمودند که فهم من قاصر شده هیچ نمی فهمیدم و خود را طفل مکتب دیدم
چون ازان صحبت برخاستم بخاطر آمد که حقانیت ایشان واضح شد توبه باید کرد اما حمیت و هوائی نفس نگذاشت
مسئله دیگر صعب تر از اول در علم تفسیر ماخوذ بردم و بر ایشان القا نمودم مثل روز اول تعظیم کردند و عذر را از حد
گذرانیدند و بعد از آنکه بخاطر من عجز ایشان متمکن شد متغیر شدند و تقریر واضح کردند روز سیوم نیز مثل این معامله
واقع شد بخود گفتم که ایشان مؤید اند و منصف و ترا کج میروی توبه کردم و از سر مسکنت و اوید قید بصحبت ایشان رفتم
این بار هیچ التفات نکردند و در صف النعال نشستم و اظهار نیاز بیش و توبه کردم فرمودند شما عالمید موی سر زیاده از حد
جمه چرا گذاشته اید و اسبال ازار چرا کرده اید حلاق را طلبیدند و حلق کردند و ازار تا کعبین آوردند آنگاه بیعت قبول فرمودند
استماع افتاد که شیخ ابراهیم مرادآبادی مردی بزرگ بود و از طریقه چشتیه وی میگفت که در اوائل طلب بخدمت شیخ
آدم بنوری رسیدم غزنوی از یاران ایشان سفارش من کرد که این شخص طالب خدا است همان ساعت بمن
نگاهی کردند بمن کیفیتی در گرفت که تا حال در من باقی است بعد چندی روز از آنجا سفر کردم و بشیخ محمد صادق قدس
سره پیوستم و از آنجا فراوان فائده یافتم اما بعد ریاضت و تصفیه معلوم شد که اصل مایه جمعیت من همان نگاه

شیخ است و در ریاضات بحجر رونق وصفای آن زیاده کرده استماع افتاد که شیخ بایزید الله گو که مردی بے نفس و
سخی بود و شفقت بر خلق الله زیاده از حد وصف داشت میفرمودند که در ابتدا آنکه بحضرت شیخ آدم رسیدم
دیدم که خدمات خانه شیخ همه یاران قسمت کرده گرفتند و خدمتے معطل نمانده مدتے انتظار کردم بعد از ان دیدم که یاری
که هیزم آوردن از صحرا بوی مفوض است ضعیف و تنگ است او از حق آن بوجهی نمی تواند کرد و من جوان
قوی بودم آن را اختیار کردم هر روز دو خروار هیمه می آوردم و آن مرتبه نداشتم که مجالست شیخ کنم - بعد مدتے شیخ با
جوئی رفته غسل میکردم و یاران بازاله درن و مالش بدن ایشان مشغول بودند دران وقت من نیز بآن مشغول
شدم و آن خدمت از من بنسبت بسائر یاران بیشتر ظهور یافت - شیخ دران اثنا بمن متوجه شدند و در یک نگاه تصرفی
کردند که در همان جوی بیهوش افتادم یاران مرا مرده وار انجا بخانه آوردند - و بعد شش ماه باز بر همان جوی بمالش بدن
ایشان مشغول بودم که باز تفقد حال من فرمودند باز بیهوش افتادم هر چه من دارم از برکت همان دو نگاه است
حضرت ایشان میفرمودند که شخصے بخدمت شیخ آدم آمد التماس توجه کرد فرمودند برو وضو کن و دوگانه بگذار و پیش من آ آن شخص تجدید وضو کرده گفت که
وضو و نماز مکفر ذنوب اند بنص شارع علیه السلام حاجت توجه چیست شیخ این جواب بی ادبی دیده اعراض فرموده برخاست و برفت در آن وقت حق سبحانه
در دل ایشان الهام کرد که ما ترا در میان خلق برای آن داشته ایم - که ایشان را هدایت کنی و بے ادبیهای ایشان
در گذرانی چنانچه یدرءون بالحسنة السیئة چرا اختیار نکردی ایشان عقب وی کسی را فرستادند که او را باز گردانند
تا بملاحظه این آداب بروی توجه کنند آن کس رفت و خواست که باز آرد آن آدمی قبول نکرد و گفت من باز نمی آیم
شیخ آن یار را فرمودند برو و در گوش وی اسم الله بخوان بمجرد این معامله بیهوش افتاد مرده وار او را بر داشتند حضرت
ایشان از بعضے یاران شیخ نقل میکردند که چون غلغله شیخ بسیار شایع شد بشاهجهان خبر رسید سعد الله خان و ملا
عبد الحکیم سیالکوٹی را فرستاد تا ایشان را ببینند هر دو بخانه ایشان آمدند شیخ دران وقت در مراقبه بودند مدتے
بر دروازه نشستند چون بافاقت در آمدند هر دو در زاویه ایشان داخل شدند و ایشان هیچ تعظیم بجا نیاوردند
این وضع سبب تغیر مزاج هر دو عزیز گشت سعد الله خان گفت که من از اهل دنیا ام مستحق تعظیم نیستم اما مولانا عبد الحکیم
عالم اند تعظیم ایشان لازم بود فرمودند در خبر آمده العلماء امناء الدین مالم یخالطوا الملوك فاذا خالطوهم فهم
اللصوص و دیگر پرسیدند که نسبت شما چیست فرمودند سیدم اما چون امهات ما از افاغنه بودند در السنه عوام

لقب افغان شایع شد و دیگر پرسیدند که ما شنیده ایم که علم لدنی دارید فرمودند آری والحمد لله علی ذالک بعضی گفتند

و شاهجهان گفتند فقیری است جامی متکبر که دعواهای عریض میکند افغان است خود را سید میگوید بمدح ما از قاعده او را

بسیار معتقد اند خوف آنست که فتنه برخیزد مزاج شاهجهان متغیر شد گفته فرستاد که شما بحج روید ایشان بجمیل تمام حکم

مبارک شدند چون بسورت رسیدند حاکم سورت مخلص ایشان بود فرمودند خواهش تو آنست که ما را زود بر جهاز سوار

گردانی چون سوار شدند حکم بادشاه رسید که آن فقیر را زود باز گردانید که بخواب دیده ام که زوال ملک تو در خروج

وی از ممالک تو است حاکم عذر نوشت که قبل از وصول حکم بر جهاز روانه شدند عنقریب بادشاه محبوس گشت و

وفات شیخ در مدینه واقع شد و در بقیع نزدیک قبه حضرت عثمان رضی الله عنه مدفون گشتند حضرت ایشان

فرمودند که طالب نام درویشی با سید عبدالله قدس سره صحبت میداشت پیوسته میگریست و های های نعره میزد

حضرت سید از سبب گریه دائمی وی استفسار کردند با من اشارت کرد که این عزیز بتحصیل علم مشغول است که من

فارغ و یکسو باوجود این کشود کار این عزیز از من زیاده تر است فرمودند در بند این خطره مباش که این داد

حضرت حق است هر کسی را حوصله دیگر داده اند وی همچنان میگریست حضرت سید فرمودند صلاح تو آنست که

سفر کنی وی سفر دائمی اختیار کرد گاه گاهی بدیدن من می آمد و میگفت اثر آن نفس که از حضرت سید صادر شده

آنست که همیشه در سفر مجموع خاطر و منبسط می باشم و در اقامت محزون و منقبض و وی در بعضی از اوقات مغلوب

میشد در آنحالت بخانه کسی در آمد وی تعذیب کرد و حبس فرمود هر چند تعذیب و حبس زیاده میشد ضرری بوی نمیرسید

پسر شخص و اسپش سقط شد پسری دیگر بیمار شد بعد مشاهده این امور نادم گشت و استغفار کرد و نیاز مندیها

نمود و میفرمودند در آن ایام که اورنگ زیب در اکبرآباد بود شیخ میر زاهد هروی منصب لشکر تحصیل میکردم

باین تقریب همراه والد خود باکبرآباد رفتم و سید عبدالله بسبب مرافقت سید عبدالرحمان نیز همان جا بودند در آن

محل ایشان را عارضه مرض پیش آمد و برحمت حق پیوستند و وصیت کردند که مرا در مقبره غریبان دفن کنید تا

کسی نشناسد چنان کردند و مرا نیز مرض شدید بود طاقت نداشتم که همراه جنازه روم چون صحت حاصل شد و جمعیت

معاودت کرد یاری را که در دفن حاضر بود همراه گرفتم و بزیارت مرقد ایشان رفتم بتاثیر نفس مبارک ایشان آن عزیز

هر چند تامل کرد قبر ایشان نشناخت آخر بتخمین بسوی قبری اشارت کرد و آنجا نشستم و قرآن میخواندم حضرت

سید از پس پشت من ندا کردند که قبر فقیر اینست اما هرچه شروع کرده اید انجا تمام کنید و ثواب بصاحب آن قبر
دهید و شتابی ننمائید هرچه شروع کرده بودم بانجام رسانیدم و بآن عزیز گفتم که نیک تامل کن قبر حضرت سید این
است که بآن اشارت کردی یا پس پشت من تامل کرد و گفت خطا کرده بودم قبر ایشان پس پشت شما است
آن سوی نشستم و قرآن خواندن گرفتم در آن اثنا بسبب حزن و گرفتگی خاطر بسیاری از قواعد قراءت نامرعی
گذاشتم از درون قبر ندا کردند که فلان جا و فلان جا مساهله کردید در امر قراءت حزم رعایت باید کرد ؛

ذکر خواجه خرد قدس سره ولد خواجه محمد باقی رح

حضرت ایشان ذکر می فرمودند که رسائل مختار تا شرح عقاید و حاشیه خیالی بخدمت مخدومی اخوی ابو الرضا محمد
گذرانده ام و کتب دیگر پیش میرزا زاهد هروی روزی در اثناء قرأة شرح عقاید و حاشیه خیالی اعتراضی بخاطر من
رسید و مخدومی متصدی جواب آن شدند و این مناظره باشتداد کشید و برنجش انجامید خواندن این کتاب موقوف
کردم بعد از آن روزی با هر دو بخدمت خواجه خرد رفتیم از من پرسیدند که خیالی شما تا کجا رسیده گفتم مدتی است
که موقوف کردم گفتند بچه سبب گفتم قدر ضروری از احکام نماز و روزه معلوم کرده شد زیاده بر آن ضروری نمی آید در
استفسار حال مبالغه کردند آخر با قصه روشن شد فرمودند پیش ما بخوانید و این امر را موکد کردند علی الصباح کتاب
پیش ایشان بردم و درس گفتند و آن اعتراض را نیک بپسندیدند و قوت اعتراض ظاهر کردند روز دیگر نیز همچنین
و سه دیگر هم روز چهارم فرمودند که جد شما شیخ رفیع الدین مرا بجز سه سبق درس نگفته اند من هم بجز سه سبق نخواهم گفت
آنگاه حکایت آغاز کردند که در عنفوان شباب بجمال ظاهری سری داشتم شیخ رفیع الدین را پسری صاحب جمال بود
بقصد دیدن او رفتم و شرح لمعات را با خود بردم تا مردم دانند که برای تحقیق مسائل تصوف آمده ام و ایشان در
شهرها در حل مشکلات تصوف بی نظیر بودند چون بخدمت ایشان رسیدم بسبب آنکه متوسل بودند بجناب خواجه
باقی التفات تمام کردند و تعظیم بجا آوردند چون سبق در میان آوردم دو سه حرف سرسری گفتند و زیاده تحقیقی نکردند
آنگاه برخاستند و آن پسر را طلبیده فرمودند در خدمت خواجه حاضر باش خجل شدم و ندامت کردم اما ایام جوانی
بود روز دیگر باز بهمان نیت و اسلوب معاودت کردم همان معامله دیدم - روز سیوم ندامت قوی بر من

مستولی شد توبه کردم و نیت خالص نمودم ایشان تلقی باحسان کردند و زیادت التفات فرمودند و امر به تحقیق
تصوف نمودند و باین پسر هیچ التفات نکردند. و چون سبق فارغ شد گفتند. اگر شما را مقصود تحقیق این فن است
مرا فرمایید که بدولتخانه شما هر روز می آمده باشم. اما آمدن شما هرگز تجویز نمی کنم. که از ادب دور است گفتم آمدن مرا
حضرت تجویز نمی فرمایند و تصدیع حضرت این عاجز چگونه تجویز نماید معلوم شد که این امر موقوف ماند و در آخر فرمودند
اینجا وجهی دیگر است پس دست مرا گرفتند و بمسجد فیروزشاه آمدند و جائی تعیین کردند که اینجا شما را باید نشست و هر
کتاب متعلق که در تصوف باشد مطالعه باید کرد اگر حل نشود عهده آن بر من است از آن باز هر مشکلی که مرا پیش می
آمد در آنجا رفته مطالعه میکردم حل میشد اگر یک شبر از آنجا تفاوت میکردم بمنزله سائر مواضع می بود. چون خواجه خرد
بدینجا رسانیدند التماس کردم که اکتفا بر سبق مقید باین کرامت بود خواجه نیز اگر چنین تصرف فرمایند ازین چه بهتر
باشد فرمودند همین عرض دارم اگر شما را در هیچ علمی مشکلی پیش آید که حلش نتوانید مرا بگوئید که فلان ما بکار خیال و
خیال راه من زد حضرت ایشان میفرمودند بحمد الله از آن باز هیچ مشکلی مرا پیش نیامده اگر چه اتمام تحصیل
بخدمت میرزاهد کردم اما گویا تحصیل حاصل شد بسامی بود که از اول کتاب می خواندم و از آخر او درس میگفتم +
میفرمودند که خواجه خرد با بهام پیوسته باصابع خود چیزی می نوشتند و در وقت درس و نحو آن گفتن و غیر آن روزی
ازیشان پرسیدم فرمودند این عملی است که بر آن مداومت میکنم بحر تو استفسار کرده در ابتدای حال بکتابت
مشغولی کردم و حالا نیز گاه گاهی بحکم عادت قدیمه کرده می آید میفرمودند روزی خواجه خرد با اصحاب و احباب
خویش نشسته بودند خود بر سریری و سائر مردم بر بوریا در آن محل من بخدمت ایشان رسیدم تعظیم و تکریم زاید
الوصف نمودند. خود پایان سریر نشستند و مرا بر صدر آن نشاندند هر چند عذر میکردم پی نمیشنیدند ازین معامله
همه حاضران متحیر گشتند و خواجه رحمت الله پسر ایشان برخاست و التماس کرد که درین مجلس از ایشان معمرتر و بتعظیم
لائق تر هستند نکته در تخصیص ایشان باین تواضع چیست فرمودند برای آن کردیم که شما سلوک ما را انشاء کشیده و
بهمان صفت با ایشان معامله کرده باشید چون من بخانه جد امی الام ایشان شیخ رفیع الدین رفتم همین نوع
معامله میفرمودند حال آنکه استاد من بودند و از ایشان فیضها اندوخته ام چون شیخ بخدمت خواجه باقی خواجه محمد باقی
قدس سره می آمدند تقریب همین وضع در میان می آوردند اگر چه شیخ از خلفای خواجه بودند لیکن در ابتدای سلوک

بخدمت شیخ قطب العالم مانده بودند و چیزی از کتب تحصیل کرده و فوائد اندوخته ما را همین نوع سلوک باید کرد ٭
همی فرمودند با هر دو برادر بخدمت خواجه بودیم بر ایشان جوع غلبه کرد و بدان سبب نمی توانستند که درس گویند
از اهل بیت خود استفسار نمودند که در خانه هیچ طعامی هست گفتند آری برای طفلی از اطفال قدری قلیل از
طعام پخته اند فرمودند قدری از آن بیارید قدری در نهایت قلت در صحنک خورد آوردند ایشان دست
نشستند حاضران را گفتند بیائید بخورید همه را کفایت خواهد کرد همه متعجب شدند ما را بنوعی دیگر اشارت مکرر کردند پیش
رفتیم و ما هر سه میخوردیم تا آنکه سیر شدیم سیری معتدل و در صحنک قدری باقی ماند آن را بطفل باز فرستادند ٭
همی فرمودند که شخصی پیش خواجه خرد آمد و التماس کرد که بادشاه مرا بمهمی متعین ساخته است اعدا بسیار اند و من
هیچ اسباب جنگ ندارم و عذر هم نمی توانم گفت توجهی مبذول فرمائید بطریق مباسطت فرمودند که نقدی پیش
آید تا خاطر ما متوجه شود اتفاقاً در آنوقت با وی هیچ نقدی نبود از همراهان خویش طلب کرد نیافت خنجر از کمر خود
برآورد گرو نهاد و جهة روپیه علاوه پیش ایشان گذرد ایشان میعادی مقرر کردند و گفتند فلان روز جنگ کن و از کثرت
اعدا و قلت لشکر هراسان مباش و از جای خویش متزلزل مشو آنگاه مرا فرمودند چون آن میعاد رسد مرا خبر کنید چون
آن میعاد رسید یاد دادم در حجره تنها نشستند و مرا بر در آن حجره نشاندند تا کسی در آنوقت آنجا مخل نشود و بعد ساعتی
شادان برآمدند خبر فتح فرمودند اعدا در غایت کثرت بودند و احبا در نهایت قلت در اول عرصه هزیمت بر احبا افتاده و
اما آن عزیز هزیمت را دریده و از جای خود جنبیده همان حال با ایشان رسیدم بحمد الله فتح واقع شد و بسیاری از
اعدا مقتول گشتند و بقیه هزیمت غنیمت شمردند بعد مدتی عریضهٔ آن عزیز رسید در آنجا همین قصه بتفصیل نوشته بود و
قدری کثیر نیاز فرستاده ایشان قبول نکردند ٭ همی فرمودند که شخصی از محله کوتله نیز در خدمت خواجه التماس
کرد که توجه فرمائید تا از تحصیل علم فراغ میسر شود فرمودند جواب خواهیم داد چون بخانه خود باز آمد کسی در عقب فرستادند
و در رقعه بدست او نوشتند که فردا انشاء الله تعالی از جمیع علوم فارغ خواهید شد. این نوید شنیده متعجب شد فردا بی
موجب خارجی نفث و جان بجان ده سپرد. کسی آنحضرت ایشان سوال کرد که در افواه مردم شائع است که خواجه
خرد بشرب خمر مرتکب بودند این چگونه بود فرمودند در ابتداء حال ایشان را مرضی بغایت صعب عارض شده بود
اطبای بلد اتفاق کردند که علاج این خمر است و علماء بر این موجب فتوی نوشتند ایشان با وجود نیمه آن میل نمیکردند

خواجه حسام الدین آمده مبالغه نمودند و ایشان را نوشانیدند خوردن خمر باین تقریب بود و آنا جاهلان بر ایشان
تهمتها بربستند و فعل ایشان را بر غیر محمل آن حمل کردند و در ورطه اباحت و تهاون بشریعت افتاده بودند فرمودند
روزی بهمن یارخان لباس قیمتی آن پوشیده بخدمت خواجه خرد آمد و در آن وقت بخانه ایشان هیچ فرش نبود
مردم بر زمین نشسته بودند بهمن یارخان هم بر زمین نشست کسی از حاضران مجلس برخاست و در گوش خواجه گفت
که این بهمن یارخان است تعظیم وی باید کرد خواجه بآواز بلند گفتند اگر یار است محتاج تعظیم نیست و اگر اغیار است
لایق تعظیم نه این حرف شنیده بهمن یارخان بسیار محظوظ شد و این قصه مختصر کرده شده همی فرمودند یکی انفاس
ایشان می خورده بودم مرا باوی محبتی افتاده و با انقباض خاطر آنجا میرسید عزم کردم که دیگر آنجا نروم بعد از دو سه روز
خواجه بنفس نفیس خود تشریف آوردند و بر دروازه مسجد ایستادند و از پیر زالی نشان ما پرسیدند وی گفت در خواب
است فرمودند چون بیدار شود بگو خرد شما را می جوید در مسجد خفته است خبر او گیرید چون بیدار شدم وی مرا خبر
کرد زود بآن مسجد رفتم ایشان دستار خود را زیر سر نهاده بودند و بی تکلف خفته چون اذان ظهر گفته شد بیدار
گشتند و بمن التفاتها نمودند و تفقدها فرمودند حضرت ایشان میفرمودند که خواجه خرد و خواجه کلان هر دو صغیر
بودند که خواجه محمد باقی وفات یافتند - بعد از آن چون بسن بلوغ رسیدند بخدمت شیخ احمد سرهندی رفتند و مدتی
آنجا باستفیدند و حقیقت خواجه کلان معلوم نیست اما خواجه خرد و از ایشان اخذ طریقه کردند و اجازت یافتند
بعد از آن باز گشتند و از خواجه حسام الدین و شیخ الهداد که هر دو خلیفه خواجه بودند استفاضه و استرشاد نمودند.
شنیده شد که خواجه حسام الدین در اوایل حال در سلک امرا وقت انتظام داشتند و والد ایشان از اعاظم امرا
زمان بود چون بصحبت خواجه رسیدند و جذب طریقه با ایشان تاثیر کرد همه را ترک کردند و طوعا و رغبة از همه ابرا نمودند
چون اقارب ایشان نمی گذاشتند که وضع فقرا بجود قرار دهند خود را بدیوانگی انداختند و در مجمعی برهنه نشستند و نیاز
خود را ملوث ساختند از آن باز دست تشویش آن جماعه از ایشان کوتاه شد آنقدر مراعات جانب خواجه در باره اولاد
ایشان و اتباع ایشان و طریقه ایشان و اشتغال ایشان کم از این دو عزیز بظهور پیوست از دیگران بوقوع نیامد
حضرت ایشان میفرمودند که یکبار در عنفوان شباب خواجه خرد بعزت اسپار مشغول شدند و ایشان را
مزاحمت رسانیدند هم در بین ایشان تحمل کردند ایشان بیهوش کرده وضع افتادند خواجه حسام الدین آمده شاخی

بر ایشان متوجه شدند تا افاقت حاصل شد و **شیخ الهداد** نخست از طریقهای دیگر بهره یافته بودند و بصحبت
بزرگان عصر رسیده چون بخدمت خواجه محمد باقی رسیدند آنهمه دفتر را طی نموده بالکلیه متوجه ایشان گشتند و خدمات
خانقاه خواجه بر خود گرفتند چه خدمت ظاهری از تهیهٔ آب و نان و چه باطنی از تفقد حال خدا طلبان و توجه بر ایشان
و کیفیت بیخودی و استغراق که حاصل نسبت نقشبندیه همان است با وجود اشتغال باآنهمه خدمات آن قدر شکیف
بودند که از دیگرے بظهور نه پیوست **مخفی نماند** که حضرت ایشان از شعبات طریقه نقشبندیه آن قدر شعبه حضرت
خواجه محمد باقی را پسند میکردند و میل مینمودند که تسلسل این سلسله بدیگر شعب نشود همه ارشاد و تربیت ایشان باین
شعبه بوده است شیخ تاج سنبلی که اول خلفاء حضرت خواجه بودند و در آخر بمکه معظمه اقامت اختیار کرده همان جا
مدفون شدند و این فقیر از متاخران مشائخ اهل هند هیچکس را ندید که اهل مکه زیاده از شیخ تاج معتقد باشند و
کرامات وی روایت کنند در بیان اشتغال شعبه باقویه که همان طریقه نقشبندیه است بے افراط و تفریط رساله
عربیه دارند و حضرت ایشان در ترجمه آن رساله فارسیه نوشتند ملتقط از عبارات سلف این فقیر هر دو را بخدمت
حضرت ایشان گذرانده والحمد لله **حضرت** ایشان میفرمودند وضع خواجه خمول بود عزیزی عالم که بسیاری از
شهر ما بخدمت ایشان استفاده میکردند و محمد صالح نام داشتند و در مسجد فیروز شاه درس میگفتند طریقه از خواجه خرد
گرفته بودند و خواجه ایشان را تاکید گفته بودند که انتساب خود بمن ظاهر نکنید و صحبت نیز در خلوت دارید ایشان
همچنان بیگانه نمای بودند چون بجانب پنجاب که وطن ایشان بود عزیمت کردند التماس نمودند که مردم خواهند
پرسید که طریقه از کجا گرفتید چه جواب بگویم فرمودند اگر ضرورت واقعه شود نام من نخواهید گفت بالاخر **خواجه** گاهے
عرس خواجه بزرگ خواجه محمد باقی میکردند حضرت ایشان میفرمودند بارها دیده ام کسی پیش ایشان می آید و
میگوید برنج بر ذمه من دیگری میگوید گوشت بر ذمه من دیگرے میگوید فلان قوال را من می آرم وعلی هذا القیاس
و خواجه را دران میان هیچ تکلف نبود میفرمودند خواجه خرد در آخر عمر بمن فرمودند که مرا در محل خلع نعال از روضه
خواجه محمد باقی قدس سره دفن کنید و برعایت نسبت بنوت داخل مقبره نسازید که لائق همین جا ام گفتم این کار بدلیل از
مسلم خواهد شد مرا چه اختیار فرمودند البته خواهید کرد بعد مردن خواجه با وارثان ایشان گفتم که وصیت خواجه
اینست گوش نکردند۔

ذکر خلیفه ابوالقاسم اکبرآبادی قدس سره

حضرت ایشان سفر فرمودند در اکبرآباد چون حضرت سید عبدالله برحمت حق پیوستند بسیار متألم و محزون شدم
و طالب عزیزی گشتم که بصحبت او مستفیض باشم و در آن ولا کسی مناقب حضرت خلیفه ابوالقاسم ذکر کرد بملازمت آن
عزیز بصحبت گرامی ایشان رسیدم در اول مجلس ایشان بعمارت خانه خود مشغول بودند معمار را میفرمودند چنین کن
و چنین کن و دران میان این بیت بر زبان مبارک ایشان گذشت ~ هر کرا ذره وجود بود ✤ پیش هر ذره
در سجود بود ✤ فقیر این بیت را اعاده کرد باین وضع ~ هر کرا ذره شهود بود ✤ پیش هر ذره در سجود بود ✤
فرمودند من نسخ صحیحه مطالعه کردم در آنجا لفظ وجود مرقوم است گفتم فقیر هم نسخ صحیحه مطالعه کرده در آنجا لفظ شهود
مسطور است - فرمودند معلوم میشود که از علم هم بهره دارید گفتم اگر در راه حق خمار باشد توبه کنم فرمودند همه کس را
خمار نیست و همه کس را نفع هم نیست و این بیت خواندند ~ علم را بر تن زنی ماری بود ✤ علم را بر دل
زنی یاری بود ✤ گفتم ضمیر منیر شما محک است استفسار میکنیم که علم من از نافع است یا ضار آنگاه صحبت منقضی شد
و سخنی دیگر در میان نیامد روز دیگر بخاطرم رسید که بعمارت مشغول بودند زیاده تحقیق نکردند سخن نیمکاره ماند امروز
باز بخدمت ایشان باید رسید چون رسیدم تلقی باحسان و بشاشت فرمودند و گفتند دی روز بعمارت مشغول
بودم سخن ناتمام ماند الحال بگوئید که نسخه شهود در چه معنی است گفتم هر کسی را که او را شهود حضرت حق در ذرات عالم باشد
لامحاله پیش هر ذره سجود خواهد کرد اما آنکه در مرتبه جمع که وجود عبارت از آنست مستغرق باشد از سجود فراغت
دارد فرمودند در بعض نسخ صحیحه وجود یافته میشود تاویل آن چه باشد گفتم تواند بود که وجود بمعنی وجدان باشد و آن تعبیر
شهود است ازین سخن بوی آشنائی شمیدند و بسیار شگفتند - و صحبت موافق افتاد و از ان باز پیوسته بخدمت
ایشان میرسیدم و ایشان التفاتها بیکران مبذول میداشتند - تا آنکه بعض قدیمان بر من حسدی بردند ✤
مخفی نماند که خلیفه ابوالقاسم داماد ملا عصم بودند که یکی از علمای متبحران عصر بودند و بر شرح ملا حاشیه دارد و بخدمت
حضرت **میر ابوالعلی** نیز رسیده بوده شاگرد ملا قلی محمد بودند که ایشان نیز از اعیان آن زمان و از کبار خلفا
حضرت امیر بودند و نسبت ایشان در میان خلفاء حضرت امیر چون نسبت شیخ نصیرالدین بود در میان

اصحاب حضرت شیخ نظام الدین قدس سرہ و مدفن ایشان در اکبرآباد است باید دانست که حضرت
امیر ابو العلی اکبرآبادی از طرف آبا سید حسینی بودند۔ از اولاد امیر تقی الدین کرمانی که قصۂ ایشان با خواجہ احرار در
رشحات بتفصیل مرقوم است و جد مادری ایشان خواجہ محمد فیضی ابن خواجہ ابو الفیض بن خواجہ عبد اللہ بن خواجہ
احرار است و والد ایشان میر ابو الوفا سبط خواجہ ابو الفیض مذکور و جد ایشان میر عبد السلام سبط خواجہ عبد اللہ
مذکور بودند نسبت احراری ایشان را ازین جہت است جد ماجد و والد بزرگوار ایشان از خطۂ سمرقند مسافرت
نمودہ بہندوستان گذشتہ بمکۂ معظمہ رسیدند و ہمان جا برحمت حق پیوستند تولد حضرت امیر ہم درین سفر بود بعد
وفات ایشان در سایۂ پرورش خواجہ فیضی در آن زمان رفیق مان سنگہ صوبہ پورب بود جوان شدند و چون خواجہ
فیضی وفات یافت چندان بدان وضع نوکری میکردند و بروش سپاہیان می بودند در آن اثنا شبی بخواب دیدند که
سہ بزرگ آمدند و ایشان را فرمودند که این چہ وضع است که بخود قرار دادہ وضع اینست که ما داریم بوضع ما باش و گرنہ
وجہ معیشت نوکری بخاطر میرسد خدا تعالی میفرماید اللہ نور السموت والارض بعد از آن یکی از ایشان استرہ گرفتہ
سر ایشان تراشیدہ و دیگری قمیص در ایشان پوشانید و سیمی دستار کر بغلی ایشان را دلو و از آن باز در خاطر ایشان
قلقی و اضطرابی بہم رسید خواستند که نوکری بگذارند اما مان سنگہ مانع می آمد تا آنکہ بحکم اذا اراد اللہ شیئا ہیأ اسبابہ
رفتہ رفتہ اسباب مہیا شدند که جبرا یا طوعا از آن کار فراغت یافتند و در خدا طلبی یک جہت و یک رو شدند در آن
اثنا بمزار فائض الانوار حضرت خواجہ معین الدین قدس سرہ متوجہ می بودند و از آن جناب دل ربا فیض ہا یافتند
و فیضہا گرفتند استماع افتاد که خانگیان ایشان بسبب کسلی که عارض میر ابو العلی شدہ بود بآن مزار یک روپیہ
و یک چادر نیاز فرستادہ بودند۔ حضرت امیر را اطلاع نبود۔ روزی بآن مزار متوجہ بودند که از درون آن ندا
آمد که این قدر از خانۂ شما نیاز آمدہ و برای صحت فرزند شما و خواہش فرزند دیگر التماس کردہ اند و آن ملتمس مبذول
است و نیز استماع افتادہ که از آن مزار خطاب شد که این نعمت که بشما عنایت شدہ بعد دو بست سال یا
سہ صد سال بیکی از بندگان خاص عنایت میشود۔ چنانچہ در عصر ما بما عنایت شدہ بود بعد از آن از قبر سید
جعفر خضر سید تقی الدین کرمانی مذکور تحریص بر مبایعت امیر عبد اللہ عم بزرگوار حضرت میر ابو العلی واقع شد۔ و
ایشان بظاہر نوکری پیشہ بودند۔ و حقیقت آثار ولایت از ایشان بسیار ظاہر میشد و ارتباط ایشان مع

طریقه بحال خود بود خواجه یحیی و ایشان را بعم خود خواجه عبدالحق و ایشان را بوالد بزرگوار خود خواجه عبیدالله احرار موجب
آن بشیره محل فرمودند اما بحسب حقیقت تربیت ایشان اویسیانه بود من انفاسه النفیسة ترقی نسبت مثل
سیر کشتی است سوار آن می پندارد که ساکن است چون بساحل میرسد ناگاه متنبه میگردد و ایضا مقصود از سماع
و بیخودی فنا رذایل بشریه است نه محض مغلوب شدن عقل چنانکه مقصود غواص یافتن در است نه زیر
شدن آب در بینی و دهن و ایضا مثال آگاهی بحضرت حق سبحانه تعالی در ضمن اشتغال دنیا آنست که کسی
سبوی زیر سبوی نهاده بر سر گیرد و بسخن گفتن مشغول شود - در آن میان توجه پنهانی از او بسبو متعلق میگردد
ایضا اگر کسی در صحبت ما اطمینان و راحت محسوس میکند - نظیر آنکه کسی که در بادیه افتاده باشد و گرمی بسیار یافته ناگاه
زیر درختی برسد و آسایش هرچه احساس کند از صحبت ما مبارک است و الا جای دیگر رود و آنجا حالی نبود این است
حال کشف و کرامات نیست ایضا میر نور العلی نفی و اثبات بحبس نفس بسیار میکردند ایشان را فرمودند آنچه اختیار
کرده اید خوب است و طریقه سلف است اما ورزش اسم ذات زیاده از اذکار دیگر خوشتر است ایضا اگر کسی
از ایشان خدا طلبی میکرد - میفرمودند می خواهی که مشقت کنی یا چیزی رایگان بدست تو آید اگر شق اول اختیار
کردی طریقه ذکر نوشته میدادند و اگر ثانی میخواست - میفرمودند در صحبت می آمده باش ایضا هر که پیش
ما آمده و بهره گرفته بالفرض اگر بدولت ابا هم برود و مرتکب آثام شود آنچه یافته است از او نخواهد رفت اما راه
ترقی مسدود خواهد شد منقول است که حضرت امیر را آزار فالج عارض شد بسیار محنت میکشیدند خصوصا وقت
طهارت و وضو روزی این بیت میخواندند بیت درد هم از یار است و درمان نیز هم ÷ دل فدای او شد و
جان نیز هم ÷ دران اثنا وجدی قوی دست داد و از حرارت آن کشادگی تمام در اعضا ظاهر شد و قوت
بحال اول باز آمد شخصی را کلاه عنایت نموده بودند وی در وقت محاربه آن را پوشیده ناگاه تیری بر آن کلاه رسید
پیکان او دوتا شد و بافتاد و سپاه ایشان بیاران متوجه شدند و در ایشان تاثیر صحبت در گرفت متعجب شدند
ناگاه شمع بمرد و همان ساعت آثار عجیبه بظهور رسیدند چون تفحص کردند معلوم شد که پروانه خواری آن شمع را آورده بود
حضرت امیر جذب قوی داشتند وقتیکه بر کسی متوجه می شدند بیخود میشد و مرده طرح می افتاد و نقل میکنند که یکی
از مستوران بهل ایشان متاثر شدند و بحضور ایشان بطریقه سایر طالبان با ادب می نشست و چون اهل طلب

بصحبت ایشان می رسیدند و در روی ایشان نگاه میکردند مست میشدند و جوش میزدند و بیقراری می
نمودند و در آن میان اگر حرفی یا ضربه و سقطه می بود زبان نمی رسانید ازین جنس قصه ها بسیار از ایشان روایت کرده
اند باید دانست که طریقهٔ حضرت امیر اتباع شریعت نبوی و پیروی جادهٔ محمدی خیر بود دیگر نبود و از آن جاده
چیزی دیگر نبود و از آن جاده یک تار سوی انحراف نداشتند نه در قول و نه در فعل و اوائل اصحاب ایشان چون
ملا ولی محمد و امثال ایشان هم برین روش بودند بعد از ان قومی که **ع** بدنام کن مرد نکو نامی چند
صفت حال ایشان است اتباع هوا کرده اند و عقاید فاسده و اعمال کاسده پیش گرفته و مصداق قوله تعالی
ومن ذریتهما محسن وظالم لنفسه مبین گشته ساحت حضرت امیر ازین عار و شنار پاک است و در این طریقه
ایشان ازین الوارث طاهر ملا لطف الله جامع مقامات حضرت امیر این معنی را روشن تر بیان کرده و گفته که وجدهایی
که در صحبت ایشان حاضران را دست میداد بی اختیار بوده است نه آن بود که در محفل ایشان کسی ارتکاب خلاف شریعت
بکند و با آواز و تار و مزامیر رقص آغاز و سرود را هم بحکم فرموده حضرت خواجه بزرگ که ما انکار نمی کنیم و این کار نمی کنیم
گاهی بر سبیل اتفاق می شنیدند انتهت عبارته حضرت ایشان میفرمودند هیچکس را راست گو تر از میر نور العلی خلف الصدق
میر ابو العلی ندیده ام روزی از ایشان پرسیدم که مردم میگویند که میر ابو العلی بسماع بسیار رغبت میفرمودند مرا یاد نیست که ایشان سماع شنیده
باشند مگر چند بار در آن هم تقریبی بود گفتم مردم میگویند که میر ابو العلی هر کس را نگاه میکردند یا تنبول نیم خورده میدادند البته مدهوش میشد فرمودند
تنبول نیم خورده ایشان بر آن العدد و الاحصی خورده ام این قصه بی بنیاد تحقیق نمانده که حضرت ایشان با میر نور العلی صحبت داشته اند و از ان جناب کلاهی
خرقه یافته اند حضرت ایشان میفرمودند که حضرت خلیفه بصحبت میر ابو العلی هم رسیده اند لیکن ارتباط استغراق صحبه
و بیعت بخدمت ملا ولی محمد داشتند روزی حضرت امیر ایشان را فرمودند که شما چرا با ما بیعت نکردید ایشان گفتند که
بخدمت ملا ولی محمد نیز منظر خدمت حضرت امیر اند و این عاجز چون تحصیل علم پیش ایشان کرده و بجناب ایشان الفت تمام
گرفته ارتباط بیعت هم بدان جناب بهتر دید تبسم کردند و تحسین فرمودند میفرمودند که حضرت خلیفه را شرب
شمول غالب بود و با کسی آمیزش نمیکردند و مشرب ایشان ترک اکتساب و توکل کلی بود این ابیات میخواندند
ع سه نشان بود ولی را الخ آنگاه میفرمودند چهارم نشان آنست که خدا تعالی بی واسطه تکفل معیشت
نموده باشد حضرت ایشان میفرمودند الحق این امر در حق حضرت خلیفه ظاهر بود هیچ سبب نداشتند مع هذا همیشه

ملحوظ می گذرانیدند۔ یکباری روغن خانه ایشان بآخر رسید و روغن دیگر فتوح نشد۔ متحیر شدند و هم چنان بے
روغن تناول میکردند۔ روزی بہ تقریبے بالا بالا برآمدند که یک سبوی روغن در گوشه ای از اهل بیت ایشان پنهان کرده
فرمودند سبب عدم فتوح همین بوده است آنرا خرج کردند متعاقب آن روغن دیگر بسیار فتوح شد حضرت ایشان
میفرمودند که در زمان عالمگیر فتاوی عالمگیری بامر وی تدوین کرده بودند و نظر ثانی میکردند بعضی از آن کار شیخ حامد که در
درس میرزا محمد زاهد شریک ما بود مفوض گشته وی بخانه من آمد که رفاقت من کنید مبلغ کذا یومیه بنام شما مقرر خواهد شد
قبول نکردم۔ والده من این قصه استماع کردند رنجیده شدند و مبالغه از حد گذرانیدند مضطر شده بوظیفه موظف شدم و
بآن کار مشغول گشتم حضرت خلیفه چون باین معنی مطلع گشتند۔ فرمودند آن وظیفه را ترک کنید گفتم والده ناخوش میشود۔
فرمودند اذا جاء حق الله ذهب حق العباد قول صحیح است گفتم دعا کنید که حق سبحانه این وظیفه را دور کند بنوعی که من
تا والده ناخوش نشود دعا کردند در چند روز بادشاه اسامی اهل وظیفه طلب کرد و آنرا بعزل و نصب تغییر بسیار داد۔ چون
بنام من رسید آن وظیفه دو چند کرد و نوشت که اگر خواسته باشد این قدر زمین بمدد معاش برسد قبول نکردم و شکر الله بجا
آوردم و حمد خدا تعالی گفتم میفرمودند روزے در نظر ثانی بر عبارتے متوجه که از اختلال کلام قصور مسئله بر چشم
خورده بود مرا گذر افتاد بکتابها که ماخذ آن مسئله بودند رجوع کردم معلوم شد که این مسئله در دو کتاب مذکور است
در هر یک بعبارتے دیگر و مؤلف فتاوی هر دو عبارت را جمع کرده و از این سبب اختلال بهم رسیده بر فقره بر حاشیه
نوشتم من لم یتفقه فی الدین قد خبط فیه هذا غلط و صوابه کذا و در آن ایام عالمگیر را جمعی تدوین آن اهتمامی
عظیم بود و ملا نظام هر روز یک دو صفحه پیش بادشاه میخواند۔ چون اینجا رسید۔ اتفاقاً این حاشیه را با متن مخلوط کرده
بیک نسق خواند بادشاه متنبه شد و گفت این عبارت چیست ملا نظام در آن مجلس تدافع کرد که این را مطالعه نکرده
ام فردا بتفصیل عرض خواهم کرد چون بخانه آمد ملا حامد را عتاب کرد که این جلد باعتماد شما گذاشته بودم شما پیش بادشاه
مرا خفیف گردانیدید باری این لفظ چه بود ملا حامد در آن وقت هیچ نگفت بعد از آن بامن اظهار ملال کرد کتابها که
ماخذ این مسئله بود حاضر کردم و اختلال عبارت و پریشانی واضح ساختم بوجهی که بر مخلصان ثابت شد از آن باز اکثر آن
قوم بر من حسد می بردند و بظاهر سبب این عزل حسد ایشان بوده والله اعلم میفرمودند روزی بخدمت
ایشان رحمته الله بعبارت مشغول بودند معمار را از سر دیوار کرده بودند و در صنعت او قدح و جرح کرده در آن اثنا

بخدمت ایشان رسیدم چون مرا دیدند بشاشت کردند و این برچیدم و خواستم که گل ولائی آماده کنم فرمودند گاهی
پیش ازین که گل ساخته آید گفتم نه ولیکن بقیاس هر چه در کار باشد خواهم آورد فرمودند این کار بقیاس راست نمی آید
برای شما کاری دیگر تجویز کرده ام کسی را اشارت کردند که چارپائی بیارد و زیر دیوار بگسترد و مرا فرمودند اینجا بخسپید گران
خواب آمده اید امتثال امر را دراز کشیده ام اما خواب نمی آمد فرمودند خواب نه آوردن اختیاری است یعنی اشتغال بحق و ذهول
از ماسوی در آن میان یاری دیگر سید عبد الرسول نام در آمد فرمودند بوقت رسیدی وی دامن بر کمر زده و دستی فرمان
ایشان ایستاده فرمودند مراد من آنست که برین چارپائی بنشینی و پایها ایشان را غمز نمائی که مسافت دور قطع کرده اند
آشنایان این تلطفها میفرمودند و هر روز زیاده کرمی و احسانی ظاهر میشد میفرمودند ایشان را عزیمت حج پیدا آمد
از خانه بر آمدند و بی ترتیب زاد و راحله و بی تودیع اهل بیت راه حجاز گرفتند در راه بعضی مخلصان بایشان برخوردند
اگر مجرد بود با خود گرفتند و اگر متأهل بود باز گردانیدند و گفتند با سفری دور و دراز قصد کرده ایم بهمین موضع رفتند و مدتی
در حجاز ماندند و باز در کنف امن و رفاهیت معاودت نمودند و درین سفر خوارق باهره از ایشان ظاهر گشتند
از انجمله آنست که در یاران مشهور شده بود که چون از خانه بر آمدند ربع روپیه با ایشان بود و در هیچ جا بدان محتاج
نشدند تا آنکه باز آمدند و آن ربع در جیب ایشان بود و ایشان را از تفصیل این قصه استفسار کردم فرمودند بحال
هیچکس این را سوال نکرده است چون از خانه بر آمدم شخصی این مبلغ بطریق نیاز پیش کرد آنرا در جیب نهادم و بعد از آن
بدان احتیاج نافتاده چون آن جامه را از تن کشیدم و جامه نو پوشیدم یاران آنرا پوشیده نگاه داشتند بعد از آن جامه دیگر
حق تعالی داد و علم جزاو بازنه با آنجامه و نه بآن مبلغ التفات واقع شد چون مراجعت کردیم آن جامه و آن مبلغ بر آمد
و در یاران مشهور شد **و از انجمله** آنست که در جهاز با اصحاب خویش مقامات و کرامات اولیاء بیان میفرمودند
سخن در طی ارض و مشی بر آب افتاده بود ناخدا انکار کرد و گفت این اکاذیب بسیار شنیده میشود و آن را اصلی نیست
ایشان را غیرت آمد و خود را در آب افگندند مردم ناخدا را ملامت کردند و وی نیز ندامت کشید - که فقیری بسبب
مجادله من هلاک شد و یاران ایشان بالم هجران متألم شدند - ایشان در آن وقت بآواز بلند ندا کردند که من بخیر و
عافیت بر روی آب سیر میکنم متألم نباشید آن ناخدا و جمیع اهل جهاز توبه کردند و نیازمندی نمودند ایشان بعد از آن
در جهاز آمدند **و از انجمله** آنست که در حرمین شخصی از آبا و اجداد خود معنعن کلاه حضرت غوث الاعظم بتبرک یافته بود

و در آن مواضع محتشم و مشهور بود شبے در واقعہ حضرت غوث الاعظم را دید میفرمایند کہ این کلاہ را بابو القاسم اکبرآبادی
برسان وی را در خاطر آمد کہ تخصیص این عزیز ابد وجہی ندارد بقصد امتحان جبہ قیمتی بآن کلاہ منضم ساخت و پرسان پرسان
بخدمت ایشان آمد و گفت این ہر دو تبرک حضرت غوث الاعظم است مرا در خواب فرمودند کہ بابو القاسم اکبرآبادی
بدہ و پیش ایشان نہاد قبول نمودند و بغایت مسرور گشتند آن شخص گفت این تبرک نعمتی بس بزرگ است بشکرانہ آن
طعامی وافر مہیا کنید و رؤسای بلد را دعوت نمائید۔ فرمودند فردا شما بیائید و ہر کرا خواستہ باشید دعوت کنید طعامی
وافر خواہیم پخت علی الصباح آن عزیز و رؤسا ہمہ آمدند و طعام وافر تناول کردند و فاتحہ خواندند بعد از فراغ استفسار
کردند کہ شما متوکل اید و اسباب ظاہری ندارید این قدر طعام از کجا مہیا شد فرمودند جبہ را فروختیم و حوائج خریدیم آن
عزیز فریاد بر آورد کہ من این فقیر را اہل دانستہ بودم نزد ایشان آمد قدر این تبرک نشناخت ایشان فرمودند آہستہ باش
آنچہ تبرک بود نگاہ داشتم و آنچہ تبرک نبود بل امتحان بود فروختیم و ضیافت و شکرانہ بجا آوردیم از این قصہ متنبہ شد و
با ہمہ اہل مجلس حقیقت حال بیان کرد ہمہ گفتند الحمد للہ کہ تبرک بمستحق آن رسید و از آنجملہ آنست کہ حاجی نور محمد کہ
صحبت حضرت سید عبد اللہ و حضرت خلیفہ ہر دو یافتہ بود و از یاران قدیمی ما بود ذکر میکرد کہ در آنچہ ایشان بمکہ بودند
قحطے شدید پیش آمد نزدیک بود کہ بعضے مردم بعضی را بخورند در آن ولا بارہا بخدمت ایشان میرسیدم و ایشان طعام
لذیذ چون زیر بریانے و مثل آن تناول میفرمودند مرا نیز عنایت میکردند تعجب میکردم روزی از ایشان استفسار
نمودم تبسم کردہ فرمودند کہ خدائی کہ در اکبرآباد بود اینجا ہم با ما است حضرت ایشان میفرمودند کہ یک روز بخدمت
ایشان رسیدم دیدم کہ متہیئے حمام از خانہ بیرون آمدہ اند چون مرا دیدند باز گشتند و چمچہ و پیالہ و گلاب و تباسہ
ہمہ آوردند و پیش من نہادند۔ فرمودند اگر خواہید تباسہ خورید و اگر خواہید شربت کردہ نوشید مختارید درویشی از طالبان
ایشان مسابقت کرد و گفت وقت سرد است تباسہ خوردن مناسب تر است ایشان خاموش ماندند و از
من پرسیدند مختار شما چیست گفتم شربت فرمودند بچہ وجہ گفتم اما اجمالاً حضرت چمچہ و پیالہ و گلاب آوردہ اند اگر
تباسہ تنہا خوریم اینہا معطل میمانند و لابد فعل اولیا متضمن حکمتی خواہد بود اما تفصیلاً حضرت متوجہ حمام اند کہ بحمام
شربت تسکین میدہد و فقیر از راہ دور آمدہ و خفقان دارد شربت تسکین خفقان میکند چون این حرف تقریر زدند
بآن درویش متوجہ شدند و فرمودند از تو نہ پرسیدہ بودم چرا جواب دادی بے ادبان لائق صحبت نمیشوند خورد

برود بسیار برآشفتند فقیر التماس کرد که آن درویش مراد عاید خواهد کرد که بسبب من از صحبت مبارک مهجور میشود
این بار بکرم درگذرانید اگر دیگر مثل این تقصیر کند مختارند از وی عفو فرمودند و مثل این تا دیها میکردند حضرت
ایشان میفرمودند که ایشان چون خواستند که مرا اجازت ارشاد دهند مخلصی را از مخلصان خود فرمودند که طعامی مهیا
کند - و مردم را دعوت کردند و فقیر را نیز طلبیدند و دستار بر سر من بستند و خدمه بگذاشتند التماس کردم که من لیاقت
این امر گرامی ندارم و تحمل حقوق این نتوانم فرمودند شما از جانبی دیگر هم اجازت دارید با سید عبد الله معامله شما چگونه بود
گفتم ایشان جمیع حقوق خود را معاف کرده بودند فرمودند من هم جمیع حقوق ظاهری و باطنی معاف کردم این فقره دانسته کار سکینه آنگاه فرمودند بر علاقه می
گویند - پس پشت انداختن آن کنایت است از آنکه جمیع علاقها را پس پشت انداختند حضرت ایشان می
فرمودند که حضرت خلیفه می فرمودند مردمان را چه شده است که برای آرام هم تقصیر نمی شوند یعنی چون خاطر یکسو شد
و سایر خطرات فرو نشستند آرام کلی حاصل گشت اگرچه بظاهر حرجی باشد میفرمودند معماری از مخلصان حضرت
خلیفه این بیت بسیار میخواندند ؎ کار عالم درازئی دارد ٭ هرچه گیرید مختصر گیرید ٭ میفرمودند سید
عبد الرسول عروی از مخلصان حضرت خلیفه صبیه داشت بجهت کدخدائی آنها مضطر شده خواست که بعضی اغنیا
استعانت کنند پیش ایشان آمد که بدهلی میروم رخصت فرمودند و گفتند اول بفلانی ملاقات کن و نام مرا
گرفتند بعد از آن هر جا که خواهی برو اول پیش من آمد گفتم عرض ایشان منع و زجر است از استعانت اغنیا لیکن
چون ترا مضطر دیدند نخواستند که خود منع کنند نیک فهمید و استعانت ترک کرد و این سخن پیش حضرت خلیفه مذکور
شد فرمودند غرض من همین بود حضرت ایشان میفرمودند که حضرت خلیفه مرا همیشه میفرمودند که درویشان
شهر را زیارت کنید و فقیر تعلل میکرد که خاطر کلی بسوی ایشان منجذب بود یک روز تاکید فرمودند و چون تعلل
دیدند خادمی را گفتند که ایشان را پیش سید عظمت الله که یکی از مشاهیر مشائخ چشتیه بودند ببر و ایشان را از من
سلام برسان و بگو که عزیزی را فرستاده اند برای ملاقات شما چون بمحله ایشان رسیدیم خانه ایشان بر آن خادم
مشتبه شد اتفاقاً آنجا طفلان محله بازی میکردند نظر من بر یکی از آن طفلان افتاد گفتم این طفل بزرگزاده است از
وی استفسار باید کرد چون استفسار کرده شد معلوم گشت که وی پسر سید عظمت الله بود ده ما را بسید برد و پیغام حضرت
خلیفه برسانید گفته فرستادند که من صاحب فراشم و طاقت حرکت ندارم و نساء قبیله در خانه ازدحام کرده اند

پرده نمیتوان کرد معذور دارند آنگاه کسی دیگر را فرستادند که درویشان خلیفه را بنشانید و جلوس را فرمودند که چهار پایه
برداشته بدروازه رسانید فرمودند که معذورم بودم امّا تا نیا بخاطر رسید که فرستادن خلیفه بی حکمت نخواهد بود آنگاه در
استفسار نام و نسب و وطن من افتادند و نیک نیک تفحص نمودند نسبت شیخ عبدالعزیز قدس سره را پنهان کردم زیرا
که میدانستم که ایشان را سلسله بدانجا میرسد و باین اعتبار و چنین وقت تواضع خواهند کرد و خالی از تصدیعی نخواهد بود
امّا ایشان بفراست دریافتند بعد از آن اشکالی تقریر کردند و جواب آن از من خواستند گفتم باستفاده آمده‌ام نه
بافاده گفتند ماموریم باین سوال در آن وقت هر چه ظاهر شد گفتم ایشان بتهیج شدند و خود را از چهار پایه افگندند و
تواضع بی حد کردند و گفتند تقصیر شد ندانسته‌ام آنگاه فرمودند که شیخ عبدالعزیز قدس سره جد ما را وصیت فرموده بودند
که اگر کسی از فرزندان ما پیش شما آید و جواب این اشکال باین نهج تقریر کند او را این امانت من رسانید و آن اجازت
طریقه و بعضی تبرکات است جدّ من تا مدت حیات متفحص بودند و نیافتند بوالد من وصیت کردند ایشان تجسس کردند
و نیافتند نوبت بمن رسید طول العمر تفحص کردم و نیافتم و این وقت آخر است و هیچ فرزندی که اهلیت آنمعنی دارد
نداشتیم بدین موجب تاسفها میکردم الحمد لله که امنیة الحال بظهور پیوست آنگاه عمامه بر سر من بستند و اجازت دادند
و قدری کثیر شیرینی و مقداری نقد همراه من کردند چون باز آمدم حضرت خلیفه ببشاشت متلقی شدند و فرمودند
تمام و مملو می آید همگی اشیا پیش ایشان نهادم فرمودند نقد اشارت است بجمعیت ظاهر و عمامه اشارت به
اجازت و جمعیت باطن و درین هر دو امر شریک نتوان شد بعد از آن از شیرینی چیزی قبول فرمودند و درین قصه
کرامات کثیره بظهور پیوستند لا سیما کرامات شیخ عبدالعزیز و حضرت خلیفه رضی الله عنهم اجمعین **کاتب** حروف
گوید که در کتاب مفتاح العارفین که تالیف یکی از اولاد میر محمد نعمان نقشبندی است دیده شد شاه عظمت الله
بن عبداللطیف بن بدرالدین ابن سید جلال قادری متوکل اکبرآبادی از سادات حسینی ترمذی اند مولد و مسکن و
مدفن ایشان اکبرآباد است بسیار عزیز الوجود یگانه هیچکس از فقرا و اغنیا نمیرفتند و بگوشه قناعت بسر میبردند
و در سلسلهٔ قادریه و چشتیه و سهروردیه و شطاریه مرید میگرفتند عمر ایشان هشتاد و دو سال بود در سنه ۱۰۸۴
هزار و هشتاد و چهارم ربیع الاول وفات کردند و در شهر اکبرآباد در محله
کهی بوده اند مدفون شدند ؂

ذکر ملاقات حضرت ایشان با سائر اهل الله از مجاذیب و غیر آن

حضرت ایشان میفرمودند که من یک تن دیده‌ام که خلیفه خواجه بیرنگ بود - پیرے نورانی سخت با قیمت شیخی
معروف عرس کردی - و من شش هفت ساله بودم - در عرس حاضر شدمی کاتب حروف گوید آن پیر با قیمت
شیخ نعمت الله نام داشت - چون از اولاد شیخ الاسلام خواجه عبد الله انصاری بود شیخے می گفتند بصحبت
خواجه بیرنگ رسید و مورد الطاف بیکران گشت در هزار و شصت و هفت برفت از دنیا بعد از ذکر خواجه
شیخی حضرت ایشان حکایتے آورده اند بطیبت گفتند خواجه شیخی مردے ولایتی بود دستار کلان بر سر نهادی
و فرجی فراخ پوشیدی و تبرک عرس وی تمام بغایت خورد بودی بیقیدی و قباحت کرده گفت میان شیخی
جبه شما هزار شیخی و دستار شما آن و نان شما این حضرت ایشان میفرمودند که شبے در اکبرآباد می‌رفتیم درویشے
مجذوب طوری پیش آمد و نام مجذوبان آفاق میگرفت که در شام فلان مجذوب است و در روم فلان مجذوب
بخاطر من گذاشت که کاش چیزے از مجذوبان هندوستان نقل کند بمجرد آن خطره مجذوبان هندوستان
را شمردن گرفت از آنجمله گفت فلان مجذوبے خوب است ظن کاتب الحروف آنست که بهیکها گفت و فلان
نیم مجذوب است ظن کاتب الحروف آنست که پیر را گفت آنگاه بخاطر من گذشت که کاش از سالکان
هندوستان چیزے ذکر کند برین خطره نیز مشرف شد و گفت در شهر اکبرآباد مثل خلیفه ابو القاسم دیگری نیست
آنگاه سوی من متوجه شد و گفت شما چرا ایستاده اید بروید از آنجا برفتیم میفرمودند در بلده سونی پت بتقریبی
رفته بودم بخاطرم رسید که فلان مجذوب را ببینم در مقام او رفتم خفته بود چون حرکت احساس کرد مرقع در خود پیچیده و
راست نشست بوجهی که عورت او مکشوف نشد بادی زمانے مجالست کردم هیچ نگفت خود کلام کردم گفتم که
من از شما سوالی دارم اگر متیقظ و هوشیار ید جواب بگوئید بپرسم و الا توقف کنم - گفت بقدر امکان احتیاط خواهم
کرد پرسیدم که شما را چه حال شده که از عقل و تمیز بیکار مانده اید مدتے تامل کرد آنگاه گفت کسی گرمی یافته باشد و
عرق کرده و ناگاه باد سرد بوزد و راحت کلی یابد از این راحت هیچ تعبیرے تواند کرد گفتم این و بهتر ازین
سالکان را حاصل است - مع هذا عقل ایشان بجائے خود مے باشد گفت این قسمت الهی است هر کسی را

چنانکه خواهند دانند میفرمودند که والد من علیه الرحمه از سفری دور آمده بودند و قصد داشتند که هم از خارج
شهر متوجه سفر دیگر شوند مرا در یاد ولی طلبیدند بزیارت ایشان رفتم مرور من بر باغی بغایت پر رونق افتاد و سفرج
آن میگفتیم در آنجا درختی بود که شاخهای آن بر زمین افتاده بودند و در آن شاخها مجذوبی بشکل صورت نشسته
چون مرا دیدند آگر داهی یار اینجا بیا چه می با ما بنشین باوی نشستیم سخن از سلوک و ریاضتهای خویش بنیاد کرد از آنجمله
گفت در اوایل تا یکپاس بل زیاده حبس دم میکردم ظاهر آنسبب بود به سلسله مولانا قاضی قدس سره آنگاه گفت
با شما فلان طعام هست قدری برای من طلبید طلبیدم بخورد آنگاه گفت در جیب شما اینقدر فلوس هستند به
یک فلوس حجام حاضر را دهیم که اصلاح سر و ریش کند فلوس پیش او نهادم آنگاه برفتیم میفرمودند در
طرف میر واژه مجذوبی بود که هرگز بمسجد در نمی آمد میگفت ما نجسیم ما را بمسجد آمدن ملایم نیست و طعام زمین داران
آنجا تناول نمیکرد بلفظی هندی میگفت که حاصل معنیش آنست که درین طعام تنگی هست چون من آنسو رفتم بدین
من در مسجد آمد و با من از طعام آنها تناول کرد از وی سؤال کردند گفت بسبب ایشان پاک شدم و از طعام شما
تنگی دور شد میفرمودند در شرح ملا بمبحث عطف عبارتی دقیق واقع شد اکثر فضلای و خوش طبعان
بدان مقام متعلق میشدند در عنفوان شباب آن مقام را شبی مطالعه کردم و ایرادی بهم رسانیدم و شیخ حامد تقریر کردم
گفت این ایراد طبع زاد من است توارد شده باشد شب دیگر آنرا حل کردم ایشان نسخه شرح ملا خود طلبیدند در آنجا این
ایراد نوشته بودند و در آخر لفظ فتأمل رقم کرده گفتند تأمل عبارت آن همین حل است شب سیوم این حل را مخدوش
ساختم و تقویت سؤال کردم درین مباحثه سه شب متواتر در مسجد حجره تا نیم شب مطالعه کردم شبی از آن شبها تنها بودم
مجذوبی در آمد کشیده قد خوش رو و بنفاستی تکلم میکرد گویا که گوهر می افشاند نزدیک من نشست بطیبت گفت ای آخوند
عذبه گذاشتن مکروه است یا حرام و من در آن ایام عذبه نداشتم از زیر دستار قدری بکشیدم تا عذبه پیدا شد آنگاه گفتم
در بعضی روایات سنت است و در بعضی مستحب ازین معامله بسیار بخندید آنگاه گفت امشب چه شب خوش است بر
گردن طالب علمی سر از تن باید شد و او را درین مسجد باید دوانید تا بیهوش شوند - و از پا در افتد ترسیدم که بمن افتد حربه
با خود داشتم آن را بدست گرفتم و گفتم امشب چه شب خوش است درویشی را باید کشت و گوشت و پوست او باید
خورد بسیار بخندید و گفت ای آخوند در کدام کتاب خوانده که کشتن درویش و خوردن او حلال است گفتم در کدام

کتاب خوانده که بر طالب علم سوار شدن و او را سیوتس کردن مباح است. گفت معنی مجازی اراده کردم یعنی
طالب علمی را زیر تصرف خود باید آورد و از زحمت آب و گلش باید رهانید. گفتم من نیز معنی مجازی اراده کرده ام یعنی خاطر
درویش را بکلی سوی خود متوجه باید ساخت و کمالات او را فرو باید برد. گفت مجاز را با معنی حقیقی علاقه باید علاقه مجاز
من ظاهر است بگوئید علاقه مجاز شما چیست. گفتم منقول است که امام ابو حنیفه در ابتدای روزگار خود بخواب دید که
عظام حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم از قبر برآورده و بعضی را از بعضی اختیار میکند. از هیبت این خواب بیدار شد و به
یکی از اصحاب ابن سیرین در بیان آورد وی گفت بشارت باد ترا که سنت را نیکو بد از نیکو و صحیح را از سقیم جدا
سازی. همین تعبیر شاهد علاقه من است. آنگاه گفت اگر درین سه شب ذکر خدا تعالی میکردی فائده آخر وی ترا
حاصل میشد و اگر می خفتی بدن ترا راحت دست میداد. در مجادله اموات ترا چه سود حاصل آمد. گفتم راست گفتید اما
با این مغالطها الفت گرفته ام بوجهی که امکان ترک نمانده. گفت خوش باشید زمانه ترک نزدیک رسید. آنگاه گفت
یک بیت از من بنویسید. گفتم دوات و قلم با من نیست. گفت یاد گیرید بیت: کاری نساختیم و دمیدن گرفت
صبح ٭ او چراغ خانه با نه سوختیم ٭ **حضرت ایشان** میفرمودند که از آن باز خاطر من از مطالعه گرفته
شد و هرگز بوجهی که طالب علمان می کنند اتفاق نیفتاد. میفرمودند براهی میرفتم مجذوبی به پیش آمد. خرقها تو بر تو بر خود
راست کرده از روغن چراغ آنها را تر نموده و راه من گرفت و باواز بلند ندا کرد که این شخص حال نقشبندیه است
کسی که خواهد گو ببین. گفتم پیش ازین مرا سوا کن. در گذشت. ظن کاتب حروف آنست که میفرمودند آن روز الهام من
رسیده بود که امروز هر که ترا ببیند مغفور گردد و بهمین سبب باز از رفته بودم. **میفرمودند** روزی بخاطرم آمد که مقید
لباس صوفیه بودن خالی از تکلفی نیست آنرا خلع کردم و عمامه بر طور سپاهیان بر زدم و شمشیر بر کمر بستم و بر اسپ
سوار شده میرفتم مجذوبی بپیش آمد و گفت ما را کسی نتواند که قبح پنهان کند قسم بمعبود تو که این لباس را خلع کن
و لباس صوفیه بپوش. از آن باز همین لباس صوفیه را لازم گرفتم. **میفرمودند** شاه ارزانی عزیزی بود مجذوب وضعی
حاکم در دعوت بمن التفتی تمام داشت. گاهی بلباس فاخر که غیر ملوک را میسر نیاید بر می آمد و بعد ساعتی برهنه میشد
روزی در مسجد چو نشسته بود دامن بجای رفتم و سهو کردم که اهل بیت را شفقه حال او امر کنم. بعد پانزده روز آمدم
بحال جا یافتم و در آن میان بجز یک دو بار تناول نکرده و بر وجود او چندان ضعف ظاهر نه. حضرت مخدومی

اخوی در ابتدا از حال فقر تمام داشتند. بوی رجوع نمودند بقراءة سورهٔ مزمل چهل و یکبار امر کرد خدای تعالی ایشان
را وسعت تمام داد یکبار آشنائی را با ایشان سفارش نمودم که فقیر است و معیل است بر وی توجه فرمائید دعوتے
فرمودند و شروط گردانید چند شرائط از انجمله ترک کذب و ترک قتل حیوان وی در آن مدت پیش گرفت و طفلی را گفت
بیا و بگیر و هیچ نداد ایشان فرمودند رنج بکش ترا هیچ سود نخواهد داد آخر وی اربعین تمام کرد و با ایشان بالحاح
رجوع کرد سکوره طلبیدند و دران نقشے نوشتند و سیماب انداختند و بر آتش نهادند. قدرے منعقد گشت و قدرے
نا منعقد ماند بعد ازان از زبان ایشان معلوم شد که این شخص قابل نبود والا آنچه میخواستم میکردم بے ملاحظه شروط
میفرمودند شیخ لعل دعوتهای عجیب داشت روزی مرا گفت ذوق سماع داری گفتم آری بر سر چاہے
ایستاده بر سنگریزه چیزے نوشت و آنجا انداخت اصوات مزامیر از آنجا شنیده میشد و گاہے دعوتے میخواند
زنبورها ظاهر میشدند چوبی که مهیا کرده بود میگشت ذهب خالص میگشت. روزے پیش من آمد که عمر من آخر رسید
این اعمال را بگیرید گفتم حاجت ندارم گفت اگر نمیگیرید بدریا می اندازم که کسی دیگر لائق نیست گفتم مانداز ید همه آن
کتب و اعمال را بدریا انداخت میفرمودند که در شهر ما مردے صالح و فاضل بود و بے تعلقے تمام داشت بعض
خواجه سرایان سعد الله خان از وی استفاده علم مینمودند و خدمت ایشان بجا مے آوردند سعد الله خان هر چند
ایشان را طلبید قبول نکردند اتفاقاً یک روز بخدمت ایشان رسیدم و دران ایام کافیه میخواندم یکی از خواجه سرایان در
بحث منادی از من سوالی کرد که جواب آن مرا حاضر شد محزون شدم چون آن عزیز صلاح تغیر خاطر من یافت و سبب آن
دانست آن خواجه سرا را عتاب کرد و گفت این طفل را نمی دانی که کیست فقیهی خواهد بود که پائی بوس این طفل ننگ
خواهد داشت که بسر آقائی تو رسد میفرمودند حاجی شاه محمد عزیزی معمر و سیاح و بزرگان را بسیار دیده بودند
و در مزاج ایشان حدت تمام بود در مرض موت بعیادت ایشان رفتم و گفتم وجود شما غنیمت است ایشان
گفتند این وجود در تنور افتاده به گفتم اعتقاد ما آن است که وجودی را که لائق تنور است در تنور انداخته اند
و این وجود موهوب است که حق سبحانه شما را ارزانی داشته سکوت کردند میفرمودند که شرح مواقف
و سائر کتب کلامیه و اصولیه بر میرزا زاهد هروی محتسب گذرانیدم و اشتیاق با من التفات بسیار میکردند بحدی
که اگر میگفتم که امروز مطالعه نکرده ام می گفتند یک سطر یا دو سطر بخوانید که ناغه نشود در روزی بادشاه وقت طلب

رسالهٔ تصور و تصدیق مشهوراند و درمیان طالبان متداول و غیر اینها تصانیف دیگر نیز داشته اند چون حاشیهٔ شرح تجرید
و حاشیهٔ هیاکل ظاهر التسوید حاشیهٔ شرح مواقف بتقریب قرائهٔ حضرت ایشان بود و تبیض آن در کابل چون آ
منصب احتساب کردند و بکابل رفته گوشه اختیار کردند مرزا از مشرب صافی صوفیه نیز بهرهٔ تمام داشته اند و چون
یکے از اکابر این طریقه دریافته و دو سه نکته از تصانیف ایشان بخاطر فقیر رسیده یکے آنکه در بحث وجود می نویسند
والتحقیق ان الوجود بالمعنی المصدری امر اعتباری متحقق فی نفس الامر و بمعنی ما به الموجودیة موجود بنفسه
بل واجب لذاته و ذلك لان معنی کون الشیء اعتباریا متحققا فی نفس الامر ان یکون موصوفه بحیث
یصح انتزاعه عنه فههنا ثلثة امور الاول المنتزع عنه وهو الماهیة من حیث هی والثانی المنتزع وهو
الوجود بالمعنی المصدری والثالث منشاء الانتزاع وهو الوجود بمعنی ما به الموجودیة وهو الوجود القائم بنفسه
الواجب لذاته لانه لیس قائما بالماهیة لا علی وجه الانضمام لئلا یلزم تأخره عن وجود الموصوف ولا علی
وجه الانتزاع والا یلزم حین انتزاع الوجود المصدری انتزاع آخر بل انتزاعات غیر متناهیة دیگر آنکه در
مبحث علم واجب الوجود می نویسند اعلم ان للواجب تعالی علما اجمالیا و علما تفصیلیا اما العلم الاجمالی فهو
مبدأ للعلم التفصیلی و خلاق للصورة الذهنیة والخارجیة وهو العلم الحقیقی وهو صفة الکمال و
عین الذات و تحقیقه علی ما الهمنی ربی بفضله ومنه ان للممکن جهتین جهة الوجود والفعلیة و
جهة العدم واللافعلیة وهو بحسب الجهة الثانیة لا یصلح ان یتعلق به العلم فانه بهذه الجهة معدوم
محض فالجهة التی بحسبها یتعلق به العلم هی الجهة الاولی وهی راجعة الیه لان وجود الممکن هو بعینه
وجود الواجب کما ذهب الیه اهل التحقیق فعلمه تعالی بالممکنات ینطوی فی علمه بذاته بحیث لا یعزب
عنه شیء منها و یعینك علی فهم ذلك حال الاوصاف الانتزاعیة مع موصوفاتها فان لها وجودا
یتحد وعن والوجود الخارجی فی ترتب الآثار وهو منشاء الاتصاف و بحسبه الامتیاز بینها و بین موصوفاتها
واما العلم التفصیلی فهو علم حضوری بالموجودات الخارجیة و بالصور الذهنیة العلویة والسفلیة فتامل
لعله یحتاج الی تجرید الذهن و تدقیق النظر وقد نبهنا علی ذلك فی تعلیقات شرح التجرید انتهی

ذکر واقعات حضرت ایشان و کشف ارواح و آنچه بدان مانند

میفرمودند در واقعه دیدم که جماعتی بقصد ادراک دیدار حضرت حق پویان و شتابان سیر میروند و من نیز در آن جماعتم تبع
پاک مصطفی پیش آمد و وقت عصر حاضر شد همه آن مردم مرا امام کردند چون نماز منقضی شد سوی آن جماعه متوجه شدم و
گفتم بطلب که این همه سعی می نمائید گفتند بطلب حضرت حق گفتم من همانم که این همه سعی برای ادراک وی میکنید برخاستند و
با من مصافحه کردند کاتب حروف گوید مثل این واقعه احیاناً مبشر است بحصول مقام تصرف فی الخلق بالحق و لاسیما
که شیخ و امام در توحید میباشد میفرمودند که در وقتی از اوقات از حق سبحانه و تعالی طلب تحقیق تجرد و انسلاخ کردم حالتی
دفعه فرمود که خود را قیوم عالم دیدم و هر ذره را بخود متعلق و مرتبط مشاهده کردم که اگر آن منقطع شود لاشی محض گردد
میفرمودند شبی در واقعه دیدم گویا حضرت حق سبحانه و تعالی در خانه من تشریف آورده من از تنگی خانه و انتشار اثاث
بیت و سائر اوضاعی که در محل نزول بزرگان ناملائم است متحیر و در خجالتم و از آن سو تلطفات و تفضلات بی پایان
مبذول میشود علی الصباح بخانه حافظ عبداللطیف بحسب اتفاق رفتم ایشان مرا اندرون خانه نشاندند آنگاه از ضیق خانه اظهار
حیا و خجالت کردن گرفتند گفتم امشب حضرت حق را دیدم و همین وضع غرق خجالت میشدم و از آن سو تلطفات جدید
صادر میشد کاتب حروف گوید این واقعه نیز دلالت دارد بر حصول مقام تصرف بالحق فی الخلق زیرا که ظاهر آنست که
در این واقعه دال علی الحق بصورة حق ظهور نموده باشد میفرمودند در حق بعضی درویشان تردد داشتم که در جناب حضرت
حق چه مرتبه داشته باشند در واقعه تجلی از تجلیات دیدم گویا حضرت حق در حسن صورة متمثل شده و برو برقعه است و در میان
من و او مسافتی هست چون جمال یکتر مشهود گشت دل از جا رفته خواهان قرب شدم مرا این امر شرف شد و قدری
نزدیک آمد آنگاه آتش شوق بیشتر اشتعال گرفت و طلب قرب زیاده تر گشت این خاطر را نیز ادراک فرمود نزدیک من آمد
آنگاه از وجود برقعه تنگ آمدم و ارتفاع آن آرزو کردم فرمود این برقعه رقیق است که ظاهر او از باطن حکایت میکند گفتم
آخر حجابی است از حجب آنرا نیز برداشت آنگاه فرمود بعض سالکان را مرتبه اولی میسر است و خاصه را مرتبه ثانیه و اخص الخواص
را مرتبه ثالثه خلاف از این سه مرتبه هیچ ندارد میفرمودند یک بارے قبض عظیم داشتم در واقعه تجلی دیدم بصورتی زنی
جمیله که بحلی و حلل متزین است آهسته آهسته نزدیک من می آمد و شوق من بیشتر مشتعل میشد و بآخر معانقه کرد و با من یکی گشت
خود را عین آن جمیله دیدم و آنهمه حلی و حلل بر خود مشاهده کردم انبساطی و سروری حاصل شد و آن قبض برفت کاتب
حروف گوید این واقعه نیز دلالت میکند بر حصول مقام توحید و تشبه است از آن میفرمودند در واقعه دیدم

که اسماء الهیه مثل حی و علیم و سمیع و بصیر در صورت دوائر مضیئه مثل شمس و قمر برای من متمثل شدند یکی بعد دیگرے طلوع میکرد
و غروب می نمود آنگاه فرمودند اقرب اشکال به بسیط دائره است ازینجهت باین صورت متمثل شد. حضرت ایشان نقل نمودند
که روزے وقت عصر در مراقبه بودم غیبتے واقع شد و آن وقت را وسیع کردند بمقدار اربعین الف الف عام و در آن
مدت هر کسی را که از ابتداء خلقت پیدا شده بود تا یوم القیمة و احوال و افعال هر یک ظاهر نمودند ظن کاتب حروف
آنست که در ذیل کلمات فرمودند که حروف لا اله الا الله را مسافت چندین هزار ساله بود والله اعلم. میفرمودند در
واقعه دیدم که کس نمودند یکے مستغرق در ذکر حق او را با دون حق هیچ التفات نیست نه بخود و دیگر اکمل و اتم از وی که با شعور خود و شعور
عالم دارد و باو از ظاهره و باطنه نیک منجذب است آنگاه معلوم [illegible] الهام رسید که اول فانی است در ذات حق و ثانی آیه کریمه
فلنحیینه حیوة طیبة مبین حال اوست. میفرمودند وقتی از اوقات فنا کلی و غیبت تامه دست داد دیدم که حق سبحانه و تعالی ملائکه را
فرمود بنده مرا که فلان است بجوئید در زمین جستند نیافتند در آسمانها تفحص کردند نیافتند در بهشت تجسس نمودند نیافتند پس حق سبحانه
خطاب کرد که هر که در من گم شد در زمین نتوان یافت نه در آسمان و نه در بهشت. میفرمودند شبے بهشت را در واقعه دیدم گویا
در وسط آن ایستاده ام و حور و قصور آنرا می بینم در آن وقت بخاطر آمد که حور و قصور را از دل بر آورده بودیم و در طلب حضرت حق کوشیده و دیگر
چیست که اینجا مقصود حقیقی نمی بینم همه حور و قصور بنظر می آیند آنگاه یکا یک اهل آنجا فوج فوج می آمدند و آستین یا دامن مرا می
گرفتند و میگفتند اینجا جای خوش ست قدمے نه بیاید [illegible] و بکا بعنف آستین و دامن خود از ایشان افشاندیم و از آنها اعراض میکردیم آخر ها گفتند قصد تو چیست مقصود
و مطلوب تو چیست بگو سبب گریز چیست مضطر شدم چیزے از اسرار در میان نهادم بعد از ان [illegible] کریم متعال الهام فرمود که آیا
در کتاب ما نخوانده کانت لهم جنت الفردوس نزلا نزل آنست که برای مهمان پیش اندازند تا بران نشینند بعد از ان
فکر ضیافت کنند پس چندین رقت و بگاه [illegible] سید نور علی ذکر میکرد که نشسته بودم و بحضور مشغول داشتم در آن
اثنا شبحی سیاه و بظلمت ظاهر گشت دانستم که جنے است میخواهد مرا ایذا دهد بهمت قویه بسوی او متوجه شدم و خواستم که او را
هلاک کنم بناء این همت بر من آمد و دل مرا احاطه کرد و مشوش شدم و جمعیت بکلی زائل گشت و هر ساعتے غالب می آمد
و بکفر و فسوق و شک در معتقدات اسلامیه دعوت میکرد و بحضرت ایشان التجا بردم مگر بجانب من متوجه شدند با همه
عبارات لهم گشتند و العشق حالات عجیبة و غریبة فی طریقة تحقیقه و عظیمة [illegible] ما پیرو هم دشمن و با
میکشیم و دست بکسی را نرسد چون و چرا در قضیه ما [illegible] گاه بالمواجهه عتاب کنیم و گاه بالموافقه شراب دهیم اگر این کنیم

لوازم عشق نماند و اگر آن نکنیم حیات مطلق نماند یفعل الله ما یشاء و هو العلیم الحکیم و نیز طلسم شدند آنکه در دفع
این بلا باین دعا تمسک باید کرد یا لطیف ادرکنی بلطفک الخفی و نیز بکثرت اشتغال بدرود این فقیر از شیخ فقیر الله
که از خادمان قدیم حضرت ایشان و حاضر این قضیه و سفر در آن سیاق بود استماع دارد که رابعه نامی یکی از اقربای محمد فاضل
را فرزند نمی‌زیست تولد شنیده درین باره از حضرت ایشان استمداد کرد دعا کردند و همت گماشتند فرزند پیدا آمد چون شش ماهه
شد وی را وقت نزع رسید و آن وقت در اکبرآباد بودیم در آن ساعت حق سبحانه بر قلب ایشان الهام فرستاد
که این شخص را که متوسل تو بود وقت آخر رسید بمقابله آن تو اجر جمیل ارزانی داشتیم محزون و متألم مشو و در نبید این حیاتش
آنگاه اتفاقاً واقع شد بسیار متألم گشتند که آن متوسل کیست دو هم بار منکشف شد که پسر رابعه است که در وقت
کذا و کذا بمرد حضرت ایشان همین را وی را فرستادند با محمد فاضل را باین قضیه آگاه کنند و هم اسم تعزیت تقدیم رسانند محمد فاضل
این واقعه با ذکر وقت و تاریخ بر کاغذی ثبت نمود بعد یکهفته کتابت رسید و حقیقت بی کم و کاست موافق افتاد
میفرمودند وصف شخصی صاحب کشفی شنیده بودم خواستم که با وی بر خورم بسرم در دادند که وی مبتدع است
شبانه او بیاید رفت نفی این خاطر کردم بار دیگر همین معنی بسرم در دادند دیگر نفی کردم و برخاستم که بروم پائی
من بلغزید پیش آنکه آنجا گل و لای یا سنگ و چوب باشد ضربی قوی بخورم و بیفتادم بسرم در دادند که اگر اتباع خاطر اول
میکردی چندین الم بتو نرسید حضرت ایشان میفرمودند که مرا الهام کرده اند که سلسله تو تا قیام قیامت باقی
خواهد ماند او کما قال میفرمودند روزی بسرم در دادند اجمالاً که امروز نعمتی بتو خواهد رسید بسیر آمدم در بعض مواضع
شهر دلم گواهی داد که مطلوب تو اینجا است پرسیدم اینجا هیچ درویشی یا فلان هست گفتند آری فلان درویش
اینجا می ماند بدیدن او رفتم وی گفت که جبه حضرت غوث الاعظم بمن تبرک رسیده و امشب مامور شدم بآنکه آنرا بهر که
امروز پیش من آید بدهم پس آن جبه گرفتم و شکر خدا تعالی بجا آوردم روزی در تعیین جهت قبله سخن افتاد فرمودند
اگر بحسب آنچه با چشم وجدان مشاهده کرده ایم عمل آریم باید که این سمت استاده شویم بجانب یسار قدری زیاده منحرف
شدند میفرمودند ذکر اسم ذات میکردیم یعنی فرشتگان را دیدیم که گرداگرد من نشسته اند و تسبیح و تقدیس
و تحمید و تکبیر مشغول اند ایشان را گفتم که نزد من آیید و در ذکر من موافقت کنید گفتند طاقت نداریم که نزدیک
تو آئیم و در ذکر تو شریک شویم میفرمودند در ابتدای حال اصوات بازاریان در سامعه من بصورت اسم ذات

ظاهر گشت یکبار پای پوش نو پوشیدم در وقت مشی آوازی ازوی برمی آمد جل جلاله میگفتم مردم متعجب می شدند
میفرمودند یکباری در بهلت بودم مرا درجه بنمودند که این درجه کسی است که امروز بیعت خواهد کرد و در آن
روز زنی بهتی به بیعت شد و شیرینی و غیر آن چنانکه مرسوم است آماده کرد متعجب شدم که این زن لائق آن درجه
نیست فرصتی نگذشت که این را عارضه که زنان را میباشد عارض شد و بدان دولت رسید و دیگری از صالحات
همه آنچه حاضر کرده بود بخرید و بیعت کرد میفرمودند یکباری نماز عصر حاضر شد بسیار در دادم که هر که درین نماز با تو اقتدا کند مغفور است
شخصی در آن جماعت بود که دل من او را گواهی این دولت نمیداد اتفاقاً چون تکبیر گفته شد وضوی او شکست چون بعد از نماز فارغ شده بودیم و شخصی دیگر
اجنبی بیامد و شریک نماز گشت میفرمودند در ابتدا امر خواستم که دوام صیام اختیار کنم بحضرت خاتمیت علیه الصلوات والتسلیمات متوجه شدم
در واقعه دیدم که آنحضرت مرا نانی مرحمت فرمودند حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه بر سبیل طیبت فرمودند الهدایا
مشترک آن نان را پیش آنجناب بردم پارهٔ ازان بگرفتند آنگاه حضرت عمر رضی الله عنه فرمودند الهدایا مشترک پیش آنجناب
نیز بردم پارهٔ ازان بگرفتند آنگاه حضرت علی رضی الله عنه فرمودند الهدایا مشترک پیش آنجناب نیز بردم پارهٔ ازان
بگرفتند آنگاه حضرت عثمان رضی الله عنه فرمودند الهدایا مشترک گفتم اگر بهمین نهج این نان مقسوم شود حصهٔ این
درویش چه خواهد بود دست ازان باز داشتند آنگاه بیدار شدم مدتی در تأمل بودم که نکته در عذر گفتن چون نوبت
ذی النورین رسید چه باشد بعد ازان معلوم گشت که امثال این امور در وقائع تمثل رابطه است چون با بوبکر صدیق
رضی الله عنه طریقهٔ نقشبندیه می پیوندد و بحضرت عمر شجرهٔ نسب مامی رسد و بحضرت علی از جهت امهات نسب و اصل میشوم
و نیز طریقهٔ نقشبندیه و سائر طرق صوفیه می رسید و در بعضی وقائع از آنجناب فیضها گرفته ام لاجرم این معامله واقع
شد و چون با حضرت عثمان هیچ یکی ازین وجوه در میان نبود این صورت ظاهر گشت والله اعلم و میفرمودند
در روزی از ماه رمضان حرکتی عنیف واقع شد بدان سبب ضعفی قوی بر من مستولی گشت نزدیک بود
که بسبب آن ضرورت افطار کنم و بسبب فوت فضیلت صوم اندوهی پیدا شد در آن اندوه قدری غنودم حضرت
پیغامبر را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم طعامی نهایت لذیذ و خوشبوئی که آنرا بزبان هندی زرده پلاو میگویند مرا
مرحمت فرمودند سیر بخوردم بعد ازان آبی سرد نهایت لطیف عنایت فرمودند سیر آشامیدم بعد ازان تما
افاقت شد جوع و عطش همه زائل گشته و شبع و ری بحاصل آمده و بر دست من هنوز بوی زعفران موجود بود.

بعضے از مخلصان آنرا باحتیاط گرفتند و تیمناً و تبرکاً ازاں افطار نمودند حضرت ایشان میفرمودند یکبار حضرت
خاتمیت را علیه من الصلوات اتمها و من التحیات ایمنها در واقعه دیدم گویا مسجدی است از یاقوت سرخ که ظاهر آن از
باطن او حکایت میکند و در آن مقام سید الرسل صلی الله علیه و آله و سلم بر هیئت مراقبه نشسته اند و اصحاب و کمل اولیاء
پیرامون آنحضرت بر هیئت مراقبه صف زده چون من بر سراپرده یاقوتی که بر دروازه آن مسجد فرو هشته است
رسیدم حضرت غوث الاعظم و خواجه نقشبند قدس الله اسرارهما برخاسته نزدیک من آمدند و در حق من مناظره
نمودند حضرت غوث الاعظم فرمودند آبا و اجداد این شخص بخلفاء من متوسل بوده اند من باو اولی ترم و حضرت خواجه
نقشبند فرمودند این جوان از خلفاء من تربیت یافته پس باو اولی ترم یعنی آنچه بحسب روحانیت از شیخ رفیع الدین
خلیفه خواجه محمد باقی یافته بودند و این مناظره امتداد کشید تا آنکه ترسیدم که این صحبت منقضی شود و ازین فیض محروم
مانم آخر الامر حضرت غوث الاعظم فرمودند خیال مناظره چرا میکنید چون در طریقه ما و طریقه شما چندان فرق نیست
خواجه نقشبند گفتند اگر فرق نیست پس متصدی این امر چرا نباشیم حضرت غوث الاعظم فرمودند مضایقه نیست شما
او را اندرون برید اما فی الحقیقت ازان من است و از نسبت خودش بهره ور خواهم گردانید و آن همه مناظره محبانه بی
بود که بهتر ازان صورت نه بندد آنگاه خواجه نقشبند دست مرا گرفتند و در آن مسجد داخل نمودند و مقابل سید الانبیاء
علیه الصلوات والسلام اندکی پیشتر از صف نشاندند و خود متصل من برابر صف نشستند بخاطرم گذشت که حکمت
درین صورت چه خواهد بود بجز آنکه چون آنحضرت سر از مراقبه بردارند اول کسی که نظر مبارک بر آن افتد من باشم و چون کسے
پرسند که ترا که آورده ایشان گویند منش آورده ام خواجه برین خاطر مشرف شده فرمودند سبب همین است چندان
آنحضرت سر برآوردند و بتشریفات بی پایان مشرف نمودند ظن کاتب حروف آنست که تتمه این واقعه آنکه
آنحضرت بخلوتے بردند و نفی و اثبات بملاحظه عجیب تلقین فرمودند والله اعلم میفرمودند در خبر انا املح و اخی
یوسف اصبح حیرتے بخاطر میگذشت زیرا که ملاحت موجب قلق و اضطراب عشاق بیش از صباحت است و
منقول شده که چون حضرت یوسف لباس فاخر پوشیده جلوه گر میشدند طائفه کثیر جمال یوسفی دیده رخت بدار البقا
می کشیدند و همچنین از حضرت سید الرسل مروی نشد بایستی که معامله بالعکس بودی وقتے آنحضرت را در واقعه دیدم و
ازین نکته استفسار نمودم فرمودند جمال من از چشم مردم مستور است غیرة من الله تعالی و اگر ظاهر شدی بهیچ کسے

چنان کردی که بینندگان یوسف کردند از بیجا داشتم که اثر حضرت عائشه یا حضرت فاطمه که آنحضرت را یکبار یا دوبار
در تمام عمر دیده‌ام چه معنی دارد بحسب ترقی از آن جمال شبیهی بدیشان رسیده باشد میسر شود بعد حضرت سید
المرسل علیه الصلوات والتسلیمات را در واقعه دیدم بمن متوجه شدند ببرکت توجه گرامی بر مقامات اولیا عبور کردم
و آنها را نیک می‌شناختم تا بجائی رسیدم که آنحضرت فرمودند هیچ ولی ازین جا نتواند گذشت التماس کردم که اتمام
این فقیر آنست که هر حالی که آنحضرت بدان متوجه شوند صورت امکان پذیرد عجب نیست که با وجود فقدان استعداد
چهره این مقصود جلوه نماید پس آنحضرت روح مرا در ضمن روح خود گرفتند و از مقام صدیقیت که نهایت ولایت
است عبور نموده شد آنگاه برزخی پیش آمد گویا دریای آتش است که هیچ ولی در وی نتواند گذشت بعد از آن متمثل
مقامات سابقه که در ولایت گذاشته بودم منکشف میشدند صبری مثل صبر سابق و توکل مثل توکل سابق الا آنکه اینها
حقیقی بودند و سابق مجازی اینها اصول سابق اشباح و تماثیل کاتب حروف از کیفیت ضمن گرفتن سؤال کرد
فرمودند احساس کردم که وجود من با وجود آنحضرت یکی گشت در خارج جدا نمانده است الا آنکه علم تمامی من بود کاتب
حروف گوید نزدیک این فقیر سری که درین واقعه بدریای آتش متمثل گشت دانستن آن موقوف است بر مقدمه
آنکه سبب نبوة توجه عنایت ازلیه است ناشیه از مصلحت کلیه سوی پیغمبر و قوم او منتابه توجه آن در وقائع عظیمه
از طوفانات و قیامت و غیر آن و اولیاء هر کمالی که دارند منشاء آن استعداد نفوس عالیه ایشان است پس حرجی
آنجا نیست مصلحت این نفس نیست و انبیاء علیهم السلام نبوة ایشان بحکم مصلحت تدبیر عالم است اول در عالم انفس است
و ثانی در عالم آفاق پس اول حکم وجود ذهنی دارد و ثانی حکم وجود خارجی اول منبا آن حکمة خلق است و ثانی منبا
آن حکمة تدبیر در اول فی الجملة کسب را راهی است و در ثانی نیست اول را استعدادی دیگر است و ثانی را استعدادی
دیگر پس امتناع حصول ثانی به نسبت مستعد کمال اول متمثل شد بدریای آتش والله اعلم حضرت ایشان میفرمودند
که یکباری مرا تپ گرفت و آن مرض امتداد یافت و امید حیات بسر آمد در آن ساعت نوعی غنودگی واقع شد در آن نفسه
حضرت شیخ عبدالعزیز ظاهر شدند می‌فرمایند ای فرزند حضرت پیغامبر علیه وآله الصلوات والتسلیمات بعیادت
تو می‌آیند و شاید ازین جهت تشریف آورند و پای تو آن سو است سر ترا توجهی باید گذاشت که پای تو باین جهت
نباشد بافاقت آمدم قوت تکلم نبود حاضران را اشارت کردم تا سر مرا از آنجا گردانیدند آنگاه حضرت رسالت

پناه تشریف آوردند و فرمودند کیف حالک یا بُنَیَّ جواز دنت این گفتار بر من مستولی شد وجدی و بکائی و اضطرابی
عجیب بر من ظاهر گشت آنحضرت مرا در بر گرفتند بوجهی که لحیه شریف بالای سر من بود و قمیص مبارک از اشک من تر شدند و
آهسته آهسته آن وجد تسکین یافت آنگاه بخاطرم آمد که مدتها است که آرزوی یکی موی شریف دارم چه قدر کرم باشد اگر
درین ساعت چیزی ازین قبیل مرحمت فرمایند برین خطره مشرف شدند در لحیه مبارک دست فرود آوردند دو موی
در دست من دادند بخاطرم آمد که این دو موی در عالم شهادت باقی خواهند ماند یا نه برین خطره نیز مشرف شدند فرمودند
این دو موی در آن عالم باقی خواهند ماند بعد از آن بشارت صحت کلی و امتداد عمر دادند آنگاه افاقت واقع شد چراغ طلبیدم آن
دو موی در دست نیافتم اندوهناک شدم و بدان جناب توجه نمودم غیبتی واقع شد و آنحضرت متمثل گشتند و فرمودند
دانا و آگاه باش ای فرزند آن دو موی را زیر وساده تو برای احتیاط نگاه داشته ام از آنجا خواهی یافت با فاقت افتادم و
از آنجا یافتم در جای تعظیم مضبوط کردم بعد از آن یکبار تپ مفارقت کرد و ضعف تمام مستولی گشت اقربا دانستند که بر وقت موت
است می گریستند من طاقت تکلم نداشتم و بسر اشارت میکردم بعد زمانی قوت بحال اصلی آمد و صحت کلی یافتم در ذیل
این کلمات میفرمودند که از خواص این دو موی یکی آنست که اولا باهم پیچیده می باشند چون درود خوانده میشود هر یکی
جدا می ایستد **دیگر** آنکه یک مرتبه سه کس از منکران امتحان خواستند من بایں بے ادبی رضائی دادم چون ساعت ظهر
باشند او آنجا میدان غرباء آن هر دو موی را در آفتاب بردند همان ساعت ابر پاره ظاهر شد حال آنکه آفتاب بسیار
گرم بود و موسم ابر هرگز نه یکی توبه کرد و دیگران گفتند قضیه اتفاقیه است دیگر بار برآوردند دیگر بار ابر پاره ظاهر شد دیگری
توبه کرد سیمی گرفت این نیز قضیه اتفاقیه است سیم بار بآفتاب بردند دیگر بار ابر پاره ظاهر شد سیمی نیز در سلک تائبان منسلک
گشت **دیگر** آنکه برای زیارت بر آوردم مجمعی عظیم بود هر چند کلید بر قفل می نهادم و سعی میکردم مفتوح نمیشد بدل خود
متوجه شدم معلوم شد که فلان جنب است لشامت جنابت او میسر نمی آید عیب پوشی کردم و همه را تجدید طهارت
فرمودم جنب از آن مجمع بیرون رفت آنگاه بسهولت مفتوح گشت زیارت کردیم **حضرت** ایشان در آخر
عمر تبرکات قسمت میفرمودند یکی از آن دو موی بکاتب حروف عنایت فرمودند و الحمد لله رب العالمین ●

میفرمودند یکباری حضرت پیغامبر را صلی الله علیه و سلم در واقعه دیدم چون کمال ظهور صفات الٰهیه در آن مظهر اتم
مشاهده کردم بسجده افتادم آنحضرت انگشت بدندان گرفتند و بایں صورت منع فرمودند باز بخاطرم آمد که در منع

باین صورت چه نکته باشد بعد ازان معلوم شد که آدمی را سجده کردن بر دو گونه است یکی باعتقاد معبودیت او
وآن کفر است دیگر بمشاهده ظهور صفات الٰهیه در وے وآن ممنوع است بجهت مشابهت بکفر پس فرق است در این
دو سجده باین وجه منع فرمودند کردن تصریح است میفرمودند در حق بعضی کسان تردد داشتم که سید است
یا نه حضرت پیغامبر را صلی الله علیه وآله وسلم در واقعه دیدم گویا بر سریرے دراز کشیده اند عنایتها فرمودند و در آخر
فرمودند در زیر سر بنظر کن آن شخص را دیدم که خوابیده است فرمودند اگر قرابت سیادت نمیداشت اینجا نمی بود
میفرمودند روزی در واقعه حضرت پیغامبر را صلی الله علیه وسلم دیدم گویا هر کسی از حاضرین درودی حسب
فهم ومعرفت خود عرض می نماید من نیز عرض کردم اللهم صل علی محمد النبی الامی وآله واصحابه وبارک وسلم
چون این را استماع فرمودند نهایت بشاشت وابتهاج در روی مبارک آنحضرت مشهود گشت میفرمودند در
ایام وفات حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم چیزی فتوح نشد که نیاز آنحضرت طعامی پخته شود قدری نخود بریان
وقند سیاه نیاز کردم شبی در واقعه دیدم که انواع طعام بحضور آنحضرت عرضه میدارند ودر آن میان آن نخود وقند نیز معروض
داشتند به نهایت ابتهاج وبشاشت اقبال فرمودند وآنرا طلبیدند وچیزے ازان تناول کردند وباقی در صحابه قسمت
فرموده اند کاتب حروف گوید که مثل این قصه از بزرگان مشایخ نیز روایت کرده اند اما این قصه حضرت ایشان
است پس اشتباه عجب نیست که توارد شده باشد میفرمودند در واقعه دیدم که حضرت امام حسن وامام حسین رضی
الله عنهما در راهی بر بهلی از یاقوت سرخ که ستور ندارد ومحض قدرت الٰهی می رود سوار اند ومن نیز در رکاب ایشان
سیر می نمایم ایشان می فرمایند که بیا با ما در بهل بنشین ومن بمراعات ادب برین امر اقدام نمی کنم آخرها نزدیک
بمزاح آمده فرمودند که پرده این بهل فرو گذار بر پایه آن بر آمدم وخواستم که پرده فرو گذارم در آن وقت یک دست
مرا حضرت امام حسن رضی الله عنه ودست دیگر حضرت امام حسین رضی الله عنه محکم گرفتند وتبسم کردند وفرمودند
الحال چه حال داری التماس کردم چه بیان توان کرد حال کسی که هر دو دست وے در دست قرة العین حضرت
پیغامبر صلی الله علیه وسلم باشد بعد ازان در بهل نشانده وبا انبساط تمام تا خانه آمدند وآنجا ملاقات با حضرت
مرتضی علی کرم الله وجهه دست داد وبجناب ایشان التماس نمودم که نسبتی که ما فقیران کسب میکنیم همان است
که در حضور حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم اصحاب کسب میکردند یا بسبب مرور دهور متبدل گشته ......

فرمودند لمحه در نسبت خود مستغرق شو تا من نیز آنرا ملاحظه کنم در نسبت خود مستغرق شدم پس آں جناب فرمودند
این نسبت تو همان است بے تفاوت مشغر موئد در ابتدا اصحاب طرق را دیدم وازایشاں در واقعه اجازت
یافتم از آنجمله حضرت خواجه نقشبند را در واقعه دیدم گویا در پیاله چوبین آب داوند سیر نخوردم آنگاه از بهر مخصاں فرمودند
در آخر اجازت تلقین طریقه دادند می فرمودند حضرت خواجه معین الدین را دیدم گویا ایشاں در خانه نشسته اند و
آنجا چراغی روشن است لیکن فتیله را حرکتی می باید تا بتازگی بر افروزد مر آں خدمت امر فرمودند چناں کردم
بعد ازاں نسبت مختصه خود افاضه نمودند و تعبیر ایں واقعه اجازت بود مشغر موئد در واقعه سلاسل اهل الله را
بمن نمودند گویا بازاری است وسیع در آنجا دو کانها مجتمعه متعدد در هر دو کانی صاحب طریقه با اصحاب خلفا
خود نشسته بر آنها مرور میکردم تا بدو کان حضرت غوث الاعظم رسیدم و در میان آں جماعه نشستم آنجا عبارت فصوص
الاعیان ما شمت رائحة الوجود مذکور میشود هر کسی معنی دیگر میگوید چوں نوبت بمن رسید معنی گفتم آنحضرت از استماع ایں
معنے باهتزاز آمده فرمودند غرض اں بیچاره همیں بود ایں واقعه را مدتے بر آمده لیکن هنوز ایں لفظ فارسی در حافظه
من است آنگاه ازاں مجلس برخاستند و دست مرا گرفته در خلوت بردند فرمودند آیا در خاطر تو از جانب من خطره
یا خدشه هست گفتم آری هر کسی از اصحاب طرق بمن اجازت بی واسطه فرمودند الا آنجناب فرمودند خلفا ما در
حکم ما اند چوں از ایشاں اجازت یافتند گویا بے واسطه از ما یافتید گفتم بے واسطه را لطفے دیگر و لذتے دیگر است فرمودند
من هم اجازت دادم بطریقه من مردم را ارشاد نموده باشید چوں نوبت اشتغال رسید فرمودند شما اشتغال ابتدا و وسط
و انتها کرده اید حاجت بیان نیست آنگاه بقلب من متوجه شدند و نسبتی افاضه فرمودند که مدتے شد هنوز حلاوت آں
بر خاطر من است بعد ازاں بسیر رفتم و تفرج سلاسل کردم آنجا عجائب بسیار میدیدم و در آخر زیر عرش رسیدم دیدم که
سلسله است متعلق بعرش و خواجه نقشبند آنرا گرفته اند و مستغرق گشته دانستم که باعث استغراق ایشاں آنست که خلفاء
ایشاں چه اسوات و چه احیا رشته توجه بخلق را گذاشته کرده اند کاتب حروف گوید نسبت حضرت خواجه نقشبند در اللطیفه
سر وسعت یافته ترست استغراق ازاں بسبب آمده و نسبت حضرت غوث الاعظم را در لطیفه روح وسعت یافته ترست شیت سبحانیه ازاں نیخیزد و نسبت
قدماء صوفیه را وسعت در لطیفه نفس یافته و ترست بآیات شاهد ازاں سکر دزدند حجاب اللفظ بیچاره از آن گفتند که نفوسی که قوی ارشاد در ایشاں جا کب
است علوم و معارف عجیبه از نزد اوشان خیزاں و زن بی افتد والله اعلم مشغر موئد بزیارت معتقد منور خواجه

قطب الدین قدس سره رفته بودم نزدیک مزار ایشان چبوتره است آنجا بدید قصور و ملاحظه آنکه این وجود ملوث را بدان
مقام پاک نباید بر جا ایستادم و درآن محل روح ایشان ظاهر شد فرمودند پیشتر بیا و سه قدم پیشتر رفتم و درآن وقت دیدم
که چهار فرشته تختے از آسمان نزدیک قبر ایشان فرود آوردند معلوم شد که بدان تخت خواجه نقشبند بودند هر دو شیخ
باهم رازها درمیان آوردند که مسموع نگشت بعد ازان تخت را فرشتگان برداشته بردند خواجه قطب الدین
بمن متوجه شدند که پیشتر بیا و سه قدم دیگر پیش رفتم همچنین میگفتند و قدرے می رفتم تا آنکه نهایت قرب متحقق
شد آنگاه فرمودند چه می گوئید در حق شعر گفتم کلام حسنه حسن و قبیحه قبیح فرمودند بارک الله چه میگوئید در حق صوت
حسن گفتم ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء گفتند بارک الله چون هر دو جمع شوند در آن چه میگوئید گفتم نور علی نور
یهدی الله لنوره من یشاء فرمودند بارک الله آنچه میکردیم پیش ازین بیهوده است شما هم گاه گاهی یکدو بیتے می
شنیده باشید گفتم در حضور خواجه نقشبند حضرت این را بنفرسوده اند یکی ازین دو لفظ فرمودند ادب نبود یا مصلحت نبود
میفرمودند این واقعه را مدتے برآمده تعیین لفظ از خاطر رفته میفرمودند دیگر بار بزیارت مرقد منور ایشان رفتم روح
ایشان ظاهر شد فرمودند ترا پسرے پیدا خواهد شد او را قطب الدین احمد نام کن چون زوجه بسن ایاس رسیده بود در دلم
گذشت گمان کردم که مراد پسر پسر است برین خطره مشرف شدند فرمودند این طور نیست این پسر از صلب تو خواهد بود بعد از زمانے
داعیه تزوج دیگر پیدا شد و کاتب الحروف فقیر ولی الله متولد گشت در اول این واقعه فراموش کردند ولی الله
تسمیه کردند و بعد از مدتے بیاد آمد نام دیگر قطب الدین احمد مقرر کردند میفرمودند یکبار حضرت شیخ نصیر الدین چراغ
دهلی را قدس سره بخواب دیدم که وضو میکنند و تهیه نماز اند گفتم این عالم تکلیف نیست وضو و نماز چه معنی دارد فرمودند چون در دنیا
اینها بسیار میکردیم بدان متلذذ می شویم پس او را این امور لذت است نه کلفت بعد از فراغ از نماز ارواح جمع شدند
و مجلس کردند مرا فرمودند شما هم بنشینید گفتم من در مجلس مشائخ نشسته‌ام فرمودند مجلس ما چون مجالس دیگر نیست و درآن مجلس حاضر شدم و
وجد هم آنجا بود میفرمودند در اکبرآباد اثنائے مراجعت از درس میرزا محمد زاهد کوچه در راه پیش آمد ابیات شیخ سعدی در آنجا
میخواندم و ذوقی میکردم شعر جز یاد دوست هر چه کنی عمر ضائع است * جز سر عشق هر چه بخوانی بطالت است * سعدی
بشوی لوح دل از نقش غیر حق * علمی که ره بحق ننماید جهالت است * مصرع چهارم از خاطرم برفت و درین قلق و اضطرابے
ازین سبب پیدا شد ناگاه مردی دو مویی فقیر وضعی صبیح روئی از جانب یمین من برآمد و گفت شعر علمی که ره بحق ننماید جهالت

جهالت است گفتم جزاک الله خیر الجزا چه قدر قلق و اضطراب از دل من زائل نمودی آنگاه دو دسته تنبول
را آورده پیش آن عزیز بردم تبسم کرد و گفت این اجر یاد دهانیدن است گفتم نه ولیکن شکرانه است گفت من نمیخورم
گفتم از جهته شرع احتراز می نمائید یا از جهته طریقت و آیا ما کان بیان فرمائید تا من هم احتراز نمایم گفت از شما چیزی
نیست ولیکن نمیخورم آنگاه گفت مرا زود می باید رفت گفتم من هم بشتاب میروم گفت شتاب تر میخواهم پس قدم
برداشت و آخر کوچه نهاد دانستم که روح مجسم است مذاکره کردم که بر نام خود هم اطلاع دهید تا فاتحه میخوانده باشم گفت
سخاوی همین قدر است میفرمودند در واقعه دیدم که بر آسمان رفتم شخصی را دیدم که مرقعی بخود پیچیده است
و خوابیده و شعله محبت از وی بر می آمد معلوم شد که این شخص سر حلقه مجاذیب است و هر مجذوبی از وی
مستمد است ظاهراً قبل از ظهور حضرت رسالت پناه بوده است **کاتب** حروف گوید احتمال دارد که آن صورت
مثالیه تربیت آلهی باشد به نسبت مجاذیب و سر استیلای نسبتی که مشوش عقل و تدبیر بود این فقیر از یاران که حاضر این
واقعه بودند شنیده است که حضرت ایشان در قصبه ڈاسنه بزیارت مخدوم شیخ الهدیه رفته بودند و شب هنگام بود
در آن محل فرمودند مخدوم ضیافت ما می کنند و میگویند چیزی خورده روید توقف کردند تا آنکه اثر مردم منقطع شد و
ملال بر یاران غالب آمد آنگاه زنی بیامد طبق برنج و شیرینی بر سر و گفت نذر کرده بودم که اگر زوج من بیاید همان
ساعت این طعام بخدمت نشینندگان درگاه مخدوم الهدیه رسانم درین وقت آمد نذر ایفا کردم و آرزو کردم که کسی آنجا
باشند تناول کنند میفرمودند یکباری وقت شب سیر میکردم بمقبره نعایت مستغفار رسیدم قدری آنجا توقف
کردم در آن وقت بخاطر آمد که درین بقعه هیچکس بجز من ذکر خدا نمیکند عقب این خطره مردی در سوی گور نشستی ظاهر
شد و بزبان پنجابی سرود میگفت حاصل معنیش آنکه آرزوی دیدار یار بر من غالب آمده از نغمه او متأثر شدم و
بطرف او شتافتم هر چند بوی نزدیک تر میشدم دور تر میرفت آنگاه گفت در خاطر شما اینست که درین بقعه کسی
بجز شما ذاکر نیست گفتم مراد من حصر نسبت باحیا بود گفت در آن وقت مطلق تصور کردی و الحال تخصیص میکنی آنگاه غائب
شد میفرمودند شیخ بایزید الله گو عزیمت حرمین کردند و همراه ایشان بسیاری از ضعفا و صبیان و نسوان
بر آمدند چو هیچ زاد و راحله نبود خدمت مخدومی اخوی و این فقیر مجتمع شده خواستیم که ایشان را باز آریم چون نزدیک
تغلق آباد رسیدیم آفتاب بسیار گرم شد زیر سایه درختی فرود آمدیم و همه یاران گفتند من بمحافظت جامهای ایشان

ایشان بیدار می بودم درین اثنا و چند سوره قرآن تلاوت کردم در انجا چند قبور بودند صاحب قبری بسخن آمد گفت
عمری است که قرآن نشنیده‌ام و بسیار مشتاق سماع آنم اگر چیزی دیگر بخوانید احسان کلی باشد چیزی دیگر خواندم چون
ساکت شدم دیگر بار استدعا کرد سیم بار نیز خواندم بعد ازان در خواب مخدومی ظاهر شد و گفت من باین عزیز مکرر
التماس قرائت کردم قبول ننمودند تا آنکه مستحیی شدم و شوق هنوز باقی است شما ایشان را بگوئید که قدری بسیار بخوانند
ایشان بیدار شدند و بمن بگفتند قدری کثیر خواندم تا آنکه نهایت بهجت و سرور دران مقبور مشاهده کردم و گفت جزاک
الله عنی خیر الجزاء آنگاه سوال کردم که از وقائع عالم برزخ گفت من اطلاع حال هیچکس ازین قبور ندارم اما حال
خود خواهم گفت از ان زمان که از دنیا انتقال کردم هیچ عتابی و عذابی ندیده‌ام اگرچه غایت تنعم هم نیست گفتم هیچ میدانی
که برکت کدامین عمل نجات یافتی گفت برکت آنکه همیشه نیت داشتم که از تعلقات مجرد شوم و از موانع طاعات و
اذکار دست باز دارم اگرچه تمام عمر این نیت متحقق نشد حق سبحانه بمحض عنایت همین نیت را قبول فرمود بعد از فراغ
از قیلوله با شیخ بایزید برخوردیم و باز آوردیم صیغفر موفقند روزی در نواحی مزار خواجه قطب الدین سیر میکردم قبری
نظر آمد که بکروی اجزا ارض تا زمین هفتم و اجزا جو تا عرش همه ذاکر اند متعجب شدم فضائل دستگاه شیخ محمد همراه بودند
بایشان گفتم که شما نیز درین قبر تامل کنید قریب آنچه دیده بودم ذکر کردند آنجا پیر دهقانی بود ازوی پرسیدم گفت این
قبر بزرگی است عمر من هشتاد سال است و عمر پدر من صد سال بود و عمر جد من صد و بست سال او کما قال من از پدر
خود شنیدم و او از پدر خود شنیده که بالین قبر بسیار ازدحام بود و مردم نذورها آوردند و بزیارت از دور می آمدند و برو
مزوران می نشستند مثل آنچه امروز بر مزار خواجه قطب الدین هست بعد ازان خمول برین عزیز غالب آمد و مردم فهول
ورزیدند صیغفر موفقند در سفری از اسفار در وقتی از اوقات صلوات بخاطرم رسید که قصر صلوة رخصت است
گاهے باتمام هم عمل باید کرد و بدان طریق نماز خواندم چون شب شد حضرت امام شافعی را دیدم که نهایت بهجت و سرور
دارند و بمن بسیار ملتفت اند صیغفر موفقند والد من علیه الرحمة شهید شده بودند احیانا برای من متجسد می شدند و از اخبار
حال و استقبال خبر میدادند یکبار کریمه دختر خدمت مخدومی اخوی قدس سره بیمار شد و بیماری او ممتد گشت دران ایام
در نصف النهار تنها بحجره خفته بودم ناگاه ایشان متمثل شدند و فرمودند میخواهم کریمه را ببینم لیکن دران محل مستورات بیگانه
نشسته اند آنجا رفتن بر خاطر من بس گران می آید این مستورات را از انجا برخیزانید ایشان ممکن نبود پرده کشیدم لیکن بر

سر بر کریمه ظاهر شدند بوجهی که من میدیدم و کریمه می دید و بمجلس دیگر تشنه بید کریمه شده گفت و اعجاب مردم ایشان
را تشهید میگفتند ایشان خود زنده اند فرمودند این را بگذار ای فرزند بیماری بسیار کشید ان شاء الله تعالی علی الصباح
بوقت اذان فجر شفا کلی خواهی یافت این گفتند و برخاستند و راه دروازه گرفتند من نیز و تشیید ایشان همراه شدم
فرمودند شما بمانید آنگاه غائب گشتند چون اذان فجر گفته شد روح کریمه مفارقت کرد حضرت ایشان در
پهلت بودند روز عرس یکی از بزرگان آنجا رسید قوالان سرود بنیاد کردند بعد ساعتی فرمودند که روح شیخ ابو الفتح
قدس سره ظاهر شده و رقص میکنند نزدیک است که شمه ازین معنی در اهل مجلس نیز سرایت کند لحظه نگذشته بود که حال اهل
مجلس متغیر شد و های هوی عجیب برخاست حضرت ایشان چون نزدیک قبر مخدومی شیخ محمد قدس سره می
نشستند میفرمودند که روح ایشان در نماز بمن اقتدا میکنند و از من استماع معارف می نماید یکبار باین فقیر متوجه شدند
و بعض معارف فرمودند و بعد ازان فرمودند که روح ایشان گفت که فلانے را چیزی از معارف تعلیم نمائید لاجرم
این همه گفته شد میفرمودند روزی با بعض یاران نشسته بودم ناگاه مردی بغایة طویل القامة درآمد با هیبت
تمام و در دست او کمان و چند تیر و سلام علیک گفت رد سلام کردم آنگاه گفت تو کلانیم بر و با شوق ملاقات
شما داشتم ازین راه فوج ما عبور میکرد خواستم که شما را ببینم امروز از فلان جا برخاستیم و مأمور شدیم که فلان جا برویم شما را
بشارت میدهم که هیچکس از یاران و مخلصان شما درین وبا نخواهد مرد بعد ازان سلام گفت و بیرون رفت
بعد ازان انتقال وبا بجائی که اشارت کرده بود و سلامت مخلصان ازان بلا بظهور رسید میفرمودند روزے
در حجره تنها نشسته بودم جوانی متمثل شد و گفت اگر خواهی الحال از دار دنیا انتقال کنی و اگر خواهی بعد زمانے گفتم بعض
کمالات هنوز مأمول است و غیر محصول گفت پس موت تو متاخر است آنگاه باز گشت بر پشت او جواهر مرصع دیدم
بشکل استداره و این قصه اختصار کرده شد میفرمودند در بلده رهتک روزی بتفرج بر آمدم چون ماندگی راه و
حرارت آفتاب احساس کردم بمقبره از مقابر در آمدم تا آنجا لمحه استراحت کنم بمجرد در آمدن محسوس شد که در آن
قبور آتشی عظیم شعله میزند و گرمی آن بمن در گرفت یاران را گفتم ازینجا زود بر آئید که این مقبره با آتش مملوست و نمی
پنداریم که آنجا مسلمانی باشد هندوی در آن صحبت حاضر بود تعجب کرد و گفت بچه طریق معلوم گردید گفتم بطریق کشف اعتراف
کرد که اینها قبور مسلمانان نیستند جوگیان اند که زنده در گور رفته اند و مردم قبور آنها بهیئة قبور مسلمین ساخته میفرمودند

مردی صاحب کشفے در بعض مسائل کشفیه با من مناظره داشت با وی عهد کردم که از ما هر که پیشتر بدار البقا رحلت کند آن دیگر
را بر حقیقت این مسئله مطلع سازد و بعد وفات آن عزیز او را بخواب دیدم که در بوستانے نهایت عالی نشسته و بانواع نعم محظوظ است
الا آنکه بصارت شما شیئی ندارد و سبب قصور آن پرسیدم گفت بهمان جهت که با شما در وی مباحثه داشتم کاتب الحروف
گوید شیخ عبدالباقی لکهنوی مردے بود که کتب حدیث وجود بسیار دیده و بسبب قصور فهم در طاعات و عقائد اسلامیه نوعی
از تساهل داشت بعد وفات حضرت ایشان بر قبر او تهلیل نشستند و فرمودند ماخوذ است بآن تساهل اما فی تشفاعت او
کردم مستغفر شد و فرمودند یکبار در اکبرآباد در موسم سرما و بارش سواره میرفتم گل و لائی پیش آمد آنجا سگ بچه غرق شده بود دیگر بسرعت
می آمد و فریاد و فغان از حد میگذرانید چون این را دیدم و شنیدم دلم بجوشید و خادم را گفتم برو و این سگ بچه را ودر یا
ابا کرد و استنکاف نمود از اسپ فرود آمدم و دامن برچیدم و متوجه آن آب شدم خادم چون اینها دید مبادرت کرد و
آنرا برآورد و دران نزدیکی حمامی بود از انجا آب گرم گرفتیم و او را شستیم و خبازی بود از انجا نان و شوربا گرفتیم و سیر خورانیدیم
آنگاه گفتیم این سگ این محله است اگر اهل محله تیمار او کنند بهتر والا ما بمحله خویش بریم خباز تیمار آن التزام کرد پیسے
دادم و بگذشتیم بعد چندین از این قضیه در همان کوچه با همان محله پیاده میرفتم از جانب مقابل سگی پیش آمد و دران
کوچه قدری لای و گل هم بود بخاطرم گذشت که از ینجا زود باید گذشت تا ترشاش آن سگ بجامه نرسد زود رفتم و
آن سگ زودتر آمد بر سر همان لای بهم آمدیم آنگاه آن سگ بایستاد و بلسان فصیح گفت السلام علیک گفتم و
علیک السلام گفت در حدیث خوانده که حضرت رب العزة میفرماید یا عبادی انی حرمت الظلم علی نفسی وجعلته
علیکم محرما فلا تظالموا بر من چه ظلم کردی گفتم هیچ نمیدانم که چه ظلم کرده ام گفت شارع راه برای آدمی و حیوان همه
مخلوق شده بالیست که تو باهستگی مے آمدی و من باهستگی مے آمدم هر جا که بهم مے آمدیم مضائقه نبود گفتم بنی آدم
مکلف اند بطاعات و تطهیر ثیاب و اگر ملوث مے شدیم در غسل ثیاب و بدن حرجے عظیم بود ازین جهت مبادرت
کردم گفت این خطره در آنوقت در خاطر نبود استنکاف از نوع سگ کرده بودی الحال برای تصحیح فعل خود توجیهی راست
میکنی اگر جامه تو متنجس میشد بیک سبوی آب پاک میگشت و اگر لطیفه انسانیه بعجب و خود بینی متنجس شد بهفت دریا پاک
نشود انصاف کردم و ندامت کشیدم و بدیوار ملصق شدم و تعظیم استادم و گفتم نصیحت کردی و حالا درین راه سیر و
گفت درویشان پیشین بانتیار میکردند و درویشان این زمان باختیار میکنند گفتم تفسیر این لفظ باز گو گفت درویشان

سابق دون را برای خود میگرفتند و نفیس را بدیگران میدادند و درویشان این زمان نفیس را برای خود میگیرند و
دون را بدیگران میدهند راه خشک را برای خود اختیار کردی و گل و لای برای من گذاشتی پس بجانب گل و لای آمدم
و جای خشک برای او گذاشتم گفت بحمد الله تعالی بعقل مقدس تو ان رسید نه بعقل مظلم گفتم عقل مقدس چه باشد و عقل مظلم
چیست گفت عقل مقدس آنست که ناگفته و ناشنیده بصواب مهتدی شود و عقل مظلم آنست که تا نشنوند ندانند بعد
ازان سلام علیک گفت و برفت چون باز پس نگریستم هیچ نبود دانستم که برآوردن سگ بچه مقبول شد و همان
صورت تعلیم واقع گشت میفرمودند سلخ رمضان یوم الشک در مسجد جو نشسته بودم عصفوری بیامد و گفت
فردا روز عید است این را با حاضران بگفتم فرهاد بیگ گفت سخن حیوانات چه اعتبار دارد آن عصفور گفت کذب خاصه
بنی آدم است در جنس ما کذب نمی باشد آنگاه پرواز کرد و گنجشکی دیگر همراه او آمد برین معنی شهادت داد عنقریب پیش
قاضی گواهی ثابت شد که هلال دیده اند کاتب حروف از کیفیت تکلم گنجشک سوال کرد فرمودند او را صوتی بود مشابه
صوت عصافیر دیگران هیچ فرق نمیکردند اما من در ضمن صوت او بتعلیم الله تعالی ادراک معنی میکردم او کما قال
شیخ فقیر الله نقل میکرد که کلاغی بعد دو سه روز می آمد و با حضرت ایشان سوال میکرد در توحید بعد از مدتی آن را
نیافتند و از راوی سوال کردند که اینجا کلاغی مے نشست چند روز است که او را نمی بینیم گفت ویرا فلان شکار کرد
و لقمه صغیر ساخته [illegible] بکردند و مغموم شدند و فرمودند که وی موحد نوع زاغ بود از من در مسائل توحید سوالات
میکرد میفرمودند در اوائل حال همه شب یا اکثر شب بذکر حق سبحانه میگذرانیدم گاهی بجهر و گاهی بخفیه در میان [illegible]
یکی از صالحان جن متشکل میشد و شریک جهر میشد چون بعض یاران او را میدیدند ترکیبی بعنف تمام جواب داد که شما
را ازین سوال چه فائده چون روز جمعه وعظ میگفتم بشنیدن آن می آمد روزی یکی از حاضران وعظ سوال کرد آیا از
جن کسی می باشد که نماز و روزه گذارد گفتم آری این مرد که پیش منست از صالحان جن است که باستماع وعظ می آید بعد از آن
غائب شد و دیگر او را ندیدم کاتب حروف از هیئت او سوال کرد فرمودند در قیافه چشمان او درشتی تمام
مشهود میشد میفرمودند جنی بمن بیعت کرد و اشتغال آموخت روزی سواره میرفتم متشکل شد از صفت صلوة
التسبیح سوال کرد بیان کردم در محل اشتباه باز سوال میکرد تا آنکه نیک بفهمید روزی پریان محمد غوث را [illegible]
و چارپایی او در ابر می داشتند آن جنی حاضر شد پریان را منع و زجر کرد و محمد غوث را گفت که سلام من بحضرت ایشان

برسان اینها پریان بودند که ترا ایذا میرسانیدند زجر و دفع کردم روز دیگر آمد و گفت قصد سفر دکهن دارم معلوم نیست
که زنده باز آییم یا نه دعای نجات طلب کرد دعا کردم دیگر او را ندیدم میفرمودند که در اکبرآباد در درس میرزا محمد زاهد
مراجعت کردم گذرم بر دروازه سید لطف سون تیچی افتاد مضطرب ایستاده بود سبب اضطراب استفسار کردم
گفت بلیه عجیبه ایست مرا بخانه برد یکی از متعلقان او را جنی خبط کرده چون مرا دید بتعظیم برخاست و سلام کرد گفتم تو
کیستی گفت عبدالله نام دارم و پیش محمد طاهر درس مشتغل شده میخوانم روزی که شما در اکبرآباد داخل شدید محمد طاهر
با شاگردان خود باستقبال بیرون آمد من نیز در ایشان بودم من شما را می شناسم و شما مرا نمی شناسید گفتم چه میخوانی
گفت کافیه از مبحث مفعول مطلق از اینجا که میگوید لبیک و سعدیک گفتم تقدیر این دو لفظ بیان کن بوجهی که از طالب علمان
کم کسی بیان کند تقریر کرد گفتم سفارش تو بمحمد طاهر خواهم کرد تا نیک تر متوجه شود گفت اگر وی خواهد دانست که از جنم
دیگر نخواهد آمیخت انگاه گفت معاش من آنست که شب را چهار قسم کرده ام ربعی نماز میگذارم و ربعی نفی و اثبات میکنم
و ربعی مطالعه کافیه و ربعی می خسپم و در روز با محمد طاهر می باشم بغرفه که نهایت متعلی بود اشارت کرد و گفت اینجا اقامت
دارم این مستوره در آنجا شاش کرده جای مرا متنجس ساخته و وقت مرا مشوش نمود و بمکافات این او را ایذا دادم فرمودند
تا آن محل را پاک کردند و خوشبو نهادند بسیار خوش وقت شد و برفت همان ساعت آن زن مستحی شد و پرده بر روی خود کشید

ذکر تصرفات و اشرافات و سائر انواع کرامات حضرت ایشان

میفرمودند شخصی در مجلس شیخ عبدالاحد سرهندی گفت که درین زمان صاحب کراماتی نیست ایشان برای اصلاح عقیده
وی بحضور وی هفت روپیه نیاز من مقرر کردند و گفتند اولا این چهار روپیه پیش ایشان میگذرانم ببینیم چه میگویند پس گفته
فرستادند که بعرض برسانید شما می آیم گفتم مقصد آنست که ما آییم ایشان گفته فرستادند که تصدیع نکشند سواری
مهیا کرده ام گفتم تهیه سواری فائده ندارد این مناظره باشد او کشید و بآخر جائی تعیین کردیم که هر که اول آنجا رسد دیگری را باز
گرداند با هر چند اسپ طلبیدم نیافتم و ایشان پالکی طیار کردند کهار چهارم نیافتند در آخر روز ما پیش از ایشان
در آن جائی رسیدیم و ایشان را باز گردانیدیم چون بخانه ایشان رسیده شد چهار روپیه پیش من نهادند که این نیاز شما
است گفتم این نیاز من نیست نیاز من مبلغ هفت روپیه است پس آنرا بتمام پیش آوردند بعد از آن حضرت

ایشان بطیبت فرمودند حالا قدری دیگر برای کفارت این امتحان باید آورد دو روپیه دیگر آوردند آنگاه گفتند این
همه از برای اصلاح این شخص کرده بودم **میفرمودند** شیخ عبد الاحد در عشرهٔ آخیرهٔ رمضان معتکف شده بودند
به دیدن ایشان رفتم در اثنائے سخن بر زبان ایشان گذشت که پس فردا عید است باز ملاقات خواهیم کرد گفتم نه بلکه
عید بعد از دو روز است گفتند اهل حساب چنین میگویند گفتم حساب ما چنین میگوید چنان شد که گفته بودم **میفرمودند**
شیخ عبد الاحد از پورب یا از ناحیهٔ دیگر آمده بودند و برائے ما ارمغانے آورده گفتند بطریق کشف بر آن چیز مطلع
شوید تا علامت قبول باشد گفتم الحال معلوم نیست من بعد خواهم گفت بعد از چند روز در مستراح بودم که صورت آن
ظاهر شد چون دیگر بار ملاقات اتفاق افتاد گفتم جامه ایست از نشان دو ته ابره او سبز مشجر است و استر او شتری رنگ
و هیئت آن نه مثل هیئت لباس ما است چادری است که طرف بالائی او مدور است و طرف پائین او مستطیل و آن در پارچه
چهارخانه ملفوف است گفتند همه موافق واقع است الا آنکه در جامه چهارخانه ملفوف نیست بعد چند روز بدست آدمی
فرستادند در چهارخانه ملفوف بود و چون نیک تفحص کردند معلوم شد که اولا در جامه دیگر ملفوف بود آن جامه خرج شد بعد
از آن در چارخانه پیچیدند و این تفصیل بر خاطر ایشان نمانده بود **میفرمودند** که شیخ عبد الاحد از سهرند برائی چهار مقدمه
آمدند چون بر خوردیم گفتند یکے از آنها بسیار سهل است و دو متوسط و یکی صعب الحصول گفتم آنچه صعبش گمان برده اید
در اول ملاقات با بادشاه سرانجام مے یابد و آن دو متوسط یکے بعد دو سه ماه و دیگر بعد پنج شش ماه سرانجام خواهد یافت
و آنچه سهل دانسته اید موقوف بر زبان من است تا من نگویم صورت نگیرد ایشان با بادشاه ملاقات کردند مقدمه اول
همان روز و ثانی و ثالث در میعاد مذکور تمام شد و چهارم باقی ماند دیگر بار برخوردند و توجه خواستند گفتم چنین نیست
اول شما را با عیان شهر که بکشف و خوارق مشهوراند می باید رفت و با ایشان میعادی مقرر باید ساخت فقیری از مشائخ
که بکشف مشهور بود رفتند ایشان میعاد سه هفته مقرر کردند آن میعاد بگذشت و از آن کار بوی اتمام نرسید بفقیری دیگر
رجوع کردند میعاد یکماه قرار دادند آن نیز بگذشت و هیچ اثر ظاهر نشد بمن آمدند و توجه خواستند گفتم وقتے باید که از زبان من
برآید ایشان آن قصه را برورقی نوشتند و بفقیر الله دادند تا هر روز بعد نماز اشراق و بعد نماز عشا می نموده باشد مدتی
شد و انتظار از حد گذشت روزی بر خاطر انشراحی حاصل شد بعد از آن گفتم امروز پیش بادشاه بروید کار سرانجام خواهد شد
همان روز رفتند بادشاه آن روز متوجه شد و گفت اگر مطلبے دارید اظهار نمائید ایشان اظهار کردند همان ساعت

دلخواه سرانجام داد میفرمودند بخانه شیخ عبدالاحد رفتیم ایشان ختم خواجگان میخواندند از من نیز دخول در آن خواستند
گفتیم ختم خواندن صحبت است ازین کار نمیشود گفتند آیا معلوم شما هست که چه کار راست گفتیم آری فلان کار راست و صاحب
این کار زنی است که مشغولش انیست و من او را این هم چنین میگفتم تا آنکه بتفصیل اجمالی که در عمر خود مرتکب آنها بود شروع
کردم ایشان گفتند بس کنید سر آشکارا میشود حضرت ایشان یکباری بخانه شیخ عبدالاحد رفتند ایشان پسر خود را
گفتند برو دو شیشه گلاب برای نیاز حضرت ایشان بیار آنجا دو شیشه بودند شیشه کلان را بگذاشت و خورد را بیاورد حضرت
ایشان تبسم کردند و فرمودند شیشه کلان را چرا بگذاشتی برو آن را بیار کاتب حروف گوید شیخ عبدالاحد مریض شدند
و حضرت ایشان بعیادت رفتند و فقیر هم در خدمت بود شیخ استدعای دعا در باب شفا کردند و حضرت ایشان سکوت
نمودند آنگاه اقربای شیخ مبالغه از حد گذرانیدند حضرت ایشان همچنان ساکت ماندند اما که شیخ مکنون ضمیر حضرت ایشان
دریافت و اقربای خویش را از مبالغه باز داشت که در جناب اولیا مبالغه نباید کرد و حضرت ایشان چون برخاستند
با این فقیر فرمودند عمر شیخ بآخر رسیده است درین وقت دعا فائده ندارد و حکمت در سکوت همین بود و شیخ بعد چندی
برحمت حق پیوست روزی حضرت ایشان این فقیر را معارف عجیبه تعلیم میفرمودند سخن در حدیث اتقوا فراسة
المؤمن فانه ینظر بنور الله افتاد و در شرح آن دو قصه بیان فرمودند یکی فراست شیخ رفیع الدین و قصه خان عالم
که در محل خود مذکور خواهد شد دیگر فراست خویش که مردی فقیر وضعی بر قصه پوشی نجابت در رو میشد هر ساعت شعری یاد و
عاشقانه خواندی و بسیار بگریستی پیش من آمد و استرشاد کرد و برای اقامت زاویه طلبید اعراض کلی کردم چون بیرون
رفت گفتم این مار سیاه است از وی بحذر باید بود حاضران برین حرف انکاری بخاطر آوردند بعد مدتی بلباس سپاهی
برآمد و در خانه قاتل خان صوبه دهلی بتقریب خیرات در رفت وقت برآمدن یکی از حجاب بر هیئت مشتبه او انکار کرد
که این هیئتی نشانه است و در تجسس افتاد و حقیقت کار روشن شد محبوس گشت و بعد آنکه حال معلوم گشت که زن کسی را گرفته گریخته بود و بر قصه پوشی نزاع
نشینی از همین جهت اختیار کرده و آن رو دشندی همه تلبیس ابلیس بود میفرمودند عبدالحفیظ تھانیسری غربت فعلی خود کرده و لیکن روزی بر من آمد
یکه سیار خیر و بیع معامله آورده و خواست که نیمه دیگر بخدمت مخدومی شیخ ابوالرضا محمد گذرانید و بطیبت گفتم شما را بود میدان اعظم آباد که بسیار
هولناک است شکلی پیش خواهد آمد یک پایه پل منفصل گردد و درست گردش در آمیزند آنچه حضر شود و کم نجات شوار این پل کند از ضربه و سقطه
نماند در جمع اسباب او باید که تمام رخته آید و وی تمام رخته گیر و درست شد بعد چون مراجعت کرد گفت در آن وادی آن خطر اطلاع طرق بسیار بود

متصل گشت و چند مسافت بے پایه روان شدند و هیچ ضرری بما لاحق نشد و دران بیابان درست ساختن زود میسر آمد تا
از قافله باز پس نماندیم استماع افتاد که روزی در مجلس مخدومی شیخ ابوالرضا محمد سخن توجه و تاثیر میرفت شب هنگام بود و آمدند
می خواستند چراغ را امکان روشنی حضرت ایشان فرمودند چراغ را بنظر بیارید عجائب صنائع الله تعالی مشاهده کنید چراغ را زیر پیاله آوردند حضرت ایشان
بدان سبب متوجه شدند چون جمعیت ایشان مشهود گشت پیاله از سر چراغ برداشتند تابانگی ما فروخته شعله او هرگز مضطرب
و متموج نداشت والله اعلم **میفرمودند** محمد مظفر بمن نامه نوشت و بدست کسی فرستاد و دران جا مسطور بود که حال
زوجه منکر تاثیر و توجه است اگر نظرے بوی فرمایند سبب هدایت وی باشد در همان ساعت بعد مطالعه وی نظر کردم
بیهوش گشت و غیبت کلی دست داد و از ان عقیده فاسد نادم شد **حضرت ایشان** میفرمودند فرهاد بیگ
را مشکلی پیش آمد نذر کرد و بار خدایا اگر این مشکل بسر آمد اینقدر مبلغ حضرت ایشان هدیه برم آن مشکل مندفع شد و آن نذر
از خاطر او رفت بعد چندے اسپ او بیمار شد و نزدیک هلاک رسید بر سبب این امر مشرف شدم بدست یکی از خادمان
گفته فرستادم که این بیماری بسبب عدم وفا نذر است اگر اسپ خود را میخواهی نذری را که در فلان محل التزام نموده بفرست
وی نادم شد و آن نذر فرستاد همان ساعت اسپ او شفا یافت **میفرمودند** شخصے صاحب دعوت از روم طرف ایران
آمد و از ایران هندوستان او را عبدالله چلپی میگفتند عجائب بسیار از وی مشاهده میشد از انجمله آنکه در حجره بے آب و
نان چهل روز معتکف می ماند و در دروازه حجره بند میکردند سالم بر می آمد بسا بودی که در آن تاریکی قرآن نوشتی و بسا بودی
که زمین در رفتی و هر جا که خواستی بر آمدی مردمان میگفتند که از اولیاست و صاحب کرامات است بدیدن وی رفتم و
در آن ایام بخانه بعض ایرانیان از بادشاه مخفی شده بود نخست با آن روافض برخوردم در دوازده مسئله مذاکره افتاد و در همه
الزام کردم انصاف دادند و قبول نمودند اما در ابتدا گفتم سنیم گفتم مذهب من خذ ما صفا ودع ما کدر است چندان تعصب
پیش نیامدند آنگاه مسئله مسئله مذکور میکردم و بدلائل برهانیه و خطابیه الزام میکردم قبول می نمودند و محل انکار نمانده آنگاه
با عبدالله ملاقات نمودیم او را هیچ بهره از طریقه اولیا نیافتم از تعظیم او اعراض نمودم یکی از آن ایرانیان سوال کرد که سبب
چه بود بشوق تمام آمدید و چون دیدید اعراض کردید گفتم ولی پنداشته بودم دعوتے بر آمد عبدالله این را شنید و انصاف
داد بعد از ان دعا سیفی خواندن مشغول شد بجائی رسید که عجب نمود و وجه اعراب احتمال داشت اما عجب و حیران بگو چه
تشنیع بود وی وجه دیگر اختیار کرد و برا گفتم خطا کردی گفت این صواب است گفتم خطا نیست در آن باب مناظره کرد و

نسخ دعای سیفی که از استادان رسیده بود طلبید همه موافق او افتادند تا آنکه نسخهٔ سیزدهم از تبرکات شیخ احمد جام از خانهٔ
بعض اهل طلبید آنجا موافق من بر آمد انصاف داد و معترف شد آنگاه با ایشان گفت هیچ میدانید چرا چندین بحث کردم
چون اینجا سیر سید هم ظلمتی میدیدم در آخر این عبدالله چلپی مرید حضرت ایشان شد و طریقهٔ قادریه گرفت مبشر موعود
روزی بخانهٔ سید لطف رفتم آنجا فاضلی بود که بعض احوال صوفیه را انکار میکرد و اتفاقاً نماز حاضر شد و ویرا امام کردند
در آن وقت دیگ بر دیگدان نهاده بودند و غلام را ببازار فرستاده بخاطر او خطور میکرد که شاید طعام سوخته گردد و این
خطره در نماز از خاطر او منتفی نمی شد بر همین مشرف شدم اقتدا ترک کردم و تنها نماز گذاردم و چون نماز گذارده شد
بانکار پیش آمد که تنها نماز گذاردن چه بود گفتم عقب غلام خود میدویدی و طعام می پختی چگونه بتو اقتدا کنم انصاف کرد
و اعتراف نمود از آن انکار باز آمد از حضرت ایشان اجمالا و از بعض یاران تفصیلا شنیدم که شخصی از سهرند منکر بالطبع بود
نخست با عزیزی صحبت کرد و استفاضه نمود اتفاقاً روز عید با شیخ محمد معصوم پسر شیخ بزرگوار شیخ احمد سهرندی مصافحه
کرد ایشان گفتند ویرا آمدید کجا بودید و مثل این دو سه لفظ تلطف فرمودند دل وی بخدمت ایشان متعلق شد آمد و رفت
میکرد و در خدمت آن عزیز تقصیر نمود چون وی باین قصه مطلع شد بهلاک شیخ محمد معصوم همت بست ایشان
نیز مدافعه کردند تا آنکه شروع بروی افتاد و هلاک شد بعد از آن بصحبت دیگر و بخدمت ایشان می بود بعد از مدتی
اینجا نیز شکی و اضطرابی پیدا کرد و هم چنین بخدمت درویشان میرفت و انکار میکرد و منتفع نمیشد روزی پیش
من آمد و گفت هیچکس صاحب تصرفی نیست بروی تأثیری کردم بیخود گشت و در آن غیبت واقعه دید گویا خلعت
سبز بوی عطا نموده اند چون بافاقت آمد همه واقعه او را گفتم اعتراف نمود و اما اگر انکار جبلی باشد چگونه منتفع گردد و کاتب حروف
گوید این واقعه دراز است اما مر اجزای این کلمه که خلعت سبز پوشانیدن است محفوظ نمانده والله اعلم از حضرت ایشان اجمالا
و از بعض یاران تفصیلا شنیده ام که در بعض از حالات غلبه به نیری توجه نمودند و از حالت عجیبه افتاد چند روز شعور طفل و
آب نداشت و بآخر بمرد مبشر موعود روزی با یاران نشسته بودم و مجلس سکوت بود در آن محل صورت مردی ظاهر
نمودند و بسرم در دادند که این مرد بر دست تو از فضل تو به خواهد کرد این واقعه با یاران گفتم و حلیهٔ آن مرد بتفصیل بیان نمودم
بعد بیست سال کما بیش از این واقعه بخانهٔ محمد فاضل رفته بودم و آنجا جمعی نشسته آمرا شناختم و تلطفها کردم یاران تعجب
نمودند که این قدر تلطف بمردی اجنبی که به فضل و فساد عقیده متهم است چه معنی دارد گفتم آن واقعه یاد ندارید همه تأمل کردند

دتپساختند چند بین برنیامد که توبه کرد بعد از ایامی بسبب صحبت بعض مردم شک پیدا کرد بدرد دنکش مبتلا کردند دانست که
سبب درد چیست توبه کرد و باز بعد ایامی شکی آورد باز بدرد شدید مبتلا کردند و بسر ترس وانمودند که اگر توبه نصوح نکنند
هالک خواهد شد آنگاه سنی خالص گشت و از رفض و رافضیان بکلی بیزار شد و از من اخذ طریقه کرد و اولا استفسار کرد که
کدام طریقه اختیار کنم گفتم قادریه ترا بهتر است زیرا که رافضیان حضرت غوث الاعظم را بسیار تحسین میدارند از حضرت ایشان
اجمالا و از بعض یاران تفصیلا شنیدم که تاشقلق بیگ مردی بود از ترکستان ذوق این راه پیدا کرد به بخارا آمد مدتی
بر مزار حضرت خواجه نقشبند نشست بانتظار آنکه بر ولی از اولیا اطلاع یابد آخرها خواجه در واقعه فرمودند که پیر تو هندوستان است
در بلده دهلی و صورت حضرت ایشان بوی نمودند بخاطر وی خطور کرد که دهلی شهری بغایت وسیع است تجسس این
بزرگ در آنجا حیلی دشوار خواهد بود خواجه برین خطره مشرف شدند و فرمودند چون بدهلی داخل شوی همان روز آن عزیز
را خواهی یافت و در آن حال که وعظ میگوید بعد از ان تقاضای شوق او را بدهلی کشید اولا در سرای شیخ فرید نزول کرد اتفاقا
روز جمعه بود و مسجدی جامع طلبید مردمان بمسجد فیروزی دلالت کردند آنجا حضرت ایشان را موافق حلیه معلوم دریافت چون بعد از نماز وعظ
فرمودند آن نیز مؤید یافت بعد فراغ همراه حضرت ایشان بخانهٔ ایشان آمد و دستار از سر فرو نهاد و والهوه اظهار کرد فرمودند شرایط کم
چند روزی با ما صحبت داری تا مار ابتلای وی حصه تعلها تقریر کرد و بشرف بیعت و تلقین اشتغال مشرف شد بعد از ان بکهن رفت و باز نیامد از
حضرت ایشان اجمالا و از دیگر یاران تفصیلا شنیدم که میرزا علی خوافی مردی بود از خواف امامی سنی پاکیزه حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله
وجهه را بخواب دید که میفرماید پیر تو در دهلی است و صورت حضرت ایشان بوی نمودند بعد مدتی بتقریبی بدهلی آمد
مدتی ملاقاتش نیفتاد بعد از ان از محمد افضل ساکن پهلواری نام و بعض اوصاف حضرت ایشان شنید و بخدمت
ایشان شتافت و بیعت و تلقین یافت و در بعض اوقات وجد میکرد و بشره او سرخ میشد و میگفت لمعتی یک باری
حضرت ایشان بتقریب پلیت بودند از گرمی شوق بی زاد و راحله و بمعرفت راه بدان سو شتافت و بهدایت شوق
واصل شد از حضرت ایشان اجمالا و از بعض یاران تفصیلا شنیدم صوفی نام مردی بود از سهارنپور که در جوانی بدرویشی
صاحب کشفی برخورد وی فرمود بیعت تو موقوف بر شخصی است بدین شکل و بدین هیئت و بدین نام و عند میگوید در
قطار سمر شده بود و انواع اشتغال صوفیه و ریاضات شاقه همه کرده بود بعد از ان بدلالت محمد اسمعیل میرتهی بخدمت
حضرت ایشان آمد و بشرف بیعت و تلقین مشرف شد و در ابتدا اشتغال خود و ریاضات شاقه خود تقریر میکرد

فرمودند اینها خوب افتاده است ان شاء الله تعالی کار بجا آید آنگاه تربیت یافت حضرت ایشان فرمودند یکبار امساک
باران شد مردم بمن رجوع کردند دعا خواستند دعا کردم ترشح شروع شد گفتم وفور باران موقوف بر نوشتن دیوارها
ما است گویا تدبیر غیب از انهدام جدران ما احتراز می فرماید پس زود کاه و گل آوردند و دیوارها پوشیدند همان وقت
باران عظیم آمد حضرت ایشان فرمودند علی قلی در اکبرآباد مردی از اتباع میر ابوالعلی بقوت توجه و تاثیر مشهور بود و بر خود نازش می
داشت روزی شیخ عبدالله محدث را دیدم که بر دروازه او ایستاده و با نیچها بد خواستم که او را متنبه سازم سنگی در میان
نهادیم و گفتیم که قوت تاثیر آنست که کسی این سنگ را بجنباند آخرها چون همه و نه چند انگشت بمن نزدیک شده بود و
حضرت ایشان فرمودند شیخ ایوب مرادآبادی بدیدن ما آمدند و بقصد امتحان اصحاب و احمال و اثقال همه را دور ایستاده داشتند و
خود تنها متنکر وضع پیش آمدند در آنوقت تیر مے انداختم بمجرد دیدن ایشان کمان را نهادم و گفتم خوب آمدید بیائید خیر
عافیت متعجب شده گفتند من پیش ازین بخدمت گرامی ملاقات نکرده ام حضرت از کجا شناختند فرمودند نام شما ایوب
است گفتند حضرت از کجا دانستند که نام من ایوب است گفتم همین که صورت شما دیدم دلم گواهی داد آنگاه شیخ ایوب
گفتند دانستم که بے شبہ این کرامت است اما باید که حضرت مرا مطلع سازند که کاری که برائے آن بلشکر مے روم
سرانجام می یابد یا نه فرمودند نه بعد از آن بضرورتے بلشکر رفتند و هر چند سعی کردند هیچ نفع ندیدند حضرت ایشان فرمودند در
خانه محمد فاضل معرکه کشتی گیران بود و آنجا پهلوانے فرزندان او را کشتی گرفتن می آموخت پهلوانے دیگر نقیط الاتر دبلی قوت
سخت تر بیامد و خواست که با وی کشتی گیرد محمد فاضل را حمیت بخاطر رسید و در قضیه عقل مساوات هر دو ممکن نبود تا بغلبه
چه رسد گفتم باید که در کشتی شروع نکند تا او را اذن ندهیم ساعتے بر سر معرکه سکوت کردیم آنگاه اذن دادیم آن پهلوان
زورآور اولا او را بر داشت آنگاه ضعیف هر دو دست خود بر زمین محکم نموده پای خود در گردن زورآور بند کرده
بقوت هر دو پای او را بر داشت و بر زمین زد غوغا از نظارگیان برخاست حضرت ایشان فرمودند محمد فاضل خواست که پسر
خود را باجمیر فرستد و بملاحظه خطر راه خواست که خود نیز همراه باشد چون بتودیع پیش من آمد گفتم رفتن شما حاجت نیست نیکم
تا منزل خواهد آمد الا آنکه وقت مراجعت از اجمیر دو منزل اینطرف قطاع طریق بر قافله خواهند تاخت ما متکفل حفاظتیم اما باید
که جمل خود را یکسو کند چون آن وقت رسید حضرت ایشان متوجه شدند و در آن توجه ملال بر بدن ایشان ظاهر شد علم از او
چون سبب آن سوال کردند فرمودند که بسبب طی مسافت چند روزه ماندگی رسیده است پس بعد چون مراجعت

زد بیان نمود که همان جا قطاع طریق آمده بودند ما جبل را گیر کردیم و صورت حضرت ایشان حاضر شد قطاع طریق
جمیع قافله را غارت کردند الا این جبل که محفوظ ماند میسر مودند امیری صاحب شوکت همسایهٔ محمد فاضل بود عمارت
عالی خواست اتفاقاً در حویلی او موضعی کجی مے افتاد از محمد فاضل قدری زمین باضعاف مضاعفه ثمن مثل طلب کرد قبول
ننمود بسر انجام میان ایشان خشونتی و درشتی واقع شد آن امیر گفت علی الصباح پیش بادشاه میروم و التماس میکنم که این
زمین بادشاهی است مملوک محمد فاضل نیست و این بقعه را میگیرم نمیگذارم اگرچه الوف خرج شود محمد فاضل شب هنگام
بمن آمد و الحاح از حد گذرانید گفتم وی هرگز با بادشاه ملاقات نخواهد کرد و هرگز این مناقشه نتواند نمود علی الصباح بقصد دیوان
بادشاه از خانه برآمد و در راه قراولان با وی برخوردند که فرمان آنست که همین ساعت کوچ کنی و فیلان همراه گیری گفت
میخواهم که بالمشافه رخصت شوم و بعض مطالب ضروریه عرض کنم گفتند نه همین ساعت کوچ باید که کنی بجبر و کره همانوقت
او را از شهر برآوردند و همان جهت جان بجان ده سپرد و فرصت مناقشه نیافت کاتب حروف گوید از عجیب اتفاقات
آنکه حضرت ایشان بسیر رفتند و در آن فرصت محمد فاضل بعد از طول صحبت حضرت ایشان و مشاهدهٔ خوارق عظام
بصحبت فساق افتاد و بشرب خمر مبتلا شد چون حضرت ایشان از آن سیر باز آمدند و این ماجرا شنیدند برآشفتند در مجلس
شرب خمر شیشها شکسته شدند و تنها از طاق افتادند و هیبتی عظیم بر وی مستولی شد دیگر بار عقد توبه محکم کرد و مصداق
اولئک قوم لا یشقی جلیسهم بظهور پیوست میسر مودند در اوائل هر کسی را که بنظر قبول میدیدم مشغوف میشد از این جهت
بکسی التفات نمی کردم و تنها بر بالاخانه محمد فاضل بودم وقت آمد و رفت چادر بر روی خود می پیچیدم اتفاقاً روزی در
هدایت الله بیگ بخانه محمد فاضل بتقریبی و قرابتی که در میان اینها بود بیامد و مرا با او مواجهه واقع شد مشغوف گردید و خواهان بیعت گشت
شنیده بودم که وی با عزیزی متوکل نقشبندی ربطی و مواساتی هست گفتم سخن یکی است و فقرا بمثابه یک تن مے باشند
حق آن عزیز مقدم است با وی بیعت کن مکرر مبالغه میکرد و شغف او از حد گذشت آخر بیعت او قبول کردم و گفتم مواسات
آن عزیز فرو مگذار بعد از آن بآن عزیز خبر رسید برآشفت و بدست هدایت الله بیگ بمن گفته فرستاد که هنوز جوانید شما را
طلب طریق باید کرد نه ارشاد گفتم این فضل و موهبت حق است موقوف بر کبر سن نیست باز گفته فرستاد که من انتقام این
تعدی از شما میگیرم باخبر باشید گفتم لا یحیق المکر السیئ الا باهله هرچه خواهید اندیشید بر شما خواهد افتاد و باید این همه
بیعت من نیز مرافعه کردم کار بدانجا رسید که بر آن عزیز ظاهر شد که بسینهٔ وی خنجر زده است و موت حاضر شد در نیم شب

هدایت الله بیگ را طلبید و استغفار کرد و نیاز مندے نمود و گفت بتقیین دانستم که جان من نمی ماند اما باید که قصد ایمان
نکنند گفتم اگر شما ابتدا را باید از میکردند کار باینجا نمی رسید الحمد لله که بایمان شما ضررے راجع نیست همان شب معالم قرار رسید
رحمة الله علیه میفرمودند بادشاه اورنگ زیب منصب هدایت الله بیگ بتقریبے برطرف کرد وی ازین سبب بسیار
محزون و شکسته خاطر شده پیش من آمد قلت مال و کثرت عیال را تقریر میکرد و الحاح از حد میگذرانید تا آنکه خاطر من بکلی متوجه حال
او گشت نخست ظاهر فرمودند که باین امر تقدیر مبرم شده است التجا و نیایش بسیار کردم و همت من بجدی متعلق شد
که اگر این کار حسب دلخواه صورت نگیرد لباس صوفیان از خود برکشم و دیگر هرگز باین وضع میل نکنم در آن حال حضرت حق
سبحانه بمحض فضل و کرم دعا مرا استجاب گردانید و بسر صورت دادند که باوجود تهیه تصمیم اسباب منصب او را بحال داشتم دعا
کردم بار خدایا این قدر منصب او را اولا هم بوده است ثمره نیایش و الحاح من چه باشد بسر صورت دادند که این قدر اضافه
دادیم علی الصباح او را بشارت دادیم بادشاه بے سبب ظاهرے او را یاد کرد و گفت تقصیر فلانی معاف کردیم و
منصب او بحال و ثبت تیم و اینقدر اضافه دادیم و حاسدانش هرچند سعی کردند بجائی نرسید کاتب حروف گوید امثال
این واقعات از اولیا بسیار روایت کرده اند و آن را تاویلے هست که در کتاب فیوض الحرمین بتفصیل نوشته ایم
میفرمودند هدایت الله بیگ چند شتر برائے تجارت خرید گفتم یکے ازینها خواهد مرد اما مرا اختیار داده اند که هر کرا
خواهم برائے موت معین کنم پس ضعیف ترین آنها را معین کردم بشرط آنکه این را آخر همه نگاه دارد همه را بفروخت
و این را در آخر نیز بفروخت اما مشتری او را باز گردانید و در دست وے بمرد و در بعض مهمات بارها حضرت ایشان
تشریف آورده بودند مردم قاروره بیماری آوردند فی الفور نسخه فرمودند در آن مجلس طبیبے هندو حاضر بود گفت
حضرت بیماری این بیمار دریافته اند یا نه تبسم فرمودند و گفتند این قاروره زنے است که نامش انیست و شوهرش
این و اخلاق او این و سبب بیماری او این و آن چیزے بود که از ذکر او حیا میکرد بلکه جمیع افعال و احوال او را
معلوم است گفت حضرت این مسئله در طب کجا است فرمودند این طب نیست فراست صادقه محمدیان است
او کما قال میفرمودند یقین نمودند که در بیلت حریقے واقع شده من در آن وقت بجذب باطن حوالی بیوت مخلصین
خطے کشیدم و بشارت دادم که از فلان جا تا فلان جا محفوظ خواهد ماند بعد مدتے حریقے واقع شد و خانها بعض مردم سوخت
و بعضے ماند و اهل نفاق این را اصل بحث گرفتند گفتم تامل کنید که از حد خارج است یا داخل چون تامل کردند خارج بود

درہمین ترا تر خانیان بستہ شد میفسر موقوف ماند اعدا از اہل بہلت جمع شدند و بزوسار آں نواحی ظاہر نمودند کہ اراضی
این جماعہ زیادہ ازان است کہ در فرمان حکم شدہ زوسا مردم را جہتہ پیمایش تعیین کردند اہل بہلت را اضطراب
شدید پیدا شد و بمن التجا نمودند و گفتند چون پیمایش کنندہ حدود باشد ہیچ تدابیر از پیش نرود ایشان را تسلی دادم
و روز پیمود با ایشان حاضر شدم و اندکے متوجہ گشتم آنگاہ گفتم بہ پیمایند ہر مزرعہ کہ پیمودند کم برآمد اہل بہلت باز
الحاح کردند کہ اگر ہمہ مزرعہ کم آید پیمایندہ متہم شود و مناقشہ منقطع نگردد باید کہ بعضے کم باشند و بعضے برابر و بعضے زاید
تا ہیئت اجتماعیہ مساوی گردد دیگر بار توجہ کردم ہر چند پیمایندہ انواع حیلہا انگیخت فائدہ نہ کرد بر حسب دلخواہ ایشان
صورت گرفت میفسر موقوف ماند رستم و اسد اللہ ہر دو از رؤسان نواحی اہل بہلت را می رنجانیدند وقتی قصد ایشان
کردند فوجی سترگ بر سر ایشان آوردند ایشان مضطرب شدند و بمن التجا آوردند گفتم نصرت شمار اخواہد بود و ایشان را شکست
فاحش خواہند یافت و عنقریب مسلسل و مغلول شدہ خواہند مرد چون روز مقابلہ آمد مضمون آیۂ کریمہ کم من فئة قليلة
غلبت فئة كثيرة باذن الله بظہور پیوست بعد ازان نہلتے بر بنیاد کہ بقطع طریق و فساد فی الارض و سائر قبایح
متہم شدند و اماکنہ قریب ترین انجا بودند حال ایشان بعرض اورنگ زیب رسانیدند حکم فرستاد کہ آنہا را مسلسل و
مغلول بیارند حاکم بحیلہ ایشان را مقید کرد و بہ لشکر فرستاد ہمانجا مردند میفسر موقوف بود در بہلت بودم میخواستم کہ
علی الصباح بمہلی روانہ شوم و در آں وقت بر من منکشف شد کہ عزیزی برائے بیعت از دور می آید بعد عشار در مسجد
توقف کردم و ایں توقف امتداد کشید مردم ملول شدند و طعام سرد شد حقائق و معارف آگاہ شیخ محمد گفتند حالا
استراحت باید کرد اگر آں عزیز آید دیگر بار از خانہ برآئید مقصد الفقیر نیست گفتم نہ ہمین جا نشستہ ام تا آنکہ بیاید چون نیم شب
گذشت آواز سم اسپ ظاہر شد گفتم اینک آں شخص رسید بعد ازان بیامد و بیعت کرد و گفت آخر روز قصد داشتم
کہ بیایم میسر نشد چون شب در آمد روی می آمدم و آرزو میکردم کہ کاش حضرت ایشان را در مسجد نشستہ یابم این فقیر
از حضرت ایشان اجمالا و از بعض یاران تفصیلا شنیدہ کہ سید غلام محی الدین و پدر او در مہم بیجاپور بیمار شدند و
مرض ایشان اشتداد و امتداد گرفت شبے حضرت غوث الاعظم را بخواب دید کہ میفرمایند چرا بشیخ خود رجوع نمی کنی
چون بیدار شد قدرے نیاز حضرت ایشان مقرر کرد و بدل التجا تمام نمود بعد سہ روز بخواب دید کہ حضرت ایشان
تشریف آوردند و نزدیک او نشستند و بشارت صحت دادند و فرمودند روز ہفتم ازین شب قلعہ بیجاپور از طرف

در روز چاشت غازی الدین خان فتح خواهد شد اگر لشکرخان که همراه وے هستی او را رفاقت کند این فتح بنام او باشد و ما
جمعیت او گردد و آنگاه چادر سعید او را پوشانیدند و رفتند علی الصباح والد او وفات یافت و او صحت آمد و لشکرخان
را صورت حال رسانید وی بغازی الدین خان رفاقت کرد و همان روز فتح واقع شد و باعث جمعیت او گشت و
حضرت ایشان قصهٔ مرض و صحت او و وفات و فتح و رفاقت همه اینجا بحضور یاران تقریر فرمودند بعد مدتے کتابت
رسید موافق فرموده ایشان میفرمودند که اسد علی را با بعض شرکاء خویش بنا بر بحثے افتاد جمع شدند و خواستند که
او را هلاک کنند بمن آمد و الحاح عظیم کرد بحال وی متوجه شدم گفتم برو ثابت باش و از هیچکس مترس شرکا هرچند هزار کس
بر سر او آمدند وی بجز ثبات کس رفیق نداشت آخرها صورت مراد دید که ثبات امر سکینه بند بستے سر داد و باسپ عدو
رسید در دم بافتاد و مضروب و مخذول بگریختند میفرمودند محمد قلی در لشکر اورنگ زیب رفته بود و غیبت او امتداد
یافت و خبر منقطع گشت برادر او محمد سلطان بسیار محزون شد بمن التجا کرد توجه بلیغ کردم در لشکر خیمه تفحص نمودم
نیافتم در اموات تجسس کردم ندیدم حوالی لشکر نظر کردم می بینم که از مرض صحت یافته است و غسل کرده و جامه شتری
رنگ پوشیده بر کرسی نشسته قصد آمدن دارد ببرادر او گفتم بعد دو سه ماه بیاید و قصه بهمان تفصیل نقل کرد کاتب
حروف گوید خواجه محمد سلطان اسپے خریده بود آن را بحضرت ایشان نمود و در اثنا طلبیدند و این فقیر نیز آنجا حاضر بود
فرمودند اسپے خوب است اما غمے دارد ویرا زنے بود سلیطه از بدخوئی و بدزبانی او تنگ آمده التماس کرد چه شود اگر
آن زن فدای این اسپ گردد تبسم فرمودند و گفتند چنین باشد دو سه ماه بر نیامد که زنش بمرد و اسپ بفروخت و نفع
یافت میفرمودند که یکبار شخصی پیش من مبلغ آورد که نیاز شما است چون آن مبلغ را دیدم گفتم که در اینجا ظلمتے مشهود
میشود و ظاهر اموال زکوة است بعد از آن معلوم شد که همچنان بود میفرمودند در اکبرآباد والد من علیه الرحمه در
حویلی نزول کرده بودند و یک هفته کما بیش باران مے بارید و ایشان مریض بودند و طاقت حرکت نداشتند در آن
محل را منکشف شد که این حویلی منهدم خواهد شد و ساکنان او را ضرری عظیم خواهد رسید همان ساعت برآمدم و تلاش
میکردم هیچ جا مکانے بکرایه بدست نیامد زیرا که لشکر بادشاه نزول کرده بود و همه جا حویلی ها معمور شده بعد تلاش
بسیار میدانی غیر معمور بدست آمد از اهل شهر مالک آن مکان را استفسار کردم و سبب نامعموری آنجا پرسیدم گفت
این مکان مملوک هندوی هست و آنجا جوگی ساحرے میماند هر که اینجا سکونت میکند بوے تصدیع میرساند

گفتم بالکل نیست مگر اندکی قلیل گرفتیم و کاه و نی آوردیم و در همان حالت عرشی درست کردیم و همه احمال و اثقال آنجا آوردیم
همان روز کسی دیگر در آن حویلی داخل شد و طویله خانه بافتاد و اسپانش هلاک شدند بعد از آن آن جوگی ظاهر شد و گفت
اینجا جوگیان زنده مدفون شده اند اینجا ماندن مبارک نیست گفتم کجا مدفون شده اند بطرفی اشارت کرد گفتم جائی ضرور
اینجا خواهیم ساخت برفت و سحری کرد و همان ضرر بوی عاید گشت چنانچه روزی بخدمت والد من آمد که پسر شما مرا ایذا
می دهد ایشان مرا نصیحت کردند گفتم اولا او را استفسار کنید که چه قسم ایذا داده ام گفتم بالضرب بدست خود زده ام یا
کسی را فرموده استفسار کردند گفت از اینجا خبرے نیست لیکن پیر ما یعنی جن ما را می زند **میفرمودند** سیدے
از سکان نواحی دولت آباد با جماعه از اخوان خود در سفرے بود روزی برائے قضائے حاجت بکهنه عمارتے رسید
و آنجا پریان متشکل شدند یکی از ایشان بوی در آویخت و شیفته وے شد وقتے بعد وقتے برائے وے متمثل
شدی و وے رنجور تر گشتی هر چند در دفع آن سعی کرد فائده ندید بالآخر نوکری بگذاشت و بجانب من روان شد
درین سفر نیز هر روز سے آن پری حاضر مے شد چون بفرید آباد رسید آن پری حاضر شد و وداع کرد که دیگر مرا
امکان ملاقات نمانده چون اینجا آمد روز بروز تندرست میشد و آن عارضه بکلیه منقطع گشت بے آنکه معالجه بالتعویذ
باشد **میفرمودند** شخصے را جنے مزاحمت میرسانید اهل وی بمن رجوع کردند گفتم پیغام من بوے رسانید که
فلانے مے گوید که از اینجا دور شو والا ایذا بتو خواهد رسید پیغام رسانیدند و وے مندفع نشد گفتم شما نام من بتفصیل
بر وجهی که تمیز از سائر مسمیین باین اسم باشد بیان نکرده اید دیگر بار روید و بایں وضع بگوئید رفتند و بهمان اسلوب گفتند
دیگر مزاحمت نرسانید او کما قال **میفرمودند** اهل این محله یکبار بمن سحر کردند وقت شب در جائی ضرور رفتم
صورت جوگی ظاهر شد بسوے او متوجه شدم و پای پوش بروے زدم دودی شد و ناپدید گشت **میفرمودند**
دیگر بار سحر کردند در واقعه دیدم که شخصے از آتش متمثل شده بر اسپ آتشین سوار و نیزه آتشین بدست بر من حمله می
کند در همان واقعه قصبے گرفتم و بعض سوره قرآن بوے خواندم و وی را زدم آن سوار از هم گشت و نیزه و اسپ
هم از هم گشت و بافتاد و بوقت افتادن گفت بے اثر نیافتادم علی الصباح این واقعه پیش مخدومی شیخ ابوالرضا محمد
مے گفتم در آن وقت بچه گربه پیش من آمد دست بروی نهادم از جائے بجست و خون از دهانش بر آمد و بمرد
میفرمودند دیگر بار سحر کردند بیمار شدم و هر چند معالجه نمودم اثرے نکرد یکے از بزرگان را بخواب دیدم

کاتب حروف آنست که خواجه قطب الدین باشند مے گویند بر تو سحر کرده اند فلان و فلان آشنه جوان
[illegible] دیگر بار تهمت بر من بستند و پیش قاضی دعوی کردند من هم حاضر شدم روئے گواهان سیاه شد
و زبانها لال گشتند همگنان این را دیدند و قاضی خواست که آنها را تشهیر کند گفتم این مقدار که ظاهر شد کفایت است
این فقیر از حضرت ایشان اجمالا و از بعض یاران تفصیلا شنیده که در آن وقت که اورنگ زیب جانب حسن ابدال
روانه شد و افاغنه بغی کردند و هر چند سعی کرد از پیش نبرد بعض مخلصان حضرت ایشان استدعا درین باب
کردند چون متوجه شدند فرمودند صورت پیر مردی ظاهر میشود و از دعا منع مے کند من بعد معلوم گشت که حاجی
یار محمد از خلفای شیخ بزرگوار حضرت شیخ آدم بنوری بر نصرت افاغنه همت بسته بودند چون اورنگ زیب وفات
یافت و اولاد او باهم جنگیدند بعضے از یاران پرسیدند که نصرت کرا خواهد بود فرمودند هفت بندوق بسوئے
اعظم متوجه شده دیدم چگونه سالم ماند عنقریب همچنان واقع شد و چون معز الدین بر تخت نشست و فرخ سیر از طرف
پورب خروج کرد بسیار متردد شد و بخدمت درویشان میرفت و دعا و بشارت فتح درخواست میکرد کسی پیش
حضرت ایشان نقل کرد که بخدمت گرامی مے خواهد که آید فرمودند آمدن او مناسب نیست زیرا که اگر راست گویم ناخوش
شود و اگر دروغ گویم فقیران را دروغ گفتن و تلبیس کردن ناملایم است و چون فرخ سیر و عبد الله خان باهم پرخاش
کردند قبلے ازین قصه پیش حضرت ایشان مذکور شد فرمودند در واقعه دیدم گویا مسند فرخ سیر را مردم مے خواهند
که برهم زنند گفتم برائے من این را همچنین بگذارید که خون ریزی را بسیار زمانه نگذشته است - پس فرخ سیر بعد پنجاه روز
از وفات حضرت ایشان اسیر شد حضرت ایشان میفرمودند که چون فرزندم صلاح الدین بیمار شد و امید
حیات وی منقطع گشت باستار کفن و حفر قبر امر کردم دلم بجوشید و بگوشه نشستم و الحاح در دعا از حد گذرانیدم
فرشته حاضر شد و بشارت حیات و صحت داد همدران ساعت وی را عطسه آمد و حیات معاودت کرد کاتب حروف
از حاضران این قصه بود حضرت ایشان چون شصت ساله شدند برایشان منکشف ساختند تقدیر بران جاری شده
که ایشان را فرزندی دیگر بوجود آید و از زبان بعض خواص یاران استماع افتاد منتشر شد که آن مولود بفلان و فلان
مقام خواهد رسید و داعیه تزوج بخاطر ایشان پیدا شد و چون مخدومی حضرت شیخ محمد این ماجرا دانستند راغب شدند
در آنکه این مولود از فلذه کبد ایشان باشد این فقیر از بعض ثقات استماع دارد که چون این کدخدائی متحقق گشت

بعض اہل نفاق و شقاق گفتند کہ دریں عمر کدخدائی مناسب نبود حضرت ایشان این را شنیدند و فرمودند مدتے
دراز از عمر من باقی است و فرزندان بوجود خواہند آمد پس ازین ہفدہ سال زندہ ماندند و دو فرزند بوجود آمدند
این فقیر ہنوز متولد نشدہ بود کہ شبے حضرت ایشان نماز تہجد گذاردند و والدہ فقیر نیز قریب ہمانجا تہجد گذاردند
بعد فراغ حضرت ایشان دست بدعا برداشتند و والدہ آمین میگفتند درمیان ایشان دو دست دیگر ظاہر
شدند حضرت ایشان فرمودند این دو دست فرزند ما ہست کہ متولد خواہد شد باما دعا مے کند بعد ازان این فقیر
متولد شد و بعد ہفت سال در تہجد شریک والدین شد و بہمان وضع دو دست درمیان ایشان برداشتے و
ہذا تاویل رویای من قبل قد جعلہا ربی حقا و نیز این فقیر جنین بود در بطن ام خود در آنجا حضرت ایشان
سائلے را نیم نان صدقہ دادند آنگاہ او را باز طلبیدند و نیم دیگر نیز دادند آنگاہ او را باز طلبیدند و نیم دیگر نیز دادند
آنگاہ فرمودند این طفل کہ جنین است میگوید در راہ خدا تمام نان باید داد روزے این فقیر بنہایت صغیر السن بود
او را بنام اہل اللہ مکرر ندا کردند کسی از سر این کلمہ سوال کرد فرمودند اہل اللہ برادر او است کہ عنقریب متولد
خواہد شد زبان من بنام او تکلم شد حضرت ایشان در خلوت و جلوت بسیارے بود کہ باین فقیر ملتفت میشدند
و تلطف می نمودند و در ابتہاج و اہتزاز مے آمدند و میفرمودند کہ در دل من بے اختیار خطور میکند کہ بیک دفعہ
ہمہ علوم در سینہ تو اندازم و باز بعد چندے چیزی نیز و ہمچنین کلمہ متکلم میشدند و ہلم جرا اثر نفس مبارک ایشان ظاہر
گشت و الا این فقیر چندان محنت تحصیل نکشیدہ این فقیر در زمان طفولیت بموافقت احبا و اقربا روزی بتفرج
بوستانی رفت چون باز آمد حضرت ایشان فرمودند بے فلانے دریں شبانہ روز چہ حاصل کردی کہ با تو باقی ماند
اینک ما دریں مدت این قدر درود خواندیم بجز این کلام دل فقیر از تفرج بوستانہا سرد شد و باز شغل این داعیہ
بوجود نیامد حضرت ایشان را در شوال مرضی صعب روئیداد کہ امید حیات منقطع گشت دران ایام باین فقیر در
خلوتے اشارت فرمودند بنگاہ داشت توجہ دل بجانب ایشان و فرمودند سہ ماہ باین معنی مقید باید بود دران
وقت نکتہ تخصیص سہ ماہ معلوم نشد چون از آن شفا حاصل شد و غسل صحت کردند و بعد سہ ماہ باز مرض معاودت کرد و
دوازدہم صفر وفات واقع شد آنگاہ معلوم شد کہ نکتہ این چہ بود حضرت ایشان در آخر عمر خود چون صاحب
فراش گشتند این فقیر را مے فرمودند کہ دوات و قلم پیش من حاضر کن مے خواہم کہ معارف خاصہ خود تحریر کنم و این

فقیر چند نوبت حاضر کرد اما طاقت نوشتن نداشتند و نه طاقت املا بعد از آنکه وفات یافتند در خاطر این فقیر داعیه
تسوید طول حضرت ایشان پیدا شد و اکثر ایام تحریر بیان بخاطر میرسید گویا انهمه وقایع کشف و رسم تحقق شده در آن
ایام چند نوبت بخواب دیدم گویا آن کلمات را بحضرت ایشان میخوانم و به وقت عظیم استماع میفرمایند تا آنکه انهمه
مسودات بر روی کار آمدند و مضبوط شدند و گمان این فقیر آنست که از آنچه قصد تحریر آن داشتند چیزی کم
نشده والله اعلم روزی در اواخر ایام خود باین فقیر و سلاح آثار محمد عاشق اشاره کرده فرمودند که بایکدیگر بسیار
دوستی دارند و این دوستی سبب ابتهاج و سرور من میشود و سر این کلمه من بعد ظهور پیوست که این عزیز باین فقیر
ارتباط طریقه پیدا کرد و منتفع شد و امید آنست که این دوستی ثمر فواید بسیار باشد غالباً اگر کسی بحضرت ایشان اعتقاد
تمام صحبت میداشت اثری عجیب در وی سرایت میکرد محمد قلی با وجود بی توجهی که شیوه سپاهیان است چندی
منسوب بایشان داشتند که بهوش می افتاد و چون مغلوب میشد اسپ وی می افتاد و سائس اسپ می افتاد و شریفه حضرت محمد فاضل با وجود صغر سن نیز
ایشان شعاع انعکاسی قبول نمود بسا امور بر وی منکشف میشد شبی حضرت ایشان بخانه محمد فاضل میرفتند در راه
تسبیح از دست ایشان افتاد شریفه گفت می بینم که فلان جا افتاده است شمع گرفتند و همان جا جستند یافتند روزی که
در خانه خود بود گفت حضرت ایشان بسوی ما می آیند و فلان طعام رغبت دارند آن را آماده کرد و همچنان بود
روزی در خانه خود بود و حضرت ایشان نیز همان جا بودند گفت خلیفه فتح محمد بسوی خانه ما متوجه شد آنگاه گفت
همراه با ایستاده است و با کسی سخن میگوید وی در آفتاب است و می آید نگرش در سایه آنگاه میگفت نارنگی خرید کرد و دو نیمی هر دو بسیر کرد
برای حضرت ایشان آنگاه گفت نیت او متبدل شد و برای حضرت ایشان و یک برای خود آنگاه گفت اینک بر دروازه ایستاده
است استفسار کردند همچنان بود و کما ست آن فقیر از شریفه قصه عجیبه استماع دارد گفت بخدمت حضرت ایشان التماس کردم که میخواهم که دل
حضرت را ببینم فرمودند پیش من بنشین متوجه من شو چون متوجه شدم مرا غیبتی دست داد و در آن غیبت دیدم گویا بخلق حضرت ایشان تمام دل
ایشان بصورت آئینه ظاهر شد که طول یک ذراع دارد و عرض یک شبر و در آن آئینه اسم ذات در رنگ شعاع چراغ که در آئینه منطبع شود ظاهر میشد
نهایت شعشعه که داشتم از شعله آن بدان گرفتم و بلع نمودم همانا حضرت ایشان بیقرار شدند و خوشی کردند و بیهوش افتادند چون افاقه شد
فرمودند چون الفعل دل مرا بحلق فرو بردی بیطاقت شدند این فقیر از شیخ فقیر الله استماع دارد که چون والد حضرت ایشان فوت شدند و بسیار محزون
شدند و دل از حزن خود را از جزع و اظهار حزن باز داشتند شبی در آن شب خفته بودند من بغمزیایی ایشان مشغول بودم در آن وقت

نوری محسوس بحس ظاهر بودم که ظاهر شد و بجسد حضرت ایشان لماطکرد خصوصاً بر سینه و بر روی ایشان که بدان
ایشان خفت چون بیدار شدند آن را عرض کردم فرمودند آن ثمرهٔ صبر بود خلیفه فتح محمد که از یاران قدیم حضرت ایشان
بودند وقتیکه حضرت ایشان میخواستند که مسئله از کتابی برآورند و نقل آن از کتاب معلوم نمی‌بود و آن نسخه بدست
ایشان میداند بعد تأملی آن کتاب چون می‌کشودند همان جا یا یک صفحه پیش و پس برمی‌آمد محمد غوث پیاجته
ذکر میکردند که حضرت ایشان بحجره تنها خفته بودند در آن وقت بزیارت ایشان آمدم بعض مخلصان گفتند اندرون
حجره در را بسته اند بر دروازه توقف کردم در آن اثنا صوت انین از آن حجره بسمع من رسید بی طاقت شدم و
بغیر استیذان اندرون حجره قدم نهادم بمجرد نهادن قدم بعض غیبات بر من مکشوف شد از آنجمله آنکه فرهاد خان
ساکن حسین پور بقصد زیارت حضرت ایشان می‌آمد چون نزدیک حضرت ایشان رسیدم پای خود را بسوی
من دراز کردند بغمز آنها مشغول شدم در آن حالت بخاطر من خطور کرد که میگویند اولیا را جمالی دیگر است مستور از
نظر مردم آن جمال چه خواهد بود چون چشم برداشتم دیدم که حجابی از روی مبارک ایشان آهسته آهسته مرتفع میگردد
گویا ابر پاره از ماه منفصل میشود چون پرده تا ذقن مرتفع شد چندان تشعشع ظاهر گشت که نزدیک بود که مدهوش
شوم آنگاه حضرت ایشان برخاستند و وضو کردند پیش رفتم تا این ماجرا عرض کنم اشارت کردند که حاجت بیان
نیست عنقریب فرهاد خان بیاید و بخدمت ایشان مشرف شد حضرت ایشان هرگاه که میخواستند و بهر که می
خواستند تاثیری می‌نمودند و غیبت و بیخودی میرسانیدند و این قصص از حد شمار و احصا بسیار اند و بعض توجهات
کثیر مدهوش افتاده بودند و در بعض توجهات چندان مدهوشی ظاهر شد که خوف انتقال روح بود و در آخر این قسم توجه اعراض
نموده بودند و نمی‌پسندیدند روزی مستورات در قصبه رتاب پور جمع شدند و این نوع تاثیر خواستند والده این فقیر
را توجه بدان جماعه امر فرمودند و در ضمن این فرمودن تاثیری عجیب کردند تا در آن روز هر کرا خواستند غیبت رسانید
و عدد آنها از بیست زیاده باشد والله اعلم و همچنین اشراف ایشان و کلام بر خواطر بیش از حد احصاست کسی از
مخلصان ایشان نباشد که هیچ و تیش کرامت از این باب آنچه بروی گذشته ذکر نمی‌کند و غرض فقیر ضبط مسموعات
خود نیست از جناب حضرت ایشان

وعلی تفنن واصفیه بوصفه		یفنی الزمان وفیه مالم یوصف	

ذکر ملفوظات حضرت ایشان

حضرت ایشان سفیر مودند یکبارے بدیدن یکی از مشاهیر رفتم ایشان گفتند مدتے است که دو خدشه در
خاطر من میگذرند و ازاں هر دو اطمینان حاصل نمیشود یکی آنکه علماء میگویند رویت حق سبحانه در دنیا بچشم محال است
و ما حق را بچشم می بینیم بقولِ ایشان انکار عیان نتوان کرد و صوفیان پیشین نیز باین معنی اشارت کرده اند انجا که گفته
؎ دیده را فائده آنست که دلبر بیند ٭ ورنه بیند چه بود فائده بینائی را ٭ گفتم قائل این بیت معلوم نیست که جمال
حقیقے اراده کرده یا مجازی و بر تقدیر اوّل باب تاویل مفتوح است اما آنچه از عیان خود ذکر کردید از باب اشتباه بصیرت
ببصر است شما چشم خود را بند کنند بند کردند گفتم حال آں ادراک باقی است یا نه گفتند باقی است گفتم این علامت
اشتباه است دیگر آنکه نقشبندیان می گویند که ما بر سالک متوجه میشویم پس در اول صحبت او را غیبت و بیخودی
دست مے دهد این معنی محقق است یا نه شما گاهے بچشم خود دیده اید گفتم آری محقق است ازین مقوله بسیار دیده ام
بلکه امثال این تاثیرات از من بسیار بوجود آمده اند گفتند مخبر صادق اید اما اطمینان حاصل نمی شود در آں محل شخصے
از خویشاوندان ایشان که مقابل من نشسته بود نظر بر و انداختم و تاثیرے کردم بیهوش افتاد ایشان متردد شدند که
مصروع شد یا ویرا غشی گرفت گفتم ازینها چیزے نیست نفس تاثیر کردم چوں آں شخص بهوش آمد از وے سوال
کردند که ترا چه افتاده که بیهوش شدی گفت من بیش ازیں نمیدانم که بمجرد التفات ایشان از ایشان نورے خارج شد
و در من پیوست و هوش از من برفت گفتند عین الیقین حاصل شد اما هنوز حق الیقین نیست و گفتم شما تجدید وضو نماید حسب
ارشاد دید و هر طریقے را تاثیرے خاص است این مصلحت نیست کاتب حروف گوید در مکه معظمه در مسجد الحرام
این فقیر با عزیزے از اتباع شیخ آدم بنوری قدس سره که برویت حق سبحانه ببصر در دنیا قائل بود بر خورد بتقریبے
در آں صحبت این قصه ذکر کردم آں عزیز ایراد نمود که چوں حق سبحانه مقید بجهت و مکان نیست اجفان در میان حدقه
رائی و وے حاجب نمی توانند شد پس بقرار مشاهده با وجود غمض عین نسبت بوے اثبات تفرقه در بصر و بصیرت
نمی کند گفتم حقیقت رویته بحسب متفاهم عرف انکشاف اتم است که عقیب فتح بصر واقع شود مثلاً جلال در حجب
رویته مجازیه این را بیان کرده است پس انکشاف که در فتح بصر و غمض آں در وے یکساں باشند او را رویته نتوان

گفت واللہ اعلم میفرمودند عزیزے از ہمہ رسان من با من سوال کرد کہ حق سبحانہ شما را بواسطہ بندگان خود
روزی میرساند و ہمچنین ہمہ انبار روزگار را و ما و شما ہمہ ایمان داریم کہ رزاق حقیقی حق است سبحانہ پس فرق از کجا
خاست گفتم شما بخلق متوجہید و برلسے ایشان متواضع و از ایشان طامع و ما بخالق متوجہیم و از وے میبینیم و از وے
مے طلبیم گفت فرق واضح نمیشود تصرفے کردم یا گفتند بغیر تصرف خدا تعالی الطیفہ ظاہر ساخت بخاطرش خطور کرد کہ
مبلغ ہدیہ پیش من آرد و ساعت بساعت این داعیہ قوی تر میشد تا آنکہ اختیار بدست او نماند و من از قبول
آن مبلغ اعراض کردم مدتے در آفتاب ایستاد و تضرع و زاری کرد و گفت سیدانم کہ سعادت من در قبول این
است و شقاوت من در رد آن بعض کارہائی شاق را شرط قبول ساختم ہمہ آنہا را برغبت ادا ساخت بعد ازان
گفتم کہ این مبلغ بر عتبہ دروازہ من نہ چنان کرد سائلے آنجا میگذشت اشارت کردم کہ آن را بگیر و بعد ازان گفتم کہ
ہیچ دانستی کہ در گرفتن تو از امرا و گرفتن ما از تو فرق است گفت الحال بسیار واضح شد و اشکال نماند ٭
میفرمودند مجمعے عظیم بود ہمہ درویشان و فضلاء شہر جمع بودند دران محل شخصے سوال کرد کہ خواجہ حافظ
مے فرماید ؎ امروز چون جمال تو بے پردہ ظاہر است ٭ در حیرتم کہ وعدہ فردا برائے چیست ٭ و این بانچہ
در کتب عقائد مسطور است کہ رویۃ حق سبحانہ در دار دنیا ممتنع است تنافی وارد وجہ تطبیق چہ باشد مناظرہ درین
مسئلہ بسیار شد و بشغب طویل انجامید بعد ازان بمن رجوع کردند بعد اسکات فریقین گفتم کہ باتفاق حق سبحانہ
محتجب است محجوب نیست خواجہ حافظ بمقتضے شوق میفرماید چون حق سبحانہ محجوب نیست و مانع خبر از جانب ما نہ
و آن نیز بدست تو است پس چرا درین دار نصیب نمیکنی فریقین بتلقی بقبول کردند و اشکال نماند کاتب حروف
گوید این مناظرہ آن بود کہ صوفیہ گفتند مراد از بے پردگی انکشافے است کہ فوق آن انکشاف نباشد و اولیا را در
دار دنیا این معنے حاصل میشود و عامہ را موقوف بر آخرت است و عالمان بمعنی انکار کردند و گفتند لابد رویۃ را نیز اجل
فتح بصر ضروری است یکے از مخلصان حضرت ایشان از خواص بادشاہ اورنگ زیب بود روزے بادشاہ [illegible]
کرد و امر تو صہ بجنبانیدیم دران محل تنزل بروے غالب آمد و غیبت بروی مستولی گشت و صندوقچہ از دست او
بافتاد و نزدیک بود کہ بادشاہ را ضرری رسد بسبب آواز افتادن صندوقچہ بادشاہ از مراقبہ متنبہ شد و سبب این
حرکت پرسید بنای از غیبت و انتساب بحضرت ایشان ظاہر نمود مشتاق ملاقات ایشان شد و گفت ایشان را

را پیش من بسیار عرض کرد که بجانب ملوک اغنیا رفتن طریقهٔ ایشان نیست شیخ پیر را که با حضرت ایشان اخلاص می داشتند طلبید و بدست ایشان کیفیت اشتیاق و استدعاء ملاقات گفته فرستاد حضرت ایشان قبول نه نمودند شیخ مبالغه کرد نیز هیچ سود نداشت چون مایوس گشتند گفتند نامهٔ می باید نوشت تا بر تقصیر من محمول شود در آنجا کاغذی مبتذل که پاپوش درآن ملفوف کرده بودند افتاده بود بران کاغذ نوشتند که اجماع اهل الله درست برانکه بئس الفقیر علی باب الامیر و حق سبحانه میفرماید و ما متاع الحیوة الدنیا الا قلیل خیر. قلّ متاع الدنیا قلیل تمام رسیده اگر بالفرض من خواهید و او خبرالتخیری خواهد بود برای این خبرالتخیری نام خود را از دیوان خدا تعالی چرا برآرم زیرا که در بعض ملفوظات بزرگان چشتیه مذکور است که هر که نام او در دیوان بادشاه نوشته شد نام او را از دیوان حق سبحانه بر می آرند روایت این نامه بالمعنی است و الفاظ محفوظ نیستند این قدر نوشتند و فرستادند ناقل نقل میکرد که بادشاه آن رقعه را در جیب خود نگاه داشت چون خلعت نو پوشیدی آن را در جیب آن نگاه داشتی تا هفت خلعت وقت فرصت آن را مطالعه میکرد و میگریست کاتب حروف میگوید مثل این در آخر عظیم الشان پسر بهادر شاه استدعا کرد و رقعهٔ مشتمل بر نیایش و الحاح و طلب دعا فرستاد و گفت چه باشد اگر بقصد زیارت خواجه معین الدین تشریف آرند و بدین بهانه ملاقات در میان آید فرمودند ان الله لا ینظر الی صورکم و اعمالکم و انما ینظر الی قلوبکم و نیاتکم بامثال این امور فریفته نخواهیم شد شیخ نقشبند یکی از احفاد شیخ احمد سهرندی روزی در مجمع گفتند که درویشان این طبقه معارف جدیده ندارند هر چه دارند از کلام اوائل فرا گرفته اند حضرت ایشان فرمودند چنین نیست بلکه بعض اهل طبقه معارف خاصه جدیده دارند که دران تقلید هیچ یک نه کرده اند گفتند پس باید که بنده را ازان ما هم شنونیم تا بر حقیقت این کلام مطلع شویم فرمودند کلموا الناس علی قدر عقولهم امر مقرر است در مجلس عام افشاء آن نتوان کرد گفتند غالب اهل این مجلس اهل سلوک اند حضرت ایشان فرمودند نسبت بسیاری از معارف غامضه بسیاری از اهل الله در حکم عوام اند بعد ازان چون بر مجدد مبالغه فرمودند که قول بسطامی است که نهایة الصدیقین بدایات الانبیاء و اکثر اهل استقامت همین را اختیار کرده اند اما معرفت ما چیزی دیگر اقتضا می کند چون حضرت ایشان سخن بدینجا رسانیدند قیافهٔ شیخ نقشبند متغیر شد و کراهیت در روی ایشان محسوس گشت بگمان آنکه شاید مختار ایشان آن قول دیگر باشد که الولایة افضل من النبوة آنگاه حضرت ایشان

فرمودند مختار ما آنست که در نهایت صدیقین بدایات انبیا برنگے واقع شده است که دران نتوان گذشت الا بنبی بعد ازاں واقعه که سابق مذکور شد باسلوبی که درخور آن مجلس بود تقریر فرمودند همگنان قبول کردند شیخ نقشبند در نهایت ابتهاج آمده گفتند اگر قول پدر بسیاهی نوشته اند این قول را بآب زر باید نوشت مخفی نماند که حضرت ایشان در اکثر امور موافق مذهب حنفی عمل مے کردند الا بعض چیزها که بحسب حدیث یا وجدان بمذهب دیگر ترجیح مے یافتند از انجمله آنست که در اقتدا سوره فاتحه مے خواندند و در جنازه نیز روزے درین مسئله شیخ عبد الاحد بحث کردند و از بعض اسلاف خود نقل نمودند که بمثابه آنست که جماعتے پیش بادشاه بغرض احوال خود ایستاده شوند انجا ادب آنست که همه کار عرض خود بیکے بازگذارند نه هر یکے چیزے گوید حضرت ایشان فرمودند که قیاس مع الفارق است اصل در صلات مناجات و تهذیب نفس است بدعا و خضوع چنانکه حدیث لا صلوٰة لمن لم یقرأ بام الکتاب دلالت مے کند و خدا تعالی سمیع است بوجهی که اگر همه عالم در یک میدان ایستاده شوند و هر یکے بلغتے چیزے گوید استماع مناجات یک را مناجات دیگرے خلل نکند آدمیم برانکه قرائت قوم در بعض احیان امام را خلل مے رساند اما درین زمانه امام بزبان لفظ الحمد میگوید و بحقیقت آنچه معنے صلوٰة است هرگز التفات ندارد مع هذا احتراز از تشویش امام نتوان کرد کاتب حروف در ذیل این کلمات گوید قوله تعالی واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلکم ترحمون دلالت ندارد مگر در جهریه و تاویلات آن در تفاسیر مذکور اند روزے در دوام حضور سخن افتاد و شیخ عبد الاحد گفتند حد او نزدیک ما آنست که هرگاه کسی بمجرد التفات کند یاد داشت در دل خود بے کوششے متأنف یابد فرمودند این در اوائل صحبت میسر مے آید حد وے آنست که چون بصارت در بصیر امرے لازم غیر منفک گردد کاتب حروف گوید دوام بنسبت کسی که هنوز فانی نشده است نوعی از تکلف و تحفظ است و بنسبت کسی که فانی شده است حضور و التفات است بنقطه وجودیه که قائم است بلکه اصل تحقق است و فانی را نفس حضور که همان نقطه وجودیه است یا التفات اجمالی دائم است بمنزله بصارت در بصر و جمع خاطر و تحدیق نظر بران امرے است متجدد گاهے می آید و گاهے غائب میشود و ازینجا مسقط اشارت هر دو کلام روشن شد شیخ عبد الاحد روزے تصرفات بعض اسلاف خود بیان مے کردند و حاضران گمان نمودند که این قسم تصرفها از خواص ایشان بوده است حضرت ایشان بیارانی که در صحبت او بودند اشارت کردند که فلان و فلان قصه بیان کنند آنچه تصرفات

حضرت ایشان بچشم خود دیده بودند بیان کردند و مضمون ؎ شنیده کی بود مانند دیده ۞ اظهار نمودند شبهه
مرتفع شد و اشکال نماند شیخ فقیر الله از احفاد شیخ احمد سهرندی که زین العابدین نیز ملقب بودند و از طرف والده
جد ایشان خواجه کلان بن خواجه محمد باقی اند - بعد از آنکه از خاندان خویش فراوان فیوض حاصل کردند بدهلی آمدند
و دران مدت بر مزار فائض الانوار خواجه محمد باقی می نشستند و متوجه میشدند و فیضها می یافتند روزی بخاطر ایشان
رسید که این نسبت اویسیه که از روح خواجه حاصل شده تا مقرون باستفاده ظاهر نباشد قوت نمی گیرد و بجهت انکشاف
عزیزی که بوی ارتباط درست کنند استخاره کردند و متوجه بجانب خواجه شدند حضرت خواجه بحضرت ایشان اشارت
کردند و ظاهر فرمودند که اگر نسبت خاصه ما میطلبید با ایشان صحبت دارید و از ایشان استفاده کنید شیخ مذکور بنابر
علیه بخدمت حضرت ایشان رسیدند نفس خواجه بظهور آمد - و فیوض عجیبه جلوه گر شدند چنانکه از مکتوبی که بخدمت
حضرت ایشان نوشته بودند ظاهر میشود و هو هذا عرض تحیه احقر بریه زین العابدین بجناب فیاض زمان صاحب
و قبله مهربان آنکه اشتیاق ملازمت سرمایه سعادت بیش از آنست که خامه لال اللسان متصدی بیان آن تواند بود
از وله و بیتابی اکثر بخاطر میرسد که بهر طور خود را روانه آنصوب گرداند و بعتبه بوسی مشرف گردد و اما عجز نشبری
از عدم تهیه اسباب و ضعف بدنی سد راه مقصود میگردد شب و روز شیفته جمال منظر کمال آنحضرت است از جناب
قدس خداوندی مسالت می نماید که بزودی و خوبی میسر آرد انه قریب مجیب الله الحمد و المنه که با این دوری
صوری لبریز فیوض و برکات از آنجناب عالی درجات است شب و روز اوقات بجمعیت میگذارد و ثنای
و ایام هر چند بیشتر روی می نماید راه ترقی زیاده تر می کشاید ایلام محبوب که متضمن چندین مصالح و غایات
است در نظر محبان زیاده گوار است بلکه از انعامش لذت بیشتر فرا میگیرند ؎ هجری که بود مراد محبوب
از وصل هزار بار خوشتر قبل از ینهم بمعنی متجلی بود اما از یمن صحبت کثیر البرکت آنحضرت حصول این دولت اتم
داخل است همچنین خواری و بی اعتباری دنیا و اهل آن و بی رغبتی آن درین روزها زیاده تر حرف چه
حکایت از ترقیات این دنیه هم خوش نمی آید وضع بی تعلقی فقر و بی برگی آن در نظر مستحسن و زیبا است
چنانکه اهل دول زوال دولت را مستکره اند احقر زوال این وضع را مستنکف ایام اقامت دران بلده مکرمه اگرچه کمتر
بود اما اکتساب فیوض و برکات بیرون از تحریر است نسبت رابطه درین روزها بی اختیار غلبه نموده است

اکثر اوقات صورت مبارک متحضر است چنانکه این کیفیت گاه گاه را از خودی رباید و بیقرار میسازد و وله و شوق عجب بحدی
بحدی رسیده که در نوم و تیقظه آرام ندارد و نمیداند که بچه حیله خود را آنجا رساند از شدت بارش دیگر ما جرات نمی تواند کرد که
بر وقت آمدن این صوب از سبب گرما احقر تقریب هلاک رسیده بود و بعض انواع صوری هم سدراه اند و بعد از انقضای
برسات امیدوار است اگر مانع پیش نیاید جبهه آستانه بوسی نماید و بقدر استعداد بهره ور گردد اگر عنایات باطنی
که آناً فآناً میسر شد تسلی بخش نمیشد نزدیک بود که از درد شوق قالب تهی میکرد اما چونکه فرموده اند که متوجه حال تو غائبانه
خواهیم شد و از توجه غائبانه فیوض خواهی یافت خاطر را اندکی جمعیت حاصل است معهذا واله و شایق شرف صحبت
است امیدوار است تا حصول پای بوس شمول آرام توجه غائبانه باشد در هفته که روز پنجشنبه را تعیین فرموده
بودند برای توجه روز دوشنبه نیز تعیین فرمایند تا دو روز متوجه حال احقر باشند که ازین سبب گشایش کار زیاده از
ناستی حاصل آید امید که مسئول مقرون باجابت گردد در روز پنجشنبه بعد عصر حسب امر عالی متوجه آنجناب میگردد و در
بعضے اوقات کیفیة عجیبه غریبه بر تو اندازد علی الخصوص بتاریخ پانزدهم شهر صفر روز پنجشنبه متوجه باطن آنحضرت بود که نسبت
غلبه بنشستن تمام جلوه گر گردید قریب بود که از غلبه نسبت مدهوش و بیخود گردد و بر زمین افتد که در ضمن بانگ
نماز مغرب داده شد چون تشغل نماز در میان آمده در آن غلبه اندکی خفت رو نمود علی هذا القیاس اکثر اوقات
مسلوب نسبت مے باشد بیشتر که گاه گاه بود الحال دائمی است بخلوت راغب است و از اشتغال علمی و تدبیر معاش
اگرچه ضروری باشد طبیعت متنفر یا بے رقعه یک دو سطر تکرار می نماید وقت رخصت که از زبان گوهرفشان فرموده
بودند که اصل نسبت حاصل شده است بعد از تقیید زیادتی خواهد نمود و آثار بران مرتب خواهند گردید الحق طبق فرموده
مے یابد روز بروز نسبت قوه می پزیرد و آثار خاصه آن جلوه گر میشوند این همه از لطف آنحضرت میداند ؎
من آن خاکم که ابر نوبهاری ٭ کند از لطف بر من قطره باری ٭ اگر بر روید از تن صد زبانم ٭ چو سوسن شکر لطفش
کے توانم ٭ بعضے یاران که اینجا نشست و برخاست دارند ازین نسبت خبرے دهند و بعضی مغلوب الحال
میگردند و کیفیة عظیمه در خود مشاهده میکنند برخورداری درویش احمد درین روزها لبریز این نسبت است متمنا آنست
که کیفیت بیخودی و مغلوبے در عموم یاران ظهور فرماید تا حال این معنی متحقق نشده اما از عنایات آنحضرت امید
آن دارد که حسب دلخواه میسر آید و در باب ترقی علم باطنی احقر امیدوار است که عنایت مصروف گردد که بعضے امور

امور ضروری برین موقوف لذ معتقد احقر آنست که جمیع عقد کشائی باطنی منوط بتوجه آنحضرت است بعد ۵ سالہا در طلب روی نکو دربدرم ٭ سوی شما وخطا صمم کن ازین دربدری ٭ والسلام علی من اتبع الهدی ونیز بار دیگر بحضرت ایشان درمکتوبے نوشته بودند قبله گاہا آنچه فیوض و برکات دریک اربعین که بحضور گذرانیده حاصل شده اگر بیان نماید در شرح نگنجد مجمل آنکه بساکشایش باطنی که فراخور خود نبود ہمین توجه عالی حاصل گشته واز بسیاری وساوس نفس رہائی یافته وانواع نسبتها فائض گشته است ۵ گر بر تن من زبان شود هر موئی ٭ یک شکر تو از هزار نتوانم گفت ٭ ثانیا معروض آنکه تا حال احقر مطابق فرموده مشاهده ومطالعه تو از تجویف اول قلب مے نماید بعضے امور غریبه بران طاری میشود مثل غیبت وحضوری درآلودگی وکشف بعضے امور کونی واز منتسبان خود بعضے را که گفته تجلی نوری ہم رو داده است که اگر امر شود ہمیں مطالعه دوام نماید یا چیزے دیگر مناسب حال ارشاد فرمایند تا بران مواظبت نماید قبله گاہا عجب معامله است که وقت غلبه شوق جناب عالی گویا دریچه دامی شود وفیوض و برکات از باطن آنحضرت براین کمینه درگاه چون ابر نیسان می ریزد هرچند شوق بیشتر ریزش فیوض بیشتر احقر را یقین است که آنچه کشایش باطنی احقر است مربوط بتوجه شریف است یک توجه آنحضرت از عبادت صد ساله واربعین بهتر است ۵ اگر از جانب معشوق نباشد کششے ٭ کوشش عاشق بیچاره بجائے نرسد ٭ حضرت ایشان در جواب ایشان نوشتند مندرج بود که بسبب جذبه الٰہی وتوجه صرف آگاہی دوام مے ماند و ہرچند بعضے یاران متاثر مے شوند اما بعضے متاثر نمی شوند مشتاقا چون این نسبت دوام رو مے نماید در کیفیت وکمیت ساعت فساعت افزاید وتمام ہستی موہوم درغطا رود وہستی موہوب عطا شود ودر شہود واجبی آثار وجود امکان بالکلیه مضمحل گردد وآثار وانوار وجود حقانی در ظہور آید واز مقام قرب نوافل گذشته در مقام قرب فرائض درآید افراد انسانی چه بلکه اشخاص حیوانی متاثر این نسبت شوند چنانچه محمد قلی نام شخص فقیر بسر و قتے که به نسبت جذبه آگاہی متاثر میشد اسپ از رفتار می ایستاد چون مغلوب این نسبت میشد اسپ بر زمین مے افتاد چون زیاده مغلوب میشد نفر ہم بیخود میشد و مے افتاد ومعضے احیان بعضے حیوانات از نسبت این فقیر متاثر شدند و دانه وکاه را تا لته روز گذاشته اند وطاقت سکر نیاورده مردند وقصه مرزا جان کہ بین طریقه ومتاثر شدن حیوانات بحد تواتر رسیده ومشاہدات کثیره واقع شده لیکن از بعضے اکابران

وقت آثار تصرف ظاهر شود که مامور شوند و از بعضے آں وقت که مغلوب نسبت شوند و از بعضے الکملین هر وقتے که
ایشاں بخواهند و عجب تر آنکه در ایام جوانی بعضے یاراں وقت توجه چناں متاثر شدند که جثه ایشاں در هوا رفت و باز بر زمین
آمد توقع که چند مدت در دوام این نسبت جد و جهد نمایند که بحد دوام رسد که اثر در جمیع یاراں ظاهر خواهد شد و نیز مرقوم
شده بود که روز دوشنبه نیز متوجه اینجانب باشند مخدوما مشفقا از بعد نوشتن این مکتوب بعد عصر روز پنجشنبه زیاده توجه
نموده خواهد شد و اثر زیاده تر نیز ظاهر خواهد شد انشاء الله تعالی و نیز ماسول آنکه خود را از درس و تدریس و مطالعه
کتب موقوف دارند و اوقات شریفه را بتوجه تمام علی الدوام بآں نسبت بگمارند ف حرف کو کاغذی سیاه
شد یا دل که تیره است کسے چو ماه کند + حرف و صوت را در دل نیارند بلکه در مقام نسبتے زیاده از نسبتے که در نقطه
ست حاصل گردد و ذکر در این مقام چوں وسوسه است در مقام ذکر دل از ذکر باز داشتن در حضور این نسبت
از جمله فرائض و واجبات طریقت است زیرا چه این نسبت حقیقت ذکر است و جائے که حقیقت حاصل است تخیل
الفاظ و اقوال را چه دخل مشفقا هر وقتے که این فقیر در ملازمت قدوه عارفان حضرت خواجه خرد قدس سره میرفتم
همیں وصیت میفرمودند که خود را از درس و تدریس و مطالعه کتب و حکایات غیر ضروریه یکسو دار و خود را بالکلیه
بآں نسبت بگمار که ناگزیر همه گزیدگان است الحق که تا تقید بآں چیزها بود آثار عجیبه آں نسبت ظاهر نمیشد و چوں
از آں چیزها دست داشتم آنچه میخواستم یافتم و اگر قصهائے توجهات و تصرفات آں برگزیدگان را بنویسیم دفترے
باید مشفقا بسیاری از اکابر ایں طریقه نسبت آگاهی و مشاهده را بحیثیتے که وجود مشاهد و آگاه در میان نباشد تجلی
ذاتی پندارند هیهات هیهات تجلی ذاتی بمراحل بعیدتر است و لله در قائله **شعر** کیف الوصول الی سعاد و دونها
+ قلل الجبال و دونهن حتوف + ف منزل عشقت مکانے دیگر است + مرد ایں ره را نشانی دیگر
ست + آری نسبت آگاهی آئینه مقدمه تجلی ذاتی است و ایں نسبت از سطوت محبت و غلبه شوق است و
تعین علمی است که علم سالک در الطف مقامات رسیده ف معشوق چوں نقاب ز رخ بر نمیکشد هر کس
حکایتے بتصور چرا کنند + ارباب همم عالیه را همگی همت مصروف بآں بوده است که لطیفه مدرکه را بجز یک معلوم که
حق است سبحانه معلومے نماند مقتضائی دانش و بینش خدمت شما آنست که در تخلیص و تجرید و تفرید لطیفه مدرکه از
هر چه هست اهتمامی باقصی وجوه نموده شود و استغراق تمام در شهود دائم که نهایت مجموع مقامات است

حاصل گردد آیهٔ کریمه وان الی ربک المنتهی اشارت باوست تا بوسیلهٔ این حالت عظمی و سعادت البقی ترقی
باوج تجلی ذاتی که در سر و روح و در ظاهر و باطن مشهود غیر او سبحانه نباشد بر سند و سر کل شیء هالک الا وجهه
مبرهن گردد و حمدالله که در طریقهٔ خواجگان قدس الله اسرارهم بعضی اصفیا و ازکیا را در سبق اینچنین دولتی بوسیله
هیچ چیز غیر صدق عقیده و افتقار باتم وجوه حاصل شده کرد دادرک من ادرک و شک من شک والسلام

حضرت ایشان میفرمودند که عزیزی را توفیق مساعدت کرد باشتغال دینویه ترک نمود و همگی همت بر درود
خواندن و بجانب حضرت پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم متوجه شدن مصروف ساخت در چند روز نسبت اویسیش
ظاهر شد و از آنحضرت صلی الله علیه وسلم فیضها یافت و وی خود را به کمونی ملقب کرده بود لطائف آنکه کمون بمعنی سر
است و آنحضرت صلی الله علیه وسلم وی را بسیاری از اسرار خفیه تعلیم فرمودند میفرمودند که مارا با آن عزیز ملاقات و
دوستی بود روزی از وی شنیده که من آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در خلا و ملا و در حالت نشستن و سخن گفتن و خوردن
و غیر آن می بینم و در هیچ حال آنحضرت صلی الله علیه وسلم از من مخفی نمیشوند و این چیزی است که حق سبحانه مرا بآن مخصوص ساخته است گفتم
محبت صورهٔ کریمهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم در متخیلهٔ شما متمکن شده رویهٔ حقیقیهٔ آنجناب نیست گفت غلط بدیکه بر آنچه من میگویم باشد انرا
تصدیق کنم گفتم معنی فلان آیت و فلان حدیث و حقیقت رویا ما از آنجناب استفسار کنید اگر از آنجا بر طبق آنچه نزدیک علماء متقین است معلوم گردد
رویهٔ حقیقیه است و اگر هیچ معلوم نشد یا خلاف آن ظاهر شد صورت خیالیه است پس آن عزیز بعض آیات و احادیث مذکور کرد و معنی
آن را بزعم خود مکرر طلب کرد و هیچ نشنید گفتم اینجا روشن شد که آن کیفیت صورت خیالیه است که از فرط محبت در خیال تمام
جا گرفته است نه رویهٔ حقیقیه است و شخصی دیگر را از اصحاب حضرت ایشان همین حال پیش آمد حضرت ایشان همین
حکم فرمودند و اینجا نزدیک این فقیر تحقیقی هست و آن آنست که گاهی این کس را مناسبت تمام بروحی پیدا می
شود در یقظه و منام و در آنجا تساوی است و خیال مبادرت میکند باقامت صورت بجدا آن و آن رویهٔ حقیقیه است
اگرچه دایم باشد و هیچ فرق نیست در مبشرات منام و این حال و عدم انکشاف معنی آیه و حدیث از جهتی دیگر تواند بود
و آن آنست که آن مناسبت علاوه مشابه نیست که منشأ انکشاف این چیزها باشد یا بسبب ضعف مناسبت یا بسبب آنکه مناسبت از
جهة وجهی خاص است غیر وجه علوم مخزونهٔ آنجناب و ظن من آنست که حضرت ایشان برای شخصی بسبب قرائن دیگر باشد که این چیزها
منقسم شده باشند والله اعلم حضرت ایشان با عزیزی از معاصران خود که باویسیت مشهور شده بود و بسیار گذشته بر خوردند

فرمودند که استفاضه از روح کریمهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدون مناسبت نمی تواند بود و مناسبت مقتضی موافقت
است در جمیع احوال و اعمال فعلا که شما را نوعی مناسبت هست اگر هزل و کلام لایعنی ترک کنید و بروش سنت
زندگانی نمائید لامحاله آن نسبت قوی تر گردد و باب فیض کشاده تر گردد چه قدر غبن است که این نوع خسیسه از چنین
مطلب شریف شما را باز دارد گویند گفت که این کلمه در دل آن شخص تاثیر کرد و بعض هزل را ترک نمود میفرمودند
شیخ میر تهی از من سوال کردند که نقشبندیان میگویند اول ما آخر منتهیان است و کلام خواجه نقشبند بیزارم از آن
بهاء الدین که اول قدم او آخر بایزید نباشد نیز بر آن دلالت میکند و هرکسی میداند که آنکه پنجاه سال یا شصت سال
مجاهده کرده باشد با مبتدی امروزی کی مساوی باشد گفتم شما یعنی شطاریان چگونه سلوک میکنید گفتند اسم ذات دو ضربی
و چهار ضربی و نفی و اثبات بهمین اسلوب میکنیم گفتم بعد از آن چه میکنید گفتند شغل امهات و اسماء متفرقه میکنیم گفتم آنگاه
چه میکنید گفتند که بگو گفتم آنگاه چه میکنید گفتند شغل بی شمال گفتم آنگاه چه میکنید گفتند در ورای هویت مستغرق می
شویم گفتم نقشبندیان اولا در ورای هویت مستغرق می شوند و همین است معنی این کلام نه آنکه جمیع آثار و احوال
صوفیه بر ایشان طاری میشود و شیخ امان الله که از خواص یاران حضرت ایشان بودند روزی سوال کردند که چون سالکی
اشتغال طریقه از طرق صوفیه بجا آورد و جمعیت بهم رساند اولی و احسن است که در طریقه دیگر نیز داخل شود و باشغال و اعمال آن هم مشغول گردد یا دائم
و اگر مستحسن است فائده آن چیست فرمودند مستحسن است فائده آن تحصیل نسبت آن طریقه است هر طریقی را نسبتی دیگر است و آثاری دیگر رسیده نماند
کرارها از زبان حضرت ایشان در خلوت مسموع شد که میفرمودند نسبتی که از حضرت غوث الاعظم یافته ایم صافی تر و باریک
تر است و نسبتی که از خواجه نقشبند یافتیم غالب تر و مؤثر تر در تجمیع و قبول نزدیک تر است و نسبتی که از خواجه معین الدین
یافته ایم بعشق نزدیک تر و بتاثیر اسماء و صفات خاطر قریب تر است کاتب حروف را الفاظ ایشان درین باب
محفوظ نیست ولیکن قریب بهمین تقریر است والله اعلم و نیز مخفی نماند که بارها از فحوای کلام حضرت ایشان
معلوم شد که تفضیل صاحب طریق دیگر لاسیما بوجهی که بمنقصت مفضول مفضی باشد مکروه میداشتند این فقیر از
اختلاف محدثین و اصحاب اوراد صلوات موسمه سوال کرد فرمودند قطع نظر از کلام اهل اوراد مطلق نفل داخل اند
چرا باین نیت ادا نمائیم لهذا طریقه حضرت ایشان اختیار این لیالی بود بی ملاحظه عدد رکعات بلکه نشاط و حضور
را معتبر میداشتند تتمه ترتیب تربیت بعض سالکان فرمودند که وجود عدم و غیبت حقیقت این نیست که سالک از ان

زبان ما بروی اعتماد می کنند زیرا که بتکرار سجده بدماغ ایشان صعود میکند و حالتے شبیه بنوم طاری مے گردد و اگر چه ابتدا آن
توجه بحضرت حق بوده باشد صدمه آن است که این ذهول و بیخودی بسبب امتلاء هر رگه باشد از یادداشت لا غیر بخاطر این
فقیر میرسد والله اعلم که بخدمت حضرت ایشان شخصی عرض کرد که دل من درین ایام بذکر جاری شده است تبسم کردند و
فرمودند اگر بذکر جاری شده است مبارک و بعد از آن باین فقیر فرمودند که مردمان از خفقان غلبه مے کنند و مے پندارند
که بذکر دل جاری شده است کاتب حروف گوید در دل هر آدمی بلکه سائر اعضاء او نیز حرکتی طبیعی موجود است در
وجود و عدم آن باعتبار کمال یکسان است اما اگر آن حرکت را اسم ذات تخیل کند و آن تخیل بروے غالب آید شبیه
باشد از یادداشت اسمی پس عبرة آن تخیل راست نه آن حرکت را والله اعلم حضرت ایشان میفرمودند ترقی
بعد از موت امری مقرر است ولیکن اینجا اشکال وارد میشود که چون دران عالم حامی مقامات ده گانه یا صد گانه یا
هزار علماء اختلاف تعبیر بهم اجمالا و تفصیلا عبور کرد یا انبیاء و اولیاء مساوی گردد و بعد از مدتی فرق در میان اینها چه
باشد جواب آن بکشف معلوم شد که ترقی غالبا در تفصیل یک مقام است الی غیر النهایة نه از مقامی دیگر کاتب
حروف گوید ترقی بعد موت بسبب انحلال اجزاء نسمه و ظهور قوة ملکیه مے باشد و هر کسے بر استعدادی مخلوق شده و ما
شاء الله مقام معلوم پس چون بدان مقام رسد بعد از آن تصفیه و رونق بسبب تناثر اجزاء نسمه و ضعف قوة بهیمیه
والله اعلم میفرمودند هر گاه جامهای فاخر مے پوشیم و برگ تنبول میخوریم در نسبت خود ترقی احساس مے کنیم
کاتب حروف گوید امثال این امور نسبت طهارة را آگاه میسازد والله اعلم حضرت ایشان در بیان معنی قول
سلطان العارفین توبة الناس عن ذنوبهم و توبتی عن قول لا اله الا الله فرمودند که لا اله الا الله نفی و
اثبات است چون کل شئ هالک الا وجهه مشهود شد نفی کرا کنند مع هذا خواص را هر چند نفی غیر متحقق شده اما گاه
گاهے کون و التفات و اطمینان نیز خطور مے کند نفی و اثبات برائی دفع آن کنند میفرمودند در ابتداء
حال هم در شان ما کتابے در حیل شطرنج آوردند و مطالعه آن میکردند هیچ کارے نمی کشود بمن دادند گفتم نام
مهران شطرنج و طرق سیر آنها نمی دانم مرا بایں امور مطلع ساختند بعد از آن مطالعه کتاب پیش گرفتم منصوبها
دور و دراز در انجا مذکور بود و در عبارت یک گونه تحریف هم بود عبارت را اصلاح کردم و هر روزی یک دو
منصوبه مذکور مے کردم تنبر کاردن بسیار خوش وقت میشدند و بهمان اسلوب می باختند دران ایام مرتفق شدم

جمعیت دل بکلی زایل شد و سخت مشوش شدم چون بشکه قصب که عرش بران می نهند نظر میکردم ہمان جهرهائی
شطرنج و بازی آن یاد می آید از حضرت حافظ طلب عفو آں بلیه کردم فرمودند شما در ہمہ حال مستعد تربیت از روحانیت
حضرت خاتمیه علیه من الصلوات اتمها و من التسلیمات ایمنها بود آید درود بسیار خوانید و ہم بدان جناب التجا کنید درود
بسیار خواندم و بدان جناب التجا کردم بعد از کلفت تمام آن بلا فرو نشست ازاں باز نا جهائی مهره و طریق باختن ضبیعہ
حن یاد نماند والحمد لله میفرمودند مردمان سیدانند که بر والدین بسیار صعب است زیراکه ہر چند بر ایشان بیشتر کنند
زیاده ازاں باید و من سیدانم که بر والدین بسیار سہل است زیراکه ایشان بادنی خاطر جوئی رضامند میشوند وانکه از
بسبب نهایت شفقت بسیاری شمرند میفرمودند چون حق سبحانه حلیتے و کیفیتے کرامت فرماید طریق نگاه
داشتن وے آنست که خود را بچیزی دیگر مشغول نکنند و از جائے که این معنی آنجا حاصل شده نه برخیزد و ہیئت قعود را
تا امکان تغیر نباید داد و جز ہمہ سخن که آں معنی در وی پیدا شده نباید گفت در قول حافظ ؎ اینجا فنون شیخ نیز زد
نیم جو ٭ دل را بدست آر ہمیں مشرب است بس میفرمودند بعض شیخان سخنی مے گویند محتمل فراسته
کشفیه و عقلیه و بے رغبتی میکنند در چیزے می نمایند که لله ترک کرده اند حال آنکه حاجت بداں چیز ندارند گاہے
فرمودند که مراد در شیخ حقیقے است که او را در مقام ارشاد داشته اند و مراد بدل دل سلیم است از طلب غیر او تعالی
و فنون شیخ انقرف و کشف است چوں سخن در تنباک مے افتاد شواہد قبح آں بسیار ذکر مے فرمودند بغیر حرمت
آں و از انجمله میفرمودند که در لاہور دو عزیز بودند یکے فاضل و درویش و جامع کمالات کثیره الا آنکه از تنباک احتراز نمی
کرد و دیگر عامی و در فرض وے از تنباک مجتنب بود ہر دو در واقعه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم را دیدند
در یک شب بیک وضع گویا این عامی در مجلس آنحضرت نشسته است و آں فاضل را اذن نشستن در آں مجلس نمیشود
این عامی از بعض اہل مجلس سبب عدم اذن استفسار کرد گفت این شخص تنباک میکشد و آنحضرت آں را مکروه
مے دارند علے الصباح بمقتضے نصیحت خواست که ابلاغ ایں امر کند چوں بخانه آں فاضل داخل شد دید که بکا میکنند
و بحزن شدید مبتلا است سبب آں پرسید ہماں عدم اذن بیان کرد گفت بشارت باد تراکه سبب این از بعض
اہل مجلس استفسار کرده ام کشیدن تنباک است آں عزیز ہماں وقت حقه خود را شکست و توبه نصوح کرد و در شب آینده
ہر دو در یک ساعت بیک وضع در خواب دیدند گویا این فاضل نزدیکتر از ہمه نشسته و مورد عنایات و التفات بیکرانست

دیگر میفرمودند عزیزے از یاران ما تنباک نمی کشید اما برائی مهمانان حقه و نی در خانه نگاه داشته بود در واقعه دید
که آنحضرت بکلبهٔ او تشریف آوردند و بعد از دخول بکراهیت باز گشتند این شخص در عقب آن حضرت دوید و سبب
کراهیت استفسار کرد فرمودند در خانه تو حقه و چلم و نے هست و آن را مکروه میدانیم و دیگر میفرمودند در محلهٔ ما
خیاطی بود روزے او را طلبیدم آدمی دید که وے مرده است و وارثانش می گریند و کفن مهیا مے کنند بعد اذان بمسجد
جامع میرفتم که او را در بازار ایستاده دیدم و متعجب شدم و از حال وی پرسیدم گفت قصهٔ من عجیب است در بعض کوچها
این محله میرفتم در آن حالت دو مرد با هیئت تمام با هیبت غضب پیش آمدند یکی از آنها مرا لطمه زد و بیهوش افتادم و در
ظاهر امر مردم مرا بخانه آوردند و کفن مهیا کردند اما من دیدم که آن هر دو مرا مے بردند تا بجائی رسیدم که آنجا مردم بسیار
جمع بودند و هیئت ایشان نه چون هیئت بنی آدم است پس مرا پیش رئیسے بردند گفت این آن نیست که طلبیده بودم
این را برسانید همان جا که او را از انجا آورده بودید چون با من باز گشتند از عقب باز ندا کرد که این را بیارید این تنباک مے
کشد و آهن پاره گرم کردند و بر لب من نهادند لب من بسوخت و من در آن حالت بیدار شدم دیدم که اقربا مے خواهند
که مرا غسل می دهند و در کفن کنند حضرت ایشان روزی با من تقریب میفرمودند که سید علیم الله که از اکابر صحاب
شیخ آدم بودند و در تحریم تنباک رساله نوشتند و در آنجا این آیه یوم تاتی السماء بدخان مبین و امثال انها تمسک
کردند و آن رساله بدست دو کس از افاغنه بعلماء دهلی فرستادند این هر دو اول بمن نمودند گفتم ازین استدلالات
واهیه هیچ کارے نمیگشاید و آنچه علماء در تفسیر این آیه نوشته اند بیان کردم و علل آن احادیث و روایات فقهیه نیز
واضح ساختم ایشان پاره ناخوش شدند بعد ازان بدرس ملا یعقوب که اشهر فضلاء این شهر بود رفتند و دیدند که در
مجلس درس تنباک میکشند باعتراض پیش آمدند ملا یعقوب گفت من این را درین مجلس برائی آن میکشیم که مردم
بدانند که مباح است و اگر کسی درین مسئله شبهه داشته باشد بیارد بعض روایات فقهیه و احادیث رساله تقریر کردند
بر آشفته و با وے غایت رو کرد و هر دو محزون و شکسته دل گشته باز آمدند و صورت حال بمن گفتند گفتم دعوے
تحریم کردید و این دلیلها آوردید چگونه راست آید حالا بروید و سبب نزول آیهٔ کریمه یا ایها النبی لم تحرم ما
احل الله لک سوال کنید البته خواهد گفت که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم در خانه زینب رضی الله عنها عسل تنا
ول میکردند سائر ازواج غیرت کردند و در خدمت حضرت عرض نمودند که از دهان شریف بوے مغافیر می آید فرمودند

مغافیر نخورده ام عسل خورده ام معتقد شاید نحل از شجرهٔ مغافیر خورده باشد پس حضرت آن عسل را بر خود حرام کردند و این
آیه نازل شد و پرسید که علت این کراهت چه بود البته خواهد گفت بوی بد آنگاه پرسید در حدیث آمده من اکل من
هذه الشجرة فلا یقربن مسجدنا علت نهی اینجا چیست خواهد گفت بوی بد آنگاه پرسید که در حدیث آمده
که حضرت بوی خوش را رغبت می کردند و از بوی بد تنفر می فرمودند صحیح است یا نه آنگاه گویند که در تنباکو بوی
بد هست یا نه اگر گویند نیست بگویند از آنانکه گاهی نکشیده اند باید پرسید و الا دماغ را بینی ناخوش می نماید و بعد از آنکه
بد بودنش مناسب با علت احتیاط و ورع و تقوی آنست که ترک نمایند این هر دو رفتند و همین مراتب سوالات کردند ملا
یعقوب اعتراف نمود و حلم دور کرد کاتب حروف گوید شارع علیه الصلوة مارا دو نوع علم افاده فرموده است علم
مصالح و علم شرائع و مراد ما از مصالح آنست که خصال اربع بتعبیر طهارت و خشوع و سماحت و عدالت و آنچه بدان تعلق دارد
و تشبیه اراده ملأ اعلی در اعلاء کلمة الله و آنچه از ان قبیل است مناط رضا گردانید و اضداد آنها مناط سخط و بسیار اخلاق
نامه کامله از شجاعت و غیر آن دعوت فرمود و آنهمه در حد معقول اند و اینها فی را مصالح میگوییم و مراد ما از شرائع
مقادیر است و اوقات و آنچه بدان تعلق دارد و آنهمه تعبدی محض است بآن معنی که عقل اگرچه استحسان این مقادیر
و اصول و نزول وجه تقدیر آنها نشناسد اما اقامت آنها مقام بی رضا و سخط بسوی اینها در ملأ اعلی و توجه او حیه ملأ
اعلی بر لعن صاحب بر وضر صاحب اثم غیر معقول است مثلا میشناسیم که یاد کردن خدا سبب نجات است اما آنکه
یاد کردن بصفت خاص در وقت خاص مودی باشد از فرض و دون غیر آن چیز است که در ملأ اعلی صورت بسته
است و عقل یادرک آنها کافی نیست و مذهب حق آنست که شرائع بجز حکم شرع ثابت نشوند و مصالح را عقل
میشناسد چه قبل از بعثت حضرت پیغامبر و بعد از ان پس در غیر منصوص و غیر مقیس بر منصوص بقیاس جلی هیچ
حکم نباشد و رضا و سخط در ضمن مصالح متوجه بود میدانیم که سبب نهی از اوانی ذهب و فضه و لبس حریر کراهیت
رفاهیت مفرط است و قبح بعین حریر و اوانی متوجه است خواه کسی بقصد رفاهیت کرده باشد یا غیر آن اما اولی قوت
و زمرد و لبس شال بیت فاخره اگرچه رفاهیت بیش از ان داشته باشد قبح بعین آن متوجه نیست پس اگر کسی بقصد رفاهیت کند قبح نجاست
بضرر آن متوجه شود و اگر بغیر آن کند هیچ ضرری نبود و هکذا ینبغی ان یعلم و تحقیق الله اعلم میفرمودند وصیت خواجه خرد طرای بود که از درین
مکالمه و حکایات غیر ضروریه خود را نگه دارید الحق تا آن چیزها بود آثار عجیبه این نسبت ظاهر نمیشد و در خاطر این فقیر مانده است

اگر کسی از حضرت ایشان سوال کرد که فرق در نسبت شیخ ابو الفتح و نسبت مخدومی حضرت شیخ محمد قدس الله اسرارهما چیست
فرمودند نسبت شیخ ابو الفتح نسبت عشق است و نسبت ایشان نسبت شهود میفرمودند که نسبت شیخ ملکیار پران
بر نسبت اهل بیت مناسبت تمام دارد میفرمودند شخصے بخدمت مخدومی اخوی شیخ ابو الرضا قدس سره نامه
نوشت و در انجا از سلوک راه خدا تعالی و از حقیقت کیمیا باهم آن استفسار کرده بود جواب آن را بمن حواله کردند
این کلمه نوشتم اذا تزوجت الاجساد بتجسدت الارواح حصل المقصود شخصے از مخلصان حضرت ایشان سوال
کرد که در مردم بچه نوع زندگانی باید کرد فرمودند کن فی الناس کاحد من الناس گفت طریق وصول بحضرت
حق سبحانه چیست فرمودند رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله حضرت ایشان در سفرے بودند و
یاران بر بهلی بنوبت سوار میشدند دران اثنا بعض ایشان زیاده از نوبت سوار شدند حضرت ایشان فرمودند از
سواران بهل استفسار کنید که اعدلوا هو اقرب للتقوی در کدام سیپاره است از ان جماعه شیخ بدر الحق مقصود سخن
دریافتند و از بهل فرود آمدند و گفتند که سیپاره یعتذرون بعد ازین آیه است شیخ امان الله خواستند که بجابل روند
از حضرت ایشان استمداد کردند دران وقت فرمودند هر جا که برسید متفحص اهل الله باشید و از هر که بوے
آشنایی یابید از سالک و مجذوب بصحبت وے شتابید ایشان رفتند و بموجب فرمود بعمل آوردند چون بیامدند
بایستادند و این بیت خواندند ؎ آفاق را گردیده ام مهر بتان ورزیده ام ؛ بسیار خوبان دیده ام اما تو چیزے
دیگری ؛ حضرت ایشان شیخ محی الدین ابن عربی را بسیار تعظیم مے کردند و میفرمودند اگر خواهیم خصوص را بر
سر منبر تقریر کنیم و جمیع مسائل آن را بآیات و احادیث مبرهن راسازیم و بوجهی بیان نمایم که هیچکس را شبهه نماند مع هذا
از تصریح بوحدت وجود احتراز مے نمودند که غالب اهل زمان آنرا فهم نمی توانند کرد و در ورطه الحاد و زندقه مے افتند
هر چند بعضے تقریر ایشان بدان برلجح میشد و این فقیر را بر مطالعه رسائل وحدت وجود بسیار تحریض میفرمودند و این فقیر
لوایح و شرح رباعیات و مقدمه شرح لمعات بجناب و درایه بر ایشان خوانده و بعض یاران نقد النصوص همه آن بر
حضرت ایشان خواندند فقیر و بعض آن حاضر شد حل آن مسائل کما ینبغی مے نمودند و در تحقیق ربط حادث با قدیم
بارها از حضرت ایشان شنیده شد که تمثیل میفرمودند صور علمیه آن را ملاحظه مے نمایم تحقق و تقرر در خارج ندارند
محض تقید علمیه متحقق اند و آنهمه علم ما است که بچندین رنگ بر آمده شبهه نیست که این صور را عین علم نتوان گفت

زیراکہ علم بود و این صور نبود و منفصل از علم نیز نتوان گفت زیراکہ این تلونات را قیوم و منشا بود و تحقق علم است علم
بیرنگ است و این رنگہا تخلف غرائم بیرنگی او نیستند او کما قال در آیۃ ہو معکم میفرمودند این معیت محض بعلم نیست
بلکہ در تحقق و تقرر نیز بود و درانیجا خدشہ نمی آید زیراکہ این معیت معیت جوہر بجوہر یا عرض بعرض یا جوہر بعرض نیست معنے
است الطف ازین معیات میفرمودند ہر کسی بحسب استعداد خود از مسئلہ معیت حظی گرفتہ است طائفہ دانستہ
اند کہ حق سبحانہ بعلم و قدرت و سمع و بصر محیط است قال اللہ تعالی مایکون من نجوی ثلثۃ الآیۃ و طائفہ بعد ہ
گروہ کہ ہر فعلے و انفعالی و ہر حرکتی و صفتے کہ در عالم ظاہر است از حضرت حق است قال اللہ تعالی قل کل من
عند اللہ و قال و مابکم من نعمۃ فمن اللہ و طائفہ مشاہدہ کہ ہر چہ ہست اوست و غیر او چیزے نیست۔
قال اللہ تعالی کل شیء ھالک الا وجہہ و قال ھو الاول والآخر والظاہر والباطن و طائفہ حق را در حق
دیدند و عبارت از کنہ انیمقام قاصر است سخن در تجدد امثال افتاد تقریر عجیب فرمودند اما چون در وقت استماع
آن نہایت صغیر السن بودم بآں اسلوب محفوظ نماندہ حاصلش آنکہ ایجاد در موجد و موجد تعلقے است دائم بدوام
وے کہ چون بعد عدم متعلق شود نامش ایجاد می نہند و چون در حالت وجود قیاس کنند نامش ابقا است جمع اختلاف
اسما باعتبار اختلاف لحاظات است حقیقت یکی است مثل ضوء فائض از شمس است کہ استمراری و جانے شمس
وارد وائی چون باول حالت نگاہ کنیم اشراق و رفع ظلمت است و ثانیاً ابقاء نور است تجدد است تجدد امثال
تعبیری است ازین حقیقت بعد ازان واقعہ کہ سابقہ نوشتہ شد بیان کردہ اند میفرمودند کہ صفات عین
ذات اند بمعنی آنکہ ذات فقط در صدور آثار از صفات زائدہ قائمہ بذات کفایت میکند میفرمودند ہر چہ در
عالم ہست حسن ذاتی دارد و قبح نسبی و درین باب ایراد امثلہ بسیار میکردند مثلاً حدت شمشیر فی نفسہا حسن است
کہ اثر کمال حدید است و باعتبار اہلاک کسی کہ مستحق قتل نیست قبیح الی غیر ذلک من الامثلۃ میفرمودند
مخلوق را در مسمی ہو ہیچ دخل نیست و عقل و فہم و ادراک و اندیشہ و فہم ہیچکس را آنجا بار نیست اما در مسمی اللہ این قدر
دخل ہست کہ او موصوف بجمیع اسماء و صفات است این فقیر روزے بیت ہندی دوہرہ جب جیو تہا تب
پیو نہا اب پیو ہے جیو ناہہ ❊ جیم پیاسوں لون لی جون بوند سمندر ماہہ ❊ بخط حضرت ایشان در مجموعۂ خاصہ
ایشان مرقوم دید چون امثال این امور کم بیان میفرمودند تعجب کرد از حضرت ایشان پرسید کہ این بیت

نظم حضرت است یا نه فرمودند نظم من است مرقوم شد این روزی سخن در لطائف گذشت و آنچه متأخران شنیده
و تعیین اماکن آنها گفته اند افتاد فرمودند دوات و قلم و کاغذ حاضر کن چون آنهمه حاضر شد دایره رسم کردند و فرمودند
این قلب است و دائره دیگر در وسط این دائره رسم کردند و گفتند این روح است و علی هذا القیاس یکی در دیگری
رسم می کردند تا به پنج رسیدند آنگاه فرمودند مختار ما در صورت لطائف این است و آنها وجوه و اعتبارات قلب اند
آنگاه قول خواجه نقشبند قدس سره ما را نقش جهت است برین مسئله تطبیق دادند این فقیر از بعض یاران شنیده بود که نام حضرت
ایشان در عالم ملکوت ابو الفیض است در خلوتی ازیشان استفسار کرد تبسم کردند و فرمودند همچنین است و نام تو ابو الخیر
است روزی حضرت ایشان متصل نماز ظهر باین فقیر متوجه شدند و بر بداهة این دو بیت فرمودند رباعی گر تو
راهی حق نخواهی ای پسر ✤ خاطر کس را مرنجان الحذر ✤ در طریقت ترک اعظم رحمت است ✤ این چنین فرمودن
خیر البشر ✤ آنگاه فرمودند دوات و قلم حاضر کن و این را بنویس که حضرت حق سبحانه ناگاه در دل القا فرمود تا ترا
وصیت کنم بدل آنگاه اشارت فرمودند که این نعمتی است عظیم شکر آن لازم است از انفاس نفیسه حضرت ایشان
است این دو بیت رباعی ای که نعمتهای تو از عد فزون ✤ شکر نعمتهای تو از حد برون ✤ عجز از شکر تو باشد
شکر ما ✤ گر بود فضل تو ما را رهنمون ✤ این فقیر را در مجلس صحبت حکمت عملی و آداب معامله بسیار می آموختند از جمله آنچه
در حافظه مانده آن است که میفرمودند در مجلس هرگز نکوهش قومی مکن مگو که اهل پورب چنین اند و اهل پنجاب چنین و
افغانان چنین و مغلان چنین شاید در آن میان مردی باشد از آن قوم یا از اهل حمیت آن قوم وی بد برد و صحبت تلخ شود
میفرمودند هرگز سخنی مخالف جمهور در مجلس عام بر زبان میار اگرچه فی نفسه صحیح باشد که ایشان بر آن انکار کنند و صحبت
منغص شود و میفرمودند اگر ترا با کسی حاجتی باشد بروی تمهیدی شایسته کن و تدریج نما در طلب آن حاجت و نباید
که سخن را مثل سنگ اندازی و میفرمودند در مجلس عام هرگز به کسی رد صریح مکن میفرمودند باید که لباس و زی مردم
باشد بصفت کمال وی مثلا کسی که دانشمند است باید لباس دانشمندان پوشد و بآیین ایشان زندگانی کند و آنکه
فقیر است باید لباس فقیران پوشد و بآیین ایشان زندگانی کند میفرمودند در مخاطبه بزرگان سخن بتملق و
بوجه آهسته گفتن رواست میفرمودند اگر از تو شجاعتی یا سخاوتی یا فتوتی بظهور آمد باید که انبار روزگار آنرا
بنیره داند عیادت مقصود اعظم از آن رضامندی مریض است نه محض اطلاع بر کیفیت مزاج و سخنهای

تعزیت و همچنین سفارش و امثال آن پس کسی که این جمله بجا آورد و صاحب معامله را بر محنت خود مطلع نساخت محنت خود
را ضایع ساخته است و همچنین هر چه مقصود از آن اقامت مصلحت موافقت و تالف میان جمهور ناس باشد و محل توزیع یاران
و وصیت ایشان این بیت بسیار می خواندند ؎ آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است ✱ با دوستان
تلطف با دشمنان مدارا ✱ میفرمودند اگر آنانکه منزلت ایشان از منزلت تو فروتر است ابتدء السلام کنند آن را
نعمتی الهی از نعم الهی شناس و شکر آن بجا آر و در روی ایشان منبسط شو و تفقد حال ایشان کن بسا می باشد که او نیز
التفاتی که نزدیک تو هیچ قدر ندارد در چشم ایشان عظیم نماید و بدان اعتبار تمام کنند و اگر آن را نیابند محزون شوند ✱
؎ صد ملک دل به نیم نگه میتوان خرید ✱ خوبان درین معامله تقصیر میکنند ✱ میفرمودند از خصلت
احمقان است که چیزی از لباس و عادت نشان خود شوند یا تکیه کلام مقرر کنند یا طعامی مقرر کنند که از آن متنفر
شوند و مردم بسبب آن مزاح کنند میفرمودند بعض آشنایان محبت ذاتی دارند که اگر محبت تو بتدریج در
دل ایشان جاگیر و متمکن شود در هیچ حالتی از دل شان بیرون نرود نه در سرا و نه در ضرا این یار را غنیمت باید
شمرد و بهتر از فرزند باید داشت و بعض آشنایان سبب آشنائی نشان ظهور فضیلتی است از تو یا ارتباط حاجتی
بتو قدر هر کسی باید دانست و همه را بیک منزلت نباید داشت و بر هیچکس زیاده از آنچه مرتبه اوست اعتماد نباید کرد
میفرمودند که از عاقلان و حکیمان آنست که استیفار لذت فقط مقصود نباشد بلکه باید که آن در ضمن دفع حاجتی
یا اقامت فضیلتی یا ادا سنتی واقع شود میفرمودند در سخن گفتن و راه رفتن و نشستن و برخاستن بر رسم و
عادت ایشان کار کن اگرچه ضعیف باشی و اگر عیبی یا جبنی یا بخلی ناگاه از تو صادر شود در کتمان و اخفار آن باید
کوشید و از آن مستحی باید بود و خود را به تکلف بصفت متقابل فرا باید نمود تا نفس من آن خلل خو نگیرد ✱ چون سخن در
آداب سفر می افتاد در تحرز از لصوص و طراران غلو میکردند و در این باب وقائع خود که در سفر اکبرآباد دیده بودند
بیان می نمودند حضرت ایشان باخلاق سلیمه مرضیه از شجاعت و فراست و کفایت و غیرت بوجه اتم متصف
بودند و عقل معاش شان عقل معاد کامل و وافر داشتند و در هر امر توسط دوست میداشتند نه چندان در تنسک و
التحاق بفقرا رفته بودند که بر هیئات ایشان بگردند و نه چندان ترک تقید با آداب متوسل بودند که تهاون میل کنند در لباس پوشیدن
بوضع شریف ایشان ملائم تکلف و تقشف نبود خشن و فاخر هر صفت که میسر شود بجان سید پوشیدند الحق سبحانه ایشان را

همیشه ناعم سید و بے اختیار ایشان مے **فرمودند** از ابتدا آنکه ترک دنیا کرده ام تا حال برای خود لباسی از بازار
نخریده ام نه عمامه و نه جامه و نه پاپوش حق سبحانه همه نزدیک حاجت بوفور رسیدار در روزی حضرت ایشان لباس فاخر
داشتند صوفی متقشف دریں باب بحث کرد فرمودند هر تار از لباس من اگرچه شال و دوشال است گلبند محبت الٰهی
است که بے سعی و اراده من عطا فرموده و هر تار از لباس تو اگرچه کرباس و لک است انتر و نها است زیرا که آن را بسعی
و اراده خود بهم رسانیده **حضرت** ایشان بخانه امرا نمی رفتند و ایں باب را بکلی مسدود ساخته و اگر ایں جماعه بزیارت
حضرت ایشان آمدندی بخلق بسیار تلقی مے فرمودند و کریم قوم را بمزید اکرام تخصیص مے نمودند و اگر نصیحت می خواستند
بنهایت رفق و لین ادا می نمودند و امر معروف و نهی منکر در مسائل منصوصه بشرط ظن قبول برفق و لین میکردند
پیوسته تعظیم علم و علماء و نفرت از جهل و جاهلان شیمه ایشان بود و در همه حال تتبع آثار نبویه می نمودند یکے از آثار استقامت
ایشان آن بود که گاہے در عمر خود جماعت فوت نکرده بودند الا بعذر بزرگان گفته اند الاستقامة خیر من الکرامة و
هیچ حال نه در جوانی و نه در صبا میل بامور ممنوعه نداشتند اتباع جاده محمدیه خلق جبلی ایشان بود و در امور ضروریه خود
هم بیع و شری التصرف میکردند و در عمامه و غیر آں نه هیئت فقهاء متقشفه اختیار مے کردند و نه هیئت فقراء آزاد بلکه بهیئة
مشائخ صوفیه فی الجمله مایل به بے تکلفی زندگانی میکردند قرض گرفتن مکروه میداشتند الا برائے حاجت ضروریه و کسی را
که برائے تنعم در طعام و تفکه و مثل آں قرض میگرفت ناخوش میداشتند و نکوهش میکردند از هر علمی بهره معتدبه داشتند و
بهر یک مناسبت نفسی از فنون طبع ایشان رضا نمیداد و در طب حدس ایشان بغایت رسا و سلیم بود وظیفه حضرت
ایشان از نوافل تهجد بود بے تقیید عدد رکعات بل بملاحظه نشاط و رغبت هر مقدار که باشد و اشراق و ضحی و دو رکعت
بعد مغرب برائے ثواب والدین و برادر کلاں خود و تلاوت دائما مشغول می بودند مگر بعذر و بغایت خوش صوت
و بارعایت قواعد تجوید مے خواندند و غالبا در حلقه یاران بیرون از تلاوت هر روز دو سه رکوع بتدبر و بیان
معانی آن مے خواندند و یک هزار بار درود و یک هزار بار نفی و اثبات بعض بجهر قبیل جهر و بعض بخفیه و دوازده هزار
بار اسم ذات همیشه لازم بود خارج اوقات غیبت با وجود کبر سن و ضعف و هر گاه متوجه میشدند بغیبت ممتده میکشید
بعد وفات سیدنا و مخدومنا شیخ ابو الرضا محمد باستدعا بعض یاران همان اسلوب وعظ میفرمودند اکثر از مشکوة
و تنبیه الغافلین و غنیة الطالبین و در آخر تفسیر شروع کرده بودند چون از بیان زهراوین فارغ شدند ضعف

غالب آمد و آن رفته رفته موقوف ماند این فقیر بارها از زبان ایشان استماع کرده که ما هر چه یافتیم بدولت درود و توجه
تحیر و یافتیم دیگر هر روز سوره مزمل یازده۱۱ بار و یا غنی یکهزار و یکصد بار برای غنای ظاهری میخواندند و پیوسته در جمیع احوال
بی اسباب ظاهر حق سبحانه قلوب عباد را بخدمت ایشان مصروف میساخت و در آخر عمر ایشان چون رمضان رسید
صیام و قیام بدستور قدیم بتقدیم رسانیدند هر چند بحسب شریعت رخصت افطار متحقق بود که پیر فانی شده بودند و
طاقت صوم نداشتند این فقیر و سایر اهل بیت چون سوال کردند که سبب چندین مقاسات تعب با وجود رخصت
شرع چیست میفرمودند زیاده ازین نیست که بسبب ضعف بیهوش میشوم و به بیهوشی خو گرفته ام و بدان تا
میشویم یعنی غیبت چون شوال آمد یکبار اشتها ساقط شد و ضعف غالب آمد و هیضه پیدا شد چندانکه امید حیات
منقطع گشت و مرده وار افتادند این فقیر حاضر بود در بین افتادن کلمه استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی
القیوم از زبان ایشان برآمد بعد ازان روئی بصحت آوردند و فی الجمله تخفیف دست داد تا آنکه اوائل صفر باز
مرض غالب آمد و قبل صبح صادق چون آثار موت ظاهر شد غالب همت ایشان آن بود که نماز فجر فوت نشود و
چند بار در اثنای خفقه پرسیدند که صبح طلوع کرده است یا نه حاضران گفتند نه چون موت نزدیک رسید بآن گویندگان
لطیف جواب دادند که اگر وقت نماز تمام نیست وقت نماز ما خود رسیده است آنگاه گفتند مرا متوجه بقبله کنید آنگاه
باشارت نماز گذاردند حال آنکه در وقت تنگ بود و بعد ازان بذکر اسم ذات زیر لب مشغول شده ودیعت حیاة
سپردند و این واقعه روز چهارشنبه دوازدهم صفر سنه یکهزار و یکصد و سی و یک سال هجری در اواخر عهد فرخ سیر واقع شد
و فرخ سیر بعد از حضرت ایشان قریب پنجاه روز اسیر شد و هرج و مرج عظیم دست داد و عمر شریف ایشان
هفتاد و هفت ساله بود و قصه فتح چیتور و عمارت مسجد جامع شاه جهان آباد یاد داشتند و هذا آخر ما اردنا
املاءه من مناقب سیدنا و شیخنا و منا شیخ عبد الرحیم قدس سره و یتلوه ان شاء الله تعالی ذکر مناقب
سیدنا و مخدومنا الشیخ ابو الرضا محمد قدس سره ٭

قسم ثانی در احوال جناب معارف مآب امام الطریقة و الحقیقة کاشف الحقائق حلال الدقائق مخدومنا و مولانا الشیخ ابو الرضا محمد رضی الله عنه ٭

هرچند وضع طبیعی مقتضی تقدیم این قسم بود لیکن بملاحظهٔ حال شد و تحفه نقل این قسم را قسم ثانی کرده شد زیرا که قسم اول
ازان قبیل است که این فقیر بے واسطه دیده و شنیده است و غالب این قسم ازان قبیل است که بیک واسطه
یا دو واسطه نقل کرده شد ۞ بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی اصطفی طائفة من عباده فجعلهم
اولیائه وکساهم الانوار والبرکات والسبیل علیهم نعمائه ولقنهم من السنتهم ینابیع العلم وجعلهم خاتم
ورثة انبیائه فاصبحوا هادین مهدیین ائمة للمتقین فاقام لهم ارضه وسمائه فسبحانه ما اعظم جوده و
عطائه وما اسبغ نعمائه والائه واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له لا یرد فاحسن حکمه وقضائه
واشهد ان محمدا عبده ورسوله الذی اکمل من بین الانبیاء والرسل نعمائه وسنائه صلی الله علیه وعلی
اله واصحابه ما عاقب الصباح مسائه اما بعد میگوید فقیر کثیر التقصیر ولی الله بن عبد الرحیم عاملهما الله
تعالی بلطفه العظیم این کلمهٔ چند است از معارف عم بزرگوار عالیمقدار مقتدای اهل ذوق و وجود امام ارباب معرفت و
شهود واسطهٔ عقد عارفین انسان عین کاملین الفرد بالله الصمد سیدنا و مولانا الشیخ ابو الرضا محمد قدس سره
الامجد مسمّی شوارق المعرفة حسبنا الله ونعم الوکیل ۝

مبدأ حال حضرت ایشان

حضرت ایشان در مبدأ حال علوم ظاهر از حافظ بصیر که عمدهٔ علماء زمان شاهجهان بود و از خواجه خورد خلف الصدق
حضرت خواجه محمد باقی اند وخته اند وفی الحقیقه علوم ایشان همه وهبیه بودند و فائدهٔ این تحصیل صوری محافظه بر سنت الهیه
بوده است بعد ازان باستصواب والد ماجد خود در سرکاری از امراء روزگار بقصد استفراغ ظاهر آمد و رفت میکردند تا آنکه
استعداد ایشان بمنصه ظهور آمد و آئین انزوا و تجرید تام و توکل کلی و عمل بر سنت در جمیع احوال پیش گرفتند بوجهی که زیاده
ازان طاقت بشر نباشد بنقل مستفیض معلوم شد که چون سعت از همه تعلقات باز داشتند زوجهٔ خود را فرمودند که این
راه با وجود کثرت شدائد رهٔ صاحب اختیار نموده ایم و هیچ وجه ازان راه گشتن نیست اگر انهیه مشتاق اختیار کنی و از
لذائذ الطعمه و مفاخر الثیاب و آمیختن با قبائل و عشائر قطع نظر سے نمائی رفیق باشی و الاختیار تو بدست تو است حق وجه
ایشان همت ورزیده و بیرون نبلی و ر بر کرد و طی و حلل همه با فکند آنگاه حضرت ایشان از خانهٔ والدین برآمده

نزدیک مسجد فیروزآباد حجره ترتیب داده سکونت ورزیدند در آن زمان بسیار می‌بود که دو سه فاقه متواتر می‌گذشتند
اگر بسه درمی میسر می‌آمد چند تای نان جوین و دوغ می‌بود که محمد جان طحان و امثال وی از نیازمندان می‌آوردند
و آن را در فقرا قسمت علی السویه می‌کردند و بقلیلی اکتفا می‌نمودند تا همان وقت از روز آینده و هرگز در خانه ایشان دیگ و
دیگدان و دیگچی و امثال اینها نبود تا آنکه خدای تعالی برکت تمام ظاهر فرمود و قلوب عباد خود را متوجه ساخت و حویلی
وسیع و معاش منبسط روزی کرد از مبداء حال خود چنین خبر میدادند که فقیرے نهایت تجرید و بے اسبابے از اصحاب شیخ تاج
سنبهلی که خلیفه حضرت خواجه محمد باقی بودند نزدیک خواجه خرد در آمد غیبت قویه بروی مستولی بود و آنچه خواجه از وے پرسیدند بنهایت
بطوء و تکلف جواب میداد خواجه خرد در آن محل فرمودند هر که طالب معرفت خدا باشد باید که باین مرد مردانه متمسک شود چون
این سخن استماع نمودم داعیه بیعت باوی و اخذ طریقت از وی در خاطر من پیدا شد استخاره کردم و بروح حضرت غوث الاعظم
رضی الله عنه متوجه شدم پس ایشان را در خواب دیدم گویا بر کشتی سوار در دریا سیر میکنند و من بر کنار دریا متوجه قفای آنحضرت استاده ام
ناگاه بمن توجه نمودند و در هر موئے از موهای ایشان آفتابی در غایت شعشعان ظاهر شده و مرا بنام من خواندند و در ان واقعه
امورے ظاهر شدند که محبت آن فقیر در دل من سرد شد و باب استفاده از جناب حضرت غوث الاعظم مفتوح گشت
میفرمودند یکبار حضرت غوث الاعظم را در تیقظ دیدم اسرار عظیمه در آن محل تعلیم فرمودند میفرمودند در واقعه دیدم که آنجناب
در وسط صفوف اولیا که بر هیئت تربیع آمده اند و در هر صفے هزار ولی است سیر میفرمودند و در دست هر کسی ازان جماعه
غرمه ایست از پر طاؤس و من خارج آن جماعه بر کنارے ایستاده ام در خاطر من خطره خطور کرد آنحضرت بر آن خطره مشرف
شدند و در صفے ازان صفوف داخل گردانیدند و غرمه پر طاؤس که در دست مبارک آنحضرت است بمن عطا فرمودند
بعد ازان خود در هوا طیران نموده و مرا درین طیران رفیق خود ساختند و سائر مردم در همان مکان واقف ماندند پس آنحضرت
نماز عصر در مسجد عالی که در آسمان سیوم است ادا نمودند دیگر بار آنجناب را در واقعه دیدم و گفتم یا سیدی میخواهم که بیعت کنم
با مردے از طریقت شما تا استفسار کنم از وے تفصیل آن چه از شما اخذ کرده ام خبر کنند مرا از مردے که سر او را این معنی
باشد فرمودند که بیعت تو با امیر المومنین حضرت علی کرم الله وجهه خواهد بود بعد چند روز بواقعه دیدم که گویا در راهی میروم که
در آنجا هیچکس نیست الا آنکه آثار اقدام گذرندگان معاینه کرده شود پس دیدم مردی نشسته است در وسط قارعه طریق
از آن جا به سیدم بعد ازان وے بدست خود اشارت کرد بسوی من اسے منشرح خاطر شدم پس فرمود ای آهسته رو

من علی ام فرستاده است مرا رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم تا ببرم ترا نزدیک وی پس ہمراه آنجناب پویان پویان آمدیم
تا بجناب رسالت رسیدیم پس حضرت امیر دست مرا زیر دست خود نهادند و دست خود بدست حضرت رسالت دادند و
گفتند یا رسول اللہ ہذا ید ابی الرضا محمد پس بیعت کرد حضرت رسالت پناه با حضرت امیر دران محل و در خاطر من خطره خطور کرد
آنحضرت امیر بران مشرف شدند و فرمودند من ہمچنین وسیله بیعت میباشم در حق اولیا و اشارت و حقیقت بسوے
دست تو است بعد ازان تلقین اشغال و اذکار و اسرار نمودند پس آنهمه آسان گشت بر من و پیش ازین واقعه بذکر
قلبی و باہی مشغول بودم و میفرمودند که حضرت پیغامبر را علیہ من الصلوة اتمها ومن التحیات انمیها بخواب دیدم گویا متصل
ساختند مرا بذات مبارک خود بوجہی که متحد شدم بدان جناب و خود را عین آنحضرت یافتم و دران وقت کسی از آنحضرت سوال
کرد من اشارت فرمودند جوابے بروشن بیان کردم بعد ازان از من منفصل گشتند پیش ازین واقعه شوق رویۂ آنحضرت
در تمام منام بسیار داشتم چون این ایصال و اتحاد میسر آمد آن شوق مرتفع شد و آن التذاذ بسر آمد ✻

ذکر سیرت مرضیه و تصرفات و شرافات حضرت ایشان

جماعتے از یاران ذکر کردند که بادشاه عالمگیر چند بار درخواست کرد که حضرت ایشان را زیارت کند قبول نکردند و پیوسته
امرا و متمولان در نظر ایشان محقر مے بودند و ہیچ التفات بایشان و ہدایا ایشان نمیکردند الا بمبالغه تمام و اگر غربا
مخلصین چون کفش دوزان و طحانان و غیر ایشان چہار فلوس یا پنج فلوس ہدیه می آوردند بدست مبارک خود میگرفتند
باعتبار تمام نقل مستفیض معلوم شد که حضرت ایشان قوی العلم فصیح اللسان عظیم الورع وسیع المعرفة صبیح الوجه طویل القامة
ابیض اللون خفیف اللحیه لین الکلام بودند بعد نماز جمعه وعظ گفتندے و سه حدیث از بر خواندندے بنهایت ترتیل و
در وقت خواندن ہر ناحیه از نواحی مجلس توجه تمام میفرمودند و آن را بفارسی ترجمه مے نمودند بہمان تصریح و ترتیل بعد
ازان بہندی و آنچه مناسب آن احادیث می بود تقریرے کردند باعتدال نه بمبالغه و در اوّل حال از ہر علم درس میگفتند
و مردم بسیار بذوق تقریر ایشان جمع می آمدند و در آخر بجز دو سبق یکے از تفسیر بیضاوی و دیگر از مشکوة درس ایشان نبود
و اگر حال در توجه الی الله یا بیان معارف با خواص اصحاب میگذشت بوحدت وجود قایل بودند و دران باب تحقیقے عظیم
داشتند و در مجالس صحبت متعلقات کلام صوفیه را بسیار حل می فرمودند این فقیر از شیخ مسلم پهلتے شنیده است که اول حہم

خود اورنگ زیب بر ناحیه از نواحی مملکت کفار ستنامی غلبه کرده بودند و در مقابله آنها افواج مسلمین متعین شده و
بمقابله بجد کمال رسید و مشهور شد که هیچ یکی ازین فرق مقتول نمیشود و ازین معنی بر خاطر بادشاه و ارکان دولت
اضطرابی راه یافت بعض یاران درین باب استدعای دعا کردند حضرت ایشان دعا کردند که بقبول مقرون شد
بعد از ان اندک وقتی نه برآمده بود که فرمودند فتح مسلمین واقع شد و کفار بکلی منهزم و مستاصل گشتند یاران چون از خدمت
برخاستند در کوچه و بازار این خبر منتشر کردند رفته رفته باورنگ زیب رسید حیران ماند که منهیان تا هنوز خبر نیاورده‌اند این
افواه از کجا برآمد در تفحص افتاد آخر وی کسی بحضرت ایشان فرستاد حضرت بتفصیل بر آن واقعات مطلع ساختند بعد چندی
خبر بهمان وضع بی تفاوت بیامد نیز ذکر می کردند که یکبار بخاطر مبارک ایشان رسید که جامه خشن که تا یکدو سال
کفایت کند باید ساخت که این بورع و نفی خواطر اقرب است بمروی از اهل کشمیر این خدمت فرمودند وی جامه
پشمین بغایت خشن آورد حضرت ایشان آنرا یک شبانه روز پوشیدند بعد از ان نماز صبح گذارده بودند و مجلس سکوت
بود که تبسم کردند راوی سبب تبسم پرسید فرمودند حق سبحانه تعالی الهام فرستاد که مگر در خزانه ما قصوری هست که این
جامه اختیار کردی متکفل جمیع احوال شما مائیم میخواهیم که بناز و نعمت داریم این را نزع کنید عنقریب لباس لائق شما
میفرستیم آنرا برکشیدند و منتظر لباس موعود نشستند عنقریب عجوزه بر در ایشان آمد و استیذان دخول خواست
راوی را فرستادند که اگر جامه شال در شال که رنگش انیست و گلش این بگیرد و بگوید این قریه بقبول شده و اگر وضع
دیگر است رد کند موافق فرموده ایشان برآمد آنگاه او را پوشیدند و شکر بجا آوردند از ان باز لباس ایشان همین متنعمانه
بود نیز قصد ایشان نیز ذکر میکردند که در اوایل حال دو سه فاقه برآمد و هیچ ماکول میسر نشد در الوقت کسی از مخلصان
ایشان آمد و گفت طعام در خانه من حاضر است قدم رنجه فرمایند ایشان برخاستند و روانه شدند چون بخانه مخلص
رسیدند وی درون خانه رفت تا مستورات را یکسو کند در انمقام بر حضرت ایشان چهار پایه که در دروازه واستاده بود
بافتاد و ضربی قوی بر ایشان آمد مدهوش شدند بعد از افاقت زود بسوی خانه خود آمدند و گفتند این تنبیه است از خدا تعالی که
بلکه سعی و تلاش در امر معاش نباید کرد و منتظر کفالت حضرت او باید کرد من بعد بطریق ضیافت هم بخانه کسی نمیرفتند الا بضرورة و نیز
ذکر میکردند که حضرت ایشان اوایل روزی بعد مراقبه صبح برخاستند و در بنگ خانه رفته خاموش نشستند خواستند که کیفیت معهود عصمت حق تعالی ایشان
کند هرگاه بنگ فروش قدحی سوی ایشان آورد و کسی از اهل مجلس دستش میگرفت که این شخص را مده چند نوبت همین صورت واقع شد بعد از ان وقت

در آمد و خاطر ایشان مضطرب شد اما ضبط کرده نشسته ماندند امام مسجدی که در حوالی آن موضع بود چون وی نیز خبر بنگ از کتاب داشت برخاست و دست ایشان را محکم گرفت و هرچند ابا کردند ع

نگذاشت او کشان کشان بمسجد برد و آب وضو حاضر کرد و ایشان را امام ساخت ازان باز خاطر ایشان مطمئن شد
که این عفت و تقوی امریست معلوم که خواهی نخواهی ایشان را بران میدارند بغیر اختیار ایشان و نیز ذکر میکردند که
رستم اسد الله اهل بیلت را ایذا رسانیدند فصلی ازین قصه بخدمت حضرت ایشان عرض کردم و طلب نمودم که
عاقلخان را رقعه بنویسند تا خبر باو ایشان رسد بعد ازان روزے حضرت ایشان بعد از نماز اشراق متغیر شدند
و بجوش آمدند و گفتند که میخواهید که احوال شما بعاقلخان رسانم چرا نه احوال شما به بادشاه حقیقی رسانم بعد ازان توجه فرمودند
و بشارت هلاک آن هر دو شخص دادند راوی بد کسی پیش بادشاه رفت و آن هر دو بر محبوس شده ملتکر رفتند و عنقریب
مرض شدید گرفتار آمدند اولا رستم مریض شد و بمرد و بعد ازان اسد الله نیز مبتلا شد لشکرخان که مردے بود برادر وے گفت که
شما در حق فلانی دعا کنند ایشان گفتند حکم است که هر دو را دفن کنم عنقریب وے نیز هلاک شد این فقیر از شیخ مظفر رنگی
شنیده که یکبارے حزنے قوی بر من مستولی شد میگریستم و هائی هائی نعره میزدم حضرت ایشان فرمودند با خدا
تعالی طالبان خود را دو قسم کرده فرقه را از راه فرح و شادی خوانده و فرقه را از راه حزن و اندوه و این داشت ازلی
است از حضرت ایشان هرگز بکا و حزن و امثال اینها ظاهر نشد همیشه منبسط خاطر و شادان می بودند نیز ذکر مے
کردند که حضرت ایشان مے فرمودند که چون حضرت حق سبحانه از باطن سالک بزجر و تهدید متجلی شود و مواخذه بر هر قلیل
و کثیر از آداب نماید و طاقت تحمل آن نباشد با حادیث دنیا و طلب معاش مشغول باید شد که این آن عتاب را مے
نشاند و نیز ذکر میکردند که در اوائل چون من از رهتک بخدمت ایشان می آمدم تحفه نبات می آوردم ایشان
هرگز قبول نمیفرمودند که بیع و شرای روسا قری و قصبات بقانون شرعی نمے باشد بعد ازان آن رسم را موقوف
داشتم اما چیزے بدست اطفال ایشان میدادم قدرے نبات برسم هدیه و در آخر یکبار بخدمت ایشان می آمدم
دو کوزه نبات بدست اطفال ایشان دادم اطفال آنرا بخدمت حضرت ایشان بردند قدرے ازان ترتیب
کردند و تناول فرمودند و بعد ازان روزی بمن متوجه شده گفتند نبات شما را تناول کردیم و دست بر داشتند و لطف
نف زود یعنی ازان همه توجهات زایده در گذشتم حالا آنچه ظاهر شرع فرمایند اقتدا مے نمائیم و نیز ذکر میکردند که در
واقعه ورگ و اس چون نواحی رهتک بجهت تاراج گشته همه قبائل را بدهلی آوردم و در آن وقت همه روستائیان چون
سباع شده بودند و با کثرت قبائل و نسوان و اسباب و اقمشه با ما جگرداری جز من دیگر نبود بر خلاف تشویع از

فضن رلما مون آمدیم الا اینجا که روستائیان جمع شدند و خواستند که دست درازی کنند تیر را از بزه راست کردم و بر
ایشان حمله بو کردم هزیمت خوردند و بعضی جیبه یا عریشه نهان شدند۔ چون بخدمت ایشان رسیدم تلقی به بشاشت
کردند و فرمودند ما درین سفر با شما بودیم و معاونت و محافظت میکردیم ندیدی که چون روستائیان دست
درازی خواستند و تو تنها بودی مقاومت ایشان نمی‌توانستی کردن فلان بوزر ایشان زدم تا هزیمت خوردند و عقب
عریشی پنهان شدند و نیز ذکر میکردند که بسیار بود که مردمان از مسائل واضحه سوال میکردند و حضرت ایشان
پشیمان خود را می‌یافتند و درین فکر می افتادند و پس از دیر جواب تقریر میکردند کسی از اصحاب سر این سوال کرد
فرمودند چون ایشان سوال میکنند جواب لا تعد و لا تحصی حاضر میشود و خود را برمن عرض میکنند فکر میکنم که این قسم سائل کدام
جواب است و نیز ذکر میکردند که حضرت ایشان چون میخواستند که در مسجد داخل شوند۔ نزدیک مسجد می استادند
و قدم چپ از نعل بر آورده بر روی آن میگذاشتند بعد از آن قدم راست در مسجد می نهادند کاتب حروف گوید مقصود
ازین صورت این بود که عمل بهر دو حدیث واقع شود حدیث لیکن الیمنی اولهما تنعل و آخرهما تنزع و حدیث کان
النبی صلی الله علیه وسلم یحب التیامن فی شانه کله و این از عجیب رعایت سنت و احتیاط است و نیز ذکر
میکردند که چون بحضرت ایشان پیوستم و بجانب من متوجه شدند فتح توحید دست داد و دران ایام سه روز کما بیش
علم انا در نظر شهید منکشف شد و بظاهر مطلق پیوست حضرت ایشان بشیخ عبدالحفیظ اشارت فرمودند که متفقد حال
من باشند و در حجره مقید کنند گاهی دران ایام میگفتم اگر خواهم عالمی را نابود کنم و اگر خواهم میرانم و اگر خواهم زنده کنم و حضرت ایشان نهایت تامل مینمودند
میفرمودند ادب به نسبت کسی که این حال وارد همین است۔ چون اتفاق واقع شد حضرت ایشان این بیت
هندی برسبیل مثل برخواندند دوهره کنبهار ن سون تیه کر کهاند باه نسگه ۰ باه مچه چربی زند ایا ناچه جڑهی کلنک
و نیز ذکر میکردند که جماعتی از اهل رهتک تقریبی در دهلی آمدند روزی بهیئت اجتماعیه خواستند که بزیارت حضرت
ایشان رسند در راه یکی بعض مناقب و کرامات حضرت ایشان ذکر کرد دیگری گفت این قسم مردم بسیار نقل
میکنند لیکن تا بچشم خود نه بینیم تصدیق نمیکنیم و این بیت هندی بطور مثل برخواند دوهره جب لگ نه دیکهوں اپنی نینا
تب لگ نه پتیجوں گرو کے بینا ۰ و گفت امروز باید که مرا بتخصیص نان و حلوا دهند چون رسیدند و ملاقات دریافتند
حضرت ایشان به برکت تفقد و تلطف بجا آوردند چنانکه عادت شریف ایشان بود و بعد از آن از خانه نان و حلوا طلبیدند

واشارت بایں شخص کردند که نصیب خاص اوست این لفظ بزبان آوردند ؎ جب لگ نہ دیکھوں الخ
این فقیر از سید عمر حصاری شنیده که روزے حضرت ایشان چادری بلیح رنگ پوشیده بودند و بر پوست آهو نشسته
نشسته بخاطرم آن چادر و آن پوست مرغوب افتاد و در غذا عنبه تفحص و تجسس مثل آن خطور میکرد هر چند نفی میکردم
منتفی نمیشد حضرت ایشان چون از مجلس برخاستند مرا فرمودند بنشین با تو کارے میداریم بماند که بران
واغی بود از تیر نہی آن را بدست خود نشستند و چادر و پوست آهو هر دو را ته کرده بدست خود آورده بمن
عنایت فرمودند و گفتند امثال این خطرات را در حضور اولیاء بخود راه نباید داد و نیز ذکرے کردند که روزے
حضرت ایشان و شیخ عبدالاحد یکجا نشسته بودند دران محل شیخ عبدالاحد پرسیدند که در حق فلان چه میفرمائید
فرمودند فرشته را دیدم که با یکدیگر مناظره مے کردند یکے گفت فلان دل صاحب و پاکیزه دارد و دیگر گفت
وے موافق شرع نیست بچکارے آید کاتب حروف گوید این شخص عزیزے بود معتقد بسیاری از اهل زمان و بر
زبان وی نهرل بسیار میگذشت این فقیر از گلشن شاه شنیده که روزے در اوائل شورش طلب روی خود را سیاه کرده
بودم و در کوچه و بازارها میگردیدم چون بمحله فیروز آباد رسیدم دیدم که حضرت ایشان نشسته اند بخدمت ایشان
رفتم و در صف النعال نشستم دران وقت با یکی از حاضران خطاب کرده فرمودند مردم را چه شده است که باین
قسم خطرها رسوائی اختیار میکنند و بیر و هم می نمایند که برائے خدا میکنیم و در خدمت اولیاء می آیند و نمی ترسند که مبادا
خاطر شان برایں طائفه روشن است آنگاه بمن متوجه شدند و فرمودند حالا برو ندامت تمام در من اثر کرد و بقهر آن
نظر آنت خود متنبه شدم استماع افتاد که حضرت ایشان را صغر سن چون در مهد می خوابانیدند کسی از من متصدی
تحریک مهد ایشان میشد مردم چونکه مهد را می دیدند که متحرک است و نزدیک وے کسی نیست تعجبها میکردند و
نیز استماع افتاد که مردے از جن نامش عبدالله از حضرت ایشان علوم می آموخت و معارف استماع می
کرد حضرت ایشان میفرمودند که پیش من مے آید جمیع احوال و افعال وی بر من منکشف میگردد یک بار
منکری پیش من آمد و انکار مشائخ اظهار کرد و از گفتم لمے سگ تو ایشان را چه دانی وے بغضب شمشیر خود گرفت
و خواست که بر من حمله کند بروی تصرفے قهرے کردم آتشی و بدنزدیک بود که سوخته گردد توبه کرد و الحاح تمام
نمود از آن مهلکه خلاص کردم و نیز استماع افتاد که در مسجد جنازه زنے را آوردند تا بر وے نماز گذارند +

حضرت ایشان فرمودند روح این زن مفارقت نکرده است و درین صورت نماز بروی جایز نیست و اگر
درثنائش مبالغه کردند که یقین مرده است حضرت ایشان فرمودند که نمرده است و در آخر امر آن جنازه کشادند در وی رمق
روح بود و او را باز بردند بعد یک روز بمرد و نیز استماع افتاد که مردی از خادمان حضرت ایشان بفعلی منکر مرتکب بود
حضرت ایشان در مجالس متعدده او را بر شناعت فعل او برمز و ایما تنبیه کردند وی متنبه نشد و از آن فعل ممتنع نگشت
بعد از آن حضرت ایشان او را در خلوتی طلبیدند و گفتند ترا بارها بتعریض تنبیه ساختم متنبه نشدی گمان می بری که
افعال ترا نمی دانم بخدا اگر موری در زیر ترین زمین باشد و در خاطر او سنوحه خطور کند من نود و نه خطره را میدانم و
حق سبحانه بتمام مایه عالم است پس آن شخص توبه کرد حضرت ایشان میفرمودند که روزی صائم بودم پس غلبه
کرد بر من جوع و عطش و حاصل شد مرا غیبتی و استغراقی در ذکر پس در واقعه دیدم که مردی کاسه شیر میدهد پس
خوردم آن را و چون متنبه شدم قطرات شیر را یافتم که از دهان من بیرون می آید ترسیدم که روزه من تباه شده
در دل الهامی در داوند که این غذا بجهت تشبیه خدای تعالی بوده است بغیر اختیار تو داز عالم مثال بوده است نه از
عالم شهادت روزه از این نمی شکند حافظ عنایت الله حکایت کرد که مردی تحصیل کرده بود و مجادله و مذاکره شغفی
تمام داشت روزی مرا گفت هیچکس را از فضلاء این بلد ندیدم مگر که بروی غالب آمدم گفتم گاهی حاضر شده بمجلس
شیخ ابوالرضا محمد و زیارت کرده ایشان را گفت شنیده ام که ایشان عوام را از تفسیر حسینی وعظ و تذکیر میکنند و ایشان را
فضیلت نیست گفتم چنین مگو ایشان را زیارت کن تا کمال علم و حال ایشان معلوم کنی در جمعه آینده در مجلس وعظ
درآمد و در دل او خلجان کرد که مناظره نماید حضرت ایشان بر خطره او مشرف شدند و روی تاثیر کردند و علم وی
سلب نمودند چنانکه هیچ قاعده از صرف و نحو بر حافظه او نماند تا بدیگر علوم چه رسد و از فهم کلام عاجز شد دانست که
این حالت بتصرف حضرت ایشان واقع شده است ندامت کرد و توبه نمود و بحسب باطن بجناب ایشان تضرع کرد
حضرت ایشان او را علم او دادند و بحال اول باز آوردند پس اظهار نیازمندی کرد فرمودند که من عالم نیستم
تذکیر میکنم عوام را از تفسیر حسینی در نیازمندی زیاده کرد و گفت توبه کردم از قول و اعتقاد خود و میخواهم که بشما بیعت
کنم حضرت ایشان بیعت او را قبول نفرمودند و گفتند الواح منقشه بکار نمی آیند رحمت الله گفتش و در حکایت
میکرد که حضرت ایشان در ان ولا که در مسجد نشسته بودند و من در مقابله ایشان زیر درختی ایستاده بحضور حضرت

ایشان گفت که بایزید بسطامی در بعض احیان نظر میکردند بسوی کسی وی بیمیرد از قوت جذب حضرت نظر شیخ
آن امروز ما خلخله شیوخ بسیار می شنودم و در هیچکس قوت باطن باین مثابه نمی یابم حضرت ایشان را غیرت آمد فرمودند
بایزید جذب ارواح میکردند و روانها میکردند و دل ما رسول الله صلی الله علیه وسلم بر خلاف آن خود تربیت فرموده
است و آن قوت داده که اگر خواهم جذب کنم روح کسی را و اگر خواهم رد کنم او را آنگاه حضرت ایشان بسوی
من نظر کردند و روح مرا جذب فرمودند بزمین افتادم و مردم و هیچ شعور این عالم مرا نماند الا آنکه خود را غریق در بحر عظیم
می یافتم پس بطرف سائل متوجه شدند که این راچین مرده است یا زنده تامل کرد و گفت مرده است فرمودند اگر
خواهی مرده گذارم و اگر خواهی زنده کنم گفت اگر زنده شود کمال رحمت است حضرت ایشان دیگر باره توجه کردند
پس زنده شدم و بایستادم حاضران همه از قوت حال حضرت ایشان متعجب شدند جماعتے از یاران حضرت
ایشان ذکر کردند که در مجلس صحبت حضرت ایشان از مسائل تصوف بزبان نمی پرسیدیم مگر اندکی سوال بقلوب
و خواطر بود چون در دل شخصی شبهه خدشه میکرد متشرف میشدند و جواب میدادند بعد ازان اگر در دل او خدشه
دیگر آمد ثانیا جواب میفرمودند و هکذا تا آنکه خاطر سائل مطمئن میشد۔ شنیده شد که محمد عاشق استفاده از ملا یعقوب
و از جناب حضرت ایشان هر دو کرده بود و در مسئله توحید تردد داشت سخن ملا را بحضرت ایشان عرض رسانید
و بالعکس چون این معامله امتداد یافت روزے ملا یعقوب گفت میروم و با ایشان بالمشافه مذاکره میکنم و قول
این مسئله می نمایم در حضور حضرت ایشان آمد و ساکت ماند و هیچ نگفت۔ چون از مجلس برخواست او را از سبب
سکوت پرسیدند گفت چون در حضور ایشان رفتم همه علوم من مسلوب گشت الف با تا هم نمی توانستم خواند۔

ذکر ملفوظات متفرقات حضرت ایشان

نے فرمودند که در مجلس ذکر بودم آنجا دیدم که حضرت پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم بر پهلوے من نشسته اند
چون چشم کشادم هیچ محسوس نشد و سر درین صورت آن بود که این مشاهده در عالم مثال بوده است و بچشم
نگریستن بعالم شهادت تعلق دارد میفرمودند رؤیة حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم در حالات مختلفه بسبب
اختلاف احوال بیننده است و آنحضرت بمنزله مرآت اند هر کس در آئینه روئے خود را مے بیند و لهذا مبتدی

آنحضرت را مرئی دید گویا از این کس شمازی می‌شنوند و در همان ساعت شیخ کشتی در صورت جوان در نهایت فرح
مشاهده کرد و همچنین مشاهده حضرت حق سبحانه که او را فی حد ذاته عروج و نزول و تقیید نیست بل او سبحانه همچنان
است که بود این کس در واقعه یا منام متقید بصورتی و هیئتی مشاهده میکند پس گمان می‌برد که مرتبت مقید است
نه نه مرتبت بحال خود است و هر تقییدی که هست از جهت رائی است روزی فرمودند که شیخ اکبر محی الدین
محمد بن العربی قدس سره را درین چهار شب متواتر بخواب دیدم و بر مقامات عجیبه و معارف غریبه ایشان مطلع
شدم و در آن محل از ایشان شنیدم که حق را سبحانه باعتبار کهاتره ذات او یعنی صرافت ذات او اسمی است و آن
کهیهار است میفرمودند که این اسم را قبل این واقعه هیچ جا نشنیده بودم کاتب حروف گوید که بمعنی عربیه
آمده است و قری اما الیتیم فلا تکهر و فی الحدیث فوالله ما کهرنی ولا ضربنی و مرجع قهر ازاله مظاهر و
رفع تنزل است پس ازین جهت کهر ذات لازم صرافت وی آمد و اطلاق این لفظ بر وی صحیح شد و استعمال
صیغه کهاره بجهت حمل وی است بر لفظ صرافت والله اعلم میفرمودند روزی بقرائت و دعا مشغول بودم ناگاه مردی
را دیدم که بر در دروازه ایستاده و قفا بسوی من کرده متحیر شدم در سر من ندا کردند که این فرشته است که محافظت
میکند برای تو نتیجه آنچه میخوانی کاتب حروف گوید گویا قفا بسوی ایشان برای آن کرد که عالم ملکوت را روی
بجانب دیگر است و ناسوت را روی بجانب دیگر هم می فرمودند در لوح نوشته دیدم قال رسول الله صلی الله
علیه وسلم حسنات الابرار سیات المقربین کاتب حروف گوید یعنی اگرچه بسیاری از علماء محدثین گفته اند که این
حدیث نیست قول سلف است میفرمودند که ایمان را حدی معلوم است که چون بدان حد رسد هرگز مسلوب نشود
و همچنین اعمال را حدی مقرر است که چون بدان حد رسند مردود نگردند و آن حد ایمان آنست که ظاهر شود در سینه
مومن نور محسوس آنگاه فرمودند که شبی در سینه خود نوری دیدم مشابه چراغ روشن پس دیدم بدان نور همه اثاث
بیت و اطراف خانه را و الهام کرد خدا تعالی مرا که ادنی ایمانی که مقبول است نزدیک من مثل این نور است
سبب نیم کلم از آنکه بعضی از حجب غلیظه مرتفع شد بدین قدر کاتب حروف گوید نور ایمان عبارت از نور
طهارت و نور طاعات است چنانکه در موضع آن بیان کرده ایم و میفرمودند یکبار بواقعه دیدم که پای راست
مرا بپای شیخ بایزید بسطامی بسته اند و پای چپ مرا بپای سید الطائفه جنید بغدادی پس نظر کردم -

شیخ بسطامی دیافتم و او را در غیبت تمام و نظر کردم شیخ جنید دیافتم و او را در اوقات و من در میان هر دو بودم
کاتب حروف گوید این واقعه دلالت میکند بر تمام راه جذب و سلوک هر دو زیرا که شیخ بایزید بسطامی از اهل سکر
است و شیخ جنید از اهل صحو سکر را با جذب خویشی است و صحو را با سلوک میفرمودند یکبار متوجه شدم بسوی اسماء
و صفات خود پس یافتم اکثر از نود و نه نام نیک بشگافتم زیاده از چهار هزار یافتم تفحص تمام کردم نامحصور یافتم
پس مر زانحالت دیدم نفس خود را که پیدا می کنم عالم را و اهلاک میکنم و امثال این حالات اهل ولایت کبری را
بسیاری میباشند کاتب حروف گوید سببش آنست که وجود جامع جمیع استعدادات است هر که نقطه وجود وی را متسقط تدبیر کلی که مقتضای طبیعت کلیه مدبره
نامی الکون است و در غیر روشن شده از زبان آن نقطه و آن تدبیر همی گوید و بآن حاسه همین می بینید والله اعلم می فرمودند
بست سال است که من نخفته ام دراز میکشم و چادر بر خود مے اندازم مردم می دانند که در خواب رفته ام کاتب
حروف گوید تاویل این سخن آنست که خواب عرفی غفلت و ذهول است و از ایشان بمعنی مرتفع شده میفرمودند
نجات در تقلید انبیا است علیهم السلام در عقائد بغیر زیادت و نقصان چنانکه مذهب قدمار اهل سنت است
مگر آنکه بصاحب کشفی برخورد و وی بتفصیل و تحقیق آن عقائد متنبه سازد میفرمودند محققان متکلمین از متابعت
حقیقت ممکن با حقیقت واجب معنی اراده میکنند که آن را با تحقیقات صوفیه نزاعی نیست و اگر نیک بشگافی
در میان محققین متکلمان و صوفیه نزاعی نیست مگر اندکے و کلام قدمار اهل کلام را ممکن است که حمل کرده شود بر
مراد صوفیه کاتب حروف گوید علوم صوفیه مشتمل است بر دقائق جمع و فرق و علوم متکلمان مقتصر است بر فرق
این را مخالفت نتوان گفت بلکه اقتصار است بر بعض دون بعض والله اعلم میفرمودند از اعتقاد توحید که بوجدان
یقینی و برهان قطعی ثابت است اعراض نتوان کرد برای اختلاف اهل شبهات ظنیه و ترددات اینها که ناشی از
عدم فهم و عدم تدبیر است میفرمودند تهذیب اخلاق و خروج از صفات ذمیمه اگر فرشته گردد هیچ کمال نیست
یعنی نسبت بکمال ولایت خاصه خدا تعالی از ملائکه نقل میفرمایند و ما منا الا له مقام معلوم آری این مرد مورد عنایات
الهیه و مصدر خوارق که از جنس کرامات اند شده است زیرا که اینها صادر میشوند بسبب انوار طاعات و بر آمدن
از ذمائم صفات لیکن داخل در طریقه ولایت بحقیقة نشده است هنوز بخود مشغول است پس چگونه شمرده شود
صاحب صفات ذمیمه از داخلان این طریق کاتب حروف گوید قوله و ما منا الا له مقام معلوم یعنی

مقامات ملائکه معلوم المقام دیرانده و مقام صاحب ولایت خاصه که بتشرف تجلی ذات مشرف شده حدی و حصاری ندارد
و علوشان نتوان گفت پیغمبر میفرمودند احسن ریاضات توسط است در اکل و شرب و نوم توجه با آنکه ملکه گردد میفرمودند
چون حضور در دل جا گرفت دیگر سخن گفتن و امثال این زایل نمیگردد آری اگر مشغول شود بتعلیم و تعلم علوم دقیقه حجابی
خفیف واقع میشود آنگاه فرمودند آنرا که حضور ملکه شده بمثابه بصارت در بصر هیچ چیز حجاب نیست پیغمبر میفرمودند شاید
وجه تسمیه شیخ یاقوت حبشی بعرشی آنست که از ارض و سموات و حدوث و امکان گذشته بعرش وحدت پیوسته بود
الا استغراق و متوجه بودن دل بعرش و ایما به هیچ کمال نیست اول قدم بصوفی تجاوز از جمیع ما عدا است عرش و ما فیه کاتب حروف گوید
میتواند بود که نسبت شیخ یاقوت بعرش از جهت آن باشد که مبلغ علم وی یا مطمح همت وی عرش است تا منافی کمال وی باشد بلکه تا معنی کرده
شد از تجلی ذات بهم آمده بعرش بجهت مناسبتی که وی در مظهریت تامه لطیفه بتعبیر شامل والله اعلم پیغمبر میفرمودند در بیان معنی بیت مشهور ؎ اگر تو پاس میداری پاس انفاس
بسلطانی رسانندت ازین پاس ؎ یعنی سالک را باید که هیچ نفس از توجه بجناب احدیت و وحدت صرف فارغ ازوی برنیاید
و این سیر میآید بآنکه در میدان توحید با فکرت نشیند تا فانی شود از حجب امکانیه و باقی گردد بحق سبحانه آنگاه بادشاه
گردد و مقصود نفی غیریت متوهمه است ولیس باستغراق سالک در بحر وحدت صورتش نبندد و پیغمبر میفرمودند بعضی مشایخ
گویند اهم امور شهود معیت حق است با مظاهر و ایما بآنکه تصور کند که حقیقت وجود باری تعالی او از صفت تقید و اطلاق
متمثل شده حقیقت باین صور متکثره و این نزدیک من اعتباری ندارد و اهم امور رفع حجب است بتوجه بسوی شمس احدیت
از حیثیت طلوع او در کوه تعین سالک از اینجا خود بخود سرایت وی در همه چیز منکشف خواهد شد آری چون سالک
ملول شود ازین توجه باکی نیست که مطالعه معیت حق با مظاهر کند بانیطور که نوری بسیط ملاحظه نماید که قبل کل شیء است
و از خرابا و تمثلات تجاوز نماید بحقیقت متمثله کاتب حروف گوید و پیدا شدن شمس احدیه از کوه انا سفر حجب است و شهود معیت
حق با مظاهر نسبتی است از نسبتهای سلوک پیغمبر میفرمودند جنگ کردن و رضا و غضب و سایر اوصاف بشریه هم
از امتزاج بعض قوی با بعض منجر در سلوک مراتب ولایت مهم زیرا است و ارسال رسل و تکلیف منتهی برین ثابت
گفته که عارف چیزی تلخ و بد بو را بلذت تمام میخورد بسبب آنکه در آن وقت از بعض قوی خلاص یافته بود کاتب
حروف گوید مراد از قوی استعداد اعیان انواع و افراد است مثلاً صورت نوعیه انسان نطق داشتن و استوای قامت و ظهور بشره
باقتضا میکند و صورت نوعیه فرس صهال و اعوجاج قامت و اشعریه بشره و علی هذا القیاس پیغمبر میفرمودند خلاص از حجب امکانیه و آثار

متوهمه اول مرتبهٔ عرفان است و باین حالت اشارت کرد آنکه گفت الصوفی هو الله چون ممکن گرد امکان برفشاند بحر بواجب
در و چیزیست که ماند میفرمودند حضرت وجود تجلی کرده است در هر چیز حسب استعداد آن مظهر هر چه از سمع و بصر و سایر صفات
ظاهر شود متعدد از استعداد اوست اینجا مبتدی چون نظر بغیر خود میکند در وحدت متردد میگردد و چون از ظلال اسماء و صفات
بر آمد همه اختراقات و تجلیات مرتفع میشوند آنکه محجوب نیست حقیقت وجود را بغیر اعتبار قوی توان دانست میفرمودند
بصارت بصر اثریست از بصیرت روح لیکن متقید شده است بجهت و مسافت خاص که نه غایت قرب و نه
غایت بعد است در رنگ کسی که شیشه سبز بر چشم خود نهد و همه چیز را سبز بیند چون بصیرت و معرفت قوت یافت
بصارت تابع او شود و حکم او گیرد از این رو تقید بجهت و غیر آن مرتفع میگردد میفرمودند معتزله و شیعه رویت را
انکار میکنند زیرا که مقتضی جهت است و انکشاف اتم برفع حجب اثبات میکنند و اهل سنت اثبات رویت میکنند
بلاکیف و جهت و آن عین انکشاف اتم است پس نزاع لفظی است میفرمودند اهل الله را حاصل میشود در دنیا
آنچه دیگران را در روز قیامت خواهد بود پس می بینند ذات منزه از اشکال برؤیه آخرویه کالبرق الخاطف بعضے را
و زیاده ازین بعضے دیگر را و باشد بعض کمل را حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه میفرمایند لم اعبد ربا لم اره میفرمودند
دخول در سلسلهٔ اولیا و طریقهٔ ایشان عبارت از عمل کردن و قبول نمودن است مر ریاضات و مشارب این قوم
هر که چنین نیست او را داخل نتوان گفت اگرچه بظاهر ارتباطی پیدا کرد میفرمودند عرفا را تجلی ذاتی است
و الا محتاج سلاطین نمیشدند برای اغراض خود و اغراض اخوان و اولاد خود کاتب حروف گوید تجلی ذات گاهی بر توابع و متعلقات
وی نیز اطلاق کرده میشود پس اینجا مراد انکشاف کمال تدبیر است و ظهور قهر ذات باعتبار تدبیر بر اسباب سماویه و ارضیه تا
داند که حق سبحانه هر چه میخواهد در هر چیز که میخواهد ظاهر میفرماید بغیر خرم سببے از اسباب و این دانستن توکل می بخشد والله اعلم
میفرمودند از اعظم موانع وصول تعصب است در معنی قول صوفیه که تا قبله توجه یکی نشود افاده و استفاده صورت
نگیرد میفرمودند معنی توحید توجه آنست که اخذ از یک جانب باشد و التفات بغیر نکند اگرچه غوث و قطب باشد نه آنکه تخمین اعتقاد
افضلیت او بر کل کند میفرمودند عارف را نباید که مرید عارف دیگر را بخود مائل کند و توجه او بشیخ او شود اند و اگر الحاح کند
نیز باید که تفویض کند او را بشیخ او و اما اگر شیخ او بمیرد یا در شهر دیگر رفت باکی نیست میفرمودند طعن در اصحاب پیغمبر صلی
الله علیه و سلم و انکار ایشان از ائمهٔ اهل بیت ثابت نشده بر ایشان افتراست در توجیه قول ابن عبد البر که بجواز تفضیل

لبعض تابعین و من بعدهم بر بعضے اصحاب رضی الله عنهم و بحدیث ان خیرکم منکم الخ تمسک کرده میفرمودند انتفاع بصحبت روحانیه
اکثر است از انتفاع بصحبت جسمانیه کاتب حروف گوید یعنے ابن عمامه نیز از اصحاب اند و صحبت ایشان روحانیه است
و آن موثر تر است والله اعلم میفرمودند در محفلے عظیم از علماء و عرفا مسئله وحدت وجود اثبات کردم و بعبارات
عقائد متکلمین تمسک نمودم و دلائل عقلیه و نقلیه بیان کردم اما لفظ وحدت وجود ذکر نکردم همه قبول کردند یعنے اهل رسوم
تعصب ایشان بالفاظ بیشتر است میفرمودند تعلیم رسائل توحید بے ریاضت یا انجذاب نفع نمیدهد در رنگ
تعلیم رسائل خط بے مشق یا رسائل رمی بے تیر انداختن اری گاهے اشتغال باین رسائل موید و مقوی مطلوب میشود
میفرمودند همه از منه نزدیک من بمنزله آن واحد است و نیز میفرمودند که روزی میخواستم که وضو کنم در همان حال قدرے
نغنودم بعد از آن در دل من در آوردند که این مدت نصد هزار سال است کاتب حروف گوید یافتن از منه متطاوله بمنزله آن
واحد ناشی است از استغراق فنا و حقیقی که فوق زمان است یا علم زمان یافتن یک ساعت را زمان طویل ناشی از آنست
که زمان مقدار حرکت را گویند و در عالم مثال هیچ حرکت نیست الا اسرع از آن حرکتی هست اگرچه در خارج آن حرکات
ظاهر نشوند پس گاهے منکشف میگردد مقدار اسرع از حرکات مالوفه و بقیاس آن از منه متطاوله منتج میگردند والعلم
عند الله میفرمودند اگر تعجب منکرے را بینی بدان که وے مخالف امر الهی نیست لیکن تذکیر کن او را فان الذکری
تنفع المؤمنین ای فلا تبین شاید که قول نفع رساند یکی را از صدها چون بموافق امر الهی افتد در رنگ آنکه نفیر کسے
بکشد دعوی او را در هر کوچه و بازار بآواز بلند مے خواند اگرچه نفیر کرده در مقامی خاص است و مخبر او نیز یکے است از
هزاران کاتب حروف گوید عالم همه باز بسته است بلطائف الهی وجوب اگر فاسق است فسقش نیز واجب است و اگر صالح
است صلاحیتش هم واجب و واجب بالغیر از لابد است از علت تامه و ارشاد مرشد جزو علت تامه صلاح اکثر نفوس است پس
تدبیر کلی مقتضیے بعثت رسل و انزال کتب شد چنانچه مقتضے وجود سائر اسباب گشت فقد بر در باب آنکه بعضے محروم قسمت
حضور وا مانده و تشریع نیستند میفرمودند چون کسی را ذوق مشاهده حاصل شد هیچ معصیت زایل نشود چنانکه شیرینی
لذیذ است نزدیک صالح و فاجر و حفظ از معاصی عنایت حضرت حق فضل وی است میفرمودند شیخ بایزید یعنی یکی از
معاصران حضرت ایشان بمن گفت اینک خدا را بچشم سر می بینم گفتم شیخا تو کیستی که او را بینی گفت از دوست دوست
خدا باید گفتم لیس کمثلش کیست نخبش ساکت شد که مرد منصف بود میفرمودند مرد حالی که دنیا بار سوخته میشود و شمشیر کشته مے گردد

از جهت غلبهٔ عناصر بر روح و در نشاءِ آخرویه کار برعکس این است که جز یا مؤمن فان نورک اطفأ لهبی لیکن این حال اهل کمال
است که حجب امکانیه از ایشان مرتفع شده می‌فرمودند فاضلی از صوفی سوال کرد که صوفیان این همه ریاضات
و مجاهدات چرا می کنند گفت اگر ترا گویند که اگر چنین و چنین مشقت کنی سلطنت یابی یا بادشاه سنجر تو شود و پیش تو آید
این همه متاعب و مشاق بر تو گوارا باشند یا نه گفت آری هر کسی این کارها بکند و منت بر جان خود نهد صوفی گفت
بسبب ریاضات حضرت حق با عظمت الوهیت در خانهٔ قلوب ایشان می آید کاتب حروف گوید در دل آمدن حق کنایت
است از تقابل بصورة الیه و احاطهٔ شعشعان نقطهٔ وجود است از تقاطع نفس ناطقه سالک می فرمودند تاویل شطح عین القضات
همدانی ؎ ای پسر لا اله الا الله ٭ خود در شرک خفی است آئینه دار ٭ چیست شرک جلی رسول الله ٭ خویشتن را
ازین دو شرک برآر ٭ می‌فرمودند لا اله الا الله لا معبود غیر الله است و لابد معبود را عابدے باید و این مقتضی اثنینیت
است که اصل شرک باشد و خفاء او از آن است که عابد در عبادت مذکور نیست و معنی محمد رسول الله آنست که خدا تعالی
آنحضرت را بخلق فرستاده است و بیشک مضاف غیر مضاف الیه باشد و این شرک جلی است و چون بحقیقت
وحدت رسیدی و غیریت تعینات را اعتباری دانستی و رسولِ خدا را مظهر مرسل دیدی ازین انواع شرک خلاص شدی
می‌فرمودند که وجود عالم مستلزم عدم واجب است از آنکه واجب بر تقدیر وجود عالم یا خارج عالم است پس محدود
باشد و محدود واجب نبود یا داخل عالم پس حلول لازم آید و حق عز و جل از حلول منزه است و همچنین عدم ممکنات
من جمیع الوجوه ضروری البطلان است پس متعین شد که گوئیم عالم عبارت از تعینات اعتباریه است مر حقیقت
وجود را بعبارت دیگر گوئیم وے معدوم است بذات خود است بغیر که قیوم وی است در بیان معنی کلام شیخ اکبر
که در باب حادی و ستین بعد المائة از فتوحات مکیه می‌فرمایند لا من العالم من الله می‌فرمودند وجود عالم در مرتبه وهم است
و حق تعالی وجود صرف است عارفی گفته الوجود فی الکل ساری و التعینات امور اعتباریه پس عالم دورترین اشیا
است از حق عز و جل زیرا که موجود حقیقی و موهوم صرف با هم تضاد دارند و در میان ایشان جامعی نیست و در رنگ آنکه گویند
سراب دورترین اشیا است از بحر زیرا که سراب بسبب لمعان نور شمس بصورهٔ بحر برآمده حال آنکه بحقیقت در میان ایشان
تباین کلی است همچنان شمس احدیت بر عالم تافت و عالم بصورت موجود برآمد و او را نسبتی با بحر ذات پیدا شد حال آنکه
در حد ذات خود معدوم محض است در بیان معنی کلام شیخ اکبر ما فی احد من الله شیئا می‌فرمودند نزدیک اکابر این

تحقیق متقرر شد که غیر حق سبحانه موجود نیست ؎ کجا غیر کو غیر کو نقش غیر ❊ سوی الله والله ما فی الوجود ❊ ولفظ فی بر
حلول دلالت کند وی سبحانه ظاهر است و مظاهر شیونات وی پس چگونه حلول کند ذات او و صفات او در غیر یا متعلق
شود بغیر یا بظرفیت و آن مستلزم اثنینیت است پس نیست چیزی از خدا در غیر او چنانکه نیست چیزی از غیر او در او
و هم چنان است محمل قول ایشان لیس فی ذاته سواه ولا ذاته فی سواه پس ظاهر شد که این هر دو عبارت با
وحدت وجود تنافی ندارند میفرمودند بعض عرفا گفته اند که متجلی شد قرآن برای من بصورت بحر و آیات او بصورت
امواج پس توقف کردم نزدیک آیتی و آنجا یافتم از معانی بطونیه آن قدر که نهایت ندارد و در دل من در داوند که این
است قرآنی که بر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم نازل شده بود پس دانستم عظمت قرآن را و ولی از اولیاء الله متوجه می
شود بسوی حق عز و جل برای طلب چیزی بعضی مردم پس الهام کرده میشود یک آیه یا دو آیه از قرآن بر حسب مطلوب او
میفرمودند چون حضرت وجود متجلی شد بصور امکانیه صفات واجبیه در حجب امکانیه مختفی گشتند بلسان اختفا حرفت
منحرف که گاهے سکر نخورده باشد چون ناگاه سکر خورد کاتب حروف گوید یعنی در مظاهر ممکنه وجود متجلی است و صفات
کامله یافته نمی گردد بسبب تنزل بحسب آن نشاء در تحقیق قول بعضی صوفیه یا بعد المقام الذی وصلناه مقام و قول
بعضے آخر که فوق کل مقام مقام بالاتناهی میفرمودند قول اول صادق است بنسبت اهل شهود مثل شیخ بسطامی اذ لیس
وراء عبادان قریة والی ربک المنتهی و قائل ثانی اگر اراده کرده است سیر در مظاهر اسماء چون ملائکه و عالم مثال و ارواح و
غیر آنها مسلم است لیکن این کمال نیست و عارف بعد وصول بذات متوجه بسوی آنها نمیشود الا ما شاء الله و لفظ مقام بروی
مطلق نیست مگر بتسامح و اگر اراده کرده است که بعد وصول بذات مقامات غیر متناهیه در نفس الامر اند پس این ظلم صریح است
در بیان معنی بیت شیخ فرید عطار ؎ عشق را با کافری خویشی بود ❊ کافری را مغز درویشی بود ❊ میفرمودند معنی کفر
استتار نسب و اضافات است در توجیه قول شیخ ابوبکر واسطی و شیخ ابو سعید خراز که اکثر العارفین حتی ابی یزید ما توافی الوهم
والظن میفرمودند ابتدای ولایت کبری فنا و جهت اثنینیت است که شهود و وصول بذات عبادت از و بود اکثر عارفین و شیخ
ابویزید نیز از ایشان است لابد بدان مقام مشرف شده اند لیکن این شهود در مراتب بسیار است گاهے متحقق میشود تجلی
صفات وجوبیه با تغایر بقیه از امکان و همین است غالب در اکثر عارفین و آن دائم میشود و گاهی تجلی ذات از حیثیت صرافت
او هم و آنجا بقیه از تجا یا امکان نبود و این بسیار نادر است و همین است تجلی برقی آنی که دائم نمیشود درین نشاء الا اجرا

بدن مستغرق شوند و روح از بدن مفارقت کنند و هر که بشهود ذات ازین حیثیت نرسیده در حقیقت بسر توحید نرسیده
است و وحدت بر وی مستولی نشده است بسبب آن بقیه چون بعض مراتب شهود بر بایزید بسطامی مستولی شد و جهة
امکان او تحلیه کرد با وجود بقیه از امکان این زمزمه بر آمد که سبحانی ما اعظم شانی و این لفظ کسی را که بسر وحدت بوجه مذکور رسیده
باشد نسزد زیرا که ما اعظم صیغه تعجب است و اینجا هیچ تعجب نیست بقیاس آنکه حق را سبحانه از عظمت و کبریاء خود هیچ تعجب
نیست و آنکه گویند که بعد این شیخ بسطامی خیطی بروش زنار در گلو بست و بکارد آنرا قطع نمود و گفت اللهم ان کنت
قلت یوما سبحانی ما اعظم شانی فکنت مجوسیا زندیقا و انا اقطع زناری و اقول لا اله الا الله قرینه دیگر است
بر آنکه بقیه از امکان باقی مانده بود و در آخر بران مطلع شد اگر بعضی از صوفیه گویند این برای ارشاد بوده است تا کسی تقلید
شان قول او نگوید اما این تصور پس ابو سعید خرازی در حق او میگوید کان اوحد زمانه لم یکن فی عصره کمن المشرق الی
الغرب مثله و لهذا مستولی شد سر توحید بر وی و رجوع نکرد ازان لیکن قایل را رسد که بگوید که وی نیز بسر توحید حقیقی
نرسیده بود بقرینه آنکه مداومت کرد بر قول انا الحق و تجلی برقی بجز آنی بیش نیست بالجمله اکثر عارفان مشرف شده اند بنوعی
از شهود و گمان برده اند که شهود ذاتی است و مغرور شدند درهمین ظن و وهم کاتب حروف گوید تجلی بقدر متجلی له است و هر چه
برائی محدود است خالی از حدی و حصری نیست لیکن فرق است در آن نفوس که قوی اطلاقیه بر آنها غالب باشند و
آن نفوس که قوی تقییدیه بر آنها غلبه دارند پس در نفوس تقییدیه غایة معرفة ظهور صفات است نه ذات و آن نیز بنوعی از
امتزاج و اختلاط در رنگ آنکه هر آئینه که هست محاکاة اجسام نمیکند مگر بمقدار وسعت خود و لهذا آسمان و زمین در آئینه مستطیل
مینماید و مع هذا آئینه سبز و زرد یا طولانی و مثلث در محاکاة خود تغیرات دیگر نیز واقع میشوند و هر تغیر حجابی است
منضمر میشود بعد قائل مثل انا الحق اگر محجوب است بحجب امکانیه کاذب است و در حکم فرعون و اگر جهة امکان او مغلوب شده
معذور است آنگاه فرمودند تجلی برقی منفی دعاوی باطله و حجب امکانیه است می بینی که چون کسی تجلی را می بیند خود را و
جمیع صفات خود را فراموش میکند چنانکه نساء مصر را با یوسف علیه السلام واقع شد ازینجا باید دانست که کمال جمال حقیقی چه
خواهد بود و در معنی حدیث ان الله خلق الخلق فی ظلمة ثم رش علیهم من نوره فرمودند یعنی پیدا کرد خلق را در مرتبه اعیان
ثابته که متلبسند بظلمت عدم زیرا که در آن حالت وجود خارجی منتفی است بعد ازان بتجلیات حضرت حق بر ایشان نور وجود خارجی
پس گشتند اعیان خارجیه شناختند حق را بایں موجودیت متصف میشوند بعد توجه انسان بسوی مراتب امکانیه در حدوث

خود کمال است از آن رو که اینها شیون ذات اند و آنکه آن را غفلت می نامند باعتبار آنست که مانع توجه بسوی صفات
واجبیه میشود و بسا است که بسیر آدمی درین حالت محروم ماند از وصول بذات با قطع نظر از جمیع اعتبار است پس سالم و
محزون و متأذی گردد بعد موت بسبب فراق مألوف و عدم دریافت کمال خود و نیز فرمودند ذات باعتبار نفس خود قطع
نظر از جمیع اعتبارات نفیاً و ثبوتاً مسمی است بذات بحت و ذات ساذج و لاتعین و احدیت صرفه و وجود مطلق بآن
معنی که معری است از نسبت تقیید و اطلاق نه آنکه بقید اطلاق مقید باشد و اتفاق کرده اند صوفیه بر آنکه این ذات بحت موجود
ذهنی و معقول محض است او را در خارج وجود نیست و معنی این کلام آنست که مقید باین حیثیت امر ذهنی است زیرا
که اعتبارات ذات اسماء و صفات اند و آنها لازم ذات اند که منفک نتوانند شد از آن در خارج و ذات متجلی است
باین کمالات ازلاً و ابداً و آنکه گفته است که احدیت قبل وحدت قابله مر جمیع قابلیات است مراد وی احدیه ذاتیه است که
در آنجا ملاحظه هیچ اعتبار نیست لا سلباً و لا ثبوتاً و آنکه گفته است که احدیت بعد این وحدت است مراد وی
احدیت صفاتیه است که در آنجا ملاحظه نفی ما عدا ذات است فلا اختلاف بالجمله مرتبه نفی ما عدا ذات مسمی میشود باحدیه و
مرتبه اثبات آنها مسمی میگردد بواحدیت و این واحدیت شامل است کمالات وجوبیه و امکانیه را لفظ واجب اطلاق میشود باعتبار
تجلی وجود مطلق بصفات واجبیه مؤثره و لفظ ممکن باعتبار تجلی او بصفات امکانیه متأثره باید دانست که تقدم و تأخر درین
مراتب رتبی است نه زمانی چنانکه در وهم محجوبان می آید نظیر تقدم رتبی این است که زید در خارج هم زید است و هم انسان
و هم عالم و هم حایک در یک زمان پس چون نظر کرده شود بذات بحت نامیده میگردد بانسان صرف و اگر اعتبارات نفی
صفات کنیم مسمی است بانسان معری و اگر اعتبار انضمام و اتصاف او بآن صفات کنیم مسمی است بانسان متصف و از چون
بتفصیل صفات کنیم اگر اعتبار اتصاف او بعلم کنیم مسمی است بانسان عالم و اگر اعتبار اتصاف او بصفت حیاکت کنیم مسمی است
بانسان حایک و زید در جمیع این حالات واحد است و در خارج هرگز صفات وی از وی منفک نیستند و اختلاف
اسماء بحسب اعتبارات عقلیه است و تقدم اعتباری بر اعتباری رتبی است نه زمانی پس اگر کسی گوید که موجود در خارج ذات
صرف است مراد وی آنست که آنچه او را ذات صرف فرض کنند همان موجود است در مظاهر بعینه و این را برای
نفی اوهام محجوبان که ذات صرف را خارج از عالم تصور کنند و نسبت ظاهریه و مظهریه اثبات نمایند میگویند تعالی الله
عما یقول الظالمون علواً کبیراً مشهور بود هر که سبحانی یا انا الحق گفته غالباً از غلبه حال و اختفاء جهت امکان او نظر

گفتند والا اطلاق اسمای الوهیت جائز نیست مگر بر عالم جمیع معلومات و این علم در ایشان یافته نشد بلکه بحقیقت در هیچ مخلوق
از مظاهر یافته نشده و نخواهد شد تا ابد گویند اگر تجلی برقی دائم شود از خواص وی احاطه جمیع معلومات است لیکن دوام آن
چگونه شود که روح از بدن مفارقت کند و بدن متفرق و متغیر گردد تعبیر میفرمودند کشف ذات بعد رفع حجب وجوبیت ذات
و تجلی برقی نام اوست کما هی درین نشاه بعد ذهاب بقایا امکان پیدا شد و هر که میگوید این تجلی برقی پیدا نشد الا بعد موت بیک اعتبار
راست گفته است زیرا که اخلاص از حجب نوعی از موت هست قال الله تعالی او من کان میتا فاحییناه و جعلنا له نورا الآیة
وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من مات فقد قامت قیامته پس اهل شهود را قیامت قایم شده پس بدیدند حالا آنچه مزعوم در قیامت موعود
خواهند دید کاتب حروف گوید قوله تعالی او من کان میتا ای فانیا رفع عنه الحجب فاحییناه ای ابقیناه لایری الا بالله و لایسمع الا به الآیة
جعلنا نورا یعنی التجلی البرقی الآنی روزی نام یکی از مشاهیر مشایخ بردند گفتند مقام فلان معشوقیه است من در آن مرتبه اقدام که
عاشقیه و معشوقیه را در اینجا هیچ مدخل نیست میفرمودند آنکه میگوید که در عاشقیه لذتی هست که در رفع اثنینیت نیست
خطا کرده است زیرا که عاشق محترق است در نار عشق بسبب اثنینیت مشترک است بشرک خفی و این مرتبه اگرچه از حسنات
ابرار است در سیئات مقربین معدود و مشهود و صاحب شهود متلذذ است بکبریا و استغنا و جلال و جمال و در جه
این لذت بلندتر است از لذت عاشقیه میفرمودند هر گاه حجب مرتفع شد دید پروردگار خود را از کوه روح خود
همین است کشف ذات و درین وقت متوجه نمیشود عارف بسوی عدم تناهی ذات زیرا که این از صفات است
کاتب حروف گوید یعنی علم حضوری او با نا نافذ است بحقیقة الحقائق و آنکه انا محدود است و حقیقة الحقائق نامحدود باهم
تنافی ندارد زیرا که نفوذ وی بذات حقیقة الحقائق است مع قطع نظر از جمیع اعتبارات و تناهی و نامتناهی هر دو اعتباری
است از اعتبارات میفرمودند حدیث قدسی بر دو نوع است یکی آنکه او را جبرئیل آورد و آماده در قرآن داخل نشد بسبب
آنکه کلام معجز نبود یا در غایت غموض و مخصوص بکمل بود و قرآن مجید شفا است عامه و خاصه را دوم آنکه خدا تعالی بر نبی
صلی الله علیه وسلم انداخت بی واسطه در معنی اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا باصحاب القبور میفرمودند احتمال دارد
که مراد از استعانت آن باشد که یاد کردن احوال موتی و عبرت گرفتن از ایشان توجه با مور دنیویه را دفع می کند و فکر
معاش را مضمحل میگرداند در معنی حدیث ان الدنیا اقبح من جیفة منتنة میفرمودند دنیا مانع است از توجه بحق
بسبب آنکه تعلق قلب بوی بخلاف جیفه میفرمودند کذب در اقوال آنست که قول مخالف شریعت گوید و کذب در

انفعال آنست که فعل مخالف شریعت کند و کذب در طلوال آنست که متلون شود از حالی بحالی زیرا که صدق حال همان شهود است کاتب حروف گوید مراد از تلون اینجا ظهور سر توحید یکبار و استتار آن دیگر بار ست یا یکبار چیزی منکشف شود و دیگر بار چیزی دیگر مخالف اول و امثال این امور میفرمودند قلنسوه طویله و رسن ابریشم که بر کمر می بندند و بزبان هندی نام آن سیلی است از علامات یهود و نصاری است که امیر المومنین عمر رضی الله عنه بر ایشان الزام فرمود بعد ازان قومی از جاهلان این لباس را به پسندیدند و اختیار کردند میفرمودند حجب امکانیه عبارت از ظلمات غفلت است که در آدمیت می اندازد و نه از خوردن و آشامیدن و خفتن که از لوازم حیات است و از غضب و حسد و بغض و سائر اوصاف ذمیمه اما اینها مقوی غفلت است و حجب وجوبیه صفات واجبیه اند و سالک چون بفضل الله حجب امکانیه را قطع کرد ذات او را حجب وجوبیه می بیند مثل آنکه بیننده آفتاب را می بیند و هوا و آتش و سموات که زیر شمس اند مانع او نمیشوند همین طور سالک را حجب وجوبیه مانع از مشاهده ذات نمیشوند بعد ازان حجب وجوبیه نیز اخص الاولیاء را مرتفع میگردد میفرمودند مشاهده عبارت از توجه قلب است بسوی حقیقة الحقایق بملاحظه نفی ما عدا اگرچه یکساعت میسر آید و هر که او ذات حق را نداند و مظاهر او را نشناخته در مشاهده المجهول است میفرمودند مشاهده بجبروت عالم مثال و ارواح حاجت ندارد و همچنین شهودی که بمحض جذبه الهیه حاصل شود آنرا بر بقاء این نوع شهود اعتماد نیست بخلاف شهودی که بعد سلوک حاصل شود که آن بعد ظهور میباشد و بر بقاء او اعتماد است می فرمودند کمال عارف آنست که عشق گردد و آن در استغراق معشوق است و آنگاه فرمودند باصطلاح این قوم حقیقة الحقایق هم مسمی است بعشق در بیان قول اهل سلوک که دل بریاضات از پائین بفوق می آید میفرمودند معنی ارتفاع دل از سفل بعلو آنست که اعراض کند از سفلیات و متوجه شود بعلویات والا انسان از انتقال قلب متاذی میشود زیرا که شرائین بقلب متصل اند در تحقیق قول شیخ اکبر العلم اوسع من الحال و قول ابی سعید خراز الحال اوسع من العلم میفرمودند سعت علم از ینجهت است که واصل میشود در عالم حال و غیر آن از کیفیات نفسانیه بل حقایق خارجیه نیز و حال کیفیت مخصوصه است غیر وی از وی بگنجد و سعت حال ازان جهت است که حال قوی است منکشف میشود بسبب وی علوم عجیبه و علوم غریبه غیر آنکه بتعلم کتب یافته بود میفرمودند روزی دیدم کسی سنگریزه انداخت و آن گرد ان از جائی بجائی میرفت و این از خواص جنیان و آنچه ایشان می اندازند و راست است میفرمودند در جانب شمال ناحیه هست که در انجا ملائکه رضیه می مانند و در آن نشان

توالد و تناسل هست بخلاف ملائکه سماویه و اکثر ارضیه میفرمودند چون قابض شد وجود بر ماهیات پیدا شد درانجا رب
استعدادات آنها خوشبو و بدبو و الم و لذت و تعب و راحت و شکستن و متفرق شدن اجزا و امثال این کیفیات
والا وجود نوری بسیط منزه است ازینها آنگاه فرمودند قدره عنین و طعم و ریح وی قبیح است غیبت و نغمه ایشان
وشامه او حسن است بنسبة ذائقه جعل و خنزیر و شامه او زیرا که الم ادراک مخالف طبع و مزاج را گویند و این مخالفت است
وهمچنین زهر ماران مار را نافع است و نخیر او را اضرار با وجود آنکه حضرت وجود متساوی الظهور است در هر ذره اگر کسی بعض ادویه
والف یا لسان خود استعمال کند تمیز نتواند کرد و در ملیح و قبیح هم چنین کسی از مضیق زبان و مکان خلاص یافته هیچ خیر برو
مشکل نیست شعر یکی از قدما راست مصرع رق الزجاج و رقت الخمر ؛ یعنے صاف شدند ظاهر که بمنزله شیشه اند و محبوب
مستتر نیز بنهایت صفا دارد مصرع فتشابها و تشاکل الامر ؛ پس یکی برنگ دیگر برآمد در صفا و مشکل شد حال او بر
نظر مردم ع فکانما خمر ولا قدح ؛ پس گویا خمر ست منجمله است و انجا شیشه نیست ع وکانما قدح و
لا خمر ؛ و نیز گویا شیشه است و آنجا خمر نیست و هم چنین است مراد آنکه گفته ع ان شئت قلت حق لا خلق و ان
شئت قلت خلق لا حق ؛ میفرمودند امام الائمه از صفات الهیه علم است و حیوة ثانی است از شیون امام ائمه است
و ضد العلم عین موت است و آنکه گوید امام الائمه حیوة است بر خود قیاس کرده است و قیاس غائب بر شاهد باطل است
که تجرف گوید علم ما حضوری است و تمثال تحقق و تقرر است اگر زایل شود حیات زایل شود و حیوة نام اعتباری از اعتبارات
این علم است چون نسبت آن امور که قابل موت و حیوة باشند قیاس کرده شود و کسی در خدمت ایشان از بعض متصوفین
نقل کرد که وی میگوید اقرب الطرق الی الله رویة الامارد فرمودند شاید مراد وی آن باشد که اجلی اشیا محسوسات اند و از
جمله اینها امارد اند که هیئت متناسب تر است و میلان نفس بدو بیشتر است باین اعتبار رویة حق درینها اسهل باشد و آنکه مشایخ
این را تقبیح کرده اند معنے او آنست که رویة اینها بند میکند سالک را در عالم شهادت پس مطلع نمی شوند بر جمال حقیقی باو د بو احوال
آفات آنگاه تبسم کرده فرمودند که خون در امارد متجلی شده بصورت جمال برآمده اگر خون اینها فصد کرده شود کسی سوی ایشان
التفات نکند شل اهل شهود همچون شل بیننده در کتاب است بواسطه عینک هیچ نظر وی و التفات وی بر عینک نیست
همه کتاب را می بیند مگر آنکه در او عینک حجاب باشد و کسی آنجا دست خود نهد اهل شهود بسوی نساء جمیله و امرد المرد
التفات نمیکنند زیرا که نظر ایشان متجاوز است از اینها بمنتهی حقیقی جل جلاله و محبوب میل میکنند بزبان ملیحه و اعراض می نمایند

از زنِ صبیه و نسوه یک عارف هر دو در یک حکم اند و هم چنین اهل شهود متلذذ می شوند از سماع سرود زیرا که مسافه سرود
از هم گوینده تا صماخ شنونده بیش نیست اگر مغنی شدید الصوت باشد تا یک غلوه یا دو غلوه رسد و بس و این قوم تجاوز نموده اند
از امثال این امور و منتهی رسیده اند میسر میشوند ولایت عامه را مراتب کثیره متفاوته است چون تقوی و ریاضت
و وحدت شهودی نسبت کسی که بسریان ذوات و احاطه او بمظاهر مطلع نشده و چون عاشقیه و معشوقیه که انبیا مقام خواص
اهل ولایت عامه اند و ولایت خاصه نیست بجز وصول بواجد بسیطه و شهود انبیاء علیهم الصلوة والتسلیمات از عاشقیه و
معشوقیه بالا رفته است چنانکه از بعض احادیث ظاهر است محجوبان از بعض الفاظ احادیث محبیت موسی و محبوبیت محمد مصطفی
علیهما السلام استنباط کرده اند و حقیقة الامر همان است که گفته شد میسر میشوند گاهی حاصل میشود بنوعی از جذبه یا بتکرار
کلمه لا اله الا الله تصور معنی توحید شهودی و آن را هیچ اعتباری نیست در تاویل شطح عین القضاة همدانی آنرا که شما خدا میدانید
نزدیک ما محمد است صلی الله علیه وسلم و آنکه شما محمد میدانید نزدیک ما خدا است میسر میشوند وی صلی الله علیه وسلم مرآت حضرت
وجود است و مظهر اتم وی است و حقیقت محمدیه تعین اول و جامع تعینات و مظاهر است و همه از نور وی ظاهر شده
باین اعتبار چنین گفته است و الا حضرت وجود متساوی الظهور است در هر ذره و تکرار لفظ با وجود وحدت معنی از تفنن
عبارت است میسر میشوند فنا نفس آن نیست که بنفس خود شعوری نباشد با وجود غفلت از جناب قدس لمی مبنی که
قصاب چون بقطع لحم مشغول میشود و خباز بپختن نان مشغول میشود ایشان را در آن حالت توجه بسوی خود و شعور بخود نیست
میسر میشوند جذبه که بقوت توجه شیخ حاصل میشود در آن ضعیف القلب و قوی القلب متساوی است و بصحت فرج یا
بجنت و کوشش حاجت ندارد میسر میشوند در روح انسان قوتی هست که وی لوح مغیبات است چون نبی
از آنجا علوم اخذ کنند توسط ملک وحی در آنجا نیست بعض متکلمین نیز باین معنی تصریح کرده اند و چون ولی آنجا رسد بآن الهام
حاجت ندارد وقت نوم گاهی روح انسان بدان قوت میرسد و مطلع میگردد از آن بر چیزی پس اگر خیال آن معنی را
بصورت مناسبه تغیر ندهد چنانکه دید بهمان صفت واقع میشود و آن را کشف مجرد نامند و اگر بصورت مناسبه تغیر داد خیال بحکم
اشتغال او بعلم و خیال او بصورت شرب این متمثل گردد یا باشتغال او باذان فجر در رمضان بصورت ختم بر فروج و افواه
مردم متمثل شود و این محتاج تاویل و تعبیری میباشد و این را کشف مخیل میگویند و گاهی روح نایم بعالم خیال میرسد نه بآن قوت
پس صور مخترعه خیال را می بیند گاهی تشکل اشکال بسبب غلبه اخلاط میباشد چنانکه بلغمی چون قبل نوم آب خورد دریا می بیند و محرور

چون بادنجان خورد واشتغال نامی جنید واین جمله اضغاث احلام است آن را تعبیری نیست دنیوی اتفاقی نه وعبر اینها
که وقت رویت رؤیا وسط لیل یا سحر مثلا ووقت حکایت رؤیا نزد کسی این خبر وحالات را کی که باخلاط مبتلی بود یا نه
متوحش بود یا نه لو امثال این امور نیک احتیاط کند وبعضی اوقات بی وجود شرائط وصول باین قوت قدسیه میسر می آید
چنانکه کفار را احتیاط واقع میشود وعلم تعبیر رؤیا مستنبط است از کتاب وسنت واین فن را کتب جلیله هستند وائمه کبار چون امام
جعفر صادق وابن سیرین وماهر درین فن ذکر میکند رؤیا مای را اگرچه فراموش کرده باشد بجهت نقصان قوت حافظه
یا اشتباه که بسبب ازدحام علوم واخبار در قوة قدسیه حاصل آمده ودر ذیل این کلمات میفرمودند که روح آدمی گاهی
منفصل میگردد ودر توهم برای مطالعه بعضی مغیبات وعیر میشود بردی رجوع در اول ساعت واضطراب میکند مردم
گویند که بروی جنی نشسته آنگاه فرمودند بعضی احیان مستغرق میشوم در مراقبه واشتباه مشکل میشود میفرمودند تحقیق آنست
حق را سبحانه قرب ومعیت واحاطه نیست هیچ چیز نیست زیرا که اینها بمقتضای اثنینیه اند ونوعی از مسافت اثبات میکنند
لیکن خدا تعالی برای تفهیم محجوبان که ویرا دور ودور خیال کرده اند بجهت عرش بیان فرمود آنگاه فرمودند مراد ازین الفاظ
مذکوره قرب ومعیتی واحاطه است که در ثلج وآب واقع است یعنی تجلی باین صور در بیان مقوله قوم کل النقصان مقتضی استعدادات
الماهیات میفرمودند ایا این ماهیات را وجودی مستقل هست تا ویرا اقتضائی باشد واگر اقتضا بحقیقت حضرت وجود
راست نسبت باین ماهیات چه معنی دارد فی الواقع هیچ نقصان نیست اینهمه در نظر مردم است ولیکن میفرمودند همه علوم
بنسبت علوم توحید مشابه سبوس است بنسبت دقیق وعلم توحید بنسبت وصول وشهود منزله قشر است بنسبت مغز اشتغال
بعلم توحید پیشتر قبل وصول لذیذ نمی نماید بلی کسانی که باقوال شاطحه وحکایات او متوجه میشوند بعد حصول مطلوب نقل اقوال صوفیه
تحقیق خیانت است که قصه گوئی در محله ما شب قصه ها میگفت از نزدیک خود بصباح بمردم میگفت میفرمودند از اعظم اسباب
انکار اولیاء الله شرکت مکان است که در یک محله یا یک شهر سکونت دارند وشرکت زمان است که معاصر باشند وشرکت نسبت
است که آن ولی از اخوان باشد وعوام غالبا معتقد میشوند آنرا که خدم بسیار دارد وعبادت بسیار کند اگرچه بریا وعجب باشد وآفت
نظر کردن است بقلب عبادت نسخ در حدیث آمده که مردی از حضرت پیغامبر علیه الصلوة والسلام بشارت بهشت یافته بود
صحابی در عقب او رفت وتجسس تمام کرد ویرا نوافل کثیره نیافت حقیقة حال ازو استفسار کرد وی گفت اگر زمین تا آسمان
بجواهر درهم ودنانیر مملو باشد ودر ملک من بود ویکبار هلاک گردد محزون نشوم ونقد آنها چنانکه بسرور نشوم بوجود آنها

آنکه مقصود تجرید دل است از ماسوی اگر این صفت بدست آمد قلیل عبادت و بر النفع بسیار رسید از نیجا است که طالب
صادق را بر ظواهر شیخ نظر نباید کرد و در بیان معنی حدیث قلوب بنی آدم تلین فی الشتاء میفرمودند ظاهر بدن انسان در
شتا بارد می بود و باطن او حار و در صیف بر عکس این می باشد و چون شحم این قلب صنوبری گداخته میگردد قلب معنوی را
صفائی حاصل میشود و هم چنین بسبب کثرت جوع و بسبب ذکر جهری شحم گداخته میگردد و دفع صفات ذمیمه چون غضب و
شهوت پیدا میکند میفرمودند غالباً ظهور خوارق عادات در محبت است زیرا که همت عارف شهود و وصول است و بس
مگر آنکه ازین حالت متنزل کند پس ظاهر شود از وی درین حالت هرچه خدا خواسته باشد میفرمودند عارف نظر بخاتمه
نمیکند زیرا که این نقصان ست اگر هزار بار این ندا بشنود که ترا شقی گردانیدیم یا این شنود که خاتمه تو بخیر ست بر تقاضا
بانیها التفات و توجه نمیکند و نفع جمال که مطالعه جمال محبوب است بر جمال اجل با قدم آن نمیگذارد میفرمودند ملائکه و جن می
توانند که بهر شکلی که خواهند متشکل شوند لیکن انفس ایشان دران حالت باقی است بحال خویش جبرئیل مثلاً مستقر است
در مکان خود و معهذا بحضرت رسالت پناه علیه الصلوة والسلام در صورت دحیه متوجه است و اگر عارفی خواهد که جن را
بگیرد طریق وے آنست که متوجه شود بهمت بسوی تشکل وی پس نمیتواند بر آمدن ازین تشکل الا آنکه وی حیلها میکند تا بر عارف
آن توجه بشوراند مثلاً اگر بصورت سگ متمثل شد تا عارف بایں صورت متوجه است نمیتواند بر آمدن ازین صورت لیکن
گاهے صورة شاة را بجانب صورة سگ میگرداند و اگر عارف بایں متوجه شود نیز بهم کند او را لیکن متوجه نشود بصورت
سگ که کجا رفت پس فتور واقع میگردد و آن جنی برنگ دیگر بر می آید و هکذا میفرمودند قرارت سوره فاتحه بایں وضع
که آخر بسمله را با اول حمد له ضم کند در یک نفس تا یک هفته هر روز چهل و یکبار حصول مهمات را از بعض عرفا منقول است
در قول خدا تعالی فوق کل ذی علم علیم میفرمودند علیم صیغه مبالغه است بمعنی کثیر العلم و آن بجز الله تعالی دیگر نیست
پس صحیح شد معنی بغیر تقدیر استثناء کاتب حروف گوید این دفع دخلی است تقریر دخل آنکه شما میگوئید که بالاتر از شهود
وحدت مقامی و علمی نیست و این آیة مقتضی آنست که فوق هر علم علمی هست الی غیر النهایة و تقریر دفع آنکه اینجا استثناء
مقدر است یعنی التوحید الذاتی و وجه دیگر آنست که علیم نام خداست و فوق شهود و وحدت توحید ذاتی حضرت او است اگرچه
بنده را ترقی دیگر ممتنع باشد والله اعلم و در بیان قول شیخ جنید طارت العبارات الخ میفرمودند طاعت العبارات زیرا که
آنها از اعمال ظاهره اند و فنیت الاشارة یعنی آنها که متعلق بظاهر اند که خالی از باطن است و ما نفعنا نوافل العبادات

یعنی نفع اتم از نوافل ظاهر حاصل نشد الا رکیعات خفیفة صلیناها فی جوف اللیل یعنی راحت ترک کردیم و تعب و محنت
اختیار کردیم۔ پس حاصل شد ما را وصول بحق سبحانه حاصل کلام آنست که اکتفا نباید کرد بعبارات و اشارات لسانیه
پس لابد است از توجه بجناب اقدس بوصف خشوع اتم خصوصاً در اوقاتی که هیچ مانع مخل حال او نباشد تا آنکه حضور و
مشاهده مستقر گردد کاتب حروف گوید این واقعه نزدیک فقیر محمول است بر ظاهر آن راه میت جذبه اگرچه در حد خود
کمال بزرگ است لیکن ثواب و درجات ثمره طاعات اند و بس در حدیث الروح ملک له سبعون الف وجه می
فرمودند احتمال دارد که مراد روح الارواح باشد زیرا که جوهر ملکی است احیاناً از و بملک تعبیر کرده میشود کاتب حروف گوید
روح الارواح عبارت است از تجلی که اصل حظیرة القدس است و همه ارواح حول آن مثل ضو راست بر جسم معنی یا گویم
مراد از روح الارواح شامل نوع انسان است که جمیع ارواح از وی منشعب میشوند در تحقیق لطائف است مے
فرمودند که روح را اسماء مختلف است باختلاف عبارات پس حکما هر اعتباری لطیفه مستقل آمده در تاویل حدیث
که در تفسیر آورده که حضرت رسالت علیه السلام در حق حضرت مرتضی علی دعا کردند اللهم اشرح لی صدری و یسر لی
امری واجعل لی وزیرا من اهلی می فرمودند که مراد آنست که واجعل لی وزیرا خاصا من اهلی زیرا که شیخین یعنی
صدیق اکبر و فاروق اعظم ملکین یعنی جبرئیل و میکائیل وزرا آنحضرت بودند در بیان اثر حضرت علی کرم الله وجهه سئل
رأیت ربک قال ما کنت اعبد ربا لم اره فقال السائل کیف رایته فقال لم تره العیون بمشاهدة العیان
ولکن راته القلوب بحقائق الایقان کاتب حروف گوید غرض ازین توجیه آن است که این کلام نافی رؤیة
وردنیا بوجهی که سابقاً مقرر شد نیست مراد عیون مقتضیه جهته والوان است نه عیون مطلقاً می فرمودند یعنی عیون
دیده نشود که مقتضی جهته و الوان و اشکال است او را ندیده بل بحق الیقین دیده شد آنگاه فرمودند علم الیقین استدلال است
بر رویت دخان بر وجود نار و عین الیقین رویت نار است بعینها و حق الیقین علم نار است بنفس خود و مشاهده در عین الیقین میباشد و وصول
و شهود در حق الیقین اما معرفت اسرار بطریق استماع و مطالعه کتب علم الیقین نیست علم الیقین آنست که کشف برحجب غالب آمد بوجهی که احتمال تحکم
آن یعنی یقین عرفی که اطمینان خواطر است باشتمال این معنی حاصل میگردد در قول صوفیه العارف لا همة له میفرمودند که عارف را همت نیست اما خوارق عجائب
لیکن می نهد بسوی قدرت حق عزوجل و حکم الهی پس اگر بحکم وقت تجلی فرماید در وی خوارق بغیر قصد او هیچ منظور نیست آما و اصل باقی را قدرت
داده اند هرگاه خواهد بصورت قهر برآید چنانکه یکبار پادشاه بخانه عارف کامل سواره در آمد و برگفتند این ادب نیست تکبر

کرد وگفت ما فقیر از ابسیار دیده ایم در هیچکس تاثیرے نیست عارف را غیرت آمد سوی او بنظر غضب دید در همان ساعت اسپ او سرکشی کرد و برپا ایستاد و بادشاه بر زمیں افتاد و بمرد وگفت ایں کار ربانی آں کردم که مردم فقرا را محقر ندانند الا آنکه بعض کمل با وجود قدرت بامثال ایں امور التفات نمیکنند چنانکه حکایت میکنند از شیخ فرید عطار و عین القضات و حسین بن منصور و ایشاں شادماں می باشند بقضاء الله تعالی وقدر وی و دراں تصرف نمی خواهند شیخ عطار را قاتل خود را گفت اے ترک بچه من ترا خوب میشناسم بهر رنگی که می آئی و سر خود را بدست او داد تا ببرید و ترسیدن ازیں امور بسبب نقصان بصیرت است آری در وقت تنزل مظاهر قهر را مقابله نباید کرد میفرمودند لابد است در تجلی ذاتی از مشاهده انوار موجوده بوجود خارجی نه علمی و ذهنی یا وهمی کاتب حروف گوید مراد از تجلی ذات اینجا ظهور کمال تدلی است چنانکه حضرت موسی را اتفاق افتاد وقتیکه در صورت نار تجلی واقع شد میفرمودند هر که میگوید که فنا عبارت از نفی غیریت است و بقا عبارت از اثبات عینیه است بدلیل وگفت گوئی خطا صریح کرده مثل او شخصے است که او را پنج پسر در خانه باشند موسوے در برِ تنها سیر میکند دراں حالت دو سارق بر سر وی رسیدند و وی آں پسراں را یاد میکند و بزبان میگوید که ای پسراں بیائید و ایں سارق را دفع کنید پس ایں حضور وهمی او را نجات نمید هد و از خوف وجبن نمی رهاند اگر کسے تشنه شود و داند حقیقة آب و اوصاف او را از برودت و سیلان و دفع عطش و غسل ثیاب و غیرها و لیکن آشامیدن او را میسر نیاید هرگز تشنگی او نرود و با ایں همه معرفت اگر کسی بخوردن شیرینی محتاج شد و او شیرینی را هرگز ندیده است لیکن کیفیت حلاوت و اوصاف و تاثیرات او را شنیده است و در بیان اوصاف شیرینی از جمیع اقران فائق آمده او را ازینها هیچ نفعی نیست همچنیں آنکه بتوحید رسمی اکتفا کرد و اثر شرک خفی هنوز در دل او باقی است اینها دیرا نفع نمید هند آنگاه فرمودند آثار تجلیات مذکوره حاصل نمیشود مگر بوصول شهودی نه وصول رسمی گویند حسین ابن منصور را دست بریدند و او تبسم میکرد و از هر انگشت وی انا الحق می آمد و بردار کشیدند و انا الحق میگفت و بسوختند و از رماد او انا الحق سر میزد و بعد سه روز بدریا انداختند از انجا انا الحق شنیده میشد لنیمه رازی آنست که وی بتوحید رسمی اکتفا نکرد بلکه بتوحید حالی مشرف شد آنگاه فرمودند توحید حالی را آثار اند اما در ذاتی ظهور انوار موجوده بوجود خارجی است و در رویه نور ازلی و ظهور آنچه از حسین بن منصور ظاهر شد و در صفات خشوع و خضوع و انس و سرور است و در افعالی توکل است و برابر شدن مدح و ذم میفرمودند از مجذوب و اهل خوارق و کشف غالباً صادر نمیشود زیرا که وی متغرق است در وحدت ذاتیه و

باکوان التفات ندارد بخلاف سالک واصل مجذوب ثانیست اگر شخصی را از شهری بشهری در هودج شتر نشانده ببرند و
مراحل و بوادی بایں نوع قطع کنند و بیا اگر از اسامی قریه که بر آنها مرور کرده سوال کنند هیچ نداند بخلاف سالک که بتفصیل بر
هر مقام مطلع است آنگاه فرمودند مجذوب واصل اگر کشف کائنات را خواهد او را سلوک باید کرد و اگر کسی دعوی این علم
باید کرد از و معرفت ذات و صفات استفسار نمایند تا حقیقت کار روشن گردد و الا متشیخان برای گرمی بازار خود این کلمه بدست
آویز کرده اند و میگویند که کرامات چیزی سهل است بوی هیچ التفات نباید کرد آری این سخن راست است به نسبت عرفاء
واصلین و ایں جاهلاں را معرفت ذات و صفات و شیونات توحید حالی نشده از ایشاں ایں دعوی مسموع نیست
و تحقیق مشرب محب الله اله بادی صاحب تسویه میفرمودند که وی از ذات مبدا قائم بذاته متقوم بشیوناته اراده نکرده بل مفهوم عام
که از معقولات ثانیه است اراده کرده و همچنیں از وجود معنی مصدری که بمعنی حصول است میخواهد آنجا که میگوید ذات الحق لفظ
معقول که در تسویه واقع شده مقابل محسوس است نه مقابل موجود چنانچه شیخ الرئیس در شفا گفته که معقول منافی وجود نیست
چنانچه ملا جلال دوانی هم آنرا که بر حاشیه تهذیب است نقل کرده و ور نیست که مقابل موجود گویم لازم نمی آید که معدوم
مطلق باشد و آنچه متبادر از لفظ موجود است که ذات له الوجود پس اگر موجودی که وجود او زاید بر ذات نباشد ازیں لازم
نمی آید که معدوم مطلق باشد بلکه آنچه لازم می آید ایں باشد که موجود بنفسه لنفسه و ایں خود صحیح است و موجود همیں است پس لفظ
معقول در برابر موجود بنفسه لنفسه گویا موضوع است در اصطلاح ایشاں چنانچه شیخ اکبر قدس سره در فتوحات در باب عدم لفظ
معقول آورده و مراد ازیں لفظ همیں معنی اراده کرده که بیان نمود و عیاں ساخته بطریق تنزل پس لفظ معقول گو در اصطلاح ایشاں
موضوع است برای موجودی لغیره لنفسه موجود است من غیره من جهة الغیر و حضرت محب الله قدس سره در تسویه تابع شیخ
اکبر شده ایں لفظ معقول آورده اند ایں عبارت حضرت شاه عنایت الله اکبر آبادیست قدس سره که برای رفع شبهه
نوشته ام معقول محض و ماهیه محضه و وجود محض کما ان ذات زید هو الحیوان الناطق حیث لا وجود له الا فی ضمن الافراد
و نیز میگوید افراد الانسان من زید و عمرو و بکر و خالد ینتزع منهم ما به اشتراکهم و هو الحیوان الناطق
الذی هو من المعقولات الثانیه فکذلک ینتزع من الشیونات وجود الحق و ایں کفر صریح است زیرا که وجود
بظاهر مستشرع است از قیوم جل شانه و ایں بظاهر معتقد اند یعنی در رنگ اعتقاد صوفیه نوعی از شمع بآں شمع و آنچه موجود
و مشهود است حق است جل شانه خلق طلسم معقول است زیرا که عالم نام اطوار وجود و اشکال فانیه اوست و حق اسم

حضرت وجود است از قول خود «حق معقول محض» اگر مراد داشته که عقل بکنه حقیقت او نمی‌رسد پس این قول باطل
است زیرا که کنه واجب را هیچ عقل ادراک نتواند کرد و اگر اراده کرده که از معقولات ثانیه است چنانکه سیاق و سباق
بر همین معنی شاهد است پس کفر صریح است که مؤدی بمذهب دهریه باطله میگردد و اگر اراده کرده آنچه غرض شیخ اکبر است
که ذات بحت باعتبار لا تعین معقول محض است زیرا که خلو وی از کمالات و عدم تعین وی بجز در فرض عقل
نیست و اگرچه موجود در مظاهر فانیه حضرت حق است لیکن این مظاهر بوجوب مفتقر اند باعتبار حقیقی و بحقیقت
نسب ذات و اعتبارات و معانی او و نیز یا اراده کرده که ذات حق محسوس محجوبین نیست کلامی صحیح باشد لیکن تصریحات
او ابا میکنند ازین ارادت از اول خطبه او احتیاج حق ظاهر میشود آنجا که میگوید الحمد لله لمن وجد بکل ما وجد و نگفته
الحمد لمن وجد به کل ما وجد مفهوم میشود که حق نام حضرت وجود است که مشهود فی الخارج است و باقی بصرافت
خود چنانکه آب با وجود اختلاف اشکال و غیره الوان آنها باقی است بصرافت و عالم اسم اطوار وجود و شیونات است
و اشکال و صور فانیه اوست که از صورتی بصورتی متبدل میشود پس نقائص اضافیه چون کفر و فسق و قاذورات
و غیرها اگرچه فی حد ذاتها کمالات است آنرا بحضرت وجود تعلق نیست بلکه اوصاف عالم اند اگرچه شیونهم کلی
حق است زیرا که الرحیم کفر و معاصی او نباشد از کجا موجود شوند و همچنین تولد و تولید از اوصاف عالم است یعنی این
تعینات و صور همه از اوصاف حضرت وجود نیست که تعینات و اوصاف او امور اعتباریه است زیرا که
همه نسب و اعتبارات ذات اند و ذات با وجود ظهور او در اینها همه منزه است مفهوم میشود کلام متعرف رسمی مؤثر در
قلوب نیست بخلاف کلام عارف و نزاع عارف و متعرف و مسئله مثل مباهله نبی الله صلی الله علیه وسلم و اهل بیت
او با کافران است و متعرف را طاقت مکالمه عارف نیست بلکه از وی میگریزد مفهوم میشود که طریق مکاشفه
رفع حجب است و مبدا این محبت ذاتیه است که کونین را ترک کند بحدیکه ملوک و اغنیا و همه انبار دنیا متنابه کلاب
و خنازیر و اخوان شیاطین منظر وی درآیند آنگاه بخدا تعالی محبت ذاتیه در دل اندازد و مبادی فنا خلوت و وحشت
از خلق است و احیاء لیالی و مراقبه آنگاه از خود فانی و بخدا باقی گردد و بعد از آن کثرت مشاهده وحدت را مزاحم
نشود و جلوت خلوت گردد و توهم تعطل و چشم بصیرت بکحل عنایت ازلی مکحل گردد و عقل منظلم را غایت ادراک آنکه مصنوع عالم
را از صانع کامل چاره نیست اما ذات و صفات و شیونات ذات را چه شناسد مفهوم میشود متصوفه

جاہلان معنی کلام صوفیہ چلیپہ ندانند و گویند ظہور حق در مظاہر مثل ظہور شمس در کائنات باز ید در مرایا متعلقہ است و شک نیست کہ این قول بجز نبی محدود و مباین از مظاہر میکشد حاشا اللہ عن ذلک آری بعضے سلف برائے تفہیم محجوبان امثال این امثال اختیار کردہ اند ظلیت عالم نسبت خدا تعالی بمعنے ظہور تبعی است در مرتبہ ثانیہ نہ آنکہ مباین باشد در رنگ ظل شجر کہ بر جدار افتد تعالی اللہ عن ذلک در معنی بیت مشہور چو تو فانی شدی ز ذکر بذکر تو ذکر خفیہ کہ گفتہ اند آنست میفرمودند فانی را حجب امکانیہ مختفی میشود لہذا بذکر خفی نامیدہ شد می فرمودند اہل شہود از حیہ و عقرب و شیر و درد ال نمی ترسند و لہذا بعضے اکابر نفوس خود را امتحان کردہ اند و در بر کہ آنجا سباع بسیار بود و طعام و آب یافتہ نشود اند اختند چون بخاطر ایشان ہیچ خطرہ نیامد دانستند کہ کامل شدہ اند کاتب حروف گوید از سباع و غیر آن نمی ترسند یعنے در وقت غلبہ دید وحدت و استتار کثرت والا در بعض اوقات ہم رنگ سائر ناس اند در تاویل آنچہ نقل میکنند کان الشیخ عبد القادر یحضر مجلسہ الانبیاء والاولیاء رہ میفرمودندے رضی اللہ عنہ واصل شد بحقیقۃ روح کہ در ہمہ ذراری ساری است پس گفت از انجا کہ انبیاء و اولیا ہم از انجا گویند پس یعنے بتسامح این نوع تعبیر کردہ شد در تفسیر قولہ تعالی واذا قرأت القرآن فاستعذ باللہ من الشیطان الرجیم میفرمودند یعنے تبرے کن از شیطان و دور شو از شر او بانکہ وقت قراءۃ دل متوجہ مولی باشد و معرض از دنیا و عقبی و بحقیقت ہمین تعوذ نافع است صورت تعوذ باشد یا نہ در تاویل قصہ خالد بن سنان کہ وصیت کردہ بود کہ بعد چہل روز از مردن او را برآرند تا خبر دہد از عالم برزخ میفرمودند ہر کہ بمیرد و در برزخ رفت عود او در دنیا ببدن ناسوتی کہ قابل تجزی و تبعیض و خرق و التیام باشد ممکن نیست لیکن رجوع او ببدن مثالی کہ قابل تجزی و خرق و التیام نیست جائز است تجسد ارواح و بروح اجساد و تشخص اعمال و اطلاق و ظہور معانی بصور مناسبہ و مشاہدہ ذوات مجردہ در اشباح جسمانیہ چون تمثل جبرئیل بصورۃ دحیہ کلبی و تشکل ارواح موتی از انبیاء و اولیاء و مشاہدہ خضر از ہمہ نیز نگہاۓ عالم مثال است نفوس کاملہ انسانیہ دار دنیا میتوانند کہ باشکال شتی تشکل گیرند و در عالم برزخ بطریق اعلی زیرا کہ این قوت بسبب انقطاع حجب بعضے زیادہ تر شدہ است پس معاذ رجوع ببدن مثالی است نہ عنصری کاتب حروف گوید زیرا کہ عود ببدن عنصری در دنیا قبل قیام قیامت ہمان رجعت است و بطلان آن اتفاق کردند کاتب حروف گوید عجب نیست کہ اینکلام محمول باشد بر ظاہر آن چنانکہ ظرف میتوانند کہ استنزال کنند ایشان خود بدنیا آمدہ ...

می فرمودند پیش ازین به بست سال مرا الهام کردند اگر بامید رحمت ما نماز میگذاری ترا رحمت کردیم
و اگر رضا ما میجوئی از تو راضی شدیم گفتم بار خدایا عرض من امتثال امر است و بس آنها حالا معامله دیگر است آنگاه
فرمودند الصوفیة عبید الظواهر احرار البواطن می فرمودند اصحاب شهود را کلفت عبادت نیست لیکن
خدا تعالے بر ایشان عبودیت را قائم میدارد و بحکم آنکه ایشان از نفس بل روح نیز خلاص اند بقبائح چون
زنا و شرب خمر التفات نمیکنند و نادر را اعتبارے نیست در تاویل قول صوفیه الیقین کفر ولوکان بالله
میفرمودند عبودیت مقتضای اثنینیة است و لهذا ایشان اهل شهود عبودة آمد باقامت حضرت حق و
تصرف وے پس تقید بعبادة عبودتیه کفر حقیقت است و مثل این تاویل جاری است در قول ایشان -
محبة الله راس کل خطیئة زیراکه محبت مقتضے محب و محبوب است و اثنینیة خطیئة است فوق همه خطایا
پس هر که تجاوز کند از همه خطایا رسد بمحبت خدا و چون تجاوز کند ازین محبت برسد بمرتبه شهود کاتب حروف گوید
حاصل کلام آنکه عبادات را عارف و مستانف همه مے کنند لیکن در مراتب اخلاص تفاوت است مرتبه اولی
حضور و ترک ریا و سمعه و عجب است بعد ازان آنکه عبادت بمحبة ذاتیه کنند نه بخوف نار یا طمع جنت بعد ازان آنکه
بحول و قوت حق عز و جل کنند نه بحول و قوت خود بعد ازان مرتبه استغراق تر که فهم عامه در آنجا نگنجد بالجمله غرض
حضرت ایشان اشارت باین مراتب است نه تساهل در امر عبادات معاذ الله قرینه اجمعی آنکه حضرت ایشان
چندان متقید بودند که هیچ ادب و سنت از ایشان ترک نمیشد الی آخر العمر و قرینه دیگر آنکه میفرمودند
اولیا و انبیا ظاهر اعمال را منافی حیرت ایشان نیست از قید تکلیفات که این اقامت حق است بر ایشان
اقتدا کرده شود پس معلوم شد که از حیرت معنی اراده کرده اند که در انبیاء بوجه اتم موجود است در بیان تحلیل پیر هراة صه از نفی
و اثبات برین صحرائی است که نیک طائفه را در میان سودائی است دانند و مو چو عاشقی در انجا برسند نه نفی نه اثبات نه سودائی است میفرمودند نزدیک
اهل شهود نیست مگر ثبوت ثابت بوجهی که مثبت و مثبت یکے باشد معشوق و عشق و عاشق هر سه یکے
است اینجا چون وصل در نگنجد هجران چه کار دارد و نیست نفی مراحل سلوک را الا برای نفی توهم غیریت چون
این وهم منتفی شد منفے چنین ثابت آمد و لفظ نه سودائی است کنایت است از بساطت ذات و صرافت
او و در بیان آنچه خواجه نقشبند از بعض سلف نقل کرده اند که توحید کوچه تنگ است میفرمودند در وقت

جمع کثیره صفاتیه و اسمائیه از نظر عارف مستتر میگردد و بجز وحدت ذات مطالعه نمی کنند پس این کوته تنگ است
اما بعد بقا او را مطالعه کثرت اسماء و صفات در وحدت میسر می آید و اینجا وسعة تمام است پس حاصل کلام آنکه
اکتفا بمحض وحدت کمال نیست بلکه کمال توحید و رویة کثرت است در عین وحدت در بیان صوفیه حقیقة
الواجب اظهر الاشیاء و بعض آخر حقیقة الواجب لایدرک اجل میفرمودند ظهریه باعتبار آن است که وجود هو
در مظاهر همان وجود حق است و حضرت وجود در همه ساری است و تعین همه امر اعتباری است و خفاء ادراک
از آن جهت هست که مخلوقات در مرتبه مخلوقیت بوی نرسند نبی او را به نبوة خود نمی شناسد نه ولی بولایت خود
و نه زاهد و عالم بزهد و علم خود لیکن بعد ارتفاع حجب امکانیه و ظلمات نفسیه او تعالی بنور خود شناخته میگردد
کما قال علیه السلام عرفت ربی بربی لا بنفسی و اینجا معنی دیگر هم هست که مراد معرفة واجب با جمیع شیونات
او باشد و این در دار دنیا محال است از آنکه هر یک مظهر عین واحد است معرفة کل را طاقت ندارد و تجلی
برقی آنی جز این نیست۔ پس در آن وقت متوجه بتفصیل شیونات نتواند شد در توفیق معیة ذاتیه با حدیث ان لله
سبعین الف حجاب میفرمودند قرب حضرت وجود با مظاهر حقیقی است اقرب امثال نوی قرب کلی بجزئی
توان گفت اگرچه وی از کلیه و جزئیه متعالی است از این جهت اقرب از حبل الورید آمد و بعد او اعتباری است بسبب کثرت
حجب وهمیه آنگاه فرمودند حضرت وجود را نسبت بمظاهر هیچ حجاب نیست بلکه حجاب در واجب و ممکن است پس
وصول ممکن محجوب که بصفات تأثریه قاصره متصف است بسوی الله که متصف بصفات واجبیه موثریه است چون
خالقیت و رازقیت و بقا و قدم و غیرها صعب الحصول است بسبب کثرت منازل لیکن آنکه محجوب است تعالی
آسان میکند بروی وصول چنانکه آسمان میکند بر بنده تمثیل با وجود آنکه در میان بنده و شمس حجب جسمانیه کثیفه اند و اینجا بجز حجب معنویه لطیفه
نیست والا او تعالی منزه و از حجب جسمانی و امکانی باشد و مراد ازین صدد بیان کثرت حجب است نه تحدید در بیان
معنی قول خواجه نقشبند پی بسر حقیقت میتوان برد اما بسر معرفت و علم نمیتوان رسید میفرمودند چون شمس احدیت از
کوه عارف طلوع نمود حقیقت منکشف گشت اما بسر معرفت علم منوط است بمعرفة جمیع شیونات و این
محال است میفرمودند سبب تکفیر مردم صوفیه را آنست که از ایشان میشنوند که وی تعالی وجود مطلق
است و نمیدانند که وجود در اصطلاح ایشان بمعنی موجود است و مراد ایشان از مطلق آنست که در ذات

من حیث الذات هیچ اعتباری ماخوذ نیست نه کلیه و نه جزئیه و نه عموم و خصوص بلکه اعتبار اطلاق نیز در بیان قول
صوفیه که کل نبی ولی و لا عکس میسر شوند ولایة اصطلاحیه شرط نبوت نیست ممکن است که کسی در محبیت یا محبوبیة باشد
خدا تعالی او را بنبوة تبلیغ مشرف سازد آری کمل انبیاء جمیع میسر باشند در ولایة اصطلاحیه و نبوة تبلیغ چون حضرت
پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم و سایر اولوالعزم در بیان معنی قول بایزید خضت بحرا وقف الانبیاء بساحله میسر شوند
استعداد انبیاء اکمل است زیرا که وهبیه محضه است تکاد زیتها یضیئی ولو لم تمسسه نار پس ایشان لا ابد اهل
شهود و تجلی اند و لیکن لهی حکمة ارشاد فرو می آرد خدا تعالی ایشان را در مقام مشاهده پس معنی قول بایزید آنست
که وقفوا ابدا الخوض مراد از بحر شهود وحدت است و از ساحل مشاهده میسر شوند علامت حصول توحید افعال
آنست که سالک تدبیر معیشت را ترک کند و حاصل شود او را توکل تام و نسبت کند ضرب ضارب و ایذا موذی
و انعام منعم را بحضرت قیوم تا آل و علامات حصول توحید صفات آنست که بالغ سالک تعهد گوش را و بیننده
تعهد چشم را همه او داد ندالا آنکه ظهور حضرت وجود در تعین و تقید صورت تعین صفات و تقید آنها است و همچنانکه
کسی سریان و جریان بحر را در نهر یا جداول مشاهده میکند او را لازم نیست که بر لآلی و درر و حیوانات که در بحر اند
مطلع شود همچنانکه می بیند که سمیع و بصیر درین مظهر اوست تعالی لازم نیست که مطلع شود بر جمیع مسموعات و
مبصرات زیرا که این از خواص واجب است تعالی و تقدس در بیان حدیث ما تقرب الی عبد احب الی
مما افترضت علیه و لا یزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی اکون سمعه الخ میسر شوند قرب فرائض
در توحید آنست که یگانگی حق تعالی و افعال او ایمان آرد و آنکه هیچکس موثر در عالم و قیوم جز او نیست
هر که این ایمان حاصل نکند در آخرت ماخوذ خواهد شد این قرب فرض است و قرب نوافل در توحید آنست
که سعی کند در رفع حجب و این قرب نفل است اگر بنده آنرا حاصل نکند مواخذ نخواهد شد برین تقدیر معنی حدیث
آنست که هیچکس متقرب نکرده است بحضرت حق تعالی آنچه فرض کرده شد بر ایشان از توحید اجمالی زیرا که بر ترک
او خود بنده مترتب است و بنده پیوسته سعی میکند در توحید تفصیلی به رفع حجب بر نهایت شایقه یعنی
توجه بآن جناب اقدس تا آنکه خدای تعالی او را از خودی او بیگردد و دوستی عبارت ازین است و چون
این معنی بکمال حاصل شد همچنانکه ذات وی ماخوذ شده بود صفات او نیز بر گرفته شود و آنکه زعم میکنند

که صفاتش گرفته میشوند نه ذات خطاست بلکه همه حجب امکانیه مرتفع میگردند پس بگوشه گشته میشود که ذاتش باقی
است کاتب حروف گوید هما آنکه میگویند صفات گرفته میشوند نه ذات آن خواسته که وجود عنصری ورزی و
همچنین جمیع لمبقات در خارج بوجهی که سابق بودند بعد توحید نیز هستند اگر بعض آثار خارقه ظاهر شوند لامحاله آن
از مقوله تبدل صفات خواهد بود و آنکه میگویند ذات نیز ناخود میگردد آن خواسته که در فنائی که معتبر نزدیک قوم
است گرفته میشود فانتزاع لفظی میفرمودند هر که او را وصول بحضرت حق حاصل شد لیکن بعضی حجب در وی
باقی است و حال التنزل بکا و حزن از وظاهر میشود بلکه گاهی در رنگ سائر محجوبان میگردد اما صاحب تحقق در تنزل
وی بنهایت لطیف حقیقت است وی در حزن و اثنینیة هرگز نمی افتد کاتب حروف میگوید این حجاب که سبب
بکا و حزن میشود صفات و شدت بهیمیه است که در نفس سالک هم از نفس او حجابی پدید آمده وصل عرفان صورت
نگیرد و آنکه همیشه لطیف و حقیقت است پیوسته در انس و سروری باشد در تفسیر قوله تعالی والعصر ان
الانسان لفی خسر الا الذین الخ میفرمودند اینجا قسم بدهر ذات و بقا و سرمدیه و دوام اوست که انسان در توهم
غیریة و اثنینیة واقع است الا واصلان کسی از حضرت ایشان سوال کرد که نهایت سالکین چیست فرمودند رفع
اثنینیة و شهود وحدة و این اعلی درجه است که فوق آن چیزی نیست شیخ عبدالله کهاتی که از مشائخ آن عصر بود گفت
توحید مقامی است که در وسط طریق می آید حضرت ایشان فرمودند چه ده ما از فوق او گفت چیزی است بس
نماغش فرمودند سالک چون بوحدة محضه واصل شود کثرات از نظرش منتفی میگردد و بعد از آن تنزل میکند و وحدت
در کثرات مطالعه مینماید و این تنزل است نتوان گفت فوق توحید است لیس وراء عبادان قریة والی ذلک
المنتهی کاتب حروف گوید آنکه میگوید توحید مقامی است در وسط طریق رؤیة جمع و ذهول از کثرت خواسته
است و آن نوعی از سکر و غلبه است و آنکه شهود وحدة محضه آخر طریق میگوید غرضش آنست که لطیفه انا فی
اعلی لطائف است وقتیکه صاحب جمع الجمع وحدة و کثرة هر دو را می بیند منشار رؤیة وحدة محضه لطیفه انا
و منشار رؤیة کثرت لطائف سافله اند پس تحقیقه اعلی مقالات همان است که مدرک
در بیان آنچه در رشحات از بعض عرفا منقول است که من در ابتدا میگفتم ممکن عین واجب است و در انتها
لله واجب عین ممکن است می فرمودند فرق درین دو عبارت آنست که اول مستلزم حصر واجب است

در صفات امکانیه و معنی ثانی آنکه تعینات امور اعتباریه اند و اعدام محضه موجود حقیقی بجز واجب نیست میفرمودند
در هر دوره چون خدای تعالی می خواهد که شیونات را خلق فرماید نخست مثل را که از باب انواع عبارت از دست خلق
می فرمودند از هر نوع چون شجر و حجر و انسان و فرس و غیر اینها پس مثال نوع انسانی ظاهر میشود و در مظاهر بعد از آن
خلق ارواح بعد از آن خلق اجسام میفرماید بعد از آن این دوره منتفی میگردد حتی ارواح نیز بفنا خفی بعد از آن دوره بترتیب دیگر
خلق میفرماید در صفات و افعال حق تعالی تعطل نیست پس قول امام جعفر صادق نحن اناس سرمدیون بر طول
مده محمول است یا باعتبار آنکه خدای تعالی سرمدیست پس از آن جهت که ابد و ازل بروی منکشف شد خود را
سرمدی میداند کاتب حروف گوید معنی این کلام پیش این فقیر آنست که تعین حقایق کمل پیش از ظهور مثال آنست
انسان است و آن تعین با تعلق صورت صرف حقیقة الحقایق است مبهم که در حیز بساطة همان باشد و در مراتب تنزل همان
و آن تعلق را اراده قدیمه واجب است بر آنچه ما خوض بحر است کونیه باشد نجوم که در غدیر متمثل شوند آب غدیر را که هزار بار متبدل شود نجوم همان
باشند که بودند والله اعلم و در بیان معنی قول شیخ اکبر العبد عبد و ان ترقی و الرب رب و ان تنزل میفرمودند اگرچه بمراتب عالیه ترقی کند خارج نمیشود از متعین
عین خود پس جمیع کمالات بمقدار استعداد عین اوست و حضرت حق با صرافت و اطلاق خود است اگرچه
در مظاهر ظهور نموده است معنی این کلام پیش این فقیر آنست که چون خدای تعالی تجلی فرماید برای شخصی یا برای
انسان اجمالاً اگرچه آن تجلی بقدر متجلی له باشد سطوت و تسخیر و قهر وجوب در وی نمایان است و بنده در مقام فنا که
چند باعلی مراتب رسد انفعال و تأثر امکان در وی هویداست والله اعلم ٭

ذکر پارهٔ از مکتوبات و مسودات حضرت ایشان

شیخ عبد الاحد نبیرهٔ شیخ احمد سهرندی که از مشاهیر مشایخ آن عصر بودند بحضرت ایشان نامه نوشتند در انجا مرقوم
بود ثم المرجو من مکارمکم الشریفة ان لا تنسونا من دعواتکم الصالحة فی اوقاتکم المرجوة فان
الامر صعب وفی الطریق تعب و رعب قال علیه السلام و ان امامکم عقبة کؤد شعر کیف الوصول
الی سعاد و دونها ٭ قلل الجبال و دونهن حتوف ٭ الرجل حافیة و مالی مرکب ٭ والکف صفر و الطریق
مخوف ٭ عزیز من شفق من آنچه سخن حق است و گفتنی نماید و آنچه از غیر حق است خیال گفت از شائبه

پس سخن کوتاہ باید والسلام ٭ حضرت ایشان جواب آں مکتوب بایں نہج تحریر فرمودند ہوالاحد عنایت نامہ مشفقہ نامہ رسید رابطہ مصادقت و یکتائی استحکام پذیرفت جزاکم اللہ سبحانہ عن کرامہ واوصلکم اللہ عزشانہ الی مرامکم مرقوم بود - کیف الوصول الی سعاد ودونہا قلل الجبال ودونہن حتوف ٭ والرجل حافیۃ ومالی مرکب ٭ والکف صفر والطریق مخوف ٭ انتہی الحق کہ وصول بسعاد حق ذاتیہ مطلقہ بالاطلاق الحقیقی بسیر مستطیل کہ متنبئ بر عبور شواہق جبال اعتبارات مخصصہ و اضافات وہمیہ عوالم خلق وامر است ہمچنیں صعب الحصول است زیرا کہ سالک حقیقت خود را بداں مخوف گردانیدہ است و مشاعر ومدارک خویش را بداں مفتشی ساختہ والا فالحق سبحانہ فی الحقیقۃ من الوجہ الخاص اقرب الی العبد من حبل الورید لا ثمہ طریق موصوف لا ماموں ولا مخوف لا یسع ثمہ رجل حافیۃ ولا مرکب ولا کف فایۃ ای حال یا ذمسکن لیس لہ ظہور فی الناس فسبحان من احتجب باشراق نورہ واختفی باستغراق ظہورہ تو ہمت قدما ان لیلی تبرقعت ٭ وان نافی البین یا بمنع اللثما ٭ فلاحت فلا واللہ ما ثم مانع ان عینی کان من حسنہا اعمی ٭ ٭ ٭ پردہ برخاست تابدیدستم دست با دوست کردہ در آغوش آں تشناسد حدیث ایں مل ست کہ ازیں بادہ کردہ باشد نوش ٭ **رباعی** وغنی بی منی قبلی فغنیت کما غنی وکنا حیثما کانوا احیثما کنا ٭ روزاں تبو بودم ونمیدانستم ٭ شب با تو غنودم ونمیدانستم ظن بودم اینکہ من جملہ منم ٭ من جملہ تو بودم ونمیدانستم ٭ نوشتہ بودند کہ آنچہ سخن حق است در گفت نیاید ظاہراً مراد آں گفت نیاید بجہت قصور افہام مستمعین وگرنہ سخن اگر لفظے است عین گفت است واگر نفسی است فمامن عیان الا دولہ بیان ودوہرہ کبیر اکا کر سکہر ہی جہاں سلسلے سل ٭ دکشٹ باتو پیل کی سواو کون لادی بل ٭ والسلام علی اہل اللہ الکرام چوں نامۂ شیخ عبدالاحد رسید مکتوبے در غایت فصاحت نوشتہ فرستاد ودرانجا شواہد صعوبت حصول و بعد راہ بسیار بیان نمودند وآں ایں است ٭

مکتوب شیخ عبدالاحد رح

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ مر علی عبادہ الذین اصطفے اما بعد گرامی نامہ کہ از راہ

و لطف مرسول شده بود در رو یافت بشارة آن بهره در گردید بالی بود پیراز دقایق کتابی بود سراپا معارف و حقایق
عبارات نگینی بود اشارات نازنینش دلکش ؛ نکتهایش همه همرنگ چمن ؛ کرده بر دفتر گل نقش سخن جزاکم الله
سبحانه خیر الجزاء و لرضاکم احسن الرضاء مرقوم نموده بودند که وصول بسعادت هویت ذاتیه بسیر مستطیل مستصعب الحصول
است و الا فالحق سبحانه اقرب الی العبید من حبل الورید قلت هذا فی الوجود و اما فی الوجدان فهو سبحانه
وراء الوراء ثم وراء الوراء برگ بیرنگی بسان لے عندلیب بنوله کاین گل عابزتا بد نزاکت رنگ راه آنجا
مسله سیر در رنگ مستطیل در راه است و اثبات مانند نفی از انجا کوتاه ؛ لا و هو زان سرافی روزبهی بازگشته جسم
کیسه تهی چه بیست نمکش شکم الکم بگرمایه جیحون جهانه ؛ چکه اکیس که هن رهی طلنه نه بهر بهر بانه ؛ عطار فرموده
با این همه نزدیکی جانان چه سبب دوری و رسیدن وصال تو گشت این همه مهجور مرقوم بود لا ثمه طریق موصوف
لا مامون و لا مخوف و لا یسیر فیه برجل حافیة و لا کف حافیة نعم لیس هنا لک طریق موصوف
لکن دونها قلل الجبال و دونهن حتوف ؛ ثم طریق الله کان واسعی ثم ثابت و الا توا امر فیه واقعه
سبحان الذی اسری بعبده لیلا رمزیست بدان انی ذاهب الی ربی اشارتیست بان قل هذه سبیلی
ادعوا الی الله عبارت از انست ففروا الی الله دلالت بران و آن دو بیت بازی که در ظهور نور مطلوب و قصور
طالب از ادراک آن مرقوم بود نهایت دو فین ساخت بعید و ر قاتلها و دانهما ثم کذلک الامر فهو کما قیل انت
الغمامة علی شمسک دع نفسک و تعال و آنچه در اشعار پارسی بیافت مطلوب و هم آغوش محبوب مرموز بود بر همه
دلسوز و سینه افروز است و مبنی از عرفان وصل عریان است نهایة الکرم انما باید دانست که این همه از گلهای گلشن تشبیه
است و از شعبدهای عالم سکر و مستی تمام شد چه که اقرب الی حضرت الذات است چنین امیر را بر نتابد ؛ آنجا همه آنست
که برتر از بیان است و آنجا همه حیرت و نگارت در دست فست و جز عجز عن درک الحقیقة نقد وقت نه
عنقا شکار کس نشود دام باز چین ؛ کاینجا همیشه باد بدست است دام را ؛ ما للتراب و رب الارباب ؛ تو از خوبی
نمی گنجی بعالم ؛ مرا هرگز کجا آئی در آغوش ؛ از ینجاست که حزن و اندوه ابدی دامن گیر مقربان بارگاه آمده
یا این و حیران سرمدی خاصه حاجبان درگاه گشته نظیر الخبر کان علیه الصلوة و السلام دائم الحزن متواصل
الفکر دلها همه آب گشت و جانها همه خون تا چیست حقیقت زپس پرده بیرون ؛ و این دو مهر که در بیان نوای

ایں راہ تحریر یافتہ خیلے دلنشین است بی تکلف ہمچنین است صعوبۂ ایں طریق بیش ازین است تا آنکہ مخبر صادق علیہ السلام اشارت بایں دشواری نمود آنجا کہ فرمود ان امامکم عقبۃ کوؤد ھذا ولیکن بسعی کرسوح زند عنایت او موران بکشند کار پیلاں * فی الآثار ان اللہ یفعل بالضعیف ما تتحیر فیہ القوی * عجائب رہ عشق ای رفیق بسیار است * زپیش آھوایں وحشت بشیر نر برسید ودوہرہ نہیں گر در ہیچم کو بیل جہاں رہنما * دکھیو کا رج سبہ کو چو کہیت ہینجی دہار * رباعی زوزاں تو بودم ونمیدانستم * شب با تو غنودم ونمیدانستم * ظن بودمن کہ من جملہ منم * من جملہ تو بودم ونمیدانستم * کہ رقم نمودہ اند نیز مخبر از وصال است و از باب غلبہ سکر حال طرداللّٰہ لیس عند ربك صباح ولا مساء علم یلد ولم یولد عنوان صحیفہ جلال اوست ولم یکن لہ کفوا احد دیباچہ توقیع کمال او سے ابروی دوست کی شود دست کش خیال من * کس نزدہ است زین کماں تیر مراد بر ہدف * وما قیل وغنی بی حتی قلبی نغنیت کما غنی * وکنا حیث ما کانوا وکانوا حیث ما کنا * فمن ذلك القبیل و الا فلیس ھنالك قال ولا قیل ولا حیث ولا کان ولا انس ولا جان کان اللہ ولم یکن معہ شئ والآن کما کان کریمۃ وما کان لبشر ان یکلمہ اللہ الا وحیا او من وراء حجاب نقاد جواہر سالکان است ولا تضربوا للہ الامثال واللہ یعلم وانتم لا تعلمون معیار طبیۂ عارفان تمی بنی کہ پیتوی محبان زخم کن ترانی بر داشت و سر دفتر محبوباں نداء لیس لك من الامر شئ بشنید ہم بنتیر غیابت و ہم بنتیر عناصر قوحم بود کہ نوشتہ بودند کہ آنچہ سخن حق است در گفت نیاید ظاہر امر آنست کہ در گفت نیاید بجنبۂ قصور افہام مستمعین از ادراک و گرنہ تحریر اگر لفظے است حین گفت است و اگر نفسے فما من عیان الا ولہ بیان کالا بل المراد قصور المتکلم کذا مرۃ ثم کذا مرۃ مراد از سخن حق بیان حقیقۃ ذات است کہ بداہۃ از طاقت بشر خارج است و نطق و تخمین در آنجا دم زدن سوء ادب فان الظن لا یغنی من الحق شیئا ہویدا است کہ آنچہ در درک ممکن واحاطہ متناہی در آمدہ لا جرم ممکن و متناہی خواہد بود تعالی الواجب الغیر المتناہی تعالیٰ شانہ عن ذلك علوا کبیرا حضرت خواجہ بزرگ عطر اللہ مضجعہ فرمودند ہر چہ دیدہ شد و شنیدہ شد ہمہ غیر حق است آنرا بتحقیق کلمہ لا نفی باید کرد * سہ بس بیرنگ ست یار دلخواہ اے دل * قانع نشوی برنگ ناگاہ اے دل * فالحاصل ان ما کان منزھا عن تعلق العلمیہ یکون منزھا عن التکلم عنہ بالاولی لا تدرکہ الابصار ای بصر کان من الفکر والوھم والانظار

چیان نشان دہم آن بے نشان یکتارا ✤ یکس چہ شرح دہد آشیان عنقارا ✤ عزیز من ازانکہ خلعت کلام پوشانید
و نہ بودانی احطفتیک بکلامی و برسالاتی معزز ساختند صدا الفیق صدر ے ولایطلق بسانت برآورد آن راکہ
جوامع الکلم عنایت کردند و بتاج و معراج و ابتقیت مخاتیت مکرم ساختند نداء لا احصی ثناء علیک در
داد و سبحان اللہ رب العرش عما یصفون ؎ ای از تو گمان خلق بیں و ورد جلوہ تو از ہر کس و ہر
ہر کس کہ کند تو سخن گفت ✤ خود گفت و زگفت خود برآشفت ✤ اے برتر ازاں ہمہ کہ گفتند ✤ وآنہا کہ بدید
ہم ہنفتند ✤ توحید تو ہر کہ راند و بحیل ✤ بر بود چہ زد عماری فیل ✤ اما قولکم فما من عیان الاولہ بیان قال اللہ تعالیٰ الرحمن
علم القرآن نعم لکن ما کان خالیا من العیان کان خالیا عن البیان ✤ لا تحیطون بہ علما قال بعض المحققین فی قولھم من عرف اللہ طال لسانہ
ذلک من مرتبۃ الصفات والشیون والاعتبارات اولما قولہم من عرف اللہ کل لسانہ فمن مرتبۃ الذات العاری عن الاضافات والاعتبارات
فانہ مجہول الکیف مطلقا قلت فمن الاول قولہ تعالیٰ الرحمن علم القرآن فان القرآن صفۃ من الصفات ولذا صدر الکریمۃ باسم الصفۃ
دون اسم ذات من الثانی قولہ تعالیٰ فاوحی الی عبدہ ما اوحی حیث ابہم الموحی بہ واضاف العبد الی ہویۃ الذات کانہ المکنون فی قولہ علیہ
السلام اذا ابہموا ما ابہم اللہ ای لا تبحثوا عن الذات تعالیٰ فانکم لن تستطیعوا کشف الغطاء من وجہ الکبریاء
للہ در القائل ؎ ہر چہ گویم عشق را شرح و بیان ✤ چون بعشق آیم خجل باشم ازاں ✤ دیگر عیان را چہ بیان
تکملہ اے عزیز چون نماز مقرب ترین اعمال است و مورد تجلیات و مشاہدات حدیث نفیس الصلوٰۃ
معراج المومن و خبر معتبر اقرب ما یکون العبد من الرب تعالیٰ فی السجدۃ شاہد عدل برین مدعا است
بنابرانکہ سالک را در حین ادای آں توہم ہم آغوشی مطلوب بے حجاب وہم دوشی محبوب بے نقاب پیدا
شود و در مظہر و ظاہر و صورت و حقیقت از فرط التعشق و تعطش تفرق ننماید بنابراں در جمیع ارکان آں حکیم
تکبیر نمودند و تسبیح مرۃ بعد اخری امر فرمودند ای ما خطر من الوصال ببالک فاعلم ان اللہ اکبر من ذلک وھو
سبحانہ منزہ عن خیالک حافظ شیراز توہم وصول سالک کہ ورود تجلیات و مشاہدات ناشی مشہود و
فی الحقیقت نہ آنچنان است درین بیت خبر دادہ ؎ عکس روے تو کہ در آئینہ جام افتاد ✤ عارف از خندہ
مے در طمع خام افتاد ✤ یعنی خون دل عارف کہ محل انتشار محبت است کہ بسبب محو نقوش ماسوا است منور و
تجلی ذاتی کہ وجہ کنایت ازان است گردد و کیفیت باطن از اول صد چنداں ترقی نماید و شگفتگی تمام در خندہ

بالکلام دراں ظہور فرماید ناچار عارف در طمع وصال و وصول بجائی پس پردہ ظلال یافت ننماند التجلی الذی تجلی
کان لا یخلو عن شائبة الظلیة فانہ ظہور الشیء فی المرتبة الثانیة او الثالثة ﴿ خلق از روئے
کے نماید او ٭ در کدام آئینہ در آید او ٭ فان قیل فاذا لا یمکن الوصول الی الذات اصلا وقد نقل عن کبار
المشایخ الوصول الیہ قال بعضہم ٭ ذات من نیست جز تجلی ذات ٭ ذات بر من زدہ است راہ صفات
وقال غیرہ جاکہ رسیدہ ایم بی ٭ اخت از اسم صفت گذشتہ تا ذات واقوال المشائخ فی ہذا الباب
کثیرة جدا حیث لا یکاد ینکر منطوقہا قلنا نحن لا ننکر الوصول الی الذات مطلقا بل انما نمنع الوصول
الی کنہ الذات وذلک کیفیتہ بطریق الحصول واما الوصول بلا کیف بغیر ادراک فممکن بل واقع و
لہ امارات و براہین کما تقرر فی اربابہا ازانجملہ آنست کہ نگرانی ابدی باوجود این وصول دامن گیر می باشد
واندوہ وحزن دائی باوجود این دولت ہرگز مفارقت نمی نماید وذلک لامرین احدہما فقدان التلون
والتلذذ الذی کان قبل ذلک فی التجلیات الصفاتیة فقد یانس الباطن بہ ملیا والثانی عدم
احاطة السالک ذلک المقام لوسعة الذات مع کمال تعطشہ وتشوقہ لانہ وان کان ابسط البسیط و
لکنہ اوسع وسیع وکل ذلک بلا کیف ٭ درین مقام عارف حکم مستسقی دارد کہ ابد الآباد ازاں سیر نگردد ونہ انتقام
را کران پدید آید نہ آن را غایت نہ این را نہایت نہ آنرا انجام نہ این را سرانجام ﴿ سیر و تشنہ مستسقی و دریا
ہمچنین باقی ٭ شیخ عطار می فرماید ـ نمی بینی کہ شاہی چون پیمبر ٭ ندیدہ فقر کلی تو رنج کم بر ٭ یعنی وصول بمرتبہ
کہ فوق بران متصور نباشد و در خزانہ جبروت جوہری کہ توان احتیاج بدان برد باقی نماند محال است ٭
فوق کل ذی علم علیم اگر گویند آنرا کہ ندانند و نشناسند چگونہ طلبند و چون دریابی آن جگر کبابی دیدہ پرآب کردند
گوئیم دانستن و شناختن شرط طلب نیست آوازہ حسن شاہد حریف عشق را بی قرار و بی آرام میسازد و گفت و
بوی جمال محبوب سودا محب را در جستجو می آرد چنین گلہا درین وادی بسیار میشگفند و چنین نیز نگہا درین راہ چندان
می تراود این از دیوانگیہا عشق بازان است واین از شیفتگیہا جان گدازان ٭ در عشق چنین بوالعجبیہا باشد
مولوی عبدالرحمن می فرماید ﴿ نہ تنہا عشق از دیدار خیزد ٭ بسا کین دولت از گفتار خیزد ٭ آری
مقتضا حضرات این است و لائق کبریا محبوب چنین است ٭ ای عشق ز عاشقان عجب نیست

مشوق شناسی از ادب نیست * ثم لیعلم ان الذات تعالی کما لا یعبر بعبارة ولا یشار باشارة کذلک
الوصول الیه لا یعبر بعبارة ولا یشار باشارة مثل الرؤیة الاخرویة نؤمن بها ولا نشتغل بکیفیتها
چه بودے اگر اینهم نبودے * اگر گویند پس فرق در مبتدی و منتهی چیست چه هر دو در سوز و گداز اند و هر دو طالب
این راز و نیاز اگر فارق فریقین یافت مقصود است پس هر دو مفقود است و اگر حزن و اندوه است خود
در هر دو کرده است گوئیم مبتدی را نایافت حقیقی است و منتهی را صوری گریه مبتدی از راه حجابها است و گریه
منتهی از مشاهده عظمت و کبریا او هنوز در پرده سبعین الف حجاب است این درخشان انوار قدم بتیاب بار هستی از
دوش نینداخته این بار عظیمه او برداشته او از لباس امانی و منی نه برآمده این خلعت وجود موهوب بکرم آمده او از
ظلال و خیال نه وارسته این از ظل و اصل در گذشته او پای از نفس و آفاق نکشیده این از همه آن بالا رسیده این
بکار المرید من بکاء الشیخ بالجمله در ره آن جان جهان جانی باید کند و از اسم و رسم بگذشته و از نام و نشان وارسته قبله
توجه منزه مطلق و غیب صرف باید نمود. لله مجیب المعالی الهمم خوش گفت ؎ آن لقمه که در دهان
نگنجد طلبم * و نقد الکلام ان المقصود هو الرحم بل لا الحصول والمطلوب هو القرب لا الادراک دوهره
نا تو نجا تو کا اور بارک لا کی جانو * جاتی جہاں سکے تہاں نا تونہ کا تونہ تہانو ؎ گرفتم ناید این عنقا بدامم *
تنید نہائے دانش اعلامم * کسی را گرچه برگی این سفر نیست * به از سودای او چیز دیگر نیست * و نختم
المکتوب بکلام المجدد الالف الثانی قدس الله سبحانه بسره الاسنی قال رضی الله تعالی عنه
الحمد لله الذی جعل الامکان مرآة الوجوب و صیر العدم مظهر اللوجود و الوجوب والوجود و انکانا صفتی
کمال له سبحانه فهو تعالی وراءهما بل وراء جمیع الاسماء والصفات و وراء جمیع الشیون والاعتبارات
و وراء الظهور والبطون و وراء البروز والکمون و وراء التجلیات والظهورات و وراء المشاهدات و
المکاشفات و وراء کل محسوس و معقول و وراء کل موهوم و متخیل فهو سبحانه وراء الوراء ثم وراء
الوراء ؎ چه گویم با تو از مرغی نشانه * که با عنقا بود هم آشیانه * ز عنقا هست نامی پیش مردم * ز مرغ
من بود آن نام هم گم * فلا یصل حمد حامد الی جناب قدس ذاته بل منتهی جمیع المحامد دون سرادقات عزته
فهو الذی اثنی علی نفسه و حمد ذاته فهو سبحانه الحامد والمحمود و ما سواه عاجز عن اداء الحمد المقدر له فهی

کلامہ القدسی ؎ ہیہات قلم تو قلم در کف اندیشہ گداخت ٭ رنگ آخر شد و نیر نگ تو تصویر نشد ٭ عرفان پناہا طالب مفاوضہ از راہ معارضہ و معاوضہ نیست بلکہ از باب تیمم خامی و ترک جوشی است معاف فرمایند العذر عند کرام الناس مقبول ٭ والسلام علی من اتبع الھدیٰ ٭ والتزم متابعۃ المصطفٰی علیہ و علی الہ الصلوات والتسلیمات العلی حضرت ایشاں بعد مطالعہ چنیں نوشتند الحمد للہ الذی جذبنا الی ذاتہ الاقدس عن کل تشبیہ و نقصان فوجدناہ اقرب من حبل الورید بلا تمیز و مکارۃ وجربانہ والصلوٰۃ والسلام علی نبینا و مولانا محمد و الہ عن کل عارف وحیران ای جاھل لم یصل الی حقیقۃ الامر فھو یتخبط و تحیر السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ بلغت الصحیفۃ بعجائب العبارات گویا و لاکن صحیفہ ایما بود با نکہ دعوۃ وصول بسبب غلبہ حال است نحن مغلوب چہ اعتبار دارد و امثال ایں طریق رمز واشارات تحریر کردہ اند و ترکیب الکنایات والاستعارات وفھمت الرموز والاشارات کتبتم اولا کیف الوصول الی سعاد و دونھا قلل الجبال و دونھن حتوف والرجل حافیۃ و مالی مرکب ٭ والکف صفر والطریق مخوف قلت ھذا صریح فی المطالۃ السیر وامتناع الوصول مما کتبتم من ان الوصول الی سعاد الھویۃ یتیسر اذًا بالسیر المستطیل المبنی علی عبور شواھق جبال ای عقبات عالم الخلق والامر وکذا صعب الحصول شفیعۃ للمرام وتقریر الاستطالۃ الطریق و وقوع الاقدام وتاویل لامتناع الوصول لصعوبۃ حصول الوصول وانما نفیت الطریق من الوجہ الخاص ببعض الاشخاص ولا ینکرہ منکر ولا ید فعہ دافع فلا مصادرۃ باثبات مطلق الطریق و وقوع الاقدام او کتبت والا فالحق سبحانہ وتعالیٰ من الوجہ الخاص ھو الاقرب الی العبید من حبل الورید الخ اما قولکم ھذا فی الوجود و اما فی الوجدان فھو سبحانہ وراء الوراء ثم وراء الوراء قلت الحق الیکم ولکن بالنسبۃ الی الاکثرین واما بالنسبۃ الی المتوجھین اولا الی حضرت الذات بدون جمیع الاعتبارات فکما انہ سبحانہ وتعالیٰ ھو الاقرب من حبل الورید فی الوجود کذالک فی الوجدان فی السر یا نیۃ تجلیٰ نی فی سواد اللیل عینی ای قریبا منک فاطلبنی تجد نی ؎ مرا اندر شب تاریک بابی رخان خویش ہم نزدیک یابے ٭ مرا نزدیک خود پیوستہ میداں ٭ نمیدانی اگر دانی بیابی ٭ مرقوم شد ہرہ ٭ پیت نکٹ سنگھ الکھ مگر بانہ جیون جہانہ ٭ جگہ الکین لکھہ ہیں رہیں لطنہ نہ بہر باہنہ ٭ بخاطر تا تر رود و ہیرھ ساجن نیرسے آیا کل لاکھو بہرہانہ ٭ بل ہارت بچہرت نہیں نس دن کہوں ٭ بخانہ نوشتہ بود م

سے پردہ برخاست تا بدید ستم * دوست با دوست کردہ در آغوش * ایشان عنایت کردند باید دانست کہ
انچہ از گلہای گلشن تشبیہ است - گویم ضم آغوش در عبارت شما ماسول است و در عبارت من محصول *
عبارا تنا شتی وحسنک واحد وکل الی ذاک الجمال یشیر نوشتہ بودند سے عنقا شکار کس نشود دام باز چین
کاینجا ہمیشہ باد بدست است دام را * گویم مراد عدم ادراک واحاطہ است سے ای کمان وتیرہا بر ساختہ *
صید نزدیک وتو دور انداختہ * نوشتہ بودند ما للتراب ورب الارباب گویم در قصہ معراجیہ مذکور است کہ
این از راہ تادب بود قال اللہ تعالی یا محمد انک اخترت العبودیۃ تادبا انا اخترتک بجمیع الکرامات
الانسیۃ تفضلا * پس تادب امری دیگر است وتفضل امری دیگر سے خاک را چون کار با پاک اوفتاد *
پیش آدم عرش برخاک اوفتاد * نوشتہ بودند کہ حزن واندوہ ابدی دامنگیر مقربان درگاہ است گویم
حزن واندوہ ابدی عذابیست سرمدی دشمنان را باشد نہ دوستان را دوستان را ہمہ ناز ونعمت
ومقربان را ہمہ روح وراحت خدای عزوجل می فرماید فاما ان کان من المقربین فروح وریحان وجنۃ نعیم
سے آسودہ بکام خویش از وصل حبیب * نہ بیم فراق است نہ تشویش رقیب * نوشتہ بودند -
دلہا ہمہ آب گشت وجانہا ہمہ خون * تا چیست حقیقت زپس پردہ برون * گویم راست - تا پس پردہ
جان ودل باقی است * ہمچنین است حال مشتاقی ولیکن چون کسی از جان ودل درگذرد در درون پردہ
رود گوید سے راز درون پردہ ز رندان مست پرس - کاین حال نیست زاہد عالی مقام را * نوشتہ بودند - نیہی کردہیم پیل
بہان زیسابتج دکھیو کارج نبہ کوجو کچھ پنچھی دہای از حسن تقابل این دوہرہ چہ نویسیم ولیکن بخاطر فاتر در داوند
سنات سمندر ہم کے پنت الکم اپار کچھ پست تہنی بکئی بہرلا کی اروار * نوشتہ بودند ولا تضربوا للہ الامثا
گویم ولنبذ المثل الاعلی اما الشعر شعر وغنی بی حتی قلبی فغنیت کما غنی * وکنا حیثما کانوا وکانوا حیثما کنا
فالمراد بہ الوفاق دون الفراق فلیس فی مضمونہ للعالی تشبیہ ولا ضرب المثال کما لیس فی اقتباس یعنی
شیخ احمد کہ جد و معتقد مکتوب الیہ اند الشیخ الکبیر قدس سرہ سے چہ گویم با تو از مرغی نشانہ * کہ با عنقا بود ہم
آشیانہ * ز عنقا ہست نامی پیش مردم * ز مرغی من بود آن نام ہم گم * زیراکہ مراد از مرغ وہم آشیانگی
او با عنقا علو شان اوست سبحانہ وتعالی فکلامکم منطق الطیران لم یفہم غیر قلاخیر نوشتہ بودند

پیشوای محبان زخم لن ترانی برداشت گویم معنی آنست که نتوانی دید در نشأ دنیا ولیکن این طائفه را نشأ
آخر هم است نوشته بودند که سر دفتر محبوبان ندای لیس لک من الامر شیٔ بشنید گویم شأن نزول ایصال
است نه وصال زیرا که در مرتبت پیغمبری منقصت او است کریمه دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی
نوشته بودند آنرا که خلعت کلام پوشانیدند صدای یضیق صدری ولا ینطلق لسانی برآورد گویم معنی آنست
خواهم که بیان حقایق معاینات و دقایق مکشوفات در بیان آرم ولیکن زبان من که با خنگر فرعون سوخته گشته
و بروی عقده افتاده است با من موافقت نمی نماید بدین سبب تنگ دل میشوم بر این معنی دلیل است
واحلل عقدة من لسانی یفقهوا قولی و کریمه واخی هارون هو افصح منی لسانا فارسله معی ردءا
زیرا که دعوت و تبلیغ نیکو نباشد مگر از فصیح بلیغ نوشته بودند آنرا که جوامع الکلم عنایت کردند لا احصی
ثناء علیک در داد گویم معنی الاحصاء العد علی سبیل الاستقصاء والمعنی لم یدخل جمیع کمالاتک
فی العیان والثناء والبیان انما هو بعد العیان کما یدل علیه ما ترکتم من تتمة الحدیث انت کما اثنیت
علی نفسک نوشته بودیم ما من عیان الا وله البیان والدلیل علیه کریمه الرحمن علم القرآن خلق
الانسان علمه البیان والمعنی انه سبحانه بمحض رحمته علم القرآن المشتمل علی جمیع المعارف الذاتیة والصفاتیة
والافعالیة خلق الانسان و تمیزه عن سائر الحیوان بتعلیم البیان لما اشتمل علیه القرآن نوشته
بودند ما کان عالیا من العیان کان عالیا عن البیان قلت الحق ولکن لا ینافی قوله اذ معناه ما کان
داخلا تحت العیان کان داخلا تحت البیان نوشته بودند دیگر عیان را چه بیان گویم عدم احتیاج بیان
در حق صاحب عیان است واحتیاج بیان در حق غیر صاحب عیان است این دیگر و آن دیگر اما فی کم
انما تمنع الوصول الی کنه الذات و درک کیفیته قلت علی تقادیر العطف والارجاع یلزم اثبات الکیفیة
اما للوصول او الذات نوشته بودند وصول بمرتبه که فوق بر او متصور نباشد محال است راست ولیکن در سیر صفات
اما بعد از وصول بذات تعالی اعتبارات فوق بر او متصور نیست ولیس وراء العبادان قریة نوشته بودند این همه
دیوانگی های عشقبازان است * گویم مصرع عاشق چه کار که عشق حجاب است * عاشق و معشوق بر روی حقیقت
نقاب است * و مع ذلک العشق نار فی القلوب یحرق ما سوی المحبوب فنعم الجنون ونعم الجنون فی الکلام

القدسی انت عشقی وانا مشتاقک یا محمد ؎ درد عشق آمد و دانی هر دو نے پچل نشد بے عشق هرگز مشکلے

گر عشق همی مونس وحی نه داشت شما همه تحیر عجب پیمانه ماست * از عقل فرو کند که در عالم عشق * از نیز خلاف دل او نا

است * اما قولکم مثل الرویة الاخرویة نؤمن بها ولا نشتغل بکیفیتها قلت صریح فی الکیفیة للرویة

ویستلزم المثلیة للوصول وکلاهما کیف نوشته بودید از اسم و رسم بگذشته قبله توجه تنزیه مطلق و غیب

بانیتو مات ان الله یحب ایما است بانکه شما در توحید بند شده اید آن وسط راه است و مغلوب الحال شده اید

میدانید که فوق این چیزے نیست طالب ترقی باشید فهم ذلک من مشرب هذا القائل و اصحابه معالی

الوسم گویم توجه نسبتے است بین متوجه و متوجه الیه متحقق نگردد ذات متوجه اذ لا یتصور التوجه ان من ذات

تکون لها تحقق صفة وهو المراد بوسم رسم است و لفظ متوجه اسم پس توجه بی اسم و رسم ممکن نباشد

وایضا التنزیه وان کان اقرب المقامات الی الذات فهو مقام ولیس فی الحقیقة مقیم ولا مقام ان الله

یحب معالی الهمم اما قولکم المقصود هو الوصول لا الحصول قلت لعله فهم من قوله صاحب الحصول قلت

هو حبر الوصول واما کلام الشیخ الکبیر قدس سره فمن المعرفة الدقیقة ونهایة الحقیقة ولکن قولکم آنفا

کلام القدسی قلت کلام القدسی مخصوص بکلام الله سبحانه و تعالی لایجوز اطلاقه علی کلام نبیه و صفیه فکیف علی کلام

ولیه یا حبیبی لا یخفی علیکم ان عبارات التقیید والحزن الابدی والیاس والحرمان السرمدی للمقربین

مع مخالفتها النصوص تمنع من طلب الطالبین امض انا بالتقریب قال عز و جل اذا سألک عبادی عنی فانی

قریب فی الکلام القدسی قربونی الی عبادی ولا تبعدونی * گفتم ملکا ترا کجا جویم من * در خلعت وصف

تو چها گویم من * گفتا که مرا مجوی بر عرش بهشت * در دل خود جوی که بر تو یم من * یا حبیبی ما کتبتم الیٰ فکان

لمحض النصیحة سلمکم الله تعالی وابقاکم وما کتبت الیکم فمن جهة المحبة والوداد ومن سبیل الاخلاص

والاتحاد کاتب حروف گوید قوله الرحمن تقابل این دو بهره چه نوشتم یعنی دو بهره بهم نهی کرد الخ با دعوے

شما تقابل است و مثبت وجهی خاص است مر بعضے عشاق قوله لیکن نیجا طرفا تر در واده اند ساعت بمند الخ

این دو بهره حال فنا و بقا هر دو بیان میکنند بخلاف دو بهره اول قوله علی تقادیر الحلف والارجاع یلزم الخ

تفصیله ان الضمیر المجرور فی کیفیتها ما راجع الی الوصول او الی الذات بتاویل الشیء وعلی التقدیر من اما

یكون العطف علی الوصول او كنه الذات فههنا اربعة تقادیر احدها ممنوع درك كیفیة الوصول وهذا یدل
علی اثبات كیفیة الذات وثالثها ممنوع الوصول الی درك كیفیة الوصول وهذا كالاول ورابعها ممنوع الوصول
الی درك كیفیة الذات وهذا كالثانی والله اعلم چوں ایں مکتوب بشیخ عبدالاحد رسید در جواب آں مکتوب
دیگر تحریر نمودند و هو هذا مکتوب شیخ عبدالاحد بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی ظهر فی بطونه
وبطن فی ظهوره واشرق ظلمات العدم بنور وجوده ووجود نوره والصلوة والسلام علی اسبق من سبق
واحمد من حمد وآله وصحبه وتبعه ما خلق الانسان فی كبد وما ركع راكع وسجد ثم الی ابد الابد اما بعد فقد
وصل الكتاب الكریم من الجناب العظیم بحقائق العرفاء ودقائق العلماء رائقة نكاته فائقة كلماته متضمنا
بانواع العنایات مشتملا علی اقسام الاكرامات لحبیب الذی اجتنی فیه وذكره فی نفسه ودنی من عنده
من مقربیه ولما كان حاویا لعدة ابحاث علی كتابنا ونحن مع الاعتراف بقصورنا ونقص شعورنا اردنا ان
نعتذر عنها ونتكلم بما فیها وبما علیها والعذر عند كرام الناس مقبول والاستمداد من الكبیر مامول فنقول
بعد السلام علیكم والتحیة لدیكم قولنا واما فی الوجدان فهو سبحانه وراء الوراء ثم وراء الوراء فنفی بلا غبار
ونكتة صدرت من اكابر الاخیار قال الخراز الذی قال فیه سید الطائفة هو غایة لا فوق لها وسید
الطائفة هو الذی قال فیه الشیخ الاكبر هو لسان من السنة الحق وهو الذی قال فی حقه شیخ الشیوخ
بحر لا ساحل له الوجد عند وجود الحق مفقود وقولكم هذا بالنسبة الی الاكثرین آه قلنا بل بالنسبة الی
الكل فان المراد بالوجدان ههنا الادراك والاحاطة بالكنه وحصوله فی الذهن كما یاتی فیما یاتی مفصلا و
اما الوجدان الساذج عن هذا القید فكونه بالنسبة الی الاكثرین غیر ممنوع قولكم المعانقة فی عبارتكم ما وقع
وفی عبارتنا محصول لنفی قلنا للمامول فوق المحصول قد تیسر لنا مثل هذا المحصول فما اكتفینا به من الوصول قولكم عبارتنا
تنبئ عن حسنك وعلی كل الحالات الجمال یشیر قلنا لله در منشده فهو كما قال العلائی رحمة الله تمام آن گل عنایت گر
بود دارد که مرغ هر چمنی گفتگوے او دارد لاکھ سہیلی ایک ہے جو بس پی پی ہوئی ناجا کس انہیں کو سہاگن ہوئی قولنا ما للتراب ورب
الارباب وقولكم هذا تاذ منه علیه السلام والتفضل امر آخر قلنا فكفی به علیه الصلوة والسلام قدوة وقولكم فی رسول الله اسوة حسنة
قولنا حزن واندوه ابدی و دامنگیر مقربان بارگاه آمد و یاس و حرمان سرمدی از وصال مطلق نصیب خاصان درگاه

كنت قولكم الحزن الابدى باى وجه كان الم وعذاب سرمدى لا يليق بالمومنين فكيف بالمقربين ومع ذلك مخالف للنص اه قلنا ههنا ابحاث ينبغى ان نذكر منها شيئا حتى ينحل العقد لسا فليعلم ان الابد والسرمد كما يطلقان على الخلود كذلك يطلقان على مدة الحيوة تشهد به اللغة والعرف ومنه قوله تعالى ولا تقبلوا لهم شهادة ابدا فعلى هذا حاصل كلامنا ان الحزن والهم اللازم للحب والياس عن الوصال المطلق الناشى من مشاهدة عظمة المحبوب لازم للمقربين ما داموا فى هذه النشأة وان كانوا مكرمين بالتجليات والمشاهدات لكن الموعود اتم من الموجود واليه يشير قوله تعالى والاخرة خير لك من الاولى وقوله سبحانه من كان يرجو لقاء الله فان اجل الله لآت ثم لما كان هذا الحزن والياس حاصلا بعد الترقى من مراتب الظلال الى الاصول وبعد العروج من مدارج الصفات الى حضرت الذات واصل الاصول كان خاصة لا يوجد فى غيرهم فرعون راندا و هم ابد ✿ وست در دو سر زيرا كه او نداشت سرور دهای ما ✿ ايها العارف بالله هذا مدح بشبه الذم وكمال يشبه النقص من قبيل قوله تبارك انه كان ظلوما جهولا ويا للعجب انكم جعلتموه بالمشركة الاسمية نصيبا للاعداء نفيتموه من الاحباء ثم ما اكتفيتم عليه ذكرتم فى اثبات المدعى ايات كريمة فمنها قوله عز من قائل كريما يا عبادى لا خوف عليكم اليوم ولا انتم تحزنون قلنا لفظ اليوم قد افصح فى الجواب كما اسلفنا الاشارة اول الباب ومنها قوله جل جلاله الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون فمحمول ايضا على امر الاخرة كما ترى التفاسير مخبرة عنها واهل الحقائق ايضا جعلوه من مبشرات الاخرة حتى ان بعضهم منع جواز علم الولى بولاية لكونه مزيلا للخوف اللازم للعبودية كما فى التعرف ومنها قوله جل ذكره فاما ان كان من المقربين فروح وريحان وجنة نعيم قلنا ليس له الاستدلال وجه ظاهر غاية ما فى الباب لزوم الروح والريحان للمقربين فى النشأة الاخرة ومن ينكر ذلك ومنها قوله تبارك وتعاظم انه لا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون قلنا اين هذا من الاستدلال لان المراد من الروح ان كان جميع اقسامه من حيث المجموع فلم لا يضر الياس من بعضه وان كان المراد كل فرد فرد بطريق السلب الكلى فذلك باطل بالاجماع فان من افراده الرسالة ونزول الوحى ونحوهما ان الياس منه فرض ومومن به او المراد بعض اقسامه فان كان معينا فمجمل ولا بد من البيان وان كان غير معين فمطلق وكلاهما لا يجديكم نفعا ايها العارف بالله كما ان اليا

المحض من غیر رجاء کفر بصریح الآیۃ المذکورۃ کذلک الامن المطلق کفر بقولہ سبحانہ لا یأمن مکر اللہ الا
القوم الخاسرون وقولہ عزوجل وخافون ان کنتم مؤمنین واذا قالوا الایمان بین الخوف والرجاء و
ناهیکم قبلہ قولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام ان اللہ یحب کل قلب حزین وقولہ صلی اللہ علیہ وسلم من اراد اللہ
بہ خیرا جعل فی قلبہ نائحۃ وما اخبر عن حالہ علیہ الصلوات والتسلیمات انہ کان دائم الحزن متواصل
الفکر وانہ کان بکاء فی الصلوٰۃ وما ذکر فی سیرتہ علیہ السلام بسام من غیر ضحک ومحزون من غیر
عبوس کما فی الاحیاء وما روی عن داؤد علیہ السلام انہ کان یبکی فنزل علیہ الامین علیہ السلام
فقال ان ربک یقرأک السلام ویسأل عن بکائک وھو اعلم بہ فقال ابکی خوفا من النار فقال بوعد الرحمۃ
من خطیرۃ القدس یقول اللہ انا لم نجعلہا لاولیائی فسکن داؤد علیہ السلام ثم بعد حین جعل یبکی
فنزل علیہ الامین وقال ما یبکیک قال ابکی شوقا الی الجنۃ فقال یقول رب العزۃ انی جعلتہا لاحبائی
فسکن داؤد علیہ السلام ثم بعد حین جعل یبکی فنزل علیہ الامین وسأل عنہ کذلک فقال ابکی
شوقا الی اللہ سبحانہ فقال یقول اللہ تعالی فلیبک اذا کیف شئت فلا نہایۃ لہ خیابان عمر ابد طے شد
اما تا بتمام عشق انتہائی ندارد وقدوۃ ما دنیا من المشائخ قدس اسرارہم نستہ قول قدوۃ السابق خواجہ عبد الخالق
غجدوانی عطر اللہ مضجعہم وصیت میکنم من ترا ای پسر کہ من بکذا وکذا الی ان قال باید کہ دل تو ہمیشہ اندوہگین
باشد وچشم تو گریاں وعمل تو خالص ودعاء تو تضرع ولبسم تا قیل سہ انجا در دمر اور ماں مکن + درویشان را
زیب وروان مکن + قال ابیسری نور مرقدہ لا فی اللیل ولا فی النہار لی فرح فلا ابالی علی احدھما کفانا او
کفر الشریعۃ کذلک یوجب فی الحقیقۃ کفر الطریقۃ فانہ کنایۃ عن ستر بعض الحقائق مکتنف بعضہا قولکم
سات سمندر بیم کے نیت الکم اپار کجبیت تھی ہکنی بہر لا کی اروار + قلنا ھذا نظر الی استغنائہ وکبریائہ
تعالی کما مر آنفا ووقع فی خاطری شعران احدھما علی ھذا الذات لاخر فی الجواب مع انی ما الفت بالہندیۃ
قبل ذلک شعرا اصلا + دوهرہ سات سمندر پار پیو ہوں اکیانی نار نہیں نہیں بناکہو تے کسمن اترون پار +
بیم سمندر ای سکھی تہاہ نہیں جس دہار + پالگی لے لاکہوں لوک سکیں اروار + قلنا لا تضربوا للہ الامثال
قولکم وللہ المثل الاعلی قلنا ھذہ الکریمۃ متممۃ عینا ودلیل الکریمۃ السابقۃ قولکم لن ترانی نفی ھذہ

النشاة الدنیا بنظر الهین ولکن لهذه الطائفة نشاة اخری قلنا نعم ان لهذه الطائفة العلیة نشاة اخری

کما اول ابونا قدس سره قوله تعالی بل هم فی لبس من خلق جدید ای المحجوبون عن درک الاسرار والحقائق فی

شک من نشاة جدیدة وولادة ثانیة ووجود موهوب بعد الفناء وان تملاء عن الرذایل ولیکن هنوز

ایوان آشنا بلند است قال فی التعرف اجمعوا علی انه تعالی لایری فی الدنیا بالابصار ولا بالقلوب و

قال ابن العربی قدس سره التجلی من الذات لایکون الا بصورة المتجلی له فالمتجلی له ما رای غیر صورته فی

مرآت الحق وما رای الحق ولا یمکن ان یراه ویحذرکم الله نفسه ثم ان موسی علیه السلام اتی بثبوت تلک

النشاة فی هذه النشاة قولنا سر دفتر محجوبان نداء لیس لک من الامر شیء قولکم شان النزول فی

الایصال لا الوصول قلنا بل الامر کلمه لله قال الله تعالی ماکنت تدری ما الکتاب ولا الایمان و

لکن جعلناه نور انهدی به من نشاء من عبادنا الی اخره قولنا آنرا که خلعت کلام پوشانیدند صداء نضیق

صدری ولا ینطلق لسانی بر آورد قولکم معنی الکریمة اریدان این حقائق المعائنات ودقائق للمکتوبات ولکن لا

ینطلق لسانی بعقدة وقعت علیها باحراق جمرة فرعون آه قلنا هذا کله من باب التفسیر ولاینکره مسلم

واما ما ذکرنا فمن باب التاویل المختص بالراسخین قال علیه السلام لکل حرف ظهر وبطن فمنهم من اکتفی بالظهر

فاهتدی ومنهم من نفذت بصیرته الی البطن فکان اهدی لکل وجهة هو مولیها فاستبقوا الخیرات

قولنا آنرا که جوامع الکلم عنایت کردند نداء لا احصی ثناء علیک در داد قولکم معنی الحدیث لم یدخل جمیع

کمالاتک تحت العیان واستقصاء الثناء بعد العیان قلنا هذا هو مطلوبنا بعینه قولکم وایضا النفی راجع

الی القید وهو انت کما اثنیت علی نفسک قلنا لیس هذا علی الاطلاق کما ذکروا فی قوله تعالی لا

تاکلوا الربوا اضعافا مضاعفة ثم ارجاع النفی الی القید فی الکلام المذکور غیر مسلم ومبحوث فیه کما یستفاد

من حواشی شرح المطالع وغیرها ولو سلم فهو بما لایخل بمطلوبنا بل مؤید له فصار لنا لا علینا قولنا دیگر

عیان را چه بیان قولکم علم البیان للمعائن والبیان لغیر المعائن واین هذا من ذاک قلنا متقولنا ذلک من قبل

قوله تعالی ذلک الکتاب لا ریب فیه قولنا وصول بمرتبه که فوق بران متصور نباشد محال است فماخوذ من

قوله تعالی قل رب زدنی علما ومن قوله علیه السلام انکم لن تستطیعوا ان تغلبوا هذا الدین قولکم

هذا فی سیر الصفات واما بعد الوصول الی حضرۃ الذات فتصور الفوق محال قلنا الوصول الی حضرت الذات
بعد انقطاع سیر الصفات بالاجمال فممکن بل واقع بحمد اللہ سبحانہ والترقی منہ الی الفوق محال
عقلا ونقلا فماذا بعد الحق الا الضلال واما الاحاطۃ بکنہہ فکذلک محال فانہ وان کان ابسط من کل
بسیط لکنہ اوسع من کل وسیع بل غیر متناہ فالسیر الواقع فیہ المسمی عند المحققین بالسیر فی اللہ ایضا غیر
متناہ وانقطاعہ محال ؎ شربت الحب کاسا بعد کاس * فما نفد الشراب وما رویت * بمیر و تشنہ مستسقی و دریا ہم
چنان باقی * قال صاحب التعرف والقول بالاصلح یوجب نہایۃ القدرۃ وتنفیذ ما فی الخزائن وتعجیز اللہ جل
جلالہ عن ذلک لانہ اذا فعل بہم غایۃ الصلاح فلیس وراء الغایۃ شیء فلو اراد ان یزیدہم علی ذلک صلاحا
لم یقدر علیہ ولم یجد بعد الذی اعطاہم ما یعطیہم بما یصلح لہم تعالی اللہ عن ذلک علوا کبیرا انتہی
ولیعلم ان الترقی فی المقام شیء والترقی من المقام شیء آخر وما نحن بصددہ فمن ممنوع وفی واقع فلو لا ہما
کان بین الواصلین الی الذات تفاوت وکانوا متساوین فی القرب وکانوا محبوسین فی مقام واحد وکل
ذلک باطل فان قیل لا نسلم ان التفاوت بینہم بہذا الوجہ بل بوجہ آخر قلنا بعد التسلیم فذلک لا یعوننا
لکم فی منع تصور الفوق ایہا العارف باللہ لیس الترقی والتفوق ہنالک مثل التفوق والترقی من الصفۃ الی البیت ومنہا الی السطح
ولیس المراد بالسیر والسلوک الحرکۃ الاینیۃ بل شیء وجدانی غیر بیانی من لم یذق لم یدر واقرب ما یقال فی رسمہ انہ حرکۃ کیفیۃ وانتقال
علمی من حقیقۃ الی حقیقۃ ہذا بالنظر الی مرتبۃ الصفات واما بالنظر الی مرتبۃ الذات فہی عبارۃ عن ازدیاد المعرفۃ والانکشاف
ونفوذ النظر الی ابطن البطون کما یشہد بہ الکشف الصحیح ہذا وحقیقۃ الامر عند عالم الغیب والشہادۃ تعالی
قولنا مثل الرؤیۃ الاخرویۃ نؤمن بہا ولا نشتغل بکیفیتہا قولکم ہذا صریح فی الکیفیۃ الرؤیۃ وتستلزم
المثلیۃ الوصول وکلاہما بلا کیف قلنا بل مصرح بعدم الکیفیۃ فان منع الاشتغال بالکیفیۃ
کنایۃ عن انتفاء الکیفیۃ وکثیرا ما یقع مثل ہذا التسامح فی العبارات والسیاق والسباق شاہد
علی المدعی قال بعض الکبراء فی حق ذاتہ تعالی انہ مجہول الکیفیۃ ای لا کیفیۃ لہا ثم التشبیہ فی
بعض الامور لا یستلزم المثلیۃ کما بینوا فی البیان وبعد التسلیم فکون امرین غیر متکیفین
متماثلان غیر مستلزم الکیفیۃ کما فی جمیع صفاتہ تعالی قولنا از اسم و رسم نگذشتہ قبلہ توجہ منزہ

مطلق و غیب صرف باید نمودن ان الله یحب معالی الهمم و لکن التوجه نسبة بین المتوجه و المتوجه

الیه فلفظ المتوجه اسم و ذات المتوجه رسم فلا یمکن التوجه مطلقا قلنا انا لله وانا الیه راجعون

ایها العارف بالله فاذا انسد باب المعرفة والولایة فانها لا یحصل الا بعد الفناء والنسیان عن جمیع ما

سیسمی بما سواه فلولاه لما حصلت المعرفة ولما ثبت الوصول الی الحقیقة کما نطقت به نسبة القوم

کافة ؛ ہیچکس را تا نگردد او فنا ؛ نیست ره در بارگاه کبریا ؛ ولا یعزنکم قول صاحب الترهنه

گویند عشان خود چه بایے ؛ گم شو که چو گم شوی بیابے ؛ این نکته نمودنا صوابم ؛ چون گم شوم آن گہی

چه یابم ؛ باشیده اگر کسی دگر خاست ؛ از گم شدنم پس او چه منجواست ؛ فان هذا من جنس تدقیقات

الفلاسفة ولیس من للعارف فی شئ ولا ینبغی للسالک ان یقول به ولو تری ان المحققین کیف

اخذ ولا وکیف طعنوه فی طعنه ورددوه علیه ولجا وعنه باجوبة شافیة کافیة مع کون الکلام

بعد التکلیف قابلا تاویل ونحن بمعزل عن التفصیل ولکن نذکر من کلام قدوتنا العارف الکامل

خواجه احرار نور الله مرقده ما یفید فی هذا الکلام قال قدس سره وبعد تحقق فناء ذات السالک و

صفاته رفاه الله تعالی سبحانه واوصله الی البقاء یعطی له نورا من عنده فیشاهد به فانه لا

یشاهد لغیره تعالی شانه ثم لیعلم ان حذف الاضافات والاعتبارات الثابتة الذات لازم لحق جهة

الذات تعالی کما تقرر وانتم ایضا اشرتم الی ذلک فکیف حذف اسمه ورسمه وحذف اعتبارات

نفسه قولکم انتزیه وان کان اقرب المقامات الی الذات فهو مقام ولیس فی الحقیقة مقیم ولا مقام تحولنا

لعل المراد بالحقیقة ههنا مرتبة الذات البحت والا لا معنی لنفیه عنه سبحانه فهو لطف وعنایة الینا

ورجوع والتفات بالاخرة الی قولنا بل الی قول المحققین کافة وهو ان کنه الذات بری عن الادراک

ومعرا عن الاضافات والاعتبارات فلا یشار باشارة ولا یعبر بعبارة ؛ درافگنده دف این

آوازه از دوست ؛ کز و بر دست دف گویان بود پوست ؛ قال اصدق الصادقین علیه السلام

لا یخالطه الظنون ولا یصفه الواصفون قال ذوالنون والتفکر فی ذات الله جهل والاشارة الیه

شرک وحقیقة المعرفة حیرة ؛ آفاق روشن و مه تابان پدید نیست ؛ پرشور عالمی و نمکدان

پدیدیست ۞ از مہر تا بذرہ و واز قطرہ تا محیط ۞ چون گوئی در تردد و چوگان پدیدیست ۞ قال حسین بن
منصور قدس سرہ لم یسبقہ قبل ولا یقطعہ بعد ولا یضادرہ من ولا یوافقہ عن ولا یلاصقہ الی
یحلہ فی ولا یوامرہ ان ولا یظلہ فوق ولا یقلہ تحت ولا یقابلہ حذاء ولا یزاحمہ عند ولا
ولا یحدہ امام ولا یظہرہ قبل ولا یفنیہ بعد ولا یجمعہ کل ولا یوجدہ کان ولا یفقدہ لیس تقدمہ
قدمہ والعدم وجودہ لیس لذاتہ تکیف ولا لفعلہ تکلف وقال الکلاآبادی عن بعض الاکابر اعرف
الخلق باللہ اشدہم تحیرا فیہ قال ابن العربی قدس سرہ فی قولہ تعالی وان من شئ الا یسبح بحمدہ
الضمیر راجع الی الشئ فان تسبیح احد لا یصل الی جناب قدسہ تعالی قال القونوی قدس سرہ ان الحق
حیث اطلاقہ لا یصلح ان یحکم علیہ بحکم او یعرف بوصف او یضاف الیہ باضافۃ قال المولوی قدس سرہ

شعر حق منزہ ہست از ہر اسم و نام ۞ تو چہ می پرسی بہر اسم ای علام ۞ ہر چہ گویم عشق را شرح و بیان ۞
چون بعشق آیم خجل باشم ازان ۞ قال صاحب گلشن راز بود اندیشہ اندر ذات باطل ۞ محال محض دان تحصیل
حاصل ۞ قال المجدد الالف الثانی قدسنا اللہ بسرہ الالسنی ہرگز نہ پرسم خدائی را کہ در حیطہ شہود در آید یا دیکل و متوہم
گردد ۞ آن لقمہ کہ در دہان نگنجد طلبم فہم من فہم وقال بعض اہل التحقیق فی قول موسی علیہ السلام
حین اجاب فرعون وقد سالہ عن ماہیۃ الحق بقولہ وما رب العالمین فقال رب السموات والارض و
ما بینہما ہذا من باب اسلوب الحکیم حیث سئل عن ماہیۃ الحق الممتنع بیانہ واجاب عن اثارہ الدالۃ
علی صانعہا ۞ جانہا چو آب گشت و دلہا ہمہ خون ۞ تا چیست حقیقتہ ز پس پردہ برون ۞ لتدرہ حیث
قال چیست ولم یقل کیست ۞ قولنا المقصود ہو الوصول لا الحصول قولکم لعلہ فہم من قول صعب
الحصول قلنا بل من قولہ سبحانہ ولا یحیطون بہ علما قولکم لا یجوز اطلاق الکلام القدسی علی کلام
نبیہ فکیف ولیہ قلنا ان کان فیہ اثر صحیح وخبر معتبر فعلی الراس والعین والا فلا یحکم بالحرمۃ فی شئ فان
الاصل فی الاشیاء الاباحۃ علی ما قالوا نعم انہم قسموا الحدیث الی قدسی وغیر قدسی فلا یجوز فی الاحادیث
اطلاق ہذا علی ذاک الاشتباہ وحیث لا اشتباہ لا باس ثم لما کانت الارض مقدسۃ والسنۃ قدسیۃ
کان کلام النبی والولی مقدسا وقدسیا بالاولی فان قیل القدس من اسماء اللہ تعالی فہل یجوز اطلاق

علی عذیرة قلنا لیس من الاسماء المختصة له تعالی لایجوز ذلک ولو سلم فهذا من قبیل قولهم الاسرائیلیات الالهیات ثم لاتحطوا اصلا ایها العارف بالله الطالب للقال وکثرة القیل والقال لایزداد الا وحشة ولا یورث الا نفرة فالتقلیل احری من التطویل والایجاز اقرب من الاعجاز ؎ خموشی فیض دیگر میدهد دیوانهٔ ما را ٭ چراغ کشته روشن میکند ویرانهٔ ما را ٭ ونحن لانرجو من جنابکم الا دعوة صالحة فی اوقات مرجوة وهذا لسان حالنا ؎ ما خود نگیرد دامن عمری نمیرسیم ٭ شاید که گرد دامن مردی بما رسد ٭ ثم کنا نرید ان نکتب بعض اشعارنا حتی تتشرف بمطالعتکم لکن اعرضنا عنه خوفا من الملال واکتفینا علی هذا الاربعة منها ٭ کجا هر ذره وا روتاب حسن بی حجابش را ٭ که باشد چشمهٔ خورشید شبنم آفتابش را ٭ نگنجد نشاء حیرت درین خمخانهٔ کثرت ٭ ازین نه شیشه بیرون یافتم موج شرابش را ٭ درخانهٔ ما جلوه گران رشک چمن شد هر خار و خس و گلخن ما رشک چمن شد ٭ عمریست که در حلقهٔ زلف تو اسیریم ٭ مجنون ترا خانهٔ زنجیر وطن شد ٭ سبحان ربک رب العزة عما یصفون ٭ وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین ٭

فائده جلیله کاتب حروف گوید چون سخن ما اینجا رسید لازم آمد که کلمهٔ چند در محاکمه گفته شود والله اعلم بدان هداک الله تعالی الی طریق الرشاد که این فقیر را آگاهیده اند که کلام انبیا علیهم الصلوات همین محمول است بر تهذیب باطن بتحصیل صفتیه مثل طهارت و خشوع و سماحت و صدق الله بقوع اضداد آنها و خدا تعالی ایشان را برای تبلیغ معانی فرستاده و قدر ایشان ازان برتر است که از زبان ایشان بجز آنچه برای وی مرسل اند تصریحا یا تلویحا ظاهر شود بلکه انسان در اکثر احیان از مرتبهٔ احسان تنزل میفرمایند و در رنگ عوام مومنین ظاهر میشوند و ازان تعلم خبری میشد تا دستور میزان باشند و در آنمرتبه ذلک تقدیر العزیز العلیم پس استدلال صوفیه از کلام ایشان بر مطالب خویش از توحید ذات و عرف و فنا و بقا و توحید وجود و غیر ذلک نه استدلال بعبارت نص است و نه باشارت و ایما و اقتضاء بلکه اعتبار است بانچه نزدیک سماع این نصوص بر دل ایشان مترشح میشود بسا است که از چیزے بچیزے انتقال کنند و از چیزے خبرے دیگر را یاد آرند پس مناظره درین باب و استدلال بتقسیم ناحق بر خصم نیست نزد اهل ع و نیز بدانکه مجذوب تام الجذب را تا ذات بحث ارتباطی خاص حاصل میشود - و بابے مفتوح مے گردد و از معرفت آن چیزے بخشش می آید که تقریر تعیین آن واقعی نیست خواه آن را وصول و حصول ام لوکیف

نامند یا نه و بر وصل این معرفت جمیع کمّل متفق اند و اختلاف بعد از آن نزاع لفظی است قال الشیخ عبد الاحد نحن ننکر
الوصول الی الذات مطلقا الخ و قال الشیخ المجدد قدس الله سره الاعز فی شرح شرح الرباعیین و باید دانست
که در مرتبه لاتعین هر چند شهود و تجویز میکنند اما فوق شهود مراتب بسیار است که همه در آن مرتبه مجوز است شهود
در انجا نیز وصول است مراتب وصول فوق اوست اما فهم هر کس آنجا نرسد بلکه نزدیک است که انکار نماید و هذا
اصل آخر و نیز بدانکه محبت ذاتیه از شیخ کامل منفک نمی گردد و حقیقته آن قابل نظر است بحقیقته وصل خود و تعلق تابع است
بمتبوع و ارتباط متصرف است در ما متصرف فیه اما قلق و حزن و اندوه و وجد پس تابع مزاج کامل است خارج
از اصل کمال وی پس اگر قوه بهیمیه در مزاج وی قوی است همین محبت ذاتیه در حق وی بشکل قلق و عشق و اندوه ظاهر
میشود و اگر قوه بهیمیه ضعیف است بصورت مجرد دانست و انست ظهور مینماید و هذا اصل آخر و نیز بدانکه جمیع اهل کمال اتفاق
دارند بر آن که راه بسوی مرتبه ذاتیه دو است یکی راه لعینه کمالات شاه راه وجود ترقی نمایند همین است وصل بحقیقه
بدان مرتبه و مفتح میشوند بسلوک در آن راه مگر افراد و دیگر راه وسائط و همان است راه اکثر آن و وصل بدان مرتبه
علی الحقیقه نیست و اگر کسی منع معرفت ذات کرده است احاطه و ادراک را خواسته است و قائل بقای فالنزاع
لفظی و هذا اصل و بعد از انکه این اصول را بدست گرفتی رفع نزاع متحقق شد الا مقدمات چند دانستنی اند که با وقوف عبارات
رفع نزاع انجامی توان کرد و العلم عند الله ٭ و بعد ازین همه باید دانست که این مکاتیب جمع در اول انکه
میان ایشانان ملاقات واقع شد اتفاق افتاده بود چنانکه صریح آنچه از مکتوب اول ترک کرده ایم دلالت میکند
و چون ملاقات مکرر واقع شد و هر یکی از ایشانان مقام دیگری را معلوم کرد معامله دیگر ظهور نمود چنانکه این
مکتوب شیخ مذکور که بحضرت ایشان فرستاده بودند دلالت دارد و بعد فان کتابکم کتاب الرحمن و خطابکم
خطاب المنان طلبک وجل الواجل عندک و من وجد الواجد لطلبک والهک والالة فمن لهی عنک
لهی عن الله نعم نعمت لک و لمن والاک بجلال عرفتک من المعروف فقربنا و مع الرئوف فعلینا نشکر
هذه النعمة و ذکوة هذه الثروة ع چو با حبیب نشینی و باده پیمائی ٭ بیاد دار محبان باد پیما را ٭ اکنون
راه نیست و حجت تجلی را ٭ در مراة مشتاقان گنجائی ٭ آن روز که مه شدی نمیدانستی ٭ کانگشت نمائی عالمی
خواهی شد انتهی و دیگر بار شیخ عبد الاحد این دو بیت را بعد نامه خود و اصحاب نوشته اند ع یارا از غم

دل می جوشند و ورم هنوز * صد تجلی ساقی بزم است و مخمورم هنوز * چون ترانی گرچه یک وادی خرامم کرده اند سیکند کاشانهٔ رنگین آتش طورم هنوز * حضرت ایشان در جواب آن نامه نوشتند مخدوما شفقا کار بر قلب است تا آغوش دل فراموش نگردد تجلی اد تجلی بحصول نانجامد و کاشانهٔ نهانخانه باتش غیوری سوخته نشود و عروس بے رنگے از حجلهٔ حقیقت رونماید و دوری و مخموری رخت از میان بر نبندد سقاکم ربکم دهاقا لا یصدعون بندها اشتقاقا ولا تفترقون فراقا * برنگیرد جهان و عشق دوی * چه حدیث است این حدیث توئی و بار دیگر شیخ مذکور نوشتند الحمد لله الذی اوجدنا ه فوجدناه واخرجنا من الظلمات الی النور فعرفناه ارسل الینا بشیرا ونذیرا فتبعناه انزل علینا کتابا مستبینا فتلوناه تجلی لنا بجلاله وجماله و عززنا بنواله ووصاله قهر علی قلال وجودنا فجعلها دکا وظهر علی معالم قیود فما ابقی منا عینا ولا اثرا ارانا عظمته فتحیرنا ازمانا سقینا خمرته فتحلنا بها عیانا رأیناه بعین المکاشفة فشغفنا شاهدنا ببصر المعاینة فشغفناه عرجنا من صفاته الی حضرت ذاته وعامل معنا بما یجری لکمالاته فی کلماته ثم بما لا یعبر بعبارة ولا یشار باشارة * ومن بعد هذا ما تدق صفاته * واکتمه احظی لدیه واجمل * هل اما العطش فباق ما لم یلتف الساق بالساق ویتم المیثاق وینتهی المساق فیومئذ ینعدم الفراق وعلی ذلك شرح نا الوثاق ثم انا یا مولانا نستغفر الله علی مقولنا ذلکم وعلی جمیع ضیعنا بوسلیتکم عباد الله * حضرت ایشان در جواب آن چنین نوشتند بقاء العطش دلیل بقاء العطشان ویدل علی بقاء عین المهجور بقاء اثر الهجران فوجود الفراق علی معالم القیود سقوف وثبوت العطش عند نال الوجود وقوف فکما لا یتصور مع الوقوف علی معالم القیود الطلاق کذالك لا یتصور مع وصال المحبوب فراق فمع بقاء صفات المحدث الحمیم لا یمکن العروج الی صفات المحدث القدیم فضلا عن العروج الی حضرة ذاته الواجب الکریم ثم التفاف الساق وانتهاء المساق فی حق بعض موعود وفی حق بعض موجود قال الله تعالی کلا ای حقا اذا بلغت التراقی ای اذا بلغت النفس الانسانیة اعالی صدرها یعنی نهایتها وهی النقطة الاخیرة من عالم الامر باشتیاقها الی مشاهدة الجمال الالهی وقیل من راق ای لودی من یالمها من یرقینی ویشفینی من سم الفراق والم الاشتیاق * سعت حیة الهوی کبدی * فلا طبیب لها

ولا راقی * الا الحبیب الذی شغفت به انه رقیتی و تریاقی * وظن انه الفراق ای وظن المتعطش الی لقاء
حبیبه ان ما نزل به من القلق والاضطراب بسبب الفراق عن جمیع ما سوی المحبوب والتفت الساق بالساق ای
التحقت ساق عالم الاکوان مع ساق عالم الرحمن یعنی یشاهدهما جمیعا و شهدالله و مقام المشاهدة
الی ربک یومئذ المساق ای یوم اذا کان کذا یساق الی صرف العالم الالهی فیسقی ثمه بالماء الزلال
لاحد فی الوصال فلا یبقی ههنا عین ولا اثر ولیس ثمه مخبر ولا خبر ویسعد بالسعادة السرمدیة
ولا یطرد بعد الاصطفا من الحضرة الالهیة ؎ آسوده بکام خویش از وصل حبیب * نه بیم فراق
ونه تشویش رقیب * وبار دیگر شیخ عبدالاحد نوشتند یا منی الی وجهه حجی و معتمری * وجه قوم الی ترب
واحجار * لبیک لبیک من قرب ومن بعد * سرا بسر واجهارا باجهار * از حسن و جمال او سبحانه چه گویم
واز عظمت و جلال او جلشانه چه نویسم یکی را بعنایات لایزالی مے نوازد و یکی را باستغناء لاابالی می گدازد
آه آه از تفاوت راه دو آهن پاره از یک جایگاه یکے نعل ستوراں و دیگر آئینه شاه * دوهره
کی کل سے جاک ہی بورائی * ایک جو بیو کیوں جا ہی سوتی لینہ چکائی * وبار دیگر شیخ مذکور نوشتند حکایت
محبت محنت را در لوح محفوظ بدید گفت تو کیستی محنت گفت نقش من چون نقش تو است و نقش تو چون
نقش من بجز در یک نقطه تفاوتے پیش نیست با یکدیگر عهد بستند هر جا که تو باشی من باشم و هر جا که من
تو باشی * ظن بودم این که من جمله منم * من جمله تو بودم و نمیدانستم * **کاتب** حروف گوید ظاهر آنست
که این بیت از جمله حکایت نیست بلکه مزید است برائے تنبیه بر قصور درجه محبت و طلب ترقی بسوی
وبار دیگر نوشتند معرفة الخاصة رفع الاضافة واحتراق الانانیة تتوالی لمعان بروق الا
* طوارق انوار تلوح اذا بدت * فتظهر کتمانا وتخبر عن جمع * ومعرفة خاصة الخاصة تمو
بعین الاحدیة * فامطر الکاس نارا من اباریقها * فانبت الدور فی ارض من الذهب *
القوم لما ان راوا عجبا * نورا من الماء فی نار من العنب * **محمد مرزا** سهرندی بحضرت ایشاں
بطریق اشارة نوشته بودند که هلیله اسهال برائے حصول حال بکار برده آخر الامر وقتی اسهال تمام
نداده حضرت ایشاں جواب نوشتند بخاطر فاتر زور داده که بر دو رحجته با ثر اوی مزا

معار یا این که سلوک طریق حق را در خود آمد اما بسبب بعضی مسموعات رسمیه و متعارفات فاسده متعلقه اعلا
سودائیه غیر طبیعیه سالک را از وصول بمنزل مقصود باز دارد و غالب آمده حکیم حاذق بعد تشخیص مرض سودا بجای
هلیله اسود هلیله اصفر بداد حفظ صفرا نکرد معاونت سودا نمود کار برعکس افتاد و خلل المزاج انجامید حاذقان
طریقت و ماهران حقیقت بحکمت نظری و عملی باثر به جاره هالبه بتوفیق الله تعالی تبدیل مزاج کنند چه حق تعالی
ظاهر است که هیچ ظاهری حجاب وی نیست و لو باطن است که هیچ چیزی در باطن نیست قال نبینا صلی
الله علیه وسلم فی مناجاته اللهم انت الظاهر لا ظاهر فوقک و انت الباطن لا باطن دونک * توهمت قدما
ان لیلی تبرقعت * وان لنا فی البین ما یمنع اللثما * فلاحت فلا و الله ما ثم مانع * سوی ان عینی
کان من حسنها اعمی * گر نه بیند بروز شپره چشم * چشمه آفتاب را چه گناه * کما ان حقیقت کحل عنایت در چشم
کشند و نابینایان را چشم بخشند انی ابری الاکمه و الابرص کحل عنایت جز بلسان طیور نسخه نکنند فهم من فهم و من
لم یفهم لم یفهم مینویسم والله الهادی کحل عنایت مرکب است از دو جز ترقیق و تسحیق ترقیق آنست
که قلم اعلی بحروف عالیات بشگافت دو زبان شد ظاهر الوجود و باطن الوجود بدو راه رفت لمر خلق
پدید آمد اجناس متنوعه بهر کس بخشید * ما در پیاله عکس رخ یار دیده ایم * مطرب بگو که کار جهان شد بکام ما * و
تسحیق آن باشد که اوانی در اقاصی و اسافل و در اعالی تحقیق کنند و در چشم کشند بروق شهود بدرخشد و اراضی قلوب
بنور جمال مطلق منور گردد و اشرقت الارض بنور ربها و صاعقه سطوت احدیت ذات هستی طالب را در عالم نیستی
بر دستر کل شی هالک الا وجهه بظهور پیوندد و این هنگام هر کس ز مرزانی خود آگاهی یابد و محمد مرزا مرزا محمد گردد *
۵ جز یکی نیست نقد این عالم * باز بین و بعالمش مفروش * گل این باغ را تو بی غنچه * سر این گنج را
تو بی سرپوش * آن شناسد حدیث این دل مست * که ازین باده کرده باشد نوش * کاتب الحروف
گوید مراد از هلیله اسهال ریاضات شاقه است که اهل سلوک برای تخلیه باطن از رذایل و تفریغ قلب از
محبتهای گوناگون و نقوش کونیه بکار می فرمایند قوله دستی اسهال حاصل روئے نداد یعنی بایں اعتکافات و ریاضات
نیم تخلیه و تفریغ حاصل نشد بل عجب و خودبینی و کثرت وساوس همراه آن رذایل گشت قوله صفراوی مزاج بدانکه
خاصیت صفرا گرمی و یبس و تیزی و سرعت است و بهر امرے عاشق که گرمی طلب وارد و سریع السیر

وجری القلب باشد و ہم تعلقات پیرامون او نتواند گذشت مشابہ صفراوی المزاج است و آنکہ شکوک و شبہ
و حین باز قطع علایق و حدیث نفس و وساوس و ہواجس خرمنہ مبتلا است مشابہ سوداوی المزاج است ہر کہ با[illegible]
صفراوی المزاج افتاد در اصل فطرت سزاوار وصول و مستعد است و ہر کہ سوداوی مزاج است محروم از وصول
بوحدہ است و گاہ باشد کہ در اصل فطرت صحیح الاستعداد بود لیکن چوں بصحبت مردم سوداوی نشیند و از ایشان
امثال این شبہات و شکوک فرا گرد لاسیما باہتمام اعتقاد تام کہ دین اتباع ہمین شبہات است و این کمال خست
و تورع است نفس ناطقہ این را ملکہ میگردد و این مرضی روحانی است و در اعضائی کہ از وصول باز میدارد
قولہ بجای ہلیلہ اسود ہلیلہ صفر بدہ و ہلیلہ اسود مسہل اخلاط سوداویہ است و وسواس را کہ لازم سودا است می نشاند
و ہلیلہ اصفر مسہل صفرا است گرمی و جنبش و سرعت دور میکند این ریاضات شاقہ نشاط را دور میکنند پس منہم
ہلیلہ اصفر باشد و انکشاف توحید وسواس را دفع می کند پس مشابہ ہلیلہ اسود باشد طریقہ ائمہ سلوک بقا و نشاط
و گرمی و محبت است لیکن ہمہ آن موافق سنت حق باشد و از ریاضات شاقہ نشاط و گرمی دور میشود قولہ حاذقان
طریقت بدانکہ صوفیہ در ترتیب سالکین دو مذہب دارند مذہب اول آنکہ امام محمد غزالی شرح و بیان او کردہ آن
است کہ چوں کسی از مقتضیات طبعیت توبہ کرد او را می فرمایند کہ در خلوت نشیند و تقلیل غذا نماید و در جمیع
حالات مخالفت نفس پیش گیرد و خود را چنان سازد کہ از شتم و ضرب نفس او شورش نکند و مدح و ذم مردم بہ
نزدیک او مساوی شود و نوافل اعمال بسیار کند و دقائق ریا و عجب و سمعہ و غرور نیک بفہمد و در تفحص آنہا افتد
و در لقمہ احتیاط تمام نماید و محل شبہہ فرو بگذارد و در قیام و قعود و اکل و شرب و سائر حالات آداب را لازم
گرداند و غیر ذلک و در این امور استقاط و اثبات تا بمعالجاتی کہ از قبیل نذر کردن قضایا بحریہ و عطیہ از تمسک می نمایند
چوں از ہمہ پاک شد محبت خدا تعالی راہ میدہند چنانکہ تفصیل در احیا و کیمیا مبین است و دوم مذہب متأخرین
کہ عالمہا از فیض ایشان منور شدند از نقشبندیہ و قادریہ و چشتیہ و آن آنست کہ چوں کسی بر دست ایشان توبہ
کرد او را باذکار و افکار کہ مورث حضور و ازدیاد شوق و عشق و توحید و نفی ما عدا و قطع محبت خلق و تعلق
گوناگون است میفرمایند و بعد از ادای فرائض و سنن موکدہ بچیزی دیگر غیر این اذکار مشغول می نمایند
تجلیہ و نہ بنوافل اعمال و نہ باحتیاط در لقمہ بیش از آنچہ در کتب مستند ظاہر شد و نہ محافظت آداب معاشر

الی غیر ذلک چون از فضل الله کرمی شوق یعنی محبت ما عدا حاصل شد خود بخود اوصاف رذیله منطمس
خواهد شد خواجه محمد پارسا در قدسیه باین معنی اشارت فرموده‌اند واستربه چاره یا بسه این اذکار اند حکمت نظری
نظر قبول شیخ است حکمت عملی کوشش او در ذکر ما گوئیم حکمت نظری انکشاف توحید است و عملی دوام
حضور قوله ترقیق و تحقیق مراد از کحل غایت شهود وحدت و کثرت و شهود کثرت در وحدت است و این
معنی بدو غیر حاصل شود یکی بمعرفة ظهور مبادی بصورت کثرات و نام آن ترقیق که مشعر بعمق امار و عدم ثبا
قوت آنها که از لوازم ظهور در کثرت است نهاده شد دیگر بمعرفة اندراج کثرت در وحدت و آن تحقیق که
مشعر بتحلیل اجزاست و ملاحظه مغایرة ماهیته مرموجود را و اندراج ماهیات قاطبتها در ماهیة الماهیات و اطمان
موجودات در وجود الوجودات نامیده شود والله اعلم قوله هر کسی از مرزائی خود آگاهی یابد یعنی حقیقت
حضرت وجود است مرزا محمد گردد یعنی حقیقت محمدیه در همه ساریست والله اعلم محمد مرزا دیگر بار در نامه
خود این بیت اقتباس نموده فرستاده ؎ مردم دیده تیمم کند از خاک درت * گرچه در خانه خود آب
روانے دارد - حضرت ایشان در جواب نوشتند مخدوما تیمم طهارت مجازیست مردم دیده طهارت
حقیقی حاصل کنند درگاه اهل حقیقت از خاک مجاز پاک است مردم دیده مردم نادیده آب در خانه ندارد
سراب را آب انگارد و اگر آب دیده بودے آب دیده بودی * مردم دیده آب باید کرد * خانه خود
خراب باید کرد * تا آفتاب احدیة ذات از سراپرده غزت تابد و اشیا بکلی متلاشی شود سر لمن
الملك اليوم لله الواحد القهار آشکار گردد * ؎ آن سرکه از گوش شنیدیم ز خلقی * از علم بعین
آمد و از گوش بآغوش * کاتب حروف گوید این ایماست بآنکه این اقتباس سوء ادب بود زیرا که مردم
دیده یعنی روشنی چشم سالک مردم دیده است یا مردم نادیده است یعنی انسان کامل را شناخته و
معتقد کمال او شده است یا نه اما آنکه مردم دیده است وے درگاه ایشان را محض حقیقت میداند
و فائده شهود اتم حاصل میکند پس تیمم کردن در حق او نتوان گفت زیرا که تیمم طهارت مجازی است و گر
مردم نادیده است یعنی از انسان کامل بجز ظاهر احوال وی معلوم نکرده هنوز در حجاب و اشتباه است
اگر آب زا دیده بوجے یعنی انسان کامل را شناخته بودی قرة چشم در روشنی دیده بودی و اینقدر

ناقص الفہم بودی اگرچہ شاعرست چشم بر خاک نہادن کہ غایت تواضع ست بایں لباس رنگین آوردہ۔ لیکن ظاہر الغرض معینش آں بود کہ اگرچہ کمالات طریقت را از آباء و اجداد و یا مشائخ کبسب نمودہ ام می خواہم کہ از جناب شیخ ہم بعضے فوائد اخذ نمایم پس بغرض ہایں خود بینی کہ محل استفادہ تام است مانع شد قرینہ ہمیں آنکہ در آخر مکتوب نوشتہ بود ھرہ

جو تو جانی ایک کر جو کہ ہوئی تیسیکہ جہ دریں کہ انہوں ہو بہو وا ہی سون ملکھ دیکھہ حضرت ایشان دیگر بار بمحمد مرزا نوشتند۔ عشق بیقرار بہر اظہار اسرار در خزاین بکشود گنج بہر عالم پاشید صبح ظہور نفس رو نسیم عنایت ازلی بوزید عاشق بسر اب آب حیات گشت کمر شوق بر میان بست قدم صدق در راہ طلب نہاد نخست بار کہ دیدہ بکشاد نظرش بر جمال معشوق افتاد خود در آئینہ او و او در آئینہ خود دریافت ؎

عشق نشاط ہست رنگ آمیز کہ حقیقت کند برنگ مجاز تا بدام آورد دل محمود بطراز دو شاخ زلف ایاز

حضرت ایشان دیگر بار بمحمد مرزا از زبان حقیقت جامعہ نوشتند ھو الحی القیوم یا مرزائی ویا جلالی تطلب وحدانیتی وانت تفرک انانیتک بانانیتی ان ھذا الاشراک جلی لا شرک خفی افلا تخاف من عذابی ولا تستحی من فردانیتی یا مرحوم انت للموھوم وانا المعلوم انا النور وانت الظھور انا الحق والحقیقۃ لک المجاز الطریقۃ ان کنت ترید ان تکون مبیحا موصلا فارفع الموھوم واتم المعلوم وقل لقلبک السلیم ولسرک القدیم بلا عیب ولا ریب فی کل زمان وفی کل مکان لا ھو الا انا ولا انا الا ھو فاذا رفعت البین وصلت بالعین فان شککت فیہ فانت معلول وان ارتبت فانت معزول وان قبلت بایمانک وایقانک فانت مقبول فلا تکونن من الممترین المردودین اجبت سوالک برحمتی و لکن لا تغفل عن عظمتی و علیک ان لا تظہر ما القیت علیک عند المحجوبین لا مرحوم الا العاطل ولا مرحوم الا الواصل ان فہمت کلامی فعلیک رحمتی وسلامی ونیز دیگر بار نوشتند بسم اللہ الواحد الاحد قال لی الحق والملک المطلق یا فردی ورضائی بفرقی وبہائی کنت احدا ولم یکن شئی ورائی واکون شئی سوائی اظہرت بذاتی من ذاتی شیوناتی وصفاتی وظہر الخلق والخلیقۃ وانا الحی والحقیقۃ وانا الذات لکل شئی وانا الحیوۃ لکل حی فالخلق کلھم قدری والخلیقۃ کلھا امری من اراد بقائی

نیز اقب جلالی لیکه گرید لاهو ولاجبرتی ولاملکوتی وحی لاهو الاهو من فهم کلامی فعلیه رحمتی وسلامی

دیگر بار نوشتند او بیچون است و همه چونها از بیچونی او پیدا و او بی نمون است همه نمونها از بی نمونی
او هویدا نهایت همت این عالی همتان و نهایت همت این بلند مرتبان سرمدیت احدیت ذات رفیع الدرجات
است در بواطن و اسرار بی مزاحمت اغیار و لیکن چون کثرت را در ذات مقدس راه نیست وصول بحضرت احدیت
او علی التحقیق جز باحدیت طریق ممکن نیست و آن عبارت است از استهلاک کثرت اعیانیه در وحدت صراط
مستقیم علیه که طریق جمیع انبیاء و رسل و راه اولیاء کمل است و مقول اهل نماز در فاتحه نماز همان است سید الطائفه
جنید قدس سره سفر ماید التوحید معنی تضمحل فیه الرسوم وتندرج فیه العلوم ویکون الله کما کان فی
الازل ویکون العبد کما کان قبل ان یکون دیده در شو بحسن لم یزلی کور غیرت بسوز مستعمر نی چهره آفتاب خود
ظاهر است بی نصیبی نصیب خفاش است * حضرت ایشان بشیخ عبدالحفیظ که از خواص اصحاب ایشان بود
نوشتند بفهم که از دریای نور نورانی حبابی اگر بشتابی و ازین حباب رو بتابی خود را دریا همان نور یابی و
این فهم را بقصد و توجه دل بر خود نگاهداری که قصد و توجه را در استبقاء حالات قلبیه اثر تمام است چون قصد
شکسته گردد و خطره غیر راه یابد فی الحال خیال باز شتابد که تعرف الاشیاء باضدادها و در آن نور اسم ذات با هم
تکلم و بیانی تنها تاریک بدل حاضر فی الغدو والاصال علی التوالی والاتصال بگوید بحدیکه از خود و از همه بیخبر شود
روزن دل کشاده گردد ارواح جمله فرشتگان و پیغمبران را در بیداری بیند و فوائد عظیمه از ایشان گیرد ذالک
فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم ۝ چشم دل چون باز شد معشوق را در خویش دید
عین دریا گشت چون بیدار شد چشم حباب * دیگر بار شیخ عبدالحفیظ از معنی حدیث قدسی که در قصه معراج آمده
است قف یا محمد فان الله یصلی استفسار نموده بودند حضرت ایشان نوشتند بخاطر فاتر ورود نمود که چون
آن سیمرغ قاف معرفت بر هوای عالم خلق و امر پروانه نمود و بسر حد نقطه اخیره عالم کون و امکان رسیده هوای وصل
کبریائی عالم قدس حضرت الهی در نظر آمد از بس علو همت که داشت خواست که در آن عالم نیز طیران نماید خطاب مستطاب
در رسید که قف یا محمد یعنی علی النقطة الاخیرة من عالم الامر فانها حد العبودیة مع مشاهدة الربوبیة فان الله
یصلی ای یرید ان یرحمک علی العالمین بالنبوة والرسالة ویجب ان یقف الرسول فی هذا البرزخ حتی

یستفیض المعارف والاحکام من الحضرة الالٰہیة لیفیض علی عالم خلقه وامره وقیامک بمرادی اجنب

الرحمتی علیک من قیامک بمراد نفسک ✦ ارید وصاله ویرید هجری ✦ فاترک ما ارید لما یرید ✦ مانی

فی الوصول حبیبة نفسی وفی الهجران مولی للمولی ✦ وانسب بلوہمت حضرت علیه وآله الصلوٰة والسلام

آنست که بعد از طیران در ہوائی عالم الٰہی دریں برزخ باز آورده خطاب فرموده باشند ✦ معانی دیگر

مستبعد که فرا خور مذاق مقلدان بعضی صوفیان متاخر افتد نیز نوشته آمد که چوں آں شاہباز بلند پرواز از ہوائی

کثرت اسماء و صفات الٰہیه در گذشته بمقصود برزخیه کبری که اول مراتب تعینات است و حقیقت محمدیه

مسمات است دم گرفته خواست که بعالم حقیقت ذاتِ مجرد پرواز نماید خطاب رسید که قف یا محمد

هذا البرزخیة الکبری التی هی منتهی مقامات العارفین فان اللّٰه یصلی ای یرحم علی کل عباده فی

هذا الرتبة العلیا والمنزلة الزلفی او یرحم علی عباده بالامر بالوقوف فان التشوق الی طلب ما وراء تضیع

الوقت وطلب لما لا یمکن تحصیله او المعنی فان اللّٰه یصلی ای یعبد نفسه یعنی یثنی علی کمالاته الذاتیة

ویتوجه الیها غنی عن العالمین لا مجال الی جانب تنق ضربه وحرم نفسه ✦ تعالی العشق عن هم الرجال ✦

وعن وصف التفرق والوصال ✦ متی ما جل شیء عن خیال ✦ یجل عن الاحاطة والمثال ✦ بار دیگر شیخ

عبد الحفیظ از وجه توفیق در قول محققین من الشرط الولی ان یکون محفوظا و در انچه از جنید قدس سره سوال کرده

العارف یزنی یا ابا القاسم فاطرق ملیا ثم رفع راسه فقال کان امر اللّٰه قدرا مقدورا استفسار کردند حضرت

ایشاں در جواب نوشتند ہر دو قول صحیح و مجمع علیه ثقات و اکابر است ہیچ یکی با دیگرے منافات ندارد

زیرا که ولایت بر سه قسم است ولایت ایمانے و ولایت عرفانی و ولایت احسانی و ولی بولایت ایمانی و عرفانی

محفوظ نباشد از صدور کبیره متعمدا چه جائی صغیره اما ولی بولایت احسانی محفوظ است از صدور کبیره مطلقا و از صدور

صغیره متعمدا از خط مبارک ایشاں منقول است که بناء الطریقة القدسیة الرضائیة علی عشر کلمات

تنزیه للقصود و تفرید الهمة و تجرید التوحید و مطالعة الجمال فی الانفس و الآفاق و الاطلاق

والفناء فی اللاهوت والبقاء بالهاهوت والذکر بالاجتماع والجمع بین الجهر والاخفاء والحب مع الاهل

والصلوٰة علی النبی صلی اللّٰه علیه وسلم فی الابتداء والانتهاء ✦

بخط مبارک ایشان در بعضے سودات مرقوم است در تفسیر بسم الله الرحمن الرحیم الباء متعلقة
بمقدر عام هو الوجود الاسم هو تجلی الذات بصفة من الصفات والله علم لذات واجب الوجود الموجود
بنفسه المستجمع بجمیع صفات الکمال المتقدس عن جمیع جهات النقصان والرحمن الرحیم اسمان من الرحمة
بمعنی التفضل والاحسان والاول باعتبار الفیض الاقدس الذی یحصل به الصور العلمیة المسماة
بالحقائق وللماهیات مع استعداداتها والثانی باعتبار الفیض المقدس الذی به یحصل تلك الماهیات
فی الخارج مع لوازمها وتوابعها والمعنی فیاض الحقائق والماهیات فی الحضرة العلمیة اولا ومفیض الوجود علیها
فی الخارج ثانیا فهما صفتان الاسم او بدلان منه او بیانان له او خبران لمقدر عاید الیه او مفعولان لامدحی
بیانا له ولیسا متعلقین بالجلالة لانه لیس الذات الرحمن الرحیم اسم سواهما والمعنی ان وجود کل شیء
لظهور ذات الواجب تعالی فی حضرة الغیب والشهادة ونیز مرقوم است در تفسیر الحمد لله الحامدیة المحمودیة
مختصة بالله سبحانه وتعالی فهو اما من مرتبة الجمیع علی الجمع حیث اظهر کمالات نفسه علی نفسه
فی مرتبة الغیب للمعانی بالتجلی الاول والثانی وما اشتملا علیه من الشیون والاعتبارات اولا و
الحقائق الالهیة والکونیة ثانیا واما من مرتبة الجمع علی الفرق فانه سبحانه اظهر بفیضه المقدس
بافاضة نور الوجود علی الحقائق استعداداتها الموجودة کمالاته التابعة له فی الخارج واما من مرتبة
الفرق علی الجمع فان الموجودات الروحانیة والمثالیة والحسیة یظهرون کمالات ذاته وصفاته و
افعاله تعالی بجمیع الالسنة قولا وفعلا وحالا واما من مرتبة الفرق علی الفرق فان المظاهر الخلقیة
والمجالی الکونیة وان اظهرت بالسنة الاقوال والافعال والاحوال کمالات انفسها فی الظاهر لکنها فی
الحقیقة حمده سبحانه علی نفسه ونیز مرقوم است من کلمات الجمال الهانسوی ما هیت عقول الاغیار
فی احوال الاخیار قال الفقیر ما هیت عقول الابرار فی اسرار الاخیار وما هیت عقول الاخیار فی اسرار الاحرار
ونیز مرقوم است الوجود عبارة عن وجدانك الحق باسمائه وصفاته متجلیا فی ذاتك وتکون انت لا
انت ویکون هو هو فیکون العبد کما لم یکن ویکون الحق کما لم یزل ونیز مرقوم است قال الفقیر التوحید
تفرید الحقیقة لا فی انانیة عن النسب والاضافات ونیز مرقوم است قال المحققون العجز نهایة

اهل النهایات وغایة الترقی الی الغایات لیس وراءہ لکامل مرمی ولا بعدہ للمکمل منفی ولیس بالعجز المذموم الذی یسبق الی افہام المحجوبین بل ہو عبارۃ عن غایۃ الکمال بعد حصول الادراک الازلی فی حضرت الحضرات وہی مقام او ادنی ولکن لاسبیل الی درک ہذا الادراک الازلی فالعجز عن درک ہذا الادراک متحقق وکذا قال الصدیق الاکبر العجز عن درک الادراک ادراک و نیز مرقوم است الکمال المطلق عبارۃ عن مقام ولی فیہ یعطی الکامل حقائق الاشیاء حقہا بالتمام والکمال فیتصف بسائر صفات الربوبیۃ وبجمیع اوصاف العبودیۃ فی آن واحد و نیز مرقوم است الفناء فقدان لوازم البشریۃ اما ذہولا عن علمہا او علما بانعدامہا او حالا الحقیقیا وللفنا تسع مراتب الاولی الذہول وہو عبارۃ عن عدم شعور العبد بنفسہ عند الاستغراق فی ذکر الحق لاہل الحجاب او عند بروز انوار الجمال لاہل الکشف الثانیۃ الذہاب وہو فناء العبد عن افعالہ بشہود افعال الحق کالقلم بید الکاتب وقد یطلق علی الترقی الثالثۃ السلب وہو عبارۃ عن فناء صفات الخلق بظہور صفات الحق الرابعۃ الاصطلام وہو فناء العبد عن ذاتہ لوجود ذات الحق الخامسۃ الانعدام وہو فناء العبد عن فنائہ ولا یبقی عندہ شعور بانہ فان السادسۃ السحق وہو زوال الحس من نفس العبد فیقبل الصفات الالہیۃ من غیر تحمل کما تقبل صفات نفسہ فہو اول مقامات التحقق باللہ السابعۃ المحق وہو زوال الحصر والحد من جسمانیۃ العبد وروحانیۃ الثامنۃ الطمس وہو ذہاب احکام البشریۃ من طبعہ وعادتہ ظاہرہ وباطنہ فلا یغیرہ الجوع المفرط والسہر الدائم وغیرہما التاسعۃ المحو وہو کمال الزوال بسائر آثار الخلیقۃ بظہور الآثار الحقیقۃ فالمراتب الخمس الاول مخصوصۃ باہل الفناء والاربع الاخیرۃ باہل البقاء والبقاء صفۃ الٰہیۃ یتصف بہا العبد بعد فنائہ عن نفسہ حضرت ایشاں در رسالہ اصول الولایۃ در تفسیر کریمہ یا ایہا الذین آمنوا اتقوا اللہ وابتغوا الیہ الوسیلۃ الآیۃ نوشتند فرائض ولایت کبری شش است چہار شرط بترتیب نص اول ایمان تصدیق دل و اقرار زبان دوم تقوی باکتساب مامورات و اجتناب محظورات سیوم طلب شیخ طریقہ کہ وسیلہ عبارت ازان است راہ وصول بدوست از وعیان است چہارم جہاد بارتیاد در افنا و انانیۃ و اثبات ہویۃ و دور کن از خود رستگاری و بیقرار شہود دوست گرفتاری کہ فلاح عبارت

از انیت و ولایت کبری همین است همراں رسالہ نوشته اند چون مرید صادق در خلوت در آید اول
همگی از ملک خود بر آید غسل کامل نماید مصلی و جامه پاک باید تا درست پاکی را شاید در وی بخد آرد و دو رکعت
به نیت توبه گذارد و نجات خود و ادای حقوق خلق و خالق بیند بتضرع و زاری در موضع خلوت نشیند تکبیر
تحریمه جمعه و جماعت در یابد بعد از سلام بخلوت شتابد از همراه و حذر نماید چپ و راست نظر نکند از نظر خلق پرهیزد
و از لذت نفس گریزد و آمد و شد غفلت نورزد و خلوت که چنین نباشد هیچ نیرزد کار بذکر و مراقبه دوام
طهارت و انحصار محکم گیرد و [illegible] زیک کس خود را از نماز نفل و تلاوت و درود و استغفار خالی نپذیرد و اگر ملال
یابد تجدید وضو ساختن تابد اگر غلبه برد بخواب رود تا نفس حدیث نگوید و براه معصیت نپوید ثلث لیل و نهار
خواب باید تا جسد در اضطراب نیاید شش ساعت در شب و دو ساعت در روز و رهرو جانب تقدیر
و درازی و کوتاهی روز و شب کم و زیاده کند و نقصان از ثلث بتدریج حاصل کند پیش از غروب آفتاب
بکمال طهارت بر مصلی رو بقبله نشیند گرد مراقبه انتظار نماز مغرب کشد و میان مغرب و عشا بذکر و نماز و قرآن
مواصله نماید که در تنویر قلب تاثیر تمام دارد چون صبح طلوع نماید این چهار دعا بخواند تا غرق دنیا نگردد
و از شر نفس و شیطان امان یابد اللهم یا رب انت العالم وانا عبد جاهل اسالك ان ترزقنی علما
نافعا حتی اعبد بعلمه والا هلکت یا رب انت الغنی وانا عبد فقیر اسالك ان تحفظنی حتی
لا اسال من سواك كفاف الدنیا والا هلكت یا رب انت القوی وانا عبد ضعیف اسالك ان
تعیننی حتی اغلب الشیطان بقوتك والا هلكت یا رب انت القادر وانا عبد عاجز اسالك ان تجعلنی
قاهرا علی نفسی حتی اقهرها بقدرتك والا هلكت پس دو رکعت سنت فجر در خانه گذارد و پیغمبر گفت
صلی الله علیه وآله وسلم هر که میان سنت و فرض فجر چهل و یکبار بخواند یا حی یا قیوم یا حنان یا منان
یا بدیع السموات والارض یا ذا الجلال والاکرام لا اله الا انت اسالك ان تحیی قلبی بنور معرفتك
یا الله یا الله یا الله اگر همه دلها بمیرند دل وی نمیرد و ایمان بسلامت برد چون بقصد جماعت از خانه
بر آید گوید بسم الله وبالله والی الله والتکلان علی الله ولا حول ولا قوة الا بالله چون بدر مسجد رسد گوید
اللهم عبدك ببابك مذنبك ببابك یتقرب الیك ممن سواك یستغفرك ویطلب رضاك ان لم تفتح

باب فضلک وفای باب سوی بابک پای راست در مسجد نهد گوید بسم الله والحمد لله والصلوة والسلام علی رسول
الله وچون در آید بگوید اعوذ بالله العظیم وبوجهه الکریم وسلطانه القدیم من الشیطان الرجیم از شر شیطان
در امان باشد - وچون اندرون مسجد رود وسلام گوید واگر کسی نه باشد یا بنماز مشغول باشد بگوید السلام
علینا وعلی عباد الله الصالحین بعد از ادای جماعت بجای خود سوی قبله نشسته بذکر و مراقبه بعد تمام اشتغال نماید
که خواب درین وقت سخت مکروه است اگر خواب غلبه نماید ذکر گویان باستادن ونشستن دفع نماید تا
چون آفتاب یک دو نیزه بلند گردد دو رکعت به نیت شکر ادا کند پس ازان هرجا که جمعیت خاطر باید در مسجد یا در خلوت
بذکر و مراقبه اشتغال نماید تا ربع روز آنگاه چهار رکعت نماز چاشت گذارد واگر تعلیم یا تعلم یا کاری ضروری داشته
باشد بقدر حاجت بکار خود مشغول گردد والا تجدید وضو بذکر و مراقبه بنشیند اگر خوردنی موجود باشد بخورد ودر
وقت خوردن بزبان ذاکر و بدل نیک حاضر باشد بعد ازان تجدید وضو نموده کرد قیلوله ودر حالیکه بیداری پیش از
زوال آفتاب غنیمت شمرد تا در وقت زوال آفتاب بطهارت کامله رو بقبله بر سجاده ذکر و مراقبه نشسته باشد چون آفتاب گردد چهار رکعت
صلوة زوال ادا نماید بعد از ادای نماز ظهر اگر امری ضروری از زیارت عیادت وتعلیم عیال و پرسش احوال ایشان داشته باشد بقدر ضرورت اشتغال
نماید وشتاب از نزد ایشان برخیزد واستغفار کند حسنات الابرار سیئات المقربین پس
ازان تکمیل طهارت مهیا نماز عصر کند ومیان عصر ومغرب بذکر و مراقبه مواصلت نماید ع عمر برف
است آفتاب تموز ٭ اندکی مانده خواجه غره هنوز ٭ دل گفت مرا علم لدنی هوس است ٭ تعلیم کن گرت
بدین دسترس است ٭ گفتم که الف گفت دگر هیچ مگو ٭ در خانه اگر کسی است یک حرف بس است ٭

ذکر انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بریاض جنان قدس سره

شیخ محمد مظفر رهتکی ذکر می کردند که حضرت ایشان در اوایل بسیار می فرمودند که عمر ما مابین پنجاه وشصت
سال خواهد بود - چون عمر ایشان از پنجاه در گذشت پیوسته این خطره در خاطر من خطور میکرد چون سال
پنجاه ونهم در آمد مرا تقریبی پیش آمد که بجانب رهتک البته می باید رفت وقت وداع استفسار این معنی
کردم تبسم نمودند واز اظهار آن اعراض فرمودند وگفتند شما را بوطن می باید رفت ورنه این خطره مناسب

باخرجهان کلمهٔ ایشان تحقق شد از گلشن شاعر شنیدم که می گفت در اواخر ایام حیوة حضرت ایشان شیخ عبدالاحد روزے بزیارت ایشان آمدند و من نیز همراه شیخ بودم چون شیخ بر ایشان داخل شدند دیدند بر خلاف عادة خویش بر سریر نشسته اند و یاران همه پائین سریر در صحبت ایشان نشسته چون شیخ را دیدند تبسم کردند و به بشاشت تلقی فرمودند و بر همان سریر نشاندند و ساعتی صحبت داشتند هیچ کلمه و کلام درمیان نیامد معلوم شد گویا دل ایشان از همه علایق وارسته و از فرط رسیدگی نمی توانند که بسخن مشغول شوند آنگاه برخاستند و بعلاقه آنکه اهل خانه حضرت ایشان با شیخ قرابتی داشت شیخ را اندرون خانه بردند و همان اسلوبے گفت و شنید ساعتی صحبت داشتند آنگاه موذن اذان مغرب گفت شیخ فخر العالم پسر مهین حضرت ایشان عرض کردند که اذان گفته شد بیرون می باید رفت حضرت ایشان این نکته فرمودند که بابا ما حال بیرون و اندرون فرق نمانده است آنگاه بیرون آمدند و در مسجد نماز گذاردند شیخ عبدالاحد بعد از انقضای این صحبت فرمودند که گویا ایشان مامور بودند بجلوس برای هیئت و گویا موت ایشان نزدیک رسیده است و طلب رفیق اعلی بر ایشان غالب آمده چندے ازین واقعه نگذشته بود که رحلت کردند.

جماعه از یاران ذکر کردند که حضرت ایشان اندکی کسل داشتند دران اثنا دو سه روز بطعام میل نفرمودند و بخاطر ایشان نهایت بے تعلقی ظاهر شد بهیچ چیزے التفات نمیکردند بعد ازان چون وقت نماز عصر بمسجد خواستند که بیایند اهل خانه را تودیع کردند بعد از انکه نماز عصر خواندند مقامات حضرت خواجه نقشبند طلبیدند و مقداری ازان خواندند یکے از یاران دران حالت ورق تنبول پیش آورد یک دو دسته ازان تناول کردند و خندان و شادان بر وساده که بر جنب ایشان بود تکیه زدند همان ساعت روح از بدن ایشان مفارقت کرد و دران وقت بدست اشارت کردند بسوئی مخدومنا و سیدنا حضرت شیخ عبدالرحیم قدس الله سره العزیز بعضے یاران بطلب ایشان برخاستند و بعضے دیگر نظن آنکه غشی باشد کیف ما اتفق برداشتند و بدروازه خانه آوردند و دران حالت شیخ عبدالرحیم برسیدند و تفحص کردند و دیدند که مفارقت روح واقعه شده کان ذلک یوم السابع عشر من شهر محرم الحرام من السنة الاولی بعد المائة والالف من الهجرة بعضی یاران آفتاب حقیقة تاریخ یافتند رضی الله تعالی عنه وارضاه وجعل اعلی الفردوس مثواه باختتام انجامید آنچه از

جمع و تالیف احوال کرامت مآل حضرت مخدومنا و سیدنا الشیخ ابو الرضا محمد ازاحه کرده الرحیم الحمد لله و یتلوه
القسم الثالث انشاء الله تعالی ؛

قسم سوم در احوال جماعه از اهل الله که این فقیر را نسبت قرابت یا تلمذ باایشان واقع است مشتمل بر پنج فصل است

الحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات و علی فضله المعول فی جمیع الحالات و بسم الله الرحمن الرحیم و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه اجمعین اما بعد میگوید فقیر ولی الله بن الشیخ عبدالرحیم کان الله تعالی لهما فی الآخرة و الاولی این ورقی چند در بیان احوال بعضی اجداد این فقیر مسمی بالامداد فی مآثر الاجداد و حسبنا الله و نعم الوکیل مخفی نماند که سلسله نسب این فقیر بامیر المومنین عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه میرسد باین طریق فقیر ولی الله ابن الشیخ عبدالرحیم بن الشهید وجیه الدین بن معظم بن منصور بن احمد بن محمود بن قوام الدین عرف قاضی قادن بن قاضی قاسم بن قاضی کبیر عرف قاضی بده بن عبدالملک بن قطب الدین بن کمال الدین بن شمس الدین مفتی بن شیر ملک بن محمد عطا ملک بن ابوالفتح ملک بن عمر حاکم ملک بن عادل ملک بن فاروق بن جرجیس بن احمد بن محمد شهریار بن عثمان بن هامان بن همایون بن قریش بن سلیمان بن عفان بن عبدالله بن عمر بن الخطاب رضی الله عنه و عنهم اجمعین در نسب نامهای قدیم که در رهتک و در قبیله شاه ارزانی مدادست که نسب ایشان بسالار حسام الدین بن شیر ملک میرسد موجودند چنین یافته شد و ملک در زمان قدیم لفظ تعظیم بوده است مثل خان در زمان ما والله اعلم بحقیقة الحال مخفی نماند که از اجداد ما اول کسی که در بلده رهتک اقامت اختیار کرد شیخ شمس الدین مفتی است و این رهتک بلده ایست مابین هانسی و دهلی سی کروه از دهلی در جانب قبله در اوائل آنکه هندوستان مفتوح شد و سادات و قریش فراوان در آنجا وطن گرفتند هیچ بلده درین طرف معمورتر و بارونق تر ازوی نبود و بمرور دهور آن معموری و رونق نقصان پذیرفت و این بزرگ مردی عالم و عابد بوده است و اول کسی که از نژاد قریش دران بلده درآمد و بسبب وی شعائر اسلام ظهور نمود و طغیان کفر منطفی شده بود و از عجائب روزگار وی یکی آنست که بعض مردم ذکر میکنند والله اعلم که وصیت کرد که جنازه او را بعد نماز در مسجدی که عبادتگاه و اعتکاف گاه وی بوده بنهند و ساعتی آنرا خالی گذارند بعد ازان اگر یابند دفن کنند و الا باز گردند چنان

بعمل آوردند و بعد ساعتی چون تفحص کردند هیچ اثر جنازه ندیدند حضرت والد بزرگوار قدس سره چون باین حکایت
میر سعید نذر آنرا تائید معتبر بودند بآنکه در کتب احوال مشائخ آن عصر از سلسلهٔ چشتیه این واقعه ندیده ام هر چند نام
این بزرگ آنجا بتعیین نشنیده از بعضے قرائن چنان مفهوم میشود که دران زمان هر محتشمی از مسلمانان که در شغل
این بلده اقامت کردی سیاست بلد از جهة قضا و احتساب و افتا بوی مفوض می بود بے آنکه بنام قاضی
و محتسب او را خوانند والله اعلم بعد از انقضای ایام حیوة این بزرگ گزین ترین اولادش کمال الدین مفتی بطریقه
بوی منصب این امور گشت و بعد از وی پسر وے قطب الدین و بعد از وی پسر وے عبد الملک همین منصب ایام حیوة
بآخر رسانیدند و بعد از زمان این عزیزان نصب قضات درین بلاد دستور شد قاضی بود این عبد الملک مذکور بجهة
حفظ ریاست موروثه خود صیغهٔ قضا اختیار نمود و او را عقب از دو فرزند مانده است یکی قاضی قاسم که جانشین
پدر خود بود و بعد از انتقال وی دیگر منکن و او را عقب از پسر مانده است که یونس نام داشت و قاضی قاسم را از
دو فرزند عقب مانده یکے قاضی قادن که جانشین پدر خود و رئیس بلد بود ظاهراً نام وی عبد القادر یا قوام الدین است
بر زبان هنود تحریف شده والله اعلم دیگر کمال الدین و عقب وی از یک فرزند مانده است که نظام الدین نام
داشت و قاضی قادن را از دو فرزند عقب مانده است شیخ محمود و شیخ آدم که به بهائی خان معروف بود و
از نسل وی بقیه نیست شیخ محمود اعظم عشیرهٔ خود بود و بسببی از اسباب قضا اختیار نکرد و باعمال سلطانیه مشغول شد
و در ان میان گرم و سرد زمانه دید و منقاسات نمود ظاهر احوال وی صدیقیان رهتک بودند و ازدواج وی
با فریده از بنات سادات سونی پتی واقع شد و شیخ احمد نتیجهٔ آن ازدواج آمد شیخ احمد در صغر سن از رهتک بر آمد
و با شیخ عبد الغنی ابن شیخ عبد الحکیم نشو و نما یافت مشار الیه او را با جگر پارهٔ خود ازدواج داده مدتی تربیت
فرمود بعد از ان در رهتک باز آمده بیرون قلعه عمارتی ساخته اعوان و موالی خود را با خود جا داد اعقاب شیخ
احمد منحصر اند در ذریهٔ دو کس از فرزندانش یکی شیخ منصور که جامع صفات ریاست از شجاعت و حلم و غیر آن بود دوے
اولاً با یکی از بنات شیخ عبد الله بن شیخ عبد الغنی مذکور که خال وی باشند تزوج کرد و شیخ منظم و شیخ اعظم نتیجهٔ آن آمدند
و ثانیاً بعد وفات وی تزوج دیگر کرد و شیخ عبد الغفور و اسمٰعیل پیدا شدند دیگر شیخ حسین که منبسط الحال و صاحب
جمعیت بود و او را دو فرزند بودند محمد سلطان و محمد مراد حضرت والد بزرگوار محمد مراد او را دیده بودند و از قوة

وی عجائب مشاہدہ کردہ از انجملہ آنکہ در ہشتاد سالگی و بیماری را در میان ابہام سجدۂ بالید امرود و تا کرد و سے چون حضرت والد را در صغر سن دیدے گفتی ازین طفل بر دلِ من رعبی و ہیبتی می آید چنانکہ از دیدن جدودی تیغ منظم مے آمد علامۂ فائدہ این صفحہ آنست کہ مطالعہ کنندہ آں مطلع شود بر مقدارے از نسب کہ لابد است او را در صلۂ رحم وقد قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم تعلموا من انسابکم ما تصلون بہ ارحامکم فان صلۃ الرحم محبۃ فی الاھل مثراۃ فی المال منسأۃ فی الاثر رواہ الترمذی والحاکم این فقیر از بعض احفاد شیخ عبد الغنی مذکور استماع نمود کہ وے رحمۃ اللہ علیہ عالم و متورع بود و جلال الدین اکبر بادشاہ او را منعم و معظم داشتی و بعد از انکہ بادشاہ الحاد و زندقہ پیش گرفت آں رشتۂ الفت از ہم گسست و نفرت تمام از ہر دو جانب بظہور پیوست بعد مدتے بادشاہ را مہم چتوڑ پیش آمد افواج متواترہ آں سمت می فرستاد و فتح میسر نمیشد و دریں ولا شیخ بعض معتکفان مزار امام ناصر الدین شہید ابن امام محمد باقر رضی اللہ عنہما در بیداری دید کہ رئیسی و جماعۂ با آلۂ جنگ آمدند و با ایشان مشعلی بود و در قبہ آں مزار داخل شدند گماں برد کہ مسافرانند کہ قصد زیارت دارند پیش آمد دید کہ آں رئیس در قبر داخل شد و ہر یکے از اں جماعہ در قبرے در آمد از بعض آں قوم سوال کرد کہ ایں رئیس کیست و ایں جماعہ کیانند گفت حضرت امام اند با جماعہ از شہدا باز سوال کرد کہ کجا رفتہ بودند و چہ کردند گفت بفتح چتوڑ رفتہ بودند آں را در ساعت کذا از جانب برج کذا فتح کردند شیخ عبد الغنی چوں بریں واقعہ عجیبہ اطلاع یافت بشارت فتح و صورت واقعہ بعینہا خبر بادشاہ رسانید بعد زمانے صورۃ فتح از چتوڑ بہما اسلوب معروض گشت بے تکلف کاست بادشاہ و در از دو دید تمنای مزار امام کرد و بشیخ عبد الغنی حوالہ نمود و خواجہ محمد ہاشم کشمی از شیخ مجدد حضرت شیخ احمد سرہندی قدس سرہ نقل کرد کہ ایشاں فرمودند حضرت والد من بمدتے جویاں بودند ملاقات شیخ عبد الغنی را کہ درویشی بود از شہر سوں پت بس معمر و بزرگ بجہتہ استماع رازی کہ از او با ایشاں رسیدہ بود و آں راز این بود کہ گفتی پیر من کہ جد مادری من بود قریب ہنگام احتضار مرا با یکی از درویشاں شوریدہ کار بہ نزد خویش خواند تا القائے نسبتی نماید و اعطائی فرماید چون بحضورش حاضر گشتم سرے از حقیقت ایں معاملہ بر زبان راند کہ بمجرد استماع آں مرد درویش دو دست از جان بر افشاند و من ہمچناں حیران و سراسیمہ جان بر جای بماندم حضرت والد بشوق استماع این سخن از وے بسے خواستند کہ بدربار او شوند ناگاہ شیخ مذکور را بجہتہ مہمی از شہر عبور بر انجا افتاد

چون بسهرند رسید کاروان بسرای تحویل فرمود و والد ما نیز در آنجا نشستند بعد از معانقه و مجالسه خلوتے در
خواستند التماس اظهار و ابراز آن سر بسته راز نمودند شیخ آن را بیان فرمود چون والد ما از نزد شیخ بیرون آمدند
شیخ جمیل الدین که فاضلے صاحب وجدے بود و از تلامذه والد ما از ایشان پرسید که استفسار آن نمودید فرمودند
بلی مسئله نمود که آن چه بود فرمودند همین مسئله که ما ابراهیم و جان شریک ماست یعنی این همه که مینماید واحد حقیقی است
که بعنوان کثرت نمودار گشته لیکن چون آن درویش را بوجی بود ساده و این راز مفاجاة بگوشش او سر نهاد
حوصله اش تحمل آن را بر نیافته و براه هلاکت شتافته و شیخ عبد الغنی چون عالم بود و صاحب تمکین و استتار
این راز خانه برانداز بر جاے بماند شیخ معظم بدرجه قصوی از شجاعت و غیره متصف بود و وقائع عجیبه وے
درین باب بیش از حد احصاست حضرت والد بزرگوار میفرمودند که شیخ منصور را با یکی از راجها رزم افتاده
لشکر شیخ معظم داوند و وی در آنوقت دوازده ساله بود حرب عظیم پیش آمد و از هر دو جانب بسیارے مقتول شدند و در میان گرونده
بشیخ معظم گفت که شیخ منصور شربت شهادت چشید و سائر جیش منهزم شد عرق غیرت وی بحرکت آمد قصد همین کفار کرد و دران اثنا هر کرا
متعرض می شد او را بجرح یا قتل بیکار ساخت بعد سعی بسیار تا فیل راجه رسید مردے از صنادید کفر در آنجا مقابله نمود و بیکضربه شمشیر دو نیم ساخت
و اعلی وجود او را از زیر اسپ انداخت مردمان بروی هجوم کردند آن راجه همه را منع و زجر کرد و گفت کسی که با این
صغر سن چنین جوان مردی و جرات کند از عجائب زمان است آنگاه هر دو دست شیخ را بوسید و نهایت
حرمت تلقی کرد و سبب این غضب پرسید گفت بمن خبر رسید که والد من شهید شد قصد کردم که حمله کنم و
باز نگردم تا زمین کفار را الخشم یا کشته شوم راجه گفت آن کس دروغ گفته بود والد شما زنده است و اعلام
وے فلان جا بنظر مے آید آنگاه بشیخ منصور کس فرستاد که ما صلح کردیم برائے این طفل و آنچه از وے میخواستند
قبول کرد و باز گشت و نیز حضرت ایشان از دهقانی کلان سالی از دهاقین موضع شکوه پور که تعلق شیخ
معظم بود شنیده بودند که یکبار قریب نه تی کس از قطاع طریق سواحی این قریه را غارت کردند و دران وقت
شیخ معظم نیز در آنجا بوده هیچکس از اولاد و اخوان و ابناء اعمام ایشان در آنوقت حاضر نبود ایشان را آن
حادثه خبر کردند و در آن وقت بغره آورده بودند و طعام حاضر کردم هیچ از عجلت و شتاب زدگی از ایشان
ظاهر نشد و بتأنے تمام بدستور قدیم از طعام فارغ شدند و دست شستند آنگاه گفتند سلاح مرا بیارید

واسپ مرا حاضر کنید چون سوار شدند جماعتی از دو تاقین اسلاح بسته همراه ایشان برآمدند همه را بازگردانیدند خود
بسرعت تمام خواهم رفت و شما تنگ اسپ من نخواهند رسید الا راوی را که در عدوی همتای اسپ بود با خود
گرفتند تا قوم را از ان گیر و دار که میان ایشان واقع شود خبر کنند پس می تاختند تا آن قطاع طریق را یافتند که بدل
خود در می آیند بکلمات غیرت انگیز ان جماعه را بمیدان آوردند آنگاه بیک تیر دو تن انداختن شروع کردند چون
دو سه تیر باین اسلوب مشاهده افتاد رعب عظیم بر دلهای آن جماعه مستولی شد و از حیاة خود مایوس شدند و
فریاد برآوردند که توبه میکنیم از ما در گذرانید شیخ فرمود توبهٔ شما آنست که سلاح از خود بر کشید و هر یکے دست
دیگرے بندد و سواری و سلاح و خیل خود را میرانید تا بهمان قریه رسید خیال کردند بوجهی که در دین ایشان
مقرر بود قسم موکد یاد کردند که دیگر این قریه را بدستگالند و از صوب جهت شیخ تجاوز نکنند بالجمله شیخ معظم را از ولادة
السید بسید نور الجبار سونپتی که سیدے عالی نسب بود و آبا کرامش بحلیهٔ فضل و علم متصف بودند سه پسر بوجود
آمدند شیخ جمال و شیخ فیروز و شیخ وجیه الدین ٭

شیخ وجیه الدین

بکمال تقوی و شجاعت موصوف بودند حضرت والد قدس سره میفرمودند
که والد من علیه الرحمة وظیفه داشتند که دو سیپاره قرآن هر شبا روزی تلاوت کنند آنرا در حضر و سفر و مکروه و
نشاط ترک نمیکردند. چون معمر شدند و قوت بصر ضعیف شد قرآنی بخط جلی همراه خود گرفتند و در سفر هیچگاه از ایشان
جدا نشد. شیخ میفرمودند که ایشان در زراعت کسی اسپ خود نمی آوردند اگرچه تمام لشکر دران زراعت میرفتند و
در بعضے اوقات عدول از راه متعارف مستغنی می بود شیخ فرمودند که در حربی از خروسید احله ایشان گم شد و
اسباب اکل و شرب مهیا نگشت رفیقان مواشی قریه بغصب میگرفتند و میخوردند و ایشان از اکل آن تورع
کردند چون دو سه فاقه کشیدند و قوت بر سقوط مشرف شد رزاقیت رزاق حقیقی جلت نعماؤه در صورت طور
فرمود که بحسب اتفاق چنانکه در وقت فکر سے باشند زمین مزرعه ای بک کاشتند از آنجا نخود بقدر قوت ایشان پیدا
شد چون لقطه مستغنی خرمها صاحبها بود آنرا شستند و پاکیزه کردند و مبلول ساختند و تناول نمودند و شیخ میفرمودند
که معامله که والد من علیه الرحمة با خدم و حشم و علف فرس و غیر آن میکردند بوجهی از رفق و انصاف بود که از مشاهدهٔ آن
مردم نگار کم دیده میشود و شیخ میفرمودند که در سفرے والد من علیه الرحمة از زمین بعضے شواهد ولایت مشاهده کردند

و صحبت آن عزیزان بودند و باشتغال صوفیه مشغول شدند و تقلیل کلام و اعتزال از صحبت ایام پیش گرفتند و ابتغای وجه الله
از ایشان ظاهر شد که از صوفیه زمان وی دیده نشد کاتب حروف گوید که شیخ مظفر را نیکی ارتباط ایشان با مخدومی و سید شیخ ابوالفتح
روایت میکردند و فرصت که از هر دو مشرف عذب سیراب شده باشند و از هر دو منبع زلال فیض یافته حضرت والد
قدس سره حکایات شجاعت ایشان بسیار ذکر میفرمودند چندے ازان باب درین کتاب مینویسیم که تنبیهی باشد
اهل این خانه را بر اکتساب اخلاق فاضله و انما الاعمال بالنیات ازانجمله آنست که میفرمودند که چهار ساله بودم که
ایشان همراه سید حسین که یکے از شجاعان آن زمان بود بجانب قصبه داموتی وغیره از زمین مالوه متوجه شدند و همراه
بنفود گرفتند آنجا کافری بشجاعت و ثبات قلب موصوف و معروف بانی و فساد پیش گرفت بعد سعی بسیار
بملاقات سید حسین آمد حاجبان خواستند که بے یراق بمجلس آرندوی بایں معنی راضی نشد چون قیل و قال درین باب
از حد متجاوز گشت بسید حسین گفته فرستاد که شما سپاهی اید و جماعه کثیر ید شرم نمی دارید از آنکه مگس را بے یراق
در مجلس خود نمیگذارید سید حسین ازین کلمه متاثر شده حکم کرد که کسے متعرض یراق وے نشود میفرمودند که مرا
صورت بشناخت وی بالامروز در تخیله حاضر است وقت دخول میخورد و آهسته آهسته میخرامید گویا بمجلس شادی می آید چون
والد من علیه الرحمة او را دیدند فرمودند این شخص البته درین مجلس دست بروی خواهد کرد بتعجیل خدمتگارے طلبیدند
بمن اشارت کردند که این طفل را بر جائے بلند استاده کن تا درین واردگیر ضررے بوی نرسد چون نزدیک آمد
از محل سلام تقدم کرد حاجب گفت از همین مسافت سلام کن و پیش مرو گفتند حاجب التفات نکرد و گفت که
میخواهم که پائے سید را بوسم تا کفارت ذنوب من باشد چون نزدیکتر رسید شمشیر بر سید حسین انداخت سید حسین
بتعجیل تمام بکسو شد شمشیر بر وساده سید افتاد و آنرا قطع کرد دیگر بار شمشیر برداشت و قصد سید حسین کرد والد من همان
ساعت بتعجیل تمام خود را بوی رسانیدند بضرب خنجر بدوزخش فرستادند ازانجمله آنست که میفرمودند در همان ناحیه روزے
با سید حسین در رزمی حاضر شدند چون صف موافق و مخالف بر کشیدند رئیس کفار تنها بر اسپ سوار شمشیر حمائل کرده پیش آمد
باواز بلند ندا کرده که فلان منم درین معرکه تنها استاده ام اگر خواهید که بکشید بتوانید اما شرط شجاعت است که
سید حسین تنها با من مبارزت کند سید را عرق هاشمی در حرکت آمد و اسپ خود را از صف بر آورده بمقابله وے
مشغول شدند آن کافر چابکدستی عجیب کرده بسرعت شمشیر انداخت. سید حسین آنرا بر سپر خود گرفت شمشیر یک

کل سپر را قطع کرده در کل دیگر بند شد چون این شمشیر را بعنف تمام از آن سپر بجود کشید سید از اسپ افتاد و کافر دوید بر و
بر سینه سید حسین نشست و در فکر نحر وے شد والد من در همان ساعت بوے رسیدند و بیک ضرب شمشیر
حبل حیاتِ وے را کوتاه ساختند چون از آن محل برخاستند و هر یکے بجای خود قرار گرفتند سواری دیگر شبیه اول پیش آمد
و باواز بلند ندا کرد که من فلانم برادر مقتول تنها پیش شما ایستاده ام هر که بخواهد گو بکش باشرط شجاعت است که
قاتل برادر من با من مبارزت کند والد من بسوئی وے متوجه شدند و بعد از ضربات متخالفه بهاویه رسانیدند بعد از ساعتے
سوارے سیوم بهمان هیئة و صورت پدید آمد مثل همان مبارزت طلب کرد والد من باز متصدی مقاتله شدند
آن کافر هر دو ساعد ایشان را بگرفت و خواست که بر زمین افگند یا بر اسپ خود قرار کشد ایشان امتناع میکردند
و مزاحمت مینمودند آخر دیدند که کافر قوی تر است بطریق خداع گفتند هان غلامان اسیر را از عقب این بکش و آنجا
هیچکس نبود کافر روئی خود را باز پس کرد و دران فرصت قوت بازوی او فی الجمله ضعیف شد خود را از دست
وے خلاص کرده بخنجر او را بسقر فرستادند بعد این مبارزت هزیمت بکفار افتاد و عسکر اسلام مظفر و منصور بر دار
خود آمدند بعد سه روز از این واقعه پیرزالی ماتم ایشان پرسان پرسان بخیمه ایشان آمد و گفت من والد آن سه مقتولم
میدانستم که از فرزندان من هیچکس در جهان شجاع تر و قوی تر نیست و رحمت خدا بر تو باد که از همه بهتر بوده بجائے
ایشان ترا فرزند گرفتم آرزوئے من آنست که مرا مادر خود خوانی که در قریه من چند باغ است ترا سیر ببینم و از مقتولان
تسلی یابم ایشان خادم خود را فرمودند که اسپ مرا زین کن پیش از جماعه از اقربا که برادر ایشان بودند مانع آمدند
و گفتند عجب است مثل شما مرد عاقل برین حرکت اقدام نماید ایشان از منع آن جماعه حسابے نگرفتند آن جماعه بسید حسین
اظهار نمودند سید حسین بتعجیل تمام در خیمه ایشان آمد و با یمان موکده ایشان را از آن سمت باز داشت چون هیچ
علاج ندیدند آن عجوزه را طلبیدند و گفتند یا عماه این قوم مرا نمیگذارند که بهمراه تو روم اما بعد چند روز بقریه تو خواهم
آمد بعد چند روز چون یاران غافل شدند سوار شده بخانه آن عجوزه رفتند آن عجوزه بمحبت و اخلاص و تعظیم چنان پیش آمد
که از والده حقیقه تمیز نباشد حضرت ایشان فرمودند که من بارها بخانه او میرفتم او را جده میگفتم و وے در شفقت
دقیقه فرو نمیگذاشت بلکه من جده خود را ندیده بودم در صغر نمیدانستم که مرا بجز این عجوزه جده دیگر بوده است
و از الجمله آنست که میفرمودند که عالمگیر بادشاه شد و برادرش شاه شجاع بطرف بنگاله خروج کرد عالمگیر بمحاربه وے

متوجه گشت ایشان نیز در عسکر عالمگیر بودند محاربه قوی واقع شد و هر دو عسکر خسته شدند و در آخر دو سه فیل
مست از جانب شاه شجاع بر عسکر عالمگیر حمله کردند عقب هر فیلے جوقے از زره پوشان چون این صورت بظهور آمد تفرقه
در عسکر عالمگیر افتاد و هر کسے بطرفے رفت و حوالی فیل عالمگیر باقی نماندند الا اندکی و در آن وقت والد من علیه الرحمة داعیه
پیدا شد که بر یکے از آن فیلان حمله کنند رفیقان خود را گفتند که این وقت جان دادن است استقامت درین
محل از هر کسے نمی آید از شما هر که تخلف میخواهد از جانب من در حل است اگر رفقا تخلف کردند غیر چهار کس که والد
من از اسامی ایشان ذوفقار برداشت عنا لغرض کرده بارها میفرمودند که اگر کسی از رفیقان ما در مجتبی ما شریک
باشد این چهار کس خواهند بود من جمله این چهار کس شکار بند ایشان را محکم گرفتند و بر خود قرار دادند که هر کجا
ایشان باشند ما نیز همان جا باشیم بعد از آن بر فیلے که زیاده تر طغیان میکرد حمله کردند و صبر کردند تا آنکه فیل
خرطوم خود را بجانب ایشان برداشت و خواست که ایشان را از اسپ برگیرد یا بافگند آن ساعت ایشان
بیک ضربه شمشیر خرطوم او را از جانب تحت قطع کردند فیل آوازے منکر کرده بگریخت و ضرر او بر جوق او افتاد این
اول فتح بود عالمگیر این معامله را بچشم خود دید و بعد فتح خواست که منصب ایشان زیاده کند استغنا ورزیدند و
قبول نکردند و از انجمله آنست که میفرمودند که یکبار سید شهاب الدین را از جهت بادشاه محاسبه پیش آمد ایشان
کفیل او شدند چون وی در ادائی مبلغ تساهل کرد مطالبه با ایشان متوجه شد درین باب با وی سخن گفتند
گفت با من هیچ زر نیست شمشیر حاضر است تبسم کردند و گفتند شمشیر گرفتن آسان است و از عهده او بیرون
بر آمدن مشکل است حمیت وی بحرکت آمد و خنجر بر ایشان انداخت آن را بدست چپ بگرفتند و بدست راست
طپانچه زدند منکوس بر زمین افتاد و بیهوش شد خادمی را فرمودند که او را برسنی مقید کند و اسپ و شتر او را از طویله
او برآورد و بعد ساعتی بهوش آمد فرمودند آن لاف و گزاف تو کجا رفت گفت من هیچ تقصیر نکرده ام دست شما
پیش از دست من بحرکت آمد و صدمه قوی بمن رسید بیهوش افتادم تقصیر من درینجا چیست فرمودند نیک
میگوئی خادم را این اشارت کردند که رسن از وی بکشاید و خنجر وے بدست وے دهد آنرا بگرفت و خواست که حمله
کند رعشه بر وجود او افتاد و نتوانست حمله کردن حضرت این واقعه بچشم خود دیده بودند و از انجمله آنست که حضرت
ایشان میفرمودند قوت قلب والد من تا آن حد بود که در بعض حروب مقاتله عظیم افتاد و از جانبین جماعه کثیر

مقتول شدند و بآخر نصرت مسلمین بظهور آمد چون امیر مسلمانان بدائره خود رسید شبانگاه و جمعی از اعیان عسکر
او مجتمع شد او در کمیت مقتولان مناظره کردند هر کسی سخن گفت ایشان گفتند که بخاطر من میرسد که مقتولان مخالفین
معرکه و چند کس باشند یا پنجکس زیاده ازین یا پنجکس کم ازین و آنانکه در هزیمت فرار گشته شدند حال ایشان معلوم نیست
حاضران استبعاد کردند بخاطر ایشان از استبعاد آن جماعه ترددی ظهور کرد در خواستند که بر حقیقت حال مطلع
شوند از آن مجلس بر هیئت کسی که برای قضا حاجت برخیزد برخاستند و دران شب تاریک که ابر و غیم
بود راه معرکه گرفتند و باحتیاط تمام انحصار اشمردند دران میان دست ایشان بر مجروحی افتاد که رمقی از
حیات وے باقی مانده بود بجهد کرد ایشان او را تسکین کردند و نام خود او را یاد دادند بعد ازان بخاطر ایشان
رسید که بعض مقاتله در وسط و یه واقع شده آنرا نیز باید دانست در مواضع احتمال تجسس بلیغ کردند درین اثنا
دست ایشان بر پیر زالی افتاد که وقت جنگ بگوشه پنهان شده بود او را هم بهیبت شدیده ظاهر شده بود او را
نیز تسلی دادند و نام خود او را یاد دادند کمیت مقتولان موافق گفته ایشان بر آمد و بلشکر رجوع کردند و آن مجلس
را بهمان هیئت یافتند و آنچه کردند و دیدند ظاهر نمودند استبعاد آن قول زیاده تر شد و آن رئیس قریب صد
کس را با مشعلها تعیین کرد تا مقتولان را شمارند و آن دو کس را بیارند این جماعه از هیبت آن زمان و مکان
نمی توانستند کرد روند بالآخر رفتند و شمردند و آن دو کس را آوردند موافق قول ایشان ظاهر شد و آن دو بنام
ایشان اطلاع دادند و نوادر وقائع ایشان ازین قسم بسیارند و القلیل ینبئ عن الکثیر و الغرفة تحکی
عن البحر الکبیر ایشان را جگرپاره شیخ رفیع الدین محمد ابن قطب العالم بن شیخ عبد العزیز از دواج افتاد و
سه فرزند بظهور آمدند مخدومی شیخ ابو الرضا محمد و مخدومی شیخ عبد الرحیم و مخدومی شیخ عبد الحکیم حضرت ایشان میفرمودند
که والدین علیه الرحمة شبی نماز تهجد میگذاردند در سجده از ان سجدات مکث طویل واقع شد چندانکه گمان کردم
که روح ایشان از جسد ایشان مفارقت کرده چون بافاقت آمدند ازان مکث طویل استفسار کردم
گفتند غیبتی واقع شد و آنجا بر احوال خویش که شهید شده بودند مطلع شدم و درجات و مثوبات ایشان در نظر
من افتاد از جناب حضرت حق سبحانه طلب شهادت کردم و الحاح از حد گذرانیدم تا آنکه استجابت بر من
منکشف گشت و بجانب دکن اشارت شد که جای شهادت آنجاست بعد ازین و لقمه با وجود آنکه نوکری

ترک کرده بودند و از آن شغل نفرتے پیدا کرده بودند باز از سر نو اسباب سفر بهم آوردند و اسپ خریدند و بجانب
آن متوجه شدند وطن ایشان آن بود که سیوارا که در آن وقت ملک کفار بود و از وے نسبت قاضی مسلمین بحیرت بهما
بوجود آمده بود خواهد گشت چون برهانپور رسیدند بر ایشان منکشف شد که موضع شهادت را عقب گذاشته اند
از انجا رجوع کردند و در اثنائے راه با بعض تاجران که بصفت صلاح و تقوی متصف بود عقد موافقت بستند و از
راه قصبه هندیا خواستند که بهندوستان آیند روزے دران اثنا پیرے کهن سالی پیش آمد که افغان و خیران فتح
برحال وے رحم کردند و مقصد وے پرسیدند گفت میخواهم بدهلی روم فرمودند هر روز سه فلوس از ملازمان ما می گیرد
آن پیر جاسوس کفار بود چون در سرائی نو نبیر یار رسیدند که از آب نربده دو سه منزل بطرف هندوستان است جاسوس
اخوان خود را خبر کرد جماعه کثیر از قطاع طریق بسرائی آمدند و ایشان دران وقت تلاوت مشغول بودند و سه کس از
آن جماعه پیش آمدند که وجیه الدین کدام است چون شناختند گفتند با شما هیچ کارے نداریم و میدانیم که با شما هیچ مال
نیست و شمارا بیکی از جماعه ما حق نمک است اما این تجار فلان فلان متاع با خود دارند ایشان را نمیگذاریم چون
ایشان را غلبه غائیه این سفر در نظر بود بترک آن رفاقت راضی نشدند و در صدد مقاتله آمدند و دران میان بست
و دو زخم با ایشان رسید و در زخم آخر سر ایشان از جسد جدا شد مع هذا تکبیر گویان قریب یک غلوه سهم تعاقب کفار کردند
بعد از ان زنے این حال دیده شگفت آمد آنگاه افتادند و همانجا مدفون شدند حضرت ایشان میفرمودند
که آخر همان روز متمثل شدند و مواضع جراحات نمودند چیزے بثواب ایشان صدقه دادم و نیز میفرمودند که
می خواستم جسد ایشان را نقل کنم روزے متمثل شدند و ازان معنی منع کردند و اخبار قتل ایشان زیاده از حد صحا ست

ذکر مناقب خاندان شیخ رفیع الدین محمد که جد امجد حضرت والد بزرگوار اند قدس سرهما

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله المنعم الوهاب علی نعمه التی خرجت عن العد و الحساب و صلی الله علی خیر
من اوتی الحکمة و فصل الخطاب و آله و اصحابه خلاصة اولی الالباب اما بعد میگوید فقیر ولی الله عفی عنه

کہ این کلمہ چند است مسمی بالنبذة الابریزیة فی اللطیفة العزیزیة در نشر احوال شیخ عبد العزیز محمد دهلوی و اسلاف و
اخلاف ایشان قدست اسرارہم و ایشان جد اعلی حضرت والد بزرگوار اند از جهت والدهٔ ایشان والحمد لله

شیخ طاهر — وطن اصلی ایشان اچه ملتان است و ایشان از اولاد اعیان آنجا بودند میگویند در مبدا
حال بسیر و شکار میگذرانیدند و آن اشتغال از تحصیل علم مانع آمده بود تا آنکه روزی خواهر ایشان از ایشان
معنی آیتی از کتاب الله درخواست جواب آن حاضر نشد این حادثه سلسله جنبان غیرت ایشان گشت مصحفی گرفته
از وطن مهاجرت کردند و هر جا که میرسیدند استفاده مینمودند چون بتهانیسر رسیدند تفسیر آن آیه نوشته فرستادند
بعد از آن تحصیل علم ایشان را ببلده بهار که مجمع علما بود آورده و در اثنای مناظره و تحصیل ریاضات نیز بظهور پیوست
بعد تحصیل علم قاضی بهار بجاهت و فضل ایشان را مشاهده کرده صبیه خود در عقد ایشان درآورد و از آن پس آنجا مسجد
اقامت گاه ایشان شد و ایشان را از آن زوجه سه فرزند بظهور آمدند در آخر عمر شیخ با فرزندان خویش بدهلی آمده و در شهر
اقامت اختیار کرده همانجا وفات یافت و قبر ایشان همانجاست یزار و یتبرک به **شیخ حسن** بزرگترین فرزندان
شیخ طاهر بود در نه سالگی حفظ کتاب الله حاصل کرد و در هفده سالگی کتب متداوله تحصیل نمود و بدرس مشغول
شد و از ایام طفلی آثار طلب از وی ظاهر میشد و معتقد درویشان می بود تا آنکه عظمت سید حامد راجی شاه
منتشر شد شیخ حسن بطریقی که متضمن نوعی از امتحان حال باشد بدیدن سید رفت و در نقیه اولی بموجب
جاذبه ازلی بارادت سید درآمد و سید حامد راجی شاه از اعیان مشائخ وقت و خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوری
بود و شیخ حسام الدین جامع شریعت و طریقت و از اعیان مشائخ چشتیه و خلیفه شیخ نور قطب العالم بود و
شیخ نور قطب العالم از مشائخ هندوستان است و صاحب عشق و محبت و ذوق و شوق و تصرف و کرامت
و ریاضات و مجاهدات بود و او خلیفه والد خویش شیخ علاء الحق ابن سعد است که جامع علم ظاهر و باطن بود و مرجع
عوام و خواص و مشهورترین مشائخ ناحیه بنگاله و پوربست و او خلیفه شیخ سراج الدین او دهی است که از
تلامذه شیخ نظام الدین است قدس الله تعالی اسرارہم میگویند که شیخ الهداد شارح هدایه و غیر آن شریک درس
و جلیس و انیس شیخ حسن بود از اقدام شیخ حسن بر مبایعت و متابعت سید استبعاد کردند زیرا که سید از
علم مکتسب چندان بهره نداشت شیخ فرمود که جماعه از اهل علم باید که بخدمت سید روند و هر اشکال که بخاطر رسد

سوال کنند اگر جواب باصواب حاصل شد اعتقاد باید کرد و مرید باید شد والا خیر هم چنان کردند بعضی از ایشان را همه را اشکل حل شد و بعضی را بدیدن جمال پرانوار سید و بعضی دیگر از شنیدن کلام پراسرار آخر همه بر بقهٔ ارادت درآمدند بالجمله شیخ حسن مدتے بارشاد طالبان دران سرزمین مشغول بود بعد ازان بتقریب استدعا سلطان سکندر که اعدل سلاطین دهلی بوده است بدهلی تشریف آورد و در کوشک بجمندل اقامت اختیار کرد و همانجا ودیعت حیات سپرد و مشهور شد میگویند فتح خان پسر سلطان سکندر معتقد شیخ بود اتفاقاً داعیه بغی بخاطرش رسید و امرا مملکت باوے متفق شدند چون از شیخ مشورت خواست ازان کار منع فرمودند و بشارت امن ازانچه در نظر داشت داد و ازین قضیه سبب اعتقاد سلطان گشت و نیز میگویند که چون شیخ بدهلی رسید بادشاه در مقام بعض از کمالات شیخ مطلع شد و همچنین اعتقاد او را دو بالا ساخت رحلت ایشان در سنه تسع و تسعمائه واقع شد و دران حال وجد داشتند و این رباعی در مجلس ایشان مذکور میشد **رباعی** لے سنجی ازان مکه دل و دین من است + الخ مفتاح الفیض در علم سلوک یادگار شیخ است شیخ چهار پسر گذاشت ازانجمله از دو کس نسل ماند یکے شیخ محمد المعروف بالخیالی و دیگر شیخ عبد العزیز ✤

شیخ محمد خیالی حالی صحیح و مشربے لطیف و ریاضتی قوی داشت مرید والد خود بود لیکن ارتباط وی بسلسلهٔ قادریه بود طلب آمد در حرم مدینه سالها بریاضات شاقه گذرانید بار دوم که حاجی عبد الوهاب بخاری بزیارت حرمین رفت باو فرموده رسانید که خاتم نبوت علیه افضل الصلوٰة و اکمل التحیات مرا در معامله نمودند که این شیخ زاده هندی مدتے بدشواری گذرانید اکنون او را بهندوستان برسان گفت تا من مامور نشوم هرگز نه روم آخر او نیز مامور شد آنگاه حاجی او را بهندوستان آورد و پهلوئی پدر بزرگوار خود در بجمندل آسوده است خلفاء ایشان بسیار اند که بمرتبهٔ کمال و تکمیل رسیده اند ازانجمله شیخ امان الله پانی پتی و شیخ عبد الرزاق جهانی مشهور ترین مشائخ این ناحیه اند ✤

شیخ عبد العزیز دو سه ساله بودند که والد بزرگوار ایشان ازینجهان گذشتند فیض باطن ایشان را شیخ قاضی خان ظفرآبادی که خلیفهٔ شیخ حسن و صاحب استقامت و کرامت و زهد و تجرید و ریاضت و تاثیر صحبت بود حواله کرد شیخ چون بسن تمیز رسید از جناب سید محمد بخاری ولد حاجی عبد الوهاب بخاری تحصیل علم کردند و از خدمت حاجی عبد الوهاب

خصوص استفاده کرد و خرقه سلسله سهروردیه پوشید و حاجی خرقه از سید راجو قتال که برادر خورد مخدوم جهانیان
و بسیار معمر شده بود پوشیده و ایشان از برادر خود مخدوم جهانیان و نیز از شیخ رکن الدین ابو الفتح پوشیده و سند
ایشان مشهور است و حاجی عبد الوهاب صحبت شیخ عبد الله قریشی نیز دریافته بعد ازاں شیخ قاضیخان شیخ
عبد الله پسر خود را فرستاد و آن حواله را یاد داد و گفته فرستاد که من می آیم لیکن طلب شرط است شیخ عبد العزیز
بحکم این حواله متوجه ظفرآباد شد و چون آنجا رسید آنچه داشت از زر و جامه و اسپ همه در راه خدا صرف کرد و
تجرید تمام سه سال ریاضات کشید و بمرتبه ارشاد و تکمیل رسید آنگاه باجازت شیخ قاضیخان به دهلی باز آمد و متوطن
ارشاد گشت و درین فرصت در خدمت سید ابراهیم ایرجی مدتی استفاده علوم تصوف کرد و خرقه قادریه پوشید و سید ابراهیم ایرجی
در فنون علم کامل بود و برکات اکثر خانوادها جمع کرده بود اما نسبت قادریه بروی غالب به اشتهار خرقه قادریه از شیخ بهاء الدین قادری
بالجمله سیر شیخ عبد العزیز ریاضت و مجاهدت بود و آنچه بوجود در ایام صبا لازم کرد تا آخر وقت در عمل آورد و
در اتباع طریقه سلف دقیقه فرو گذاشت نکردی و در حفظ آداب مشائخ نهایت سعی و کوشش داشت
اعانت حاجتمندان نهایت سعی میفرمودند و در تواضع و انکسار و شگفت نفس و حلم و بردباری و صبر و رضا و تسلیم
و سائر اخلاق محموده یادگار مشائخ چشت بود و واقعه وفاتش ششم جمادی الثانی سنه خمس و سبعین و تسعمایه بوقوع آمد
و ختم برین آیه شد فسبحان الذی بیده ملکوت کل شیء والیه ترجعون این فقیر در مجموعه شیخ یحیی جنیدی نظر
کرد و بخط شیخ عبد العزیز سلسله قادریه مرقوم بود تبرکاً نسخه آن را بعینه نقل میکند +

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی هدانا الی سبیل الرشاد و امرنا باتباع الحق والسداد والصلوة
علی نبیه محمد و آله اولی الولایة والارشاد و صحبه الاکرمین الکاملین الامجاد و بعد فیقول العبد
تراب اقدام خدام اهل بیت النبی علیه الصلوة والسلام - ذره ناچیز عبد العزیز بن حسن بصره الله
بعیوب نفسه و جعل یومه خیراً من امسه ان الاخ الاعز الاکرم العالم العامل افتخار الافاضل
والاکامل سلالة الاولیاء قدوة الاصفیاء شیخ یحیی بن شیخ معین الدین خالدی جعله الله تعالی
من اهل صفوته واصطفاه و لخلوص محبته و کمال معرفته لما شرفنا بشرف حضوره و صحبته و تقرر
لدی رسوخ اعتقاده و محبته عقدت معه عقد الاخوة الدینیة والبسته خرقة المشائخ الصوفیة قدس

اللہ تعالی ارواحهم و نور اشباحهم و انا لبسته بالطريق الارشاد والوكالة والنيابة والاجازة والخلافة
من شيخي و مرشدي و مخدومي و سيدي و سندي سيد السادات منبع السعادات سيد ابراهيم بن
سعين عبد القادر بن مرتضى الحسنى القادرى سلمه الله تعالى و شيخي و مرشدي المشار اليه لبس من
شيخه و مرشده ابي البركات بهاء الملة والدين ابراهيم الانصارى القادرى افاض الله علينا شآبيب
بركاتهم و شيخه و مرشده المشار اليه لبس من شيخه السيد السند قطب الوقت ابى العباس احمد بن
حسن الجيلى المغربى الشافعى وهو من ابيه السيد السند الشريف السيد حسن وهو من ابيه السيد
الشريف موسى وهو من ابيه السيد السند الشريف على وهو من ابيه السيد السند الشريف محمد
وهو من ابيه السيد الشريف حسن وهو من ابيه السيد الشريف محمد صلو احمد وهو من ابيه السيد
الشريف محى الدين ابى نصر وهو من ابيه السيد الشريف ابى صالح وهو من ابيه السيد الشريف عبد الرزاق
وهو من ابيه القطب الربانى والغوث الصمدانى محى الملة والدين ابى محمد عبد القادر الحسنى الحسينى
الجيلانى وهو من شيخه ابى سعيد على المخزومى وهو من شيخه الاسلام ابى الحسن على بن محمد بن يوسف
القرشى الهكارى وهو من الشيخ ابى الفرح يوسف الطرسوسى وهو من الشيخ عبد الواحد بن عبد العزيز
التميمى وهو من ابى بكر الشبلى وهو من سيد الطائفة جنيد البغدادى وهو من سرى السقطى وهو من
معروف الكرخى وهو من ابى سليمان داؤد بن نصر الطائى وهو من الامام على بن موسى الرضى وهو
اخذ العلم والادب من والده الامام موسى الكاظم وهو من والده امام جعفر الصادق وهو من والده الامام
محمد الباقر وهو من والده الامام زين العابدين وهو من والده الامام حسين وهو من والده الامام
على بن ابيطالب رضى الله عنهم وهو من سيد المرسلين و خاتم النبيين حبيب رب العالمين محمد
بن عبد الله صلى الله عليه و آله و صحبه الطيبين الطاهرين وهو قال ادبنى ربى فاحسن تاديبى
انتهى كلامه و حضرت شيخ عبد العزيز پسران بودند ازانجمله شیخ قطب العالم بزیادتی فضل و علم و دانش
وجود و سخا ممتاز و مستثنی بود میگویند در مبدا حال از طریقه وجد و سماع و سائر اوضاع صوفیه معرض بود و
بر آن انکار میکرد چنانکه روزی در بعضے مجالس شیخ عبد العزیز قدس سره بر وی متوجه شدند و بسبب توجه

بیخود گشت حاضران گفتند الحمد لله که ایشان الحال معتقد صوفیه خواهند بود و ازانگاه باز خواهند آمد شیخ فرمود
انکار وی بنهایت مستحکم است و زمان طلب وی نرسیده است چون ازان بیخودی افاقت حاصل شد جماعه
ازان کیفیت سوال کردند فرمود چیزی خواب مانندی بود چه اعتبار دارد چون شیخ عبد العزیز برحمت حق پیوست
شیخ نجم الحق که اعظم خلفاء شیخ بود بزیارت مرقد شیخ خود و تعزیت ماتم زدگان آمد چون از زیارت فارغ شد
درخواست که ازان بقعه بیرون رود و دید که شیخ قطب العالم درس میگویند بجانب ایشان بنظر التفات نگریست
دلشان فی الفور در ربود سوار شد پالکی ایشان دو سه غلوه تیر رفته بود که قلق و بیقراری در شیخ قطب العالم ظاهر شد و
آن کیفیت ساعت بساعت زیاده تر شد تا آنکه افتان وخیزان پیاده بسوی شیخ نجم الحق متوجه شد و از
ایشان اخذ طریقه کرد و بعد ازانکه خواجه محمد باقی قدس سره بنشر طریقه نقشبندیه مشغول شدند شیخ قطب العالم
بسیار بخدمت ایشان میرسید و فیض صحبت که عمده درین طریقه همان است حاصل میکرد اگرچه در مبداء حال خواجه
محمد باقی بخدمت شیخ تلمذ کرده اند و در خانقاه ایشان مدتی مجاورت نموده اند حضرت ایشان میفرمودند
دران ایام که خواجه محمد باقی در خانقاه ایشان بودند شیخ را وقت نیم شب منکشف شد که نصیب خواجه در
بخارا است همان ساعت بیرون آمدند فرمودند شما را مشایخ بخارائی طلبند همین ساعت روانه شوند و
دران وقت خرقه حاضر نبود بجز ازاری همان ازار عنایت کردند خواجه آن را برسم دستار بر سر بستند و
همان ساعت بعزم بخارائی متوجه شدند و آنجا خواجه امکنکی را یافتند آنچه یافتند و شیخ قطب العالم را پسران بودند اکبر
و افضل ایشان شیخ رفیع الدین محمد است - جامع بود میان علم ظاهر و باطن و کتب تصوف را
نیکو میدانست و در بیان مراد قوم قدرت تمام داشت نخست از والد خود طریقه چشتیه و قادریه اخذ
کرد و صحبت شیخ نجم الحق را نیز دریافت بعد ازان بترغیب والد خود صحبت خواجه محمد باقی را التزام نمود و آن
کیفیت برایشان غالب آمد حضرت ایشان میفرمودند که التفات خواجه بنسبت شیخ رفیع الدین محمد زیاده
از حد بود و آنچه شیخ عرض میکرد خواجه البته اجابت میفرمودند لهذا یاران خواجه شیخ را معشوق خواجه گفتندی
نیز میفرمودند که بانو شیخ وفات یافت شیخ خواست که با صبیه شیخ محمد عارف بن شیخ عبد الغفور اعظم پوری
تزوج کند از خواجه قدوم رنجه دران مجلس عقد درخواست کرد خواجه عذر ضعف آوردند شیخ گفت اگر خواجه

قدم رنجه نمی کنند من نیز بآن طرف نمیروم خواجه لاچار شدند و باعظم پور رفتند صوفیه آن ناحیه چون مقدم خواجه
شنیدند همه جمع آمدند و در نواحی صد گروه کم کسی باشد از صوفیه که دران صحبت حاضر نشد مجلس عجیب که هرگز
مثل آن مسموع نشده منعقد گشت کاتب حروف گوید والده حضرت ایشان از بطن همین زوجه است
و نیز میفرمودند که از شیخ بزرگوار شیخ احمد سهرندی نسبت بخواجه شطحی صادر شد گوینده آنرا بخدمت خواجه نقل کرد
برآشفتند و آثار قهر از جبین ایشان ظاهر شد آنجا رشته افتاده بود آنرا برداشتند و بقوت بران گره زدند
شیخ که آشناسا مزاج خواجه بود آن رشته را باحتیاط برگرفته باخود داشت بعد چندی شیخ احمد سهرندی
بقبض شدید مبتلا شدند و در تفحص سبب آن افتادند چون حقیقت کار روشن شد بدهلی آمدند و از یاران
خواجه دران باب شفاعت خواستند هیچکس بران معنی اقدام نکرد و مارا مجال مبالغه در خلاف مرضی خواجه نیست
لیکن با مشفق خواجه هرچه تواند کنند بشیخ اعنی شیخ رفیع الدین رجوع کردند شیخ آن معنی را باسلوبی
شایسته در خلوتی بعرض خواجه رسانیدند و بعد لیت و لعل بسیار برای رفع آن وحشت آوردند خواجه فرمودند چه
کنم آن رشته گم شد شیخ آن رشته را حاضر کرد و بحضور خواجه آن گره بگشاد و همان ساعت قبض ایشان ببسط
متبدل شد و مقصود حاصل آمد و نیز میفرمودند که شیخ فرید بخاری که از اعاظم امراء آن وقت بود و جامع بود از
نجابت و صلاح و اعتقاد مشایخ صوفیه عمارتی ترتیب داد و کاروان سرای مشهور یادگار ویست والله اعلم
و بعد فراغ آن ضیافتی کرد و مشایخ شهر را دعوت نمود شیخ رفیع الدین محمد نیز حاضر آمد چون زمزمه سرود آغاز شد
شخصی را از اهل مجلس حال متغیر گشت و نعرهای مستانه و رقصی و خروشی از وی ظاهر شد حاضران همه بتواضع او
برخاستند شیخ از جای خود حرکت نکرد و بعض حاضران این را محل بحث گرفتند و با یکدیگر آهسته گفتند که خلاف طریقت
کرد و شیخ فرید چون اختلاف وقیعه ایشان دید بعد سکون آن صاحب وجد از شیخ سوال کرد که سبب تواضع نکردن
صاحب وجد چه بود شیخ گفت هم ازین شخص سبب تغیر وی استفسار کنید عذر واضح خواهد شد شیخ فرید اورا
نزدیک خواند و سبب رقص و نعره پرسید گفت من بنده ام زن من دو سه روز است که مرده است و مرا
ازین جهت در خاطر غمی و حزنی مضمر بود چون استماع این نغمات کردم آن حزن روشن تر گشت و قلقی و
تغیری در من ظاهر شد و آنچه دیدید بظهور رسید شیخ فرمود تواضع بهر کسی که بحزن زن خود مبتلا شده چه

گروہے زند مشائخ طریقت کجا فرمودہ اند آں مردم اہل وقیعت نادم شدند و ازاں خوض توبہ کردند و میر
ہسفیر مودند کہ خان عالم از امرای آں زماں معتقد شیخ بود و رباعی تعبیر جانبے وی شخصے فقیر و نسبتی وارد شد نہایت مہذ
از مخالطت ابناء دنیا بغایت نفور و کلام وے ہمہ قال اللہ و قال الرسول خان عالم اعتقاد تمام بصحبتہ
وے بہم رسانید شیخ رفیع الدین محمد را روزے دراں بوستان گذری واقع شد خان آں شخص را دیدند و
بخانعالم گفتند ایں مار سیاہ است از وے محترز بباشی خان عالم گمان کرد کہ ایں کلمہ از حسد صادر شدہ بداں التفات
ننمود و بعد زمانے بادشاہ خانعالم را بسفارت ایران تعین کرد و آں سفیر را مبلغے می بالیست کہ بدست می
نبود ازیں جہت متحیر و متردد گشت آں فقیر سراسیمگی او تفطن کرد و سبب آں پرسید و چوں قصہ بتمامہ شنید
مشفقانہ پیش آمد کہ علاج آں با من است اکسیرے میسازم کہ از آں زر خالص ساختہ میشود خان عالم مغرور شد
مبلغ کثیر زیادہ از لکھ روپیہ بدست وی داد تا اسباب آں آمادہ سازد بحیل عجیبہ تمسک نمود ایں ہمہ زر را
بغارت برد و بعد زمانے خود نیز مختفی شد ہر چند جستند نیافتند از آں خطرہ فاسد خود نادم شد و بعد از رجوع از آں
سفر حافظ محمد حسن مشتبی خانعالم برہمنے را دید ریش و بروت تراشیدہ کہ کلام وے ہمہ زبان سنسکرت بود نیک
شناخت کہ ہماں زراق است بانواع تعذیب مبتلا ساخت بآخر اقرار کرد و قدرے از آں مال پیدا شد
و باقی بدست نیامد حضرت ایشاں میفرمودند کہ خانعالم در خواب دید کہ بخدمت بزرگے رسیدہ است و
بیعت کردہ وے ہمانا صناعتہ تصویر میدانست علی الصباح شکل آں عزیز بر صفحہ تصویر کرد و بخدمت حضرت
خواجہ محمد باقی فرستاد و تعبیر واقعہ پرسید حضرت خواجہ گفتہ فرستادند کہ ما ایں عزیز را شناختہ ایم با وے ارتباط
و بیعت درست باید کرد آنگاہ بشیخ رفیع الدین اشارت فرمودند بتقریب ارتباط وے بخدمت ایشاں ایں بود و استماع افتاد کہ
یکبار جماعہ از قطاع الطریق خواستند کہ خانہ شیخ رفیع الدین را نقب کنند تا بایں عزم بمسافتہ دو سہ تیر پرتاب بایستادند و یکی را پیشتر فرستادند
تا راہ آمد و رفت شناسد و از چگونگی اہل خانہ اطلاعی دارد و آں جاسوس چوں بخانہ ایشاں رسید نابینا گشت و ہر طرف دست و پا زدن
گرفت چنانکہ از حس وے بیدار شدند و چراغ گرفتہ ہمہ اہل خانہ حقیقت حال دانستند شیخ از غایت کرمے
کہ میداشت گفت متعرض حال وی نشوید و بگوئید کہ برود گفت چگونہ روم کہ بصارت ندارم و نہ قوت رفتن
شیخ بر سر وے آمد و عصا خود را بچشم و زانو او رسانید تا ببرکت آں از آں مہلکہ خلاص شدہ بجماعہ خود پیوست

پیوست و گفت این معامله دیگر است غیر آنچه خیال کرده اید همه نادم و خاسر باز گشتند و من بعد مزاحمت از آنجماعه
با شیانیان نرسید حال آنکه خانه ایشان بر طرف شهر بود و عمارت پخته نساخته بودند و تمول ایشان شائع بود
در حرس نداشتند ۞

برخی از احوال کرامت اشتمال قدوة العارفین عمدة الواصلین مخدومی حضرت شیخ محمد که جد ابوام کاتب الحروف اند قدس الله سره العزیز

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی اکرم اولیائه بصنوف الآیات واصطفى المقربین من عباده بانواع الکرامات وصلی الله
علی خیر خلقه محمد و آله وصحبه اجمعین اما بعد میگوید فقیر ولی الله بن الشیخ عبد الرحیم العمری الدهلوی این
کلمه چند است مسماة بالعطیة الصمدیة فی انفاس المحمدیة در ذکر مناقب و نشر کرامات قدوة العارفین عمدة
الواصلین مخدومی حضرت شیخ محمد البهلتی قدس الله تعالی سره العزیز که جد ابوام کاتب الحروف اند باید دانست
اجداد گرامی ایشان اولا در سندهور که بلده است در پورب اقامت داشتند کابراً بعد کابر رونق افزای
شغل درس می بودند تا آنکه شیخ احمد ابن شیخ یوسف بصحبت سلطان سکندر رسید و آنجا اعتبارے پیدا کرد
و چند قریه بجانب بارهه مدد معاش یافت باین تقریب قریه بهلت مطرح رحال ایشان شد و بعد زمانے اولاد
و احفاد ایشان آنجا سکونت نمودند و از فرزندان شیخ محمود برادر شیخ احمد مذکور نیز دو کس آنجا ماندند شیخ خیر
و شیخ محمد بالجمله شیخ فرید بر طریقه آبای خویش بفضائل کسبی و وهبی موصوف بود و سه فرزند گذاشت شیخ فیروز و
شیخ ابو الفتح و شیخ عبد الرحمن از انجمله شیخ ابو الفتح در عنفوان شباب بتحصیل علوم مشغول شد از آن باب نصیبه
کامل دریافت بعد از ان بتحصیل سلوک باطن همت عالی وی متوجه شد بهتها فائده اند و صحبت صوفیه زبانی می بود
چنانچه بنقل صحیح ثابت شده که بشیخ عبد العزیز رسیده و استفاضه کرده بعد از ان بصحبت شیخ نظام نارنولی که از مشاهیر مشائخ
چشتیه و از خلفای خواجه خانوی گوالیری بود پیوست و آن صحبت او را بغایت موافق افتاد و سالها ریاضت کشید و فیضها
یافت و بآخر در صدد ارشاد و تکمیل رسیده بوطن مالوف رجوع نمود و استماع افتاد که شیخ نظام بر علوم مکتسبه

چندان اطلاع نداشتند علم در خاندان وی فیض شیخ ابو الفتح است که تکمیل و تربیت اولاد شیخ کمر بسته در اندک
زمان دانشمند و نامدار ساخت و نیز استماع افتاد که شخصے صاحبدل شیخ ابو الفتح را در خدمت نظام دیده
تعجبها کرد و گفت آفتابے در پناه ستاره آمده است او کما قال و نیز استماع افتاد که شیخ هیبت الله انصاری
که از خلفاء شیخ عبد العزیز متوطنان ہیلست بود وقت احتضار وصیت کرد که نماز جنازه من شیخ ابو الفتح گذارد
و در آنوقت شیخ در نارنول بود مردم انتظار میکشیدند و وضو میکردند که شیخ ابو الفتح بتعجیل تمام رسید و امام جماعت
شد گویا خاطرے در دل وے افتاد که بسرعت تمام متوجه وطن شود لحظے که وصول وے مقارن این
حال باشد و نیز روایت میکنند که هر دو شیخ باهم عهد بسته بودند که هر که پیشتر بمیرد آن دیگر نماز جنازه او گذارد
چون در مرض موت شیخ هیبت الله و شیخ ابو الفتح عزیمت نارنول کردند شیخ هیبت الله آن عهد را بیاد دادند شیخ گفت
آن عهد البته بانجام خواهد رسید پس وصول به ہیلست مقارن این حال اتفاق افتاد و نیز استماع افتاده که شیخ
ابو الفتح را با یکی از کرایم خواجه طیفور ما لا مال از دواج افتاد در مجلسے عقد زمزمه غنا بر آمده حال شیخ ابو الفتح متغیر شد
بوجد و رقص برخاست که مشرب خواجه طیفور انکار سماع و منع مستمعان بود این قصه را بسمع خواجه طیفور رسانیدند
خواجه آمد ملاحظه نمود و فرمود این عزیز صاحب وجد حقیقی است انکار بران نتوان کرد و نیز استماع افتاد که چون
شیخ ابو الفتح محتضر بود برادر زاده خود را که شیخ ابو الحسن نام داشت اشاره کرد که چیزی از قرآن بخوان چون از تلاوت
فارغ شد شیخ ابو الفتح دست بفاتحه برداشت و مقارن آنکه سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ گفت
گوید دست بر روئے فرود آرد طائر روحش از قفس بدن طیران نمود شیخ ابو الفتح را دراوطو مثلث شیخ رساله ایست
بغایت لطیف بالجمله چون امام شیخ ابو الفتح سپری شد شیخ ابو الفضل بهین فرزند وے مسند آرائی افاده ظاهری
و باطنی گشت عمرے طویل یافت و آنرا در مرضیات الٰهی ترک التفات بدنیا و اهل دنیا و تدریس علوم دینیه
بوجه احسان و تحقیق و عمل بر کتب سلوک چون احیا و عین العلم گذرانید بآداب طریقت نیک مهذب بود و فقیر نسخه
عین العلم که بخط شیخ مکتوب محشی است زیارت کرده از حسن تحشیه آن بر تحقیق و احسان شیخ استدلال توان کرد
استماع افتاد که روزے شخصے را از اقارب خود دیر آورد و چیزے امر فرمود آن شخص قدرے از آن نزدیک خود
داشت و قدرے بشیخ رسانید مقارن این حال حلوائی فتوح شد شیخ آنرا تقسیم کرد چون نوبت آن شخص

رسید اقل از سائر انصبا بوے داد فرمود این تعلیل در مقابل آن خیانت است استماع افتاد چون عمر شیخ
ابوالفضل بآخر رسید فرزند مهین وی شیخ ابوالکرم که سابقا نوکری کردی در صدد سجاده نشینی آمده انکار و بار میخواست
که بجود متوجه کنند و جماعه از اقارب بجمیت وی برخاستند شیخ مبارک که خادم شیخ بود این معنی دید و متفکر شده و
بروح شیخ متوجه گشت تا بر آنکه تحقیق این معنی است مطلع شود شیخ در مقام منام فرمود سجاده نشین من آنست
که فردا از زیر فلان درخت طعام قسمت نماید شیخ مبارک این واقعه با جماعه اظهار کرد اتفاقا علی الصباح اتفاقا
عجیبه واقع شد که رفته رفته تقسیم طعام همانجا بدست شیخ محمد عاقل اتفاق افتاد و رفته رفته اسبابی واقع شد که جمعیت
شیخ ابوالکرم متفرق شد و بآن گذران صعب که لازم درویشی است صبر نتوانست بالجمله شیخ محمد عاقل در رعایت
حال طلبه علم و فقراء و التزام وظائف و اوراد دقیقه نامرعی نگذاشت و در جود و سخا و قلت التفات بدنیا
قدمی رفیع داشت فرزند مهین فرزندوے مخدومی شیخ محمد از اول نشو و نما آثار رشد از جبین مبارکش ظاهر بود و
اهل دل بحالش التفاتها میکردند چنانچه شیخ جلال که از خلفاء شیخ آدم بنورے بود و در آن نواحی تعلق اختیار
کرده بود و با شیخ محمد عاقل دوستی تمام داشت چون شیخ متولد شد استبشار نمود و تصریحا و تلویحا خواص را
مطلع ساخت که این مولود صاحب نسبتے عظیمه است و نزدیک تولد دینارے هدیه آورد و نزدیک احتضار
وصیت کرد که مصحفے مے با ایشان رسانند بالجمله شیخ چون بسن تمیز رسیدند بتحصیل علم مشغول شدند نحوے در
نارنول و پاره پیش مخدومی شیخ ابوالرضا محمد بعد از آن بصحبت قدوه ارباب کمال سیدے و والدے
شیخ عبدالرحیم قدس سره رسیدند و آن صحبت بغایت موافق افتاد و از انجا تحصیل علوم نمودند آنگاه داعیه
غیب بجذ اطلبے دعوت فرمود ایشان بآئین مردان لبیک اجابت کرده هم از انجا استفاضه کردند سالها
در کشاکش طلب قدم راسخ زده اشتغال تمام پیش گرفتند تا آنکه بحکم - کان لله بوده در ماضی ¤ تا که کان
الله له آمد جزا ¤ بمقام تکمیل و ارشاد یافته بوطن مالوف عود کردند بالجمله سیرة مرضیه ایشان آن بود که ذبول
موجود و نفی وجود و ترک حظ نفس و احترام شیخ خود و سعی در استرضا ایشان چه در ایام طلب و چه در ایام
ارشاد و در کثرت افاده ظاهری و باطنی و تاثیر توجه از سابقان سبقت کرده بودند و اقران را محل منافسه
نگذاشته میفرمودند که در اثنا تحصیل چون خاطر حضرت شیخ با در اکثر احباب منجذب بجهت تجرد بود سبق یاران

بجز اندک اتفاق نمی افتاد وبملاحظهٔ این معنی خزنے در خاطر راه یافت اتفاقاً روزے ہماں ایام بدرس
یکے از فضلاء شہر مرا گذر افتاد وتقیید آنجماعه بدرس دیده عزم مصمم شد که چند کتب ضروریه قرأة وسماعاً ازانجا
تلقی نموده شود وچوں بمجلس حضرت ایشاں رسیدم بسوئی من نگاهی کردند وقلم برداشته بر کاغذ پاره دو سه
کلمه نوشتند آنجا انداختند وبرخواسته بخانه رفتند ملاحظه کردم مرقوم بود که امروز کجا رفته بودی که ظلمتے در تو می بینم توبه
کردم وازاں عزم باز گشتم وباز مثل آنصورت ظاهر نشد روزے حضرت ایشاں بعضی یاران را برساندن گوسفندے
بخانه بعضے اصحاب امر کردند وی چوں راندن گوسفند وبرداشتن وی هردو خالی از حرج ندید در فکر آں افتاد
که مزدورے را بگیرد ودراں فرصت کسی بز و بدست نیامد ازین جهت دراں خدمت تهور واقع شد ایشاں
برایں قضیه اطلاع یافتند بسرعت تمام آں گوسفند را بر گردن نهادند وروان شدند چون باز آمدند حضرت
ایشاں بر حال هر دو مطلع شده فرمودند که ایشاں را حسن خدمت بدرجات مقربین رسانید وآں را قصور
دراں منزلت شان باز داشت فقیر تحقیق ذلک میفرمودند که نیم شب بود یا کسرے کم یا زیاده که حضرت
ایشاں از مسجد بر خواستند چوں بر دروازه خود رسیدند لمحه بر هیئة مراقبه ایستادند آنگاه فرمودند اگر طالبے
بشما رجوع کند او را آنچه از ما بشما رسیده است تلقین کنید شما را اجازت دادیم متوقف شدم که هیچگاه این
امر در خاطر من خطور نمیکرد وایں خطره را دریافتند وفرمودند دریں وقت خدا تعالی آسامی آنانکه با شما بیعت
خواهند نمود بواسطه یا بلا واسطه همه تعلیم فرمود اگر خواهید شمه ازاں بیاں کنم وقتے که امر مقدر شده باشد جای توقف
نیست میفرمودند که امیرے بحبس بول مبتلا شد هر چند معالجه کردند نفع نداد ودراں اثنا شیخ بایزید الله گو
را با جماعه از مساکین الله الله گویاں چنانکه طریقه ایشاں بود بر دروازه آں گذر واقع شد متعلقانش دویدند
ومبالغه کردند که اینجا بیمارے هست در حال وی همت نمائید شیخ در خانه اش داخل شد واضطراب بیمار دیده
شفقت کرد فرمود چیزے برائی خدا بیار گفت هر قدر که فرمایند فرمود یکهزار روپیه فی الحال حاضر کردند شیخ
بیروں دروازه ایستاده آشنا وبیگانه هر که پیش آمد قسمت کرد تا آنکه باخر رسانید فرمود الحال چگونه است
گفتند همان وضع مبتلا است فرمود یک هزار روپیه دیگر بیارید آنرا نیز آوردند شیخ آں را نیز قسمت کرد فرمود
الحال چگونه است گفتند همان وضع مبتلا است دست بدعا بر داشت که خداوندا شرم دارم که بار دیگر طلب

کنم از فضل خود حاجت او را روا کن فی الحال بول او بکشاد و شفا یافت میفرمودند ہفدہ سال است کہ علم
انا در خود نمی یابم و ایں رباعی میخواندند **رباعی** اے دوست ترا بہر مکاں می جستم ÷ وز تو خبری ز ایں و آں
می جستم ÷ دیدم بتو خویش را تو خود من بودے ÷ خجلت زدہ ام کز تو نشاں می جستم **نیز** میفرمودند کہ روزی
در بعض واقعات حق سبحانہ بصورت آشنائی تجلی فرمود گویا انگشت طفلی گرفتہ مے آرد آنگاہ فرمود ایں
طفل را بخانہ تو پیدا کنم گفتم بار خدایا مخلوق تواست ہر جا کہ خواہی پیدا کنی بعد ازیں واقعہ عنقریب مخدومے
شاہ عبید اللہ سلمہ اللہ تعالی ہمین فرزند حضرت شیخ متولد شدند میفرمودند کہ محمد سخی نام برادرے از اقارب
من در ناحیہ پورب شہید شدہ بود در ایام طلب روزے در حجرہ مسجد جنبو تنہا نشستہ بودم و در او را بند
کردہ کہ ناگاہ آں عزیز متمثل شد دیدم کہ از لباس و سلاح او شعاع بر زمین می افتد گفتم از احوال خود خبر دہ
گفت وقتی کہ زخم بر من میرسید لذت می یافتم و ہنوز حلاوت آں زخمہا در دل من باقی است الحال فوج
بادشاہ برائی شکستن فلاں بتخانہ برآمدہ ما نیز برفاقت ایشاں مامور شدیم بایں تقریب ازیں راہ گذر افتاد
چوں شوق ملاقات شما داشتم بحجرہ شما در آمدم چوں شیخ وفات یافتند حضرت والد بزرگوار بر قبر ایشاں
نشستہ یاراں را بذکر جہر امر فرمودند و بعد از آں صحبت فرمودند کہ روح ایشاں ظاہر شد و گفت خواستہ بودم
کہ متجسد شدہ پیش شما آیم و قدرت ایں معنی مرا دادہ اند اما مصلحت نبود الحال پارہ از تصرفات و توجہات ایشاں
بنویسیم سید علی کہ از خواص مریدان ایشان است ذکر میکرد کہ در عنفوان شباب در شرب خمر منہمک بودم
و از ہیچ مناہی احتراز نمیکردم باخود قرار دادم کہ اگر بدین عزیزے ازیں مناہی بیزار شوم و داعیہ تقوی
در دل متمکن شود بصحبت وی التزام کنم و با او بیعت نمایم حضرت ایشاں بتقریبی در قریہ سرائی آمدند و
بعلاقہ آنکہ والد من معتقد آنجناب بود من نیز حاضر شدم حضرت ایشاں بسوی من التفات کردند و فرمودند
کجا بودید و کجا نوکر ہستید مثل ایں دو سہ کلمہ غیابیت نمودند در خاطر من انجذابی و نفرتے از آں مناہی پیدا
شد و ساعت بساعت زیادہ میشد برخاستم و ہمہ شیشہہائے شراب بشکستم و ہمہ اسباب مناہی دور کردم
و غسل آوردم و جامہ نو پوشیدم و توبہ و بیعت کردم و التزام صحبت ایشاں نمودم بعد مدتے مرا اتفاق سفر
کابل افتاد التماس کردم میخواستم کہ چندگاہ سعادت اندوز صحبت باشم لیکن چہ کنم قسمت بکابل میکشد

بیت مشهور خواندند بیت گر در یمنی چو بامنی پیش منی ٭ ور پیش منی چو بی منی در یمنی ٭ و رخصت فرمودند
بکابل رفتم انجا روزی بازنی در خلوتی برخوردم و داعیهٔ فسوق بر خاطر من مستولی شد و نزدیک بود که
توبه منحل گردد در آن وقت صورت مبارک ایشان حاضر شد بمجرد مشاهدهٔ آن صورت شهوت از من بدر رفت
در آن دیار سه چهار سال ماندم هرگز رغبت عورات بخاطر من خطور نمیکرد و گمان بردم که عنّین شدم چون بوطن
مراجعت کردم و با حلیلهٔ خود جمع شدم دانستم که عنّینه نبود عصمت حق بود عظمت الله نام طالب علمی در خانقاه
حضرت ایشان می بود صورتی ملیح داشت چون نغمه میکرد حال ایشان خوش میشد شبی ابتهاج تمام داشتند
از وی زمزمه خواستند خویشتن داری کرد و سر باز زد دو سه نوبت طلب کردند بر همان لبا اصرار کرد منغّص
شدند و در وی تصرف قهری نمودند و در فی الحال حالتی عجیب در گرفت زرد رو شد و می لرزید و خوف
هلاک بر وی مستولی گشت بمحمد جعفر که از خواص خادمان ایشان بود التجا آورد چون وی شفاعت کرد از آن
غضب درگذشتند اما فرمودند رغبتی که بصوت او داشتیم معاودت نمیکند من بعد ملاحت صوت او برفت
و مردود جمیع طبائع شد و بانواع فسوق و فساد عقیده مبتلا گشت و او را صحبا الطغیان بجاهل نماید و العیاذ
بالله یکبار سید برهان بخاری را قولنج عارض شد اضطراب بعید کرده بحضرت ایشان التجا آورد و بخانهٔ او
رفتند و بر بالین او نشستند و مرض او را برگرفتند شفاء کلی یافت اما گاه گاهی آن عارضه بحضرت ایشان
عارض میشد میر عبد الله که از خواص اصحاب ایشان بود ذکر میکرد که حضرت ایشان بموضعی تشریف بردند
و من در خدمت ایشان بودم چون داعیهٔ مراجعت مصمم شد مرا حمّی شدیده عارض گشت و طاقت حرکت
نماند برای من سواری جستند میسر نشد فرمودند اگر می توانی پیش پیش اسپ من میرو و واقعهٔ عجیب خواهی دید بهر
محنت مرا استاده کردند و در نظر مبارک ایشان آوردند قدری خفت ملاحظه کردم پیش اسپ ایشان تیمر
گرفتم هر ساعت تخفیف زیاده تر میشد تا آنکه شفاء کلی یافتم و منزل تمام رفتم و بقریهٔ مستو یکی از مخلصان
ایشان ضیافت کرد و طعامی که پانزده کس را کفایت کند ترتیب بر سر سفره آماده بود که شیخ یعقوب حاکم
تلویه با جماعهٔ کثیر بزیارت ایشان آمد صاحب طعام مضطرب شد فرمودند فکر این کار مکن جمیع این
برباست آنگاه فرمودند صحنها بسیار حاضر کنید همه را بوفور تمام خواهد رسید و همه سیر خواهند شد همچنان

واقع شد آنگاه تبسم فرمودند و گفتند گاه گاه فقیران چنین هم میکنند شیخ الله بخش هروی بود از قبیلهٔ ایشان که
اعتبارے و وجاهتی داشت روزے در خدمت ایشان سفاهت کرد و گستاخی نمود منغص شده
فرمودند خداوندا روی این شخص هر او دیگر منما و همان وقت سوار شده بجائی رفتند وے مریض شد بحالت
نزع رسید روز سوم که مراجعت نمودند مرده بود بر جنازهٔ او نماز گذاردند شیخ عبدالوهاب که ابن العم حضرت
ایشان بود عمارتے بنا نمود رستم نام یکے از روساءِ آن نواحی در غیبت ایشان قصد هدم آن کرد این قضیه
را بسمع مبارک ایشان رسانیدند فرمودند بسیار نامناسب است که عمارتے شیخ عبدالوهاب را هدم کنند
و ما حاضر باشیم و جنگ کردن نیز کار فقیران نیست تصرفے میکنیم که هرگز تا اینجا نرسد چون رستم بعزم هدم
فوجی بهم آورده و برآمد شخصی از عاملان سعید لشکر خان رفاقت او نکرده بود در راه با وی عنف آغاز کرد کار
بدانجا رسید که او در آن حال کشته شد و در وبال این قتل با او مواخذه کردند و در همین مواخذه بمرد سید محمد
وارث ذکر کرد که مرا سفرے پیش آمد بجناب ایشان رجوع کردم بشارت عافیت دادند اتفاقاً دران سفر
شبے قطاع الطریق هجوم کردند و خوف هلاک مستولی شد بجناب ایشان متوجه شدم دران حالت مرا غشه گرفت
ایشان را در منام دیدم که میفرمایند فلانے ترا که منع کرده است برخیز و برو دو عدد لذو که قسمی است از
حلاوه مرا عنایت فرمودند آنرا در پیچ فوطه نگاه داشتم چون بیدار شدم آن دو عدد را بالعینه یافتم برخاستم و سوار
شدم و راه خود گرفتم همه قطاع طریق از من غافل ماندند و هیچکس متعرض نشد و آن لذو مدتها با من ماند چون
ایشان ازین عالم انتقال کردند آنرا بخوردم عجوزه را از مخلصات ایشان بعد وفات ایشان تپ لرزه
در گرفت و بغایت نزار گشت شبی بنوشیدن آب و پوشیدن لحاف محتاج شد و طاقت آن نداشت
و کسی حاضر نبود ایشان متمثل شدند و آب دادند و لحاف پوشانیدند آنگاه غائب شدند وقتی که شاه عالم و اعظم
باهم مے جنگیدند یکی از مخلصین بخدمت حضرت ایشان عریضه نوشت که ازین هر دو فتح هر که مقدر باشد
تسلیم فرمایند تا رفیق او شوم تصریح نوشتند که فتح شاه عالم راست همچنان بظهور آمد چون کفار بانگیان که
اتباع کرده بودند اکثر بلدان این نواحی را تاراج کردند اهل قریه همه مضطرب گشته استمداد و دعا نمودند فرمودند
پیش ازین بهر چیز که می خواستیم همت متعلق میشد حالا هیچ قصدے نمانده است که بچیزے متعلق شود

اما امتثالاً لامر الله باسمار او تعالی تمسک باید نمود از آنگاه بخواندن ختم خواجگان مشغول شدند و بعد فراغ فرمودند
دعا مستجاب گشت و حق سبحانه آن قوم را از جانب ما بازگردانید روزی چند برنیامد که همین صورت واقع شد
حضرت ایشان چون در حق کسی بنظر قبول التفات میفرمودند زود نسبت میر سید و حالات عجیبه روی داد
یکبارے ساکن موضع سنبلهیره استمداد توجه و تاثیر نمودند بیک نظر مبارک ایشان سید نور علی و سید ملتانی
وغیر هما همه هفده کس بیخود افتادند و یکبارے شیخ مانکه از ساکنان قصبه لاوه بخدمت ایشان آمد و گفت
حضرت من برای امتحان توجه و تاثیر آمده ام حضرت ایشان بوے متوجه شدند از وقت اشراق تا وقت
جمعه بیخود افتاده بود و چون جنبش داوند و تنبه ساختند نیز مستانه میرفت بعد دیرے چون بحال خود آمد از وے
پرسیدند گفت اگر ساعتی دیگر متوجه باشند روح من از بدن مفارقت میکرد و سید عبدالرحیم و سید هاشم بخدمت
ایشان رسیدند و از جهت محبت و صحبت ارتباط پیدا کردند بتاثیر صحبت ایشان در هر یکے حالتی عجیب
سرایت کرد و سید عبدالرحیم را کشف خواطر و کشف قبور حاصل شد بهر قبرے که رسیدے حقیقت او بگفتی
یکبارے قریب کهاتولی گفت می بینم که شعله از زمین برآمده است و باسمان پیوسته چون بقبرے رسید
گفت شعله ازین قبر بر می آمد چون تفحص کردند صاحب آن قبر بظلم و فسق متصف بود و با بر و که شخصے مقابل
شدے و مکنون خاطر او بگفتی رفته رفته از عقل گرفته شد و مجذوب مطلق میگردید مادرش بخدمت حضرت ایشان
الحاح تمام کرد فرمودند باید که مدتے در حضور ما باشد او مدتے در نظر مبارک ایشان داشتند در چند روز
بافاقت آمد و سید هاشم هر کرا جنی خبط کردے و در نظر وے آوردندے جنی میگریخت غالبا بسبب نظر او از
آسیب جن خلاص می یافتند رفته رفته او را نیز جذب واقع شد بصحرا و بیابان میگشت گویند شبی بتکیه
فقیرے هندو که مقتدا هنود بود رسید او سحرے کرد و بسر غدیر آواز مرد در چه مهابت که بر سنگ ریزها شنیده میشد
وے هیچ التفات نکرد و بعد ازاں دیوے بشکل گاومیش بر هیبت متمثل شد و بروی حمله کرد و وے مستی تمام
حق حق میگفت و بسوی وے میگروید در ساعتی هبا منثورا گشت چون هندو این واقعه مشاهده کرد مسلمان
شد یکبارے شخصے عبدالسبحان نام بایشان پیوست تصرفی فرمودند بیک نوع توحید بروے منکشف شد
دیوانه وار بکوچه و بازار می گشت و هر چیز را خدا می گفت و از همه آداب شرعیه و عرفیه برآمد مردمان از نیعنی تنگ

آمدند و او را دیگر در نظر مبارک ایشان آوردند آنهمه کیفیت را جذب فرمودند بافاقت آمد سید عنایت الله ساکن
سنبلهیر در را بتوجه ایشان در اندک زمانی کشف مغیبات حاصل شد گویند یکبارے بیمار بود حضرت ایشان
بعیادت او رفتند و او را از وقت سوار شدن تا بخانه او رسیدن همه احوال منکشف شد گویا بچشم مے بیند چون سوار
شدند گفت حالا سوار شدند آنگاه گفت حالا فلان جا رسیدند بعد ازان گفت حالا بشهر ما آمدند یاران زود
باستقبال روید بعد ازان گفت حالا بر دروازه ما آمدند مرا بنشانید سید ملتانی بصحبت ایشان پیوست
غیبت عجیب او را حاصل شد شور و شغب خلائق احساس نمیکرد و توحید بر وے غالب آمد کسی از وی مثال
توحید پرسید گفت از ریگ سبوئی پر کردند و آب دران ریگ ریختند هر جزو آب در هر جزو ریگ سرایت
کرد محمد محسن با ایشان پیوست در اندک زمانے با گاهی مشرف شد و معرفت همه اوست بر وے غالب آمد
ایشان محمد جعفر را بروی مقید ساختند تا نماز از وی فوت نشود بعد چندے وزان سکر قدرے افاقت دست
داد بعد ازان در اندک مدت توجه محمد محسن بجائی رسید که مردی بمحبت زنے مبتلا شد دیوانه وار گریان می گشت
بعضے یاران بوی گفتند حیف باشد که این مرد از دست برود محمد محسن نزدیک خودش خواند و یک دو ساعت بروے
متوجه شد خطره آن محبت بکلیه زائل گشت و محبت الهی بجایش نشست عبد الهادی نام مردی منکر سماع و وجد در
خانقاه ایشان نزول کرد ایشان اتفاقاً روزے در مجلس سماع مدعو شدند اثناء راه بوجه طیب با وی فرمودند
گاہے وجد کرده گفت نه فرمودند میخواهی که وجد کنی استعداد کرد وقت سماع بسوئے وے نظر داشتند و در وے
تصرفی کردند حرکات مستانه از وے ظاهر شدن گرفت و ساعت بساعت زیاده میشد و روز همچنان بیخود
ماند نهو نام مردے از ساکنان جهان آباد با ایشان پیوست بروی متوجه شدند بیخود گشت در ان اثنا هر که
بوے نظر مے کرد متاثر میشد بالجمله تصرفات و توجهات ایشان حدے و احصائی ندارد و القلیل یخبر عن
الکثیر و الغرفة تنبئ عن البحر الکبیر توفی الشیخ فی الیوم الثامن جمادی الاولی سنة خمس و عشرین من
القرن الثانی عشر رضی الله عنه وارضاه والحقنا به ..

تذنیبی از احوال متاخرین مشایخ حرمین محترمین قدس الله تعالی اسرارهم

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی جعل الحرمین خیر بلادہ واسکن فیہما فی کل قرن صفوۃ عبادہ وصلی اللہ علی سیدنا محمد وآلہ وصحبہ اجمعین اما بعد میگوید فقیر ولی اللہ عفی عنہ این کلمہ چند است مسمّی بانسان العین فی مشائخ الحرمین در ذکر بعض مشائخ صوفیہ وعلمائی محدثین از اہل حرمین شریفین کہ سلسلہ خرقہ صوفیہ واسناد حدیث این فقیر را بواسطہ ایشان رسیدہ است جزاہم اللہ تعالی عنی خیر الجزاء۔

ذکر شیخ احمد شناوی

وے پسر علی بن عبد القدوس بن محمد عباس شناوی است آبار گرامیش از کبار اولیاء بودند شیخ عبد الوہاب شعراوی پارہ از احوال ایشان نوشتہ جامع بود در علم شریعت وحقیقت علم حدیث از شمس رملی واز والد خود واز سید غضنفر واز شیخ محمد بن ابی الحسن بکرے روایت کردہ واز والد خود خرقہ پوشید بعد آن صحبت سید صبغۃ اللہ را لازم گرفت واز دست وے خرقہ پوشیدہ واز صحبت وی بدرجات عالیہ رسید وخلیفہ وی شد در تربیت سالکین از وے مے آمد گفت لوکان الشعراوی حیلما وسعہ الا اتباعی ووے گفتہ عہدنا یحفظ وان لم یحفظ کاتب حروف گوید قبول بیعت را در عرف متاخرین اہل حرمین اخذ عہد گویند یعنے ہر کہ مشائخ صوفیہ بیعت او قبول کردند برکۃ مشائخ آں طریقہ چہ احیا وچہ اموات متکفل حال وی شوند وے گفت لا یدخل النار من رانی ورای من رانی الی یوم القیمۃ گویند روزے در حجرہ خود خفتہ بود کہ وزغی را دید کہ بر دیوار حجرہ میرود بحکم شرع خواست کہ او را بکشد وشہود وحدت این داعیہ را مضمحل ساخت باز خواست کہ او را بکشد باز شہود وحدت آں داعیہ را مضمحل ساخت بالجملہ میان این دو خطرہ متردد شد وآخر امتثال شرع را مصمم ساختہ سنگے بجانب او انداخت آں سنگ خطا شد ووزغ بگریخت بسیار خوش وقت شد وگفت الحمد للہ الذی جمع لنا بین الامرین شیخ احمد قشاشی عقب این حکایت گفت اگر آنجا من می بودم ہیچ توقف نمیکردم وسر آں وزغ را بسنگ میکوفتم کاتب حروف گوید مراد قشاشی آنست کہ وحدت در حقیقت بر جہی واقع است کہ با کثرت واحکام آں ہیچ منافی نبود گو آب ونار ہمہ در وجود یکی باشند اما چون ہر یکی خواص بعضی خاص شدہ ومظہر استعدادی خاص آمد آب از آتش معدوم نشود وآتش از آب منطفی نگردد

حکم تشریع در ضبط احکام این کثرت است و شہود کامل آنست کہ آن وحدت کثرت را مزاحمت نکند و نہ کثرت وحدت را۔ چونکہ بیرنگی اسیر رنگ شد ؛ موسوی با عیسوی درجنگ شد ۔ توفی سنۃ ثمان وستین بعد الالف و دفن بالبقیع ۔

ذکر شیخ احمد قشاشی

وی پسر محمد بن یونس القشاشی الملقب بعبد النبی ابن الشیخ احمد الدجانی است دجانہ بتخفیف جیم قریہ است از قرے بیت المقدس شیخ احمد دجانی از انجاست بسیار بزرگ بود شیخ عبد الوہاب در طبقات ترجمہ وی نوشتہ و شیخ یونس را عبد النبی ازان گویند کہ مردمان را نمرد گرفتی تا در مسجد نشیند و بر نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم درود فرستاد قشاشی ازان گویند کہ برائی ستر واخفا در مدینہ قشاشہ فروختی کرد وے و قشاشہ سقط متاع را گویند چون رواتہا و پاپوش کہنہ و مانند آن و شیخ صفی نیز عالم بود و صالح و شیخ احمد قشاشی امام بود در علم حقیقت و شریعت بیچون در حقائق سخن گفتی بآیات و احادیث آنرا مبرہن ساختی صحبت بسیار مشائخ دریافتہ خرقہ از والد خود پوشید و شیخ کار وے بر دست شیخ احمد شناوی شد و خود را بوی منسوب کردی گویند شیخ احمد قشاشی بسیاحت رفتہ بود تا مشائخ صوفیہ را دریابد چون بازگشت و بجدہ رسید در خواست او را نمودند کہ شیخ احمد شناوی استاد است و منی ازذکر وے سیلان میکند و پائے و جاہہای او متلطخ شدہ اند چون بیدار شد دانست کہ شیخ بمرتبہ تکمیل رسیدہ لیکن کسی فرزند معنوی وے پیدا نشدہ بسوئی وے مبادرت کرد شناوی چون او را دید گفت مرحبا بمن جاء تقبس شاعلو نیز گویند کہ وے شبے بخواب دید کہ شیخ محی الدین بن عربی او را خرقہ پوشانید و خواہر خود در عقد وے آورد دانست کہ وی را معرفت وحدت وجود درست شدہ است و خواہر شیخ ابن عربی او ست بخط شیخ قشاشی یافتہ شدہ الذی یتحقق وجدانہ ان بحمۃ الخاصۃ مرتبۃ الالہیۃ ینزل بما اکمل اہلہا حسب وقتہ و زمانہ غیر منقطعۃ ابدا الآباد الی ان لا یبقی علی وجہ الارض من یقول اللہ اللہ لعدم خلو الرتب الالہیۃ عن القائمین بہا حتی یسمیر القائم بہا بصفۃ الحافظ لمرتبۃ العدد فیما قبلہ ولعدم بانفاسہ تتم المصالح وتقضی الحاجات لو انہم الف الف فی عد یدھم عاد والی واحد فرد بلا حمد دقد تحققنا بذلک خفا وذنا ناہ مناز لۃ نص وقلنس تعنی

فانه منی ومن عصانی فانک غفور رحیم ومن راتبه من مشائخی من اهل الختمیة المذکورة سندا
متصلا منا الیهم من غیر انقطاع باذن الله تعالی خمسة انفس سادسهم کلبهم لارجما بالغیب انتهی
و نیز گویند که در حاجتی از حاجات خود کاغذ پاره نوشت که یا رسول الله صلی الله علیه وسلم علیک انت اقرب
الی متی امر هذا فمن قربک منی وان بعدت الا ما شفعت فی وفی قضا حاجتی کلها الدنیویة والاخرویة
لی ومن احب امین بعد از آن شیخ شاه سید محمد بن علوی بومی نوشت رایت النبی صلی الله علیه وسلم یقول
بی سلم لی علی احمد القشاشی وبشره بالشفاعة وفردا آن روز آمده گفت رایت النبی صلی الله علیه وسلم
ثانیا سمعته یقول سلم لی علی احمد القشاشی وقل له انه جلیسی فی الفردوس گویند چون ذکر مقامات
در میان آمدی شیخ احمد گفتی نحن لا مقام لنا الا من اهل یثرب وقال الله تعالی یا اهل یثرب لا مقام
لکم گویا اشارت میکرد بمقام بی نشانی و آنکه وی بر قدم حضرت خاتمیه است صلی الله علیه وآله وسلم از عجائب
روزگار قشاشی یکی آنست که قرآن تمام در منام بر حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم خوانده بود و همچنین قدمه عثمانیه فقه
مالکیه از شیخ ابراهیم منقول است که روزی قشاشی در مجلس خود این حدیث ذکر کرد که ما علی احدکم ان یکون فی بیته محمد ومحمدان
وثلثة همدر آن ساعت بخاطر من افتاد که مرا سه پسر خدای تعالی خواهد داد و اسم هر یکی محمد باشد بعد از آن در تأمل افتادم که یکی را از دیگری بچه چیز توان تمیز نمود
قشاشی بر این خاطر مشرف شد و گفت تکنی احدهم ابا سعید والثانی ابا الحسن والثالث ابا طاهر بعد مدتی همین صورت
متحقق شد هم از شیخ ابراهیم منقول است که قشاشی روزی بر خاطر من سخن گذشت بدل من خطور کرد که کاش
این معامله پیش از این وقت بودی شیخ بمن التفات نکرد و فرمود لو شاء الله ما تلوته علیکم ولا ادراکم
به و مثل این اشرافات و تصرفات از قشاشی بسیار روایت کرده اند بالجمله سیرت قشاشی آن بود که نه بر نمط
فقها زمانه بودی و نه بر وضع زهاد متقشفه بلکه بر طریقه توسط و بی تکلفی که نهج سنت بهمان نسبت و هرگز بخانه امرا
و مفتی و اگر ایشان بزیارت وی آمدندی بخوش خوئی و بشاشت تلقی کردی و بقدر منزلت هر یکی معامله
فرمودی و کریم قوم را بمزید اکرام مخصوص کردی و امر معروف بنهایة لین ادا کردی و زائران خود را از نصیحت خالی
نگذاشتی شیخ حبیب مغربی گفت ما خرجت من عند القشاشی قط الا والدنیا فی عینی احقر من کل حقیر ونفسی
اذل من کل ذلیل ولو تکرر دخولی علیه مرات توفی رحمه الله تاسع عشر من ذی الحجة سنه احدی وسبعین

ذکر سید عبد الرحمن الادریسی الشهیر بالمحجوب رحمه الله تعالی

وفیض شبیکه ولادهٔ وے در مکناسه از بلاد مغرب بوده است در مغرب و مصر و روم و شام سیاحت کرد
بعد ازان بجرمین سالها مجاورت نموده بعد ازان بیمن رفت برای زیارت اولیاء آنجا زیرا که میگویند الیمن
ینبت فیه اولیاء کما ینبت فی الارض البقل و اورا با ایشان وقائع عجیبه و صحبتها رنگین پیش آمد بعد ازان
بمکه باز آمد و رحل اقامت انداخت اهل مکه از وے مستفید شدند و خرقه پوشیدند و از وے کرامات بسیار
روایت کنند شیخ زین العابدین شافعی مفتی مدینه را شنیدم که از پدر خود نقل کرد و وے خادم سید محمد معتقد وی
بود که شریف الشرفاء مکه را ضرورتے پیش آمد بسید عبد الرحمن محجوب رجوع کرد و دعا خواست سید ساعتے بجیب
تفکر انداخت بعد ازان فرمود که در فلاں محله از محلات مکه خانه است کذا و کذا صاحب بیت المال باید که
از انجا قدرے که شریف را لابد است بگیرد و باقی همانجا با حتیاط بگذارد فی الحال رفتند و خانه بهماں صفت
یافتند و از انجا بیست هزار او کما قال برداشتند و بر صندوق مهر نهادند و بسید آوردند شریف را داد تا در ان
ضرورت خرج کند وقت دیگر شریف خواست که باقی را نیز در تصرف آرد و نه خانه را یافت و نه آن مال را
حیران شدند و از سید سر آن پرسیدند فرمود شخصی از عجمیان یعنی ایرانیان در بلاد خویش بمرد و اورا هیچکس
وارث نبود تصرفی کردم که خانه او بمکه پیدا شد از انجا گرفتید آنچه گرفتید بعد دفع حاجت بجای خویش رفت گویند وی زیارت
قبر سیدے احمد بن علوان رفت سیدے احمد خادم خود را در منام بقدوم سید خبر داد و گفت فردا استقبال
و تعظیم وے بجا آر خادم باستقبال بیرون شهر رفت هر چند تفحص کرد نیافت و نومید شده باز آمد و دید که سید در قبه
قبر نشسته و در دروازه بند بود و کلیداں بدست خادم شیخ ابو الطاهر ذکر مے کردند که یکبار شیخ ابراهیم رقیقی پیدا شد
شش ماه پیوسته میگریست و هیچکس سبب آن نمیدانست چوں موسم حج رسید بعضی تلامذه وے از شام در
قافله حج آمدند برائے وے از شیخ قشاشی اذن خواستند تا بحج رود شیخ قشاشی اذن داد چوں عبد الرحمن برادر
شیخ ابراهیم خواست که کتابها را از جای نشستن شیخ ابراهیم بردارد زیر آن کتابها کاغذ پارهٔ یافت بخط شیخ
قشاشی یا ابراهیم قد اغرقنا انصفات فان لم ترجع اغرقناک کلمات آنگاه دانستند که سبب بکا چیست چوں شیخ

ابراهیم بمکه رسید و بر سید عبد الرحمن مجذوب داخل شد سید بر رسم گلاب آب بر شیخ ابراهیم پاشیدن شروع کرد زیرا
که محرم بود و ممنوع از استعمال طیب متعارف آب انداختن قبض شیخ ابراهیم مرتفع میشد تا آنکه بحالت اصلی خود باز آمد و این
گویا صلح بود که سید در میان قشاشی و شیخ ابراهیم آورد و همچنانکه سید بکمالات باطنه متصف بود بکمالات
ظاهره نیز بوجه کمال داشت در کرم و جود بی نظیر بود بمائده وی صبح و شام جماعهٔ کثیر حاضر می شدند و وی
باهمه به بشاشت و خوش خلقی پیش آمدی و از اطراف دیار اسلام نذور برای وی می آوردند همه آن را بر
فقرا صرف میکرد و قریب و صد تن را آزاد کرده بود و هر که با وی نشستی مفارقت وی نتوانستی بجهت عذوبت
گفتار و نیک خلقی او و عاقل بود و قوی الفطانة هر که با وی ملاقات کردی اگر چه در موسم حج باشد او را بازمی
شناخت و هر که بزیارت وی آمدی بقدر استعداد وی بر وجه خیر دلالت میکرد از درود و تلاوت و اشغال
و اوراد و هر که را استعداد دانستی بر مطالعه کلام صوفیه و اعتقاد ایشان خصوصاً شیخ اکبر ابن العربی قدس سره تحریض
فرمودی و وجه تلقیب وی بالمجذوب هر چند از اهل مکه تجسس کردم محقق نشد اما از احتمال قریب آنست که نزدیک
سماع روی خود را می پوشید چون گرم میشد پرده از چهره می افگند انوار عجیب ظاهر میشد و اثر وی در
مجلسیان در میگرفت باین معنی شیخ احمد نخلی اشاره کرده والله اعلم ٭

ذکر شمس الدین محمد بن العلاء البابلی

حافظ حدیث بود در زمانه خود استاد مصر و حرمین و باخلاق مرضیه مثل تواضع و جودت فهم و تودد و غیر آن
متصف بود گویند در مبداء حال شب قدر را دریافت و بعض آثار عجیبهٔ آن شب مشاهده نمود در آن وقت
دعا کرد که بار خدایا مرا مانند حافظ ابن حجر عسقلانی گردان این دعای وی مستجاب شد از وی می آید که گفت
لا یؤلف احد تالیفا الا فی احد اقسام سبعة اما ان یؤلف فی شیٔ لم یسبق الیه یخترعه او شیٔ ناقص
یتممه او شیٔ مغلق یشرحه او طویل یختصره دون ان یخل من معانیه بشیٔ او شیٔ مختلط یرتبه او شیٔ
اخطا فیه مصنفه یبینه او شیٔ متفرق یجمعه و الا کان اضاعة الوقت صحیح بخاری و موطا و سائر کتب از
سالم سنهوری و غیر وی بسند روایت کرد و مسلسلات صحیحه دارد و در موطا و بخاری و بعض کتب دیگر تسلسل

سماع جمیع حاصل کرده بود شیخ عیسی مغربی اسانید وی در رساله ضبط کرده و گویا اهل تتبع متأخرین همان
است مصداق قول حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم نضر الله امرءا سمع منی الحدیث از جلالت و عظمت و بزرگی
و احترام امرے عجیب داده شده بود شریف الشرفا و باشوات و وزرا همه بوے تبرک می جستند و از قول
وے انحراف نمی توانستند و بر تلاوت قرآن عظیم مواظبت داشت توفی سنه سبع وسبعین والف [illegible]

ذکر شیخ عیسی الجعفری المغربی رح

مولد و منشأ وی مغرب است قرآن و چند متن از علوم متعارفه همان جا یاد گرفت - بعد ازان بجزائر
رفت و به سجلماسی زیاده از ده سال صحبت داشت و نزدیک وی تبحر شد و از علماء قسطنطنیه و مصر و حرمین
نیز روایت کرد و بمکه وطن گرفت مجمعے دارد مسمی بمقالید الاسانید بالجمله یکے از علماء متقنین بود و وے استاد
جمهور اهل حرمین است و یکی از اوعیه حدیث و قراءة سید عمر باحسن در حق وے گفتی من اراد ان ینظر الی
شخص لا یشک فی ولایته فلینظر الی هذا و سید محمد بن علوی گفتی هو زروق زمانه از عمل بر حسنه و مواظبته
حضور جماعة و کثرت طواف و صیام و قیام چیزے عجیب برا روزے شده بود و متوسط بود در جمیع امور
نه مبالغه در تنگ داشت نه تساهل و ارتباط با مشائخ بسیار پیدا کرده بود اما احزاب شاذلیه را لازم گرفت
تا آخر عمر و آن طریقه بر وے غلبه داشت مسندے بجائے امام ابی حنیفه تالیف کرده و در انجا عنعنه متصله
ذکر کرده در حدیث و از انجا بطلان زعم کسانی که گویند که سلسله حدیث امروز متصل نمانده واضح میشود سنه
ثمانین و الف برفت از دنیا

ذکر محمد بن محمد بن سلیمان المغربی

- حافظ حدیث بود و جامع فنون علم و ریاست
دین و دنیا هر دو جمع کرده بود خرقه مدنیه داشت از جهت شیخ ابو مدین مغربی بتحقیق طرق تصحیح کتب
حدیث و نسخه نبویه و اتقان در معرفت آن بحرین وے آورده است استاد جمهور اهل حرمین بود و یکے
از ثقات متبحرین گویند باسلامبول رفته بود انجا شخصے نسخه نبویه می فروخت قدر شناسی و حرص علم
وے را بران داشت که مبلغ کثیر قریب هزار اشرفی صرف کرد و آن را بدست آورد و بدان نسخه تشفی تمام

داشت گویند یکبار در مسجد الحرام سیل آمد و خوف غرق بر اہل آں جا مستولی شد محمد بن سلیمان غرق و نشد بتونید بر سر ماد و بطواف مشغول شد تا اگر وی را ناگاه در حسن احوال باشد این فقیر زیارت این نسخه کرده است و چیزی ازاں خوانده شیخ تاج الدین قلعی میگفت که چنانکه شیخ محمد بن سلیمان علم روایت بکمال داشت مناجات عجیبه و علوم غریبه نیز میداشت و مصداق قول حضرت حق تعالیٰ وزاده بسطة فی العلم والجسم افتاده بود و عقل معاش نیز برکمال داشت بآخر حل و عقد مکه معظمه بوی افتاد و حاسداں راه یافتند و شد آنچه شد والله اعلم این فقیر از محمد وفد الله ابن شیخ مذکور اجازت جمیع مرویات والدش حاصل کرده بحق اخذه عن والده قراءة وسماعا او اجازة و نیز موطا یحیی بن یحیی تمامه بر ایشاں خواندم بحق سماعه بجمیعه من الشیخ حسن العجیمی و غیره من المشائخ والحمد لله ❊

ذکر شیخ ابراہیم کردی

قدس سره عالم بود و عارف در فنون علم از فقه شافعی و حدیث و عربیه و اصلین ید طولیٰ داشت و در ہر یکے تصانیف دارد و در بلاد خویش تحصیل علم کرد بعد ازاں بقصد حج بیروں آمد دو سال کما بیش در بغداد ساکن شد و بر قبر سید عبد القادر قدس سره متوجه میشد و ذوق این راه ازانجا پیدا کرد و چهار سال بشام ماند و بمصر بگذشته بحرمین آمد و بقشاشی ملاقات کرد وی را با قشاشی و قشاشی را باوے خصوصیتی عجیب پیدا شد و از وے حدیث روایت کرد و خرقه پوشید و در صحبت وی بکمالات علیه ترقی کرد زبان فارسی و کردی و ترکی و عربی ہمه میدانست و تبوقد ذهن و تبحر علم و زہد و تواضع و صبر و علم متصف بود گویند در ایام اقامت شام بقبر شیخ محی الدین بن عربی متوجه شد تا مطلع شود برانکه عزم سفر دراں وقت کند یا نه شیخ را دید که غبار از پاپوش او دور میکند دانست که با قامت میسر باشد شیخ ابو طاہر میگفتند در ایام نزول حج مصرے بمدینه مشرفه شیخ ابراہیم با اصحاب و احباب خویش خواست که بملاقات جماعه از اہل مصر رود گذر ایشاں بر قینات افتاد که بغنا و لعب مشغول بودند سید محمد برزنجی که یکے از اجلاء تلامذه شیخ بود عصا بر داشت و به نہی منکر مشغول شد شیخ ازاں کار منع کرد که دریں ہنگامه خوف فتنه متصور است سید محمد برزنجی فی الجمله ہیس مزاج داشت ازیں منع بنهایت تنگدل شد چوں مجلس منعقد شد یکے از قینات در غنا خود ایں بیت آغاز کرد شعر ومن شرقوا ساوئی کمن غربوا ولی ❊ ومن عاشروا غیر نظیر

علی وعلی ٭ وآن بیت بر قاعده محمود عروض نیست بر وفق عرف متاخران ایشان است چون بسمع شیخ ابراهیم رسید
حال وی متغیر شد و روی خود را بپوشید و گریستن آغاز کرد و در آن مجلس هر که صوت شیخ شنید با صورت او دید همه می
گریستند رقیق القلب و قاسی القلب هر یکسان و سید محمد برزنجی نیز بگریستن آمد و آن انکار همه از دل وی شسته
شد شیخ ابوطاهر ذکر می کردند که استاد بادشاه روم آنرا اهل آن دیار خوجه میگویند بزیارت مدینه منوره آمد و
بصحبت شیخ ابراهیم با جماعه کثیر از علماء روم و باحبه عظیم رسید و چون ملاقات شیخ دریافت گفت من در شام بدعتی اشکال
دیدم و در قلع و قمع آن سعی بلیغ کردم شیخ فرمود آن بدعت چه بود گفت ذکر جهر در مساجد میکردند شیخ این آیة
برخواند ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان یذکر فیها اسمه وسعی فی خرابها قیافه خوجه متغیر شد و بر وی نهایت
دشوار آمد بعض اقوال فقه که از فتاوی قاضیخان و غیر آن نوشته بود از جیب بر آورده بدست شیخ داد شیخ فرمود
اگر بتقلید سخن میگوئید من متقلد کسی ام و شما متقلد کسی حجت شما بر من لازم نیست و اگر از تحقیق سخن میگوئید اینک گوی
و میدان بس عنقریب درین باب رساله حافله تحریر نمود و از شبهات آن خوجه اجوبه قاطعه ذکر فرمود یاران شیخ از
تغیر مزاج خوجه که در دولت عثمانیه پایه بلند داشت ملاحظه کردند و بشیخ گفتند چندان مبالغه در رد مناسب نیست
شیخ گفت از حق نتوان گذشت هر چه شود گو شود و بالجمله آخر خوجه و اصحاب وی سخنی نتوانستند گفت و مبهوت
ماندند و کلمة الحق یعلو ولا یعلی بظهور پیوست و نیز شیخ ابوطاهر ذکر می کردند که شیخ یحیی شاوی بحرمین آمده بود
و با شیخ ابراهیم ملاقات کرده بعد از آن بروم رفت وزیر روم که معتقد شیخ ابراهیم بود وی را گفت کیف وجدت
شیخنا ملا ابراهیم گفت وجدته مجسما وزیر بخشم آمد و او را از آن مجلس باهانت اخراج کرد بعد ازین واقعه یحیی شاوی
را با شیخ ابراهیم حقد قوی افتاد و خواست که بقصد ایذای وی بحرمین آید این قضیه را بسمع شیخ رسانیدند فرمود یجلسه
جالسن الفیل وی چون بطور رسید بیمار شد و همان جا ازین عالم انتقال کرد فی الجمله سیرت شیخ ابراهیم آن بود
که از زی متفقهه روزگار و متصوفه آن از تکبیر عمامه و تطویل الاکمام و لباس حرج و کاوک بیزار بود ثیاب
متوسطه و عمامه متقاربه و دستت صوف مخطط و کوفیه لاطیه چنانکه عامه اهل حجاز عادت دارند می پوشید و هرگز اظهار
خود از حیثیت تصدر در مجلس و تقدم در کلام و امثال آن نمیکرد و افاده وی اصحاب خود را بر هیئت مناظره و
مفاوضه می بود میگفت اما هو کذا و کذا الیس تفهم من کذا و کذا و کذا و چون در مسئله با وی کسی او را مراجعت

کرده متوقف نشیند تا آنکه بطریق تحقیق و انصاف رفع آن اشکال کند عبدالله عیاشی گفت که کان مجلسه روضة
من ریاض الجنة چون تقریر مسائل حکمت کردی البته حقائق صوفیه در ضمن آن ذکر کردی و ترجیح کلام صوفیه بر تحقیق
آنها بیان فرمودی و گفتی هولاء الفلاسفة قاربوا عثورا علی الحق ولم یهتدوا الیه تاریخ وفات یکی از طلبه زمانه
اش ازین لفظ برآورده والله انا علی فراقك یا ابراهیم لمحزونون ؛

ذکر شیخ حسن عجمی رحمه الله یکے شیخ حدیث و جامع فنون علم دقایق در فصاحت و حفظ و جودت
فهم بود اکثر صحبت و استفاده وے با شیخ عیسے مغربی است و با شیوخ بسیار مثل شیخ احمد قشاشی و شیخ محمد
بن العلاء بابلی و شیخ زین العابدین ابن عبدالقادر طبری مفتی شافعیه و امام ایشان صحبت داشته و روایت کرده
شیخ ابوطاهر ذکر مے کردند که شیخ حسن عجمی با شیخ نعمت الله قادری وغیر آن از صوفیه ملاقات کرده بود و دعوت
اسما نیز میدانست و نیز میگفتند که شیخ حسن حنفی بود آنکه در سفر جمع میکرد در میان ظهر و عصر و میان مغرب و عشا
و در حالت اقتدا سورۂ فاتحه میخواند و مارا وصیت میکرد که نساء خود را تنگ بگیرید بعضے از رخص حنفیه ایشان را
فرمائید تا نماز توانند کرد یعنے در مسئله نجاست قدر درهم و مثل آن کاتب حروف گوید غرض آنست که با وجود این
همه عالم التزام مذهب معین در جمیع امور لازم نمیدانست و تلفیق جائز میدانست بے ملاحظه آنکه حقیقتے ممتنعه و یک
فرقتین متحقق شود یا نه والله اعلم و نیز مے گفتند که لم یکن سیدی حسن العجمی بجمیل و کانت فی عینیه حفة
وکان مع ذلك اذا قرأ الحدیث رائ علی وجهه الانوار و صار کاجمل من رائ فی الدنیا ذلك سر قوله صلی الله
علیه وسلم نضر الله عبدا الحدیث اسانید خود در رساله ضبط کرده از آنجا قوت تبحر وے معلوم توان کرد
میگفت یقول الناس ولد العالم نصف العالم وصدقوا فان العالم له نصفان حا لم ولیس لولده منها
معنے فکانهم قالوا ولد العالم لا معنے له هر سال در ماه رجب بزیارت مدینه مشرف می آمد و در مسجد نبوی علی صاحبه
الصلوة والتسلیمات یک کتاب از کتب سته بطریق سرد ختم میکرد و اهل مدینه از وے روایت میکردند و
قاری وے شیخ ابوطاهر بود و اگر دیگرے قرائت کردے خوش نمیشد باید دانست که درس کتب حدیث
را نزدیک علماء حرمین سه طریق است یکی طریق سرد که شیخ مسمع یا قاری وے تلاوت کتاب کند بے تعرض
مباحث لغویه و فقهیه و اسماء رجال وغیر آن دیگر طریق بحث و حل که بعد تلاوت یک حدیث بر لفظ غریب و

ترکیب عویص و ایهم تعلیل الوقوع از اسماء اسناد و سوال ظاهر الورود و مسائل منصوص علیها توقف کنند و آنرا به
کلام متوسط حمل نمایند و آنگاه پیش روند و علی هذا القیاس بحکم طریق امعان و تعمق که بر هر کلمه ما لها و علیها و
ما یتعلق بها بسیار ذکر کنند مثلاً در کلمهٔ غریبه و ترکیب عویص شواهد آن از کلام شعرا و اخوات کلمه در اشتقاق و
محال استعمال وی ذکر کنند و در اسماء الرجال احوال این قوم و سیرت ایشان بیان نمایند و مسائل فقهیه را
بر آن مسئله منصوص علیها تخریج نمایند و بادنی مناسبت قصص عجیبه و حکایات غریبه بگویند و آنچه بدین ماند از علماء
حرمین محترمین این هر سه وضع دیده شد مختار شیخ حسن عجمی و احمد قطان و شیخ ابوطاهر و غیر ایشان طریقه سرد و
نسبت بخواص متبحرین تا زود سماع حدیث و سلسلهٔ روایت درست کنند و باقی مباحث را بر شروح حواله
می‌کردند زیرا که ضبط حدیث امروز مدار آن بر تتبع شروح است و نسبت بمبتدین و اهل توسط طریقه بحث تا
بآنچه در علم حدیث ضروری است احاطه کنند و فائده گیرند و این صورت غالباً شرحی از شروح در نظر میداشتند
و بدان در اثناء بحث رجوع میکنند اما طریقه ثالثه طریقه قصاص است که قصد از آن اظهار فضیلت و علم است
یا غیر آن والله اعلم نه روایت و تحصیل علم و در ذیل این کلمات باید دانست که اشتغال محدث باحوال رجال
سند بعد تصحیح اسماء آنها و معرفت وثوق شان خصوصاً در صحیحین و مثل آن و بتاویل لفظ لیس منا من فعل کذا و
لفظ فان الله قبل وجهه و مانند آن و بفروع فقهیه و بیان اختلاف مذاهب فقها و توفیق در اختلاف روایات
و ترجیح بعض احادیث بر بعض از امعان و تعمق است و اوائل ائمه مرحومه بدین امور مشغول نبودند آری فقیهان
و متکلمان درین امر خوض می‌کنند امروز بدان حاجت نمانده است والله اعلم شیخ حسن نسبت به مشائخ خود
بنهایت خافض الجناح لین الجانب بودی و در مراعات خواطر ایشان غایت سعی بجا آوردی وی گفت که از شیخ عیسی
پرسیدم اذا کان الانسان شیخ فهل له ان یدخل علی شیخ آخر گفت الاب واحد والاعمام شتی کاتب حروف
گوید معنی این کلام آنست که قدر شیخ اول که بسبب وی از مضیق بشریت خروج کرده یا در علم ظاهر جریح شده
نسبت به مشائخ دیگر که از ایشان فوائد دیگر خارجه از اصل خروج از مضیق بشریه یا در تخریج در علم یافته باید دانست و
بادبی که مناسب والد است باید کرد و با دیگران معامله اعمام شیخ حسن در آخر عمر سکنی مکه موقوف داشته
در طائف گوشه نشینی اختیار کرد و گفت لیس بمکة من ینظر الیه و هم در طائف متوفی شد و قریب تربه ابن عباس

مدفون گشت سنه ثلثه عشر بعد الالف والمائة ؂

ذکر شیخ احمد نخلی رح۔ جامع بود میان علم ظاہر و باطن وصحبت بسیارے از مشائخ طریقت علماء شریعت
دریافته بود خرقه از سید عبدالرحمن محجوب و سید محمد رومی سید عبداللہ سقاف و میر کلان بن میر محمود بلخی و
غیر ایشان وارد و حدیث از محمد بن العلاء البابلی و شیخ عیسیٰ مغربی و طبقه ایشان روایت کرده و تسلسل در
سماع بخاری و موطا حاصل نمود و اخراب مشائخ طریقه بسیار داشت از اول نشو و نما بصلاح و محبت علم و
علماء و التزام صحبت ایشان و اعتقاد مشائخ صوفیه و تثبت باعمال و اشغال ایشان متصف بود و باکثر مشائخ
حرمین و واردین بحرمین صحبت مستوفا داشته بالجمله یکی از اعیان مکه معظمه و مشہور ببرکت و استجابت دعوات
بود شیخ عبدالرحمن نخلی ولد شیخ احمد نخلی ذکر کرد که پدر شیخ احمد نخلی را فرزند زنده نمی ماند و ازیں راه بسیار محزون
مے بود چوں شیخ احمد متولد شد برائے وے از اہل اللہ استمداد دعا کرد و از ایشان استمداد و طلب ہمت
مے نمود و برا ہر جمعه بخدمت شیخ تاج سنبلی مے فرستاد و اتفاقا روزی شیخ تاج تامل کرد و بدست غلامی که ہمراه
وے بود گفته فرستاد و هذا الطفل لیس مثلک بل هو افضل و اسعد منک غیر انه لیس له من العمر الا
الشیئ القلیل چوں غلام بمولی خود رسید و حقیقت حال باز گفت مولی او را باز گردانید و گفت از جانب من
در خدمت شیخ التماس کن یا سیدی انی اعطیت عمری هذا الطفل و انی استشفع بک فی هذا الامر چوں
ایں پیغام شنید متوجه شد و بعد ساعتی خبر داد که آں نیت مقبول شد از نزدیک خویش سه ماه عنایت کرد تا
دراں مدت استعداد سفر آخرت کند پدر شیخ احمد بہماں میعاد از عالم فانی انتقال کرد و شیخ احمد نود سال عمر یافت
و نیز شیخ عبدالرحمن ولد شیخ احمد نخلی ذکر کرد که وکیل والد خود در معاملت و استقراض من بودم چوں شیخ را عمر
آخر شد و ضعف غالب آمد روزے در خدمت وے از جهت مطالبه اہل دیون شکایت کردم و گفتم می ترسم
ناگاه حادثه پیدا شود و ہمه آں دیون در عہده من شوند و اقارب من ایں وکالت مرا سبب ہلاکت شیخ فرمود
ازیں راه بر خاطر خود خدشه راه مده امید وارم که نمیرم تا آنکه جمیع دیون من ادا شود و گمان من آنست که
تا بے که ہیچ دین بر ذمه من نباشد آں شب آخر عمر من باشد بعد ازاں نزدیک وفات از انجا که متوقع نبود ادا
دین وے حاصل شد و شبے که ذمه وی از دیون فارغ شد آخر شب بود از شبہاء دنیا شیخ احمد نخلی گفت

گر شیخ من در طریقه خلوتیه شیخ عیسی بن کنان خلوتی چون مرا اجازت طریقه خلوتیه داد و مرا خلیفه خود ساخت بمکه
معظمه با خلوتیان همه پیش من جمع شوند و بر وضعی که مقرر این طائفه است بعد نماز تهجد با ورد او مشغول شوند و ازین
معنی بر خاطر من نهایت تردد پیش آمد زیرا که میل دل من بکلی طریقه نقشبندیه بود و مخالفت شیخ نیز نمی توانستم کرد
بجانب حضرت خاتمه علی صاحبها الصلوات والتسلیمات توجه کردم و دران سال بزیارت روضه مقدسه
مشرف شدم روز جمعه قبل از نماز جمعه بخواب آنحضرت را صلی الله علیه وسلم دیدم گویا در زیارت عثمانیه با خلفاء
اربعه حاضر اند بآن جانب مبادرت کردم و بتقبیل ید شریفه و ایدی خلفاء کرام بترتیب مشرف شدم بعد از
آنحضرت صلی الله علیه وسلم دست مرا گرفتند و بر سجاده جدیده که نزدیک راس قبر شریف محاذی صف اول
مفروش است آوردند و فرمودند هذه سجادة الشیخ تاج اجلس علیها دانستم که اشارت بطریقه نقشبندیه است
و اجازت است دران طریقه ٭

ذکر شیخ عبد الله بن سالم البصری ثم المکی

احیاء بسیاری از کتب حدیث کرد از آنجمله
مسند امام احمد که نزدیک بود که بر وجه ارض نسخه کامله ازان یافته نشود وی از مصر و عراق و شام از خزائن
قدیم اطراف و اجزاء آن جمع کرد و ازانهمه نسخه نوشت و آن را صحیح کرد و اصل ساخت و از کتب ستة نیز اصول
مصححه ساخت و از نسخه نبویه بخط خود فرعی نوشت بهتر از اصل و بر بخاری شرحی دارد مسمی بضیاء الساری که
بسبب ضعف پیری اتمام آن نتوانست کرد و همه عمر بروایت کتب حدیث سر داد بختی گذرانید بالجمله حقیقت
حافظ درین زمانه متاخر وی بود تفصیل این اجمال و شرح این مقال آنست که ضبطی که در صحت حدیث
ملحوظ است آنرا از امت مرحومه سه حال گذشته است حال اول آن بود که در زمان صحابه و تابعین احادیث
یاد می داشتند و ضبط آن وقت در جودت حفظ بود و حال دوم آنکه در زمان تبع تابعین و اوائل محدثین تا
الطبقة السابعة و ثامنة آن را می نوشتند و ضبط آن وقت در تبیین خط و احتیاط در نقط و حرکات و سکنات
و تصویر حروف و مقابله بر اصول صحیحه و حفظ کتاب از عوارض طاریه و مثل آن و حال سیوم آنست که حفاظ
حدیث در اسماء رجال و غریب و ضبط الفاظ مشکله آن تصانیف ساختند و شروح مفصله نوشتند و
درانجا بانچه تعرض می کردند پس الحال ضبط آنست که کسی آن تصانیف و شروح را در نظر داشته بر حسب

آں روایت کنند لہذا اصل حدیث الحال تساہل کردند در آنچہ قدما در آں تشدد میکردند چنانکہ متوسطین تساہل کردند در حفظ و اکتفا کردند بر خط و لہذا شائع شد در ایشاں وجادت و اجازۂ مجردہ و مثل آں بخلاف طبقات سابقہ حاصل آنکہ ایں قسم ضبط نزدیک شیخ عبداللہ بر وجہ کمال بود و سبب تقار ایں سلسلہ وی شد از ابتداء صباوت نسبت علم و علماء و صلاح و ورع پیشہ مرضیہ وے بود ہر روز دہ سیپارہ از قرآن خواندی چوں پیر شد آنچہ می تواند میخواند و ہیچ وقت خالی نبود وے از درس یا تلاوت یا نماز یا سخن ضروری شنیدم کہ چوں شیخ سالم پسر شیخ عبداللہ در سرکار شریف الشرفا مداخلت کرد اکبر ہم شیخ عبداللہ آں بود کہ و طعام شیخ سالم مخلوط نشود و نیز لحم و توابل و وے صحیح بخاری را در جوف کعبہ معظمہ ختم کرد یکبار چوں ترمیم کعبہ میکردند و دیگر بار چوں دروازہ اش درست میساختند و مسند امام احمد حنبل را بعد تصحیح و جمع آں نزدیک سر مبارک حضرت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم از مسجد شریف در پنجاہ و شش روز خواند عمرے طویل یافت و آنہمہ در مرضیات الٰہی گذشتے تا آخر عمر بوفور عقل و حفظ و صحت حواس متصف بود الا سامعہ کہ فی الجملہ فتور یافتہ بود در آخر عمر شیخ عبداللہ مغربی کتب ستہ را بروی خواند و اہل مکہ اکثر ایشاں بروی سماع کردند رابعہ رجب سنہ اربع و ثلثین بعد الالف والمائۃ برفت از دنیا۔

شیخ ابوطاہر محمد بن ابراہیم الکردی المدنی رحمہ اللہ

از ابتداء حال راغب در علم و علما می بود خرقہ از پدر خود پوشید و والد بزرگوارش برائی وے خرقہ و اجازت از بزرگان بسیار گرفت از انجملہ شیخ محمد بن سلیمان مغربی و کتب عربیہ از سید احمد ادریس مغربی کہ سیبویہ زمان خود بود خواند شیخ ابوطاہر از سید احمد ادریس ذکر کردند کہ امامی از تلامذہ وے در محراب شریف سورۂ تبت خواند چوں نزدیک سید آمد سید بروے بسیار عتاب کرد و گفت لا اراک تقرا بین یدی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سورۃ ذکر فیہا عمہ بما ذکر فان اللہ یخاطب رسولہ بما شاء ولیس ذلک حالنا کاتب حروف گوید امثال ایں چیزہا اگرچہ ناشی از محبت پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم مے شوند اما ارباب التعمق فی الدین اند میزان دین چیزہا عادات صحابہ و تابعین است چرا نگویند کہ دریں سورہ منقبت عظیمہ و فضل کبیر است حضرت پیغامبر را صلی اللہ علیہ وسلم زیرا کہ در نیجا خدا تعالی لعنت کردہ است اعدا الاعادی آنجناب را بسبب سوء ادب وے

الدر بخانب وفقه شافعی از شیخ علی طولونی مصری گرفت ومنقول از شیخ محمد باشی که از مشاهیر متبحران روم بود - وعلم
حدیث از والد خود اخذ کرده بعد ازان از شیخ حسن عجمی وبر وے است اکثر استفادهٔ وے وبعد ازان از احمد
نخلی وشیخ عبد الله بصری بر شیخ عبد الله بصری شمائل النبی صلی الله علیه وسلم خواند واز وے مسند امام احمد در اقل از
شهرین استماع کرد واز وارد ین حرمین بسیار اخذ کرد از انجمله شیخ عبد الله لاهوری وکتب ملا عبد الحکیم سیالکوٹی
از وے روایت کند عن الشیخ عبد الله اللبیب عن مولانا عبد الحکیم وکتب شیخ عبد الحق دهلوی بهمیں واسطه از
مولانا عبد الحکیم روایت کند ووے از شیخ عبد الحق اجازة ورواية واز انجمله شیخ سعید کوکنی بعض کتب عربیه وقدر
ربع فتح الباری بر وی خواند بالجمله متصف بود بصفات سلف صالح از ورع واجتهاد در طاعت واشتغال
بعلم وانصاف در مذاکره ورادنی مراجعت تا تأمل وافی نکردی وتتبع کتب نمودی جواب نداوی ورقیق القلب
بود چوں احادیث رقاق خواندی چشم پر آب کردی ودر لباس وغیر آں تکلف نداشت وبا خدم وتلامذه خود
وغیر ایشان بحز تواضع پیش نیامدی در اثنای قراءة صحیح بخاری سخن در اختلاف روایات احادیث وفقه افتاد
شیخ ابو طاهر گفتند انیهمه از انست که حقیقت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم در نهایة جمعیت است از فرط جمعیت
اضداد راجع می تواند کرد او کما قال این نکته عمیقے وارد فقیر روزی سخن در احوال صوفیه افتاد وآنکه بعض ایشان با
بعض انکاری بوده اند واین انکار در تابعان نفوذ میکند شیخ ابو طاهر گفتند من از انکار صوفیه نجایت منبر سم وپرهیز
بعض اسلاف من با بعض انکاری داشته باشند من هیچگونه باآن بعض گران خاطر نمیباشم آنگاه قصه آغاز کردند که
شیخ یحیی شاوی با والدین انکاری داشت گویا بتاثیر نفس من بگذشت از دنیا کما مر تفصیله مع هذا چوں او را
بعد مدتے از قبر بر آوردند سالم بر آمد گویا امروز خفته است از ینجا معلوم شد که بر کسی طعن نباید کرد بسبب آنکه
شاید بعض عارفان بوده است آنگاه گفتند که شیخ محی الدین بن العربی درین باب وصیت عجیبی فرموده است
آنگاه باب الوصیة از فتوحات که بخط مصنف بود بر آوردند وآن مبحث خواندند حاصلش آنست که شیخ فرموده
که با شخصے عداوت داشتم بجهت آنکه طعن میکرد در شیخ ابو مدین مغربی وکنت علی بصیرة منه روزے حضرت
پیغامبر را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم گویا می فرمایند لم ابغضت فلانا گفتم لانه مبغض ابا مدین وانا
علی بصیرة منه قال الیس یحب الله ورسوله قلت نعم قال فلم ابغضته لبغضه ابا مدین ولم تحبه

تجبه رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال فتبت الی اللہ من تلک البغضۃ ونحلت حلیۃ فی دارہ واعتذرت الیہ وقصصت القصۃ واھدیت الیہ ثوبا غالیا واسترضیتہ وسالتہ ماکان سبب وقوعک فی ابی مدین فذکر سبب الاتیصلح للوتیقۃ ففہمتہ حقیقۃ الحال فتاب الی اللہ ارجع عماکان یقول وسرت برکۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی الجمیع والحمد للہ روزے کہ ایں فقیر برائے وداع از دیگر شیخ ابوطاہر رفت ایں بیت برخواند نسیت کل طریق کنت اعرفہ الاطریقا یودینی لربعکم بحر شنیدن آں بکا بر شیخ غالب آمد وبغایت متاثر شد توفی شیخنا ابوطاہر فی رمضان سنۃ خمس واربعین بعد المائۃ والالف

شیخ تاج الدین قلعی حنفی

مفتی مکہ بوسے پسر قاضی عبدالمحسن است بصحبت بسیاری از مشائخ حدیث رسیدہ واز ایشاں اخذ علوم نمودہ واز ہر یکے اجازت یافتہ است وی خورد سال بود کہ پدرش از شیخ عیسی مغربی برائی او اجازت گرفت وی گفت کہ در مجلس درس شیخ محمد بن سلیمان مغربی وقت ختم سنن نسائی حاضر شدم ووے بعد ختم آن جمیع حضار مجلس خود را اجازت داد ومن نیز مشمول آں اجازت شدہ ام اکثر تعلم وی درعلم حدیث بخدمت شیخ عبداللہ بن سالم بصری ست میگفت ہمہ ایں کتب را بر نہج بحث وتنقیح در پیش وے گذرانیدہ ام وصحیحین را بر شیخ عجمی خواندہ واجازۃ جمیع مایصح لہ روایتہ ازوی حاصل کردہ است دیگر بملازمت شیخ صالح زنجانی مدتی گذرانیدہ واستفادہ ہائے عظیم نمودہ وحظی کامل در علم فقہ ازو یافتہ ست ونیز از شیخ احمد نخلی اجازت وروایتہ دارد وشیخ احمد قطان نیز از مشائخ اوست سالہا باوی صحبت داشتہ وطریق درس ازوے آموختہ است میگفت کہ بعد انتقال شیخ احمد قطان ازیں عالم ہمہ مشائخ من کہ شیخ عبداللہ بصری وشیخ احمد نخلی وغیرہما باشند باعث شدند مرا کہ بر مقام شیخ احمد زیر سایہ کعبہ بر مصلی مالکی بنشینم وقراءۃ کنم چنانکہ عادت شیخ بود ولیکن مرا اقدام بایں امر عظیم القدر با وجود ایں اکابر وحضور ایشاں دشوار می نمود لہذا قبول نمیکردم معہذا از جانب ایشاں دریں باب مبالغہ از حد گذشت وشیخ حسن عجمی کہ دراں ہنگام بطرف طائف بود برائی او ہمینی نوشتم واستشارہ کردم وے نیز تاکید اجابۃ امر مشائخ در جواب مکتوب نوشت لابد بعد استمداد از ہر باب واستخارہ از ہر طریق امتثال امر ایشاں کردم

نهادم و باشارهٔ عزیزان بر مقام شیخ شروع بقراءة بخاری کردم و از انجا که قراءة شیخ منتهی شده بود آغاز نمودم
و در مجلس ختم همه علماء شهر حاضر بودند از شیخ ابراهیم کردی اجازت همهٔ این علوم نیز حاصل کرده و حدیث مسلسل
بالاولیة ازوی اخذ نمود کاتب حروف حکایتے غریب از شیخ تاج الدین استماع نمود و آن آنست که گفت وقتی
بتپ بیمار شدم و بیماری بطول انجامید ضعف و ناتوانی بمرتبهٔ انجامید که از حرکت دست و پا گذاشت و دران حال
شبے در خواب می بینم که گویا کسی آمده میگوید که برای شفائے این مرض میباید که ماکیانے پخته شود و برو
تمام قرآن خوانده شود تا این بیمار آنرا بخورد و شفا یابد چون بیدار شدم عزم مصمم شد که بموجب امر رؤیا عمل
نمایم و در شب آینده باز چون بخواب رفتم دیدم که گویا امام محمد بخاری بخانه ما آمده و بدست خود دیگی را است
در زیر آن آتشی افروخت و ماکیانی از صبح تا شام دران دیگ پخت و پیش من نهاد و فرموده که ما برین مطبوخ تمام
قرآن خوانده ایم پس بخور من و او من آنرا بخوردم و بافاقت آمدم و در حالت افاقه آمدم که هیچ اثرے از ان مرض
در من نبود صحیح و تندرست برخاستم و در خود بشاشت و سرور ازین واقعه که حضرت امام بخاری باین درجه لطف
و عنایات فرموده اند زیاده تر از ان یافتم که از جهت ازالهٔ مرض و بیماری یافته میشد کاتب حروف در مجلس درس
شیخ تاج الدین دران ایام که مذکور بخاری میکردند دو سه روز متصل حاضر شد و اطراف کتب ستّه و طرفے از
موطاء امام مالک و مسند دارمی و کتاب الآثار امام محمد و موطائی او ازوی سماع نمود و اجازت سائر آن کتب بجمیع
اهل مجلس داد و این جماعه فقیر نیز داخل آن جماعه بود و حدیثی بالحدیث المسلسل بالاولیة عن الشیخ ابراهیم و هو اول
حدیث سمعته منه بعد عودے من زیارة النبی صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی بدأ بالنعم قبل استحقاقها و خص من شاء بمعرفة الاسماء و اذواقها و الصلوة
والسلام علی سیدنا محمد المتحلی بتیجان الکرامات و اطواقها المکرم بصنوف العطیات و اطباقها و علی آله و اصحابه الذین بهم قیام
الملة و رواج اسواقها اما بعد میگوید فقیر ولی الله بن عبد الرحیم غفر الله له و لوالدیه و احسن الیهما و الیه این کلمهٔ چند است مسمی
بالجزء اللطیف فی ترجمة العبد الضعیف باید دانست که ولادت این فقیر روز چهار شنبه چهارم شوال مقارن طلوع شمس سنه اربع عشر
از قرن دوازدهم واقع شد بعض اختر شناسان بصناعه نجوم ازات حکم کردند که طالع ولادت دوم درجه از حوت بود و شمس در درجه
طالع و زهره در هشتم آن و عطارد در بست و یکم آن زحل در دهم درجه حمل و مشتری در یازدهم آن و آن سال سال قران

علوئین بوده است و آن در اول درجه بود و مریخ در دوم درجه آن و راس در سرطان والله اعلم بالصواب تعیین یاران
واهبین تاریخ یافتند و حضرت والدین قدس الله تعالی سرهما و جماعه از صالحان بشارات بسیار در حق این فقیر قبل
از آن وقت و بعد از آن دیده‌اند چنانچه بعض آنر[illegible] اخلان تفصیل آن واقعات با وقائع دیگر در رساله منضبط نموده‌اند
و آنرا القول الجلی مسمی کرده‌اند جزاهم الله خیر الجزاء و احسن الیه و الی اسلافه و اعقابه و ادخله الی ما تمناه من
الخیر دینیه و دنیاه چون سال پنجم در آمد بمکتب نشست و در سال هفتم حضرت والد بزرگوار بنماز ایستاده کردند و بروزه
داشتن فرمودند و تطهیر نیز در همین سال واقع شد و چنان در خاطر مانده است که آخر همین سال قرآن عظیم ختم کردم
و کتب فارسیه و مختصرات خواندن شروع کردم و در سال دهم شرح ملا جامی خواندم و راه مطالعه فی الجمله کشاده شد
و در سال چهاردهم تزوج صورت گرفت و در آن معنی حضرت والد بزرگوار غایت استعجال کردند و چون اصهار عذر
فقدان اسباب پیش آوردند حضرت ایشان بالجماعه نوشتند که در تعجیل که سرے هست و سر آن من بعد روشن
شد که بعد تزوج عنقریب ام زوجه فقیر وفات یافت و بعد از آن عنقریب جد زوجه از جانب والده اش و بعد از آن
عنقریب شیخ فخر العالم خلف الصدق عم بزرگوار این فقیر شیخ ابوالرضا محمد قدس سره بگذشتند و بعد از آن عنقریب والده
برادر کلان این فقیر شیخ صلاح الدین قضا کردند و بعد از آن عنقریب حضرت ایشان ضعیف شدند و المرض تمتی برایشان غالب آمدند و بعد از او
وفات ایشان پیش آمد بالجمله این جمعیت از هم پاشید معلوم خاص و عام شد که اگر در همان نزدیکی تزوج واقع نمیشد بعد از آن سالها امکان [illegible]
که از قوه بفعل آید و پانزدهم سال بود که با والد بزرگوار بیعت کردم و باشتغال صوفیه خصوصاً نقشبندیه
[illegible] مشغول شدم و از حیثیت توجه و تلقین و تعلیم آداب طریقت و لبس خرقه صوفیه ارتباط درست نمودم
در همان سال طرفی از بیضاوی خواندم و حضرت والده بزرگوار طعام وافر مهیا ساختند و خاص و عام را دعوت فرمودند
و فاتحه اجازت درس خواندند بالجمله از فنون متعارفه بحسب رسم این دیار پانزدهم فراغ حاصل شد از علم حدیث مشکوة
تمام آن خوانده شد الا فوتی یسیر از کتاب البیع تا کتاب الآداب و آن با جازت متدارک گشت و طرفی از صحیح بخاری
تا کتاب الطهارة کما ینبغی و تمام شمائل النبی بر حضرت ایشان سماع کردم بقراءت بعض اصحاب و از علم تفسیر طرفی
از تفسیر بیضاوی و طرفی از تفسیر مدارک خواندم و از جمله منن عظمی برین ضعیف آن بود که چند بار در مدرسه قرآن عظیم
با تدبر معانی و شان نزول و رجوع بتفاسیر بخدمت ایشان حاضر شدم و این معنی سبب فتح عظیم افتاد و لله الحمد

و از فقه علم شرح وقایه و هدایه تماما الا طرفی یسیر از هر دو خوانده شد و از اصول فقه حسامی آن و طرفی صالح از توضیح
و تلویح و از منطق شرح شمسیه تمامها و طرفی از شرح مطالعه و از کلام شرح عقاید تمامها با طرفی از خیالی و شرح مواقف
طرفی از آن و از سلوک طرفی از عوارف و پاره از رسائل نقشبندیه و غیر آن و از حقائق شرح رباعیات مولانا جامی
و لوائح و مقدمه شرح لمعات و مقدمه نقد النصوص و از خواص اسما و آیات مجموعه خاصه حضرت ایشان و مانه تواند و
غیرها چند نوبت اجازت داد و از طب موجز القانون و از حکمت شرح هدایه حکمت و غیر آن و از نحو کافیه و شرح
ملا جامی و از معانی طرفی عظیم از مطول و از مختصر معانی آن قدر که حاشیه ملازاده بر آنست و از هندسه و حساب
بعض رسائل مختصره و درین میان سخنان بلند در هر فن بخاطر می‌رسید و از کوشش زیاده تر کشاد کار بنظر می‌آمد
و سال پانزدهم از عمر فقیر حضرت ایشان مریض شدند و در همان مرض برحمت حق پیوستند و در مرض موت
اجازت بیعت و ارشاد دادند و کلمه یده کیدی مکرر فرمودند نعمتے که از همه عالی باید شمرد آنست که حضرت ایشان
در نهایت رضامندی بنسبت این فقیر بودند و در نهایت رضامندی بگذشتند و توجه ایشان باین فقیر هیچ
بتوجه آبا با بنائهم نمی‌مانست با اینهمه هیچ پدرے را و هیچ استادے را و هیچ مرشدی را ندیدم که بنسبت ولد و
تلمیذ خود اینقدر دقائق شفقت مرعی دارد که حضرت ایشان نسبت باین فقیر اللهم اغفر لی ولوالدی وارحمهما
کما ربیانی صغیرا واجزهما بکل شفقة ورحمة ونعمة منهما علی مائة الف اضعافها انک قریب مجیب
بعد از وفات حضرت ایشان دوازده سال کما بیش درس کتب دینیه و عقلیه مواظبت نمود و در هر علمی خوض واقع شد
و توجه بر قبر مبارک پیش گرفت و دران ایام فتح توحید و کشاد راه جذب و جانبی عظیم از سلوک میسر آمد و علوم وجدانیه
فوج فوج نازل شدند و بعد ملاحظه کتب مذاهب اربعه و اصول فقه ایشان و احادیثی که متمسک ایشان است
قرار داد خاطر بمدد نور غیبی روش فقهای محدثین افتاد و بعد از آن دوازده سال شوق زیارت حرمین محترمین در سر افتاد و
در آخر سنه ثلث و اربعین حج مشرف شد و سال اربع و اربعین بمجاورت مکه معظمه و زیارت مدینه منوره و روایت حدیث
از شیخ ابوطاهر قدس سره وغیر از مشائخ حرمین محترمین موفق گشت و درانمیان بروضه منوره حضرت سید البشر علیه افضل الصلوات
واتم التحیات متوجه شد و فیضها یافت و با متوطنان حرمین از علما و غیر ایشان صحبتهای رنگین اتفاق افتاد و خرقه جامعه
از شیخ ابوطاهر که حاوی جمیع خرق صوفیه توان گفت پوشید و آخر این سال حج گذارده و اوائل سال خمس و اربعین متوجه

وطن مالوف شد و روز جمعه چهار دهم رجب در کنف صحت و سلامت بوطن رسید و اما بنعمة ربک فحدث نعمت
عظمی برین ضعیف آنست که او را خلعت فاتحیت دادند و فتح دوره بازپسین بر دست وی کردند و ارشاد فرمودند
که مرضی در فقه چیست آنرا جمع کرده فقه حدیث از سر بنیاد کرد و اسرار حدیث و مصالح احکام و ترغیبات و سائر آنچه
حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم از خدا تعالی آورده اند و تعلیم فرموده اند و آن فنی است که پیش ازین فقیر ضبط
آن بحق این فقیر کسی آن را نکرده است با وجود جلالت آن فن اگر کسے را درین حرف شبهه باشد گو کتاب
قواعد کبری به بین که شیخ عزالدین آنجا چه جهدها کرده بعشر عشیر این فن فایز نشده و طریقه سلوک که این زمان مرضی
حق است و درین دوره فائز شیو والهام فرمودند آنرا در دو رساله ضبط کرده بلمعات و الطاف القدس مسمی نمود
و عقائد قدماء اهل سنت بدلائل و حجج اثبات کرده آن را از خس و خاشاک تخالت معقولیان پاک ساخت و
بوجهی مقرر نمود که محل بحث نماند و علم کمالات اربعه یعنی ابداع و خلق و تدبیر و تدلی با این عرض و طول و علم استعداد
نفوس انسانیه بجمیعها و کمال و مآل هر کسی افاضه فرمودند و این هر دو علم جلیل اند که پیش ازین فقیر کسی بر گرد آن نگشته
و حکمت عملی که صلاح این دوره در آنست بوسعتی تمام افاده نمودند و توفیق تشیید آن بکتاب و سنت و آثار صحابه
داوند و بر تمیز آنچه علم دین است منقول از حضرت پیغامبر صلی الله علیه وسلم و آنچه مدخول است و محرف و آنچه سنت
است و آنچه هر فرقه بدعت کرده است افاده ساختند ولو ان لی فی کل منبت شعرة لسانا لما استوفیت
واجب حمدک والحمد لله رب العالمین ۵

تمت بالخیر

تکملۂ ہندی در علم ویدک

شاہ ولی اللہ صاحب کے مقدس خاندان میں جو ارباب علم و کمال گذرے ہیں انکی
[illegible] شخص آفتاب و ماہتاب تھا شاہ ولی اللہ صاحب کے عالی گوہر صاحبزادہ
صاحب وغیرہ سے تو عرب عجم ہندوستان انگلستان واقف ہو ہی گیا ہے مگر شاہ
احب بھی اس خاندان میں ایک ایسے ذی علم و باکمال شخص گذرے ہیں جو
علم ویدک کے جو ہندوستان کا فن طب ہے بڑے عالم
ملتر وید تھے جنکی تشخیص و تجویز سے ہزاروں بیماروں کو خوب [illegible] گئے
سالہ تکملۂ ہندی نام فن ویدک میں لکھا ہے جسکی خوبیاں اسکے پڑھنے سے تعلق
ن و خواص ادویات تحریر کی ہے
یاں اور سراپا جمیع امراض کے ہندی دواؤں سے ایسے مجرب نسخہ تحریر
میں انشاء اللہ تعالی شفا ہو جاتی ہے اور وہ کم قیمت اور بہ آسانی ایک ادنے سے
مشتہر نے بہ سبب ذوق کی قدر دانی کی امید پر وہ رسالہ طبع بھی کر دیا ہے امید ہے کہ
ن بے نظیر رسالہ کو دست بدست خرید فرمائینگے اور خلق خدا کو فائدہ پہونچائینگے اور
لت کے واسطے بھی نہایت مفید ثابت ہوگی اور وہ کوڑیوں میں ملتا

۳

صوفیائے عظام [illegible] چشتیہ [illegible] سلسلہ [illegible]
[illegible] میں سے فیض [illegible] کے تر و تازہ پھول [illegible] خوب [illegible]
[illegible] گلدستہ پیش کرتا ہوں جس سے ہر ایک کلی ہر ایک پھول ہر ایک پتہ [illegible] کی
[illegible] ایک مختصر رسالہ ہے جسکا نام فخریہ ہے اور جناب قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین مولانا فخر الدین صاحب
[illegible] کے
الف [illegible]
[illegible] کو جناب مولانا صاحب [illegible]

التماس ضروری

الحمد للہ والصلوٰۃ والسلام علی رسول اللہ۔ اما بعد فقیر سید ظہیر الدین احمد خلف مولوی سید … الدین صاحب مرحوم نواسہ حضرت مولانا شاہ رفیع الدین صاحب محدث دہلوی رحمۃ معتقدین و متوسلین و مشتاقین تصنیفات مجدد حنفی ثانی … باقی باللہ حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب و مولانا شاہ اہل اللہ صاحب و مولانا شاہ عبد العزیز صاحب و مولانا شاہ عبد القادر صاحب و دیگر حضرات خاندان رحمہم اللہ علیہم کی خدمت سامی میں بصد ادب گذارش کرتا ہے کہ احقر کے پاس ان حضرات عالی درجات کے اکثر رسائل بیش بہا و بینظیر موجود ہیں جنکو اہل بصیرت گوہر شب چراغ اور لعل آبدار کہہ سکتے ہیں۔ اگر آپ صاحب قدردانی اور توجہ فرمائیں اور تیمنا و تبرکا ایک ایک رسالہ کی خریداری سے فقیر کو مطلع فرمائیں۔ تو فقیر نہایت کرم اور معزز قدردانوں کی خدمت میں ایک رسالہ باضابطہ طبع کرکے روانہ کر سکتا ہے۔ اور ان رسائل کی اشاعت کے بارہ میں فقیر کو ایک کوشش اور شوق ہے۔ اب صرف اتنی ہی دیر ہے۔ کہ آپ بمقتضائے تعاونوا علی البر والتقوی ان رسائل کی خریداری کی درخواست فقیر کے پاس اس پتہ سے جو ذیل میں درج ہے بھیجیں اور فقیر انکو طبع کرکے ماہوار آپ کی خدمت میں بالالتزام بھیجا کرے اور … کہ بر آید بیک کرشمہ دو کار کا نیک اثر ظاہر ہو۔ دوسری التماس آپکے ملاحظہ فرمانے کے لائق یہ بھی ہے کہ فی زمانہ … لیلہا الایام … کو بعض خود غرض لوگوں نے گرہ باندھی ہے۔ اور دنیا کمانے کے واسطے حضرات موصوفین کی طرف … کرکے چھاپ دی ہیں جو کسی طرح ان حضرات کی تصنیف میں سے نہیں ہیں اور ارباب بصیرت انکو … اسیطرح جان لیتے ہیں جسطرح ایک تجربہ کار نقاد کھرے کھوٹے کو کسوٹی پر لگا کر پہچان لیتا ہے۔ مگر … کالانعام بیچارے اردو پڑھنے والے علم سے بے بہرہ لوگ اکثر ان جعلی اور مصنوعی رسائل کو خرید کر ضلالت … ہو جاتے ہیں۔ اسواسطے میرا فرض ہے کہ میں ان رسائل کے نام اس اشتہار میں لکھ دوں۔ اور اپنے … زمانہ کی گندم نمائی و جو فروشی سے آگاہ کر دوں آگے اسپر عمل کرنا نہ کرنا انکا فعل ہے ۵ فقط آئندہ …

دیگر بعد ازیں والسلام ۔

… مصنوعی رسائل یہ ہیں۔ تحفۃ الموحدین مطبوعہ مطبع … دہلی ۔ بلاغ المبین مطبوعہ لاہور منسوب بطرف حضرت مولانا شاہ ولی اللہ صاحب ۔ تفسیر موضح القرآن مطبوعہ مطبع خادم الاسلام دہلی منسوب بطرف مولانا شاہ عبد القادر صاحب ۔ ملفوظات مطبوعہ میرٹھ منسوب بطرف حضرت مولانا شاہ عبد العزیز صاحب رحمۃ اللہ تعالیٰ ۔

المشتہر سید ظہیر الدین احمد مالک مطبع احمدی و دکان اسلامیہ دہلی